

LUSTGÅRDEN

*Årsskrift för Föreningen för
Dendrologi och Parkvård*

Årg. 1, 1920

REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE
NILS SYLVÉN

KLICHÉERNA FRÅN
CEDERQUISTS GRAFISKA AKTIEBOLAG
OCH
MALMÖ GRAFISKA ANSTALT

TRYCKERI
LANDSKRONA TRYCKERI AKTIEBOLAG
LANDSKRONA 1920

LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT

FÖR

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

ÅRG. 1 — 1920

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Försättsplancher:

1. Kronprinsessan MARGARETA och Prinsessan INGRID i Sofiero lustgård.
2. Från Ryfors park.
3. 80-årig ekskog å Visingsö, uppdragen genom plantering, nu nära 20 m hög.
4. Från det vackraste ekbeståndet å Visingsö, sått 1834, nu över 20 m högt.
5. Vacker naturlig föryngring av silvergran i en lucka om allenast 5×12 m i Visingsö ekplantering.
6. *Abies amabilis* i Jönköpings stadspark.
7. Tallar i Jönköpings stadspark.
8. Gammal oxel vid skansen Kronan i Göteborg.

Uppsatser:

Kronprinsessan Margareta. In memoriam. Av HENRIETTE COVET	1—3
Parti från Universitetskanslär C. Swartz' »lustgård» vid Stenkullen i Östergötland (helsidesbild)	4
Lustgården. Av HUGO TIGERSCHIÖLD	3—8
Henry Milner och engelsk parkkonst. Av CARL G. DAHL	9—18
Ryfors. Av CARL G. DAHL	19—30
Visingsö Ekplantering. Av GUNNAR SCHOTTE	31—49
Lärken och silvergranen å Visingsö. Av GUNNAR SCHOTTE	50—66
Ovanför ekgränsen härdiga prydnadsträd och parkbuskar. Av ENOCH CEDERPALM	67—72
Ett besök i en gammal skånsk prostgård. Av GUSTAV LÖFVING	73—81
Mullbärsplanteringen å Visingsö. Av GUNNAR SCHOTTE	82—88
Ekbladig skogskaprifol, en förbisedd form i vår svenska flora. Av NILS SYLVÉN	89—95
En ny form av flikbladig gråal. <i>Alnus incana</i> f. <i>oxyacanthoides</i> n. f. Av GUNNAR SCHOTTE	96—101
De tacksamma träden och buskarna i den hårdarbetade villaträdgården. »En oasis i öknen». Av ANNA SCHOTTE	102—107
Några anteckningar om bladlössens förekomst på våra odlade barrträd. Av IVAR TRÄGÅRDH	108—118
Något om en kvinnlig trädgårdsskola. Av GUNNI BJÖRKLUND	119—124
Till Jönköping, Visingsö och Ryfors. Föreningens för Dendrologi och Parkvård första sommarexkursion. Av NILS SYLVÉN	125—147

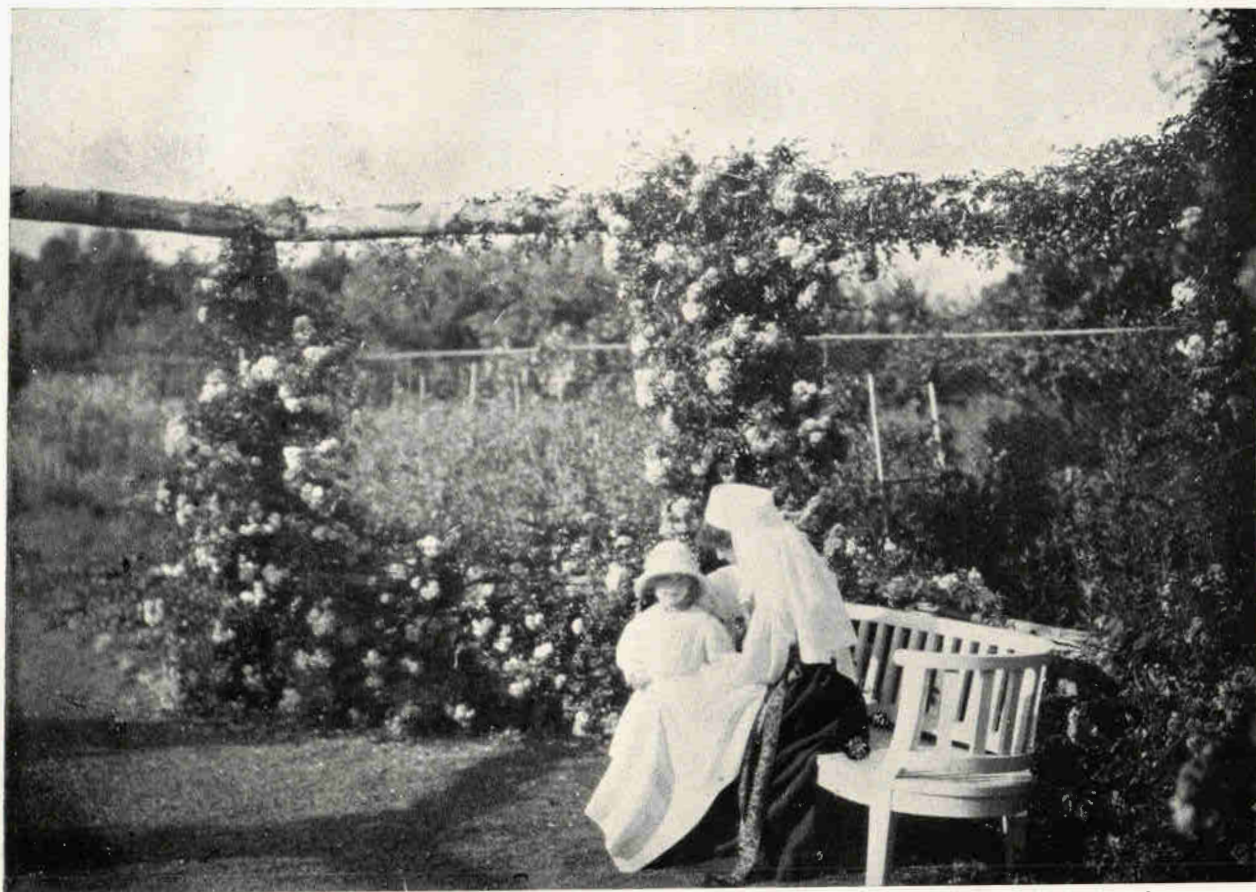
Smärre uppsatser och meddelanden:

Ett par intressanta buskar. *Decaisnea Fargesii* FRANCH. *Citrus trifoliata* L. AV CARL G. DAHL. S. 148—152. — Den rödblommiga *Clematis*-hybriden Ville de Lyon. AV GUNNAR SCHOTTE. S. 152—154. — Några nyare schersminer. AV CARL G. DAHL. S. 154—155. — *Viburnum Carlesii*. AV CARL G. DAHL. S. 155—156. — Blåregnet, *Glycine chinensis*. AV N. HJALMAR NILSSON. S. 156—157. — Ett vackert exemplar av *Cytisus Adami* i Utsädesföreningens park i Svalöf. AV NILS SYLVÉN. S. 158—159. — Ett rikt givande valnötsträd. AV NILS SYLVÉN. S. 159—160. — En gammal slokgransartad gran å Lidingön. AV GUNNAR SCHOTTE. S. 160—162. En vacker svensk tårgran. (*Picea Abies* (L.) KARST. f. *pendula* JACQ. et HÉR.). AV NILS SYLVÉN. S. 162—164. — Två svenska idegransjättar. AV CARL TH. MÖRNER. S. 164—165. — Gammal oxel vid skansen Kronan, Göteborg. AV EMIL BÄCKLIN. S. 165. — Barrträdsplantering vid 815 meters höjd ö. h. i Härjedalen. AV EMIL BÄCKLIN. S. 166. — Ovanligt stora exemplar av jolster vid Fjällnäs. AV EMIL BÄCKLIN. S. 167. — Några murgrönsbilder från östra Sverige. AV HERNFRID WITTE. S. 168—170. — Vild nyponbuske som prydnadsväxt. AV HERNFRID WITTE. S. 170—171. — *Euphorbia palustris*. AV CARL G. DAHL. S. 171—172. — *Iris ochroleuca*. AV CARL G. DAHL. S. 172—173.

Litteratur rörande dendrologi och parkvård. AV GUNNAR

SCHOTTE	174—185
Föreningen för Dendrologi och Parkvård	186—193
Föreningens för Dendrologi och Parkvård ledamöter . .	194—203
Artförteckning	204—208

PL. 1.

Kronprinsessan MARGARETA och Prinsessan INGRID i Sofiero lustgård.

Från Ryfors park.

Foto: C. G. DAHL.

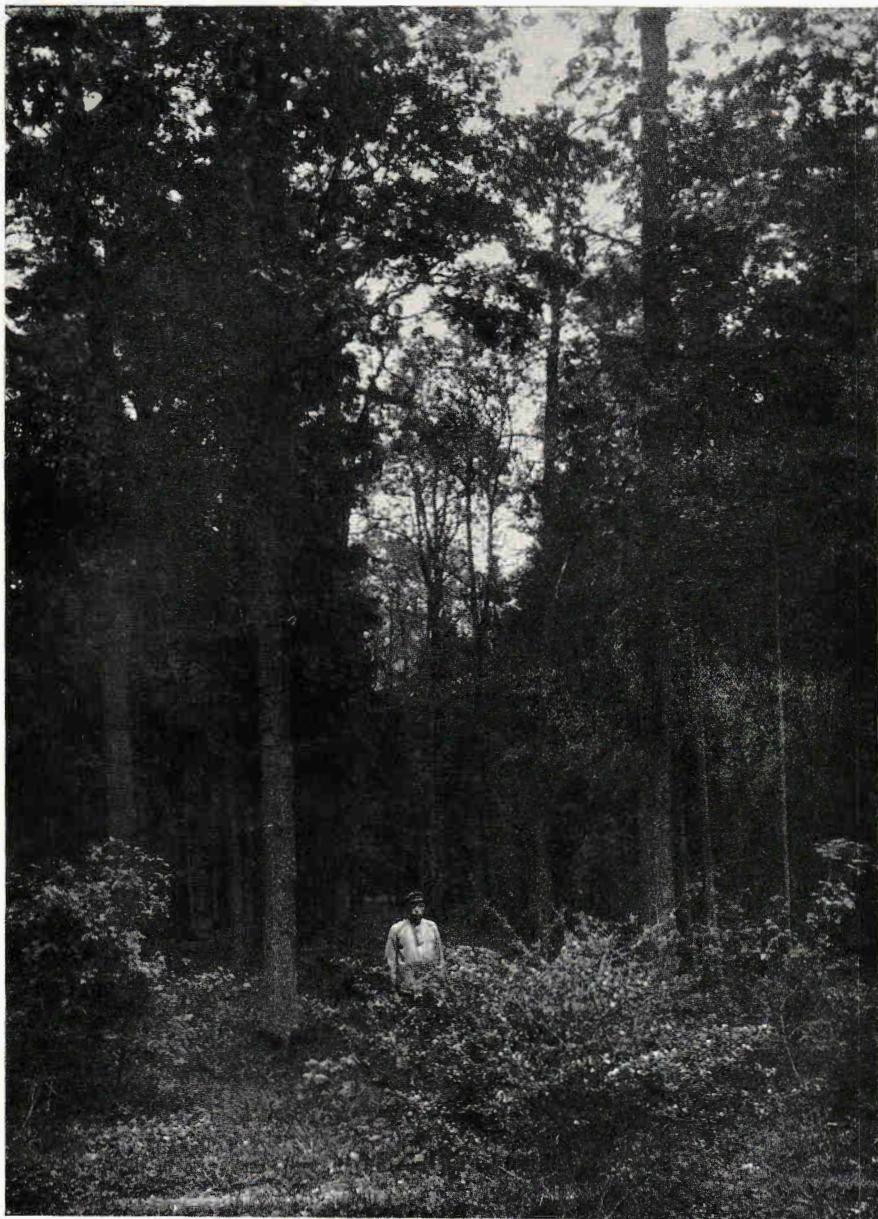
PL. 3.

Ur Statens Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE. 19 10/6 18.

80-årig ekskog å Visingsö, uppdragen genom plantering,
nu nära 20 m hög.

Ur Statens Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE. 19 ⁴/₆ 20.

Från det vackraste ekbeståndet å Visingsö, sått 1834,
nu över 20 m högt.

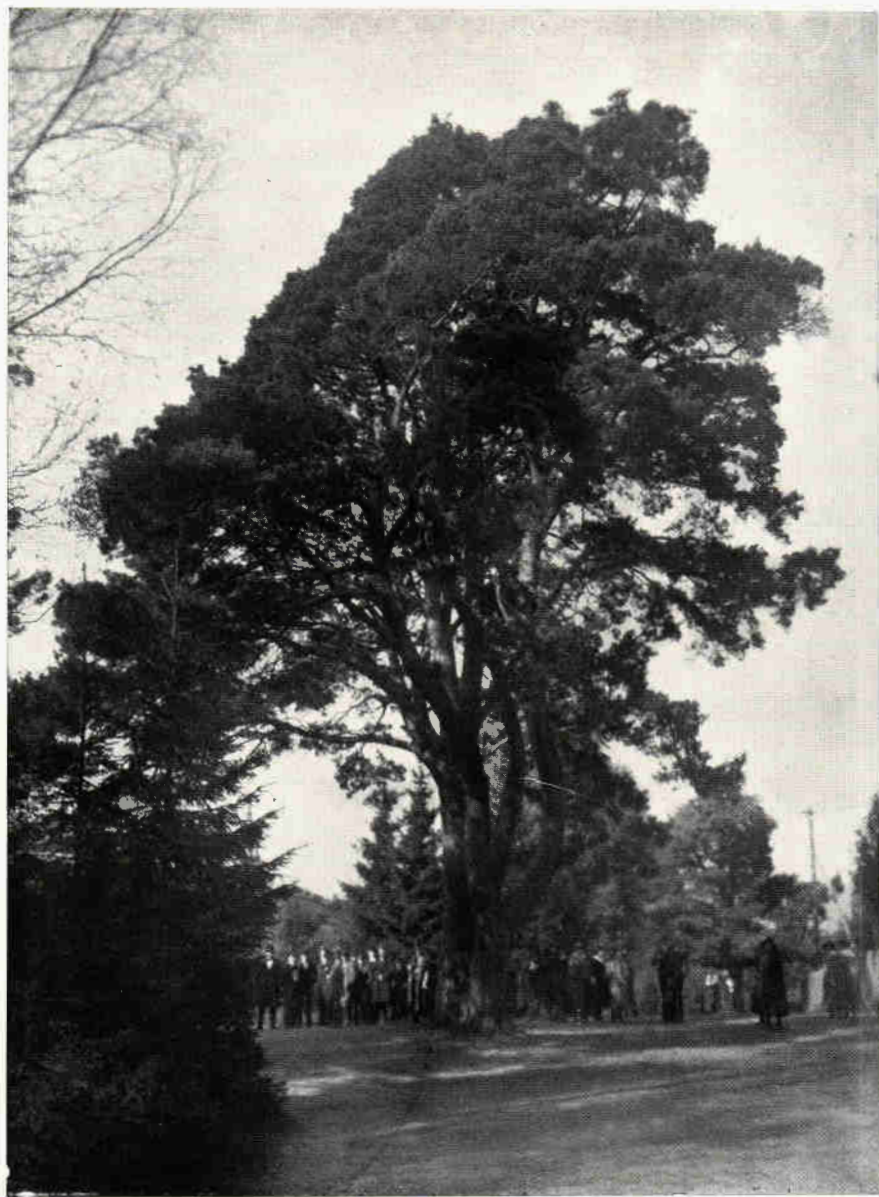
Ur Statens Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE. 19 10/6 18.

Vacker naturlig förnygring av silvergran i en lucka om allenast 5×12 m i Visingsö ekplantering.

Abies amabilis i Jönköpings stadspark.

Tallar i Jönköpings stadspark.

PL. 8.

Gammal oxel vid skansen Kronan i Göteborg.

KRONPRINSESSAN MARGARETA.

IN MEMORIAM.

Med allt skäl har Föreningen för Dendrologi och Parkvård önskat att på första bladet av sin årsskrift *Lustgården* inskriva namnet: *Margareta av Connaught* — Kronprinsessa av Sverige — Hertiginna av Skåne — ett namn, som med klang av på en gång gammal, förnäm tradition och varm och livfull nutid, frammanar bilden av den unga konst- och blomsterälskande furstinna, vilken mer än någon annan vunnit svenska folkets kärlek och inristat sitt namn i dess kulturhistoria. Vad hon under de korta 15 år, hon tillhörde vårt land, verkat där som människovän och som banbrytare på olika områden av fredlig odling, är allt för väl känt och erkänt inom vida kretsar för att här behöva upprepas. Och den impulsgivande insats, hon gjort i svensk trädgårdskonst och blomsterodling, är så allmänt uppskattad och så ofta

beskriven, att det knappast återstår något mera att säga därom. Så mycket mindre, som hennes egna, innehållsrika trädgårdsböcker så utomordentligt väl skildra både hennes personliga arbete bland sina blommor och anläggningar och den planmässiga konstnärlighet, varmed hon visste begagna sig av de olika möjligheter i terräng och växtlighet, som förelågo.

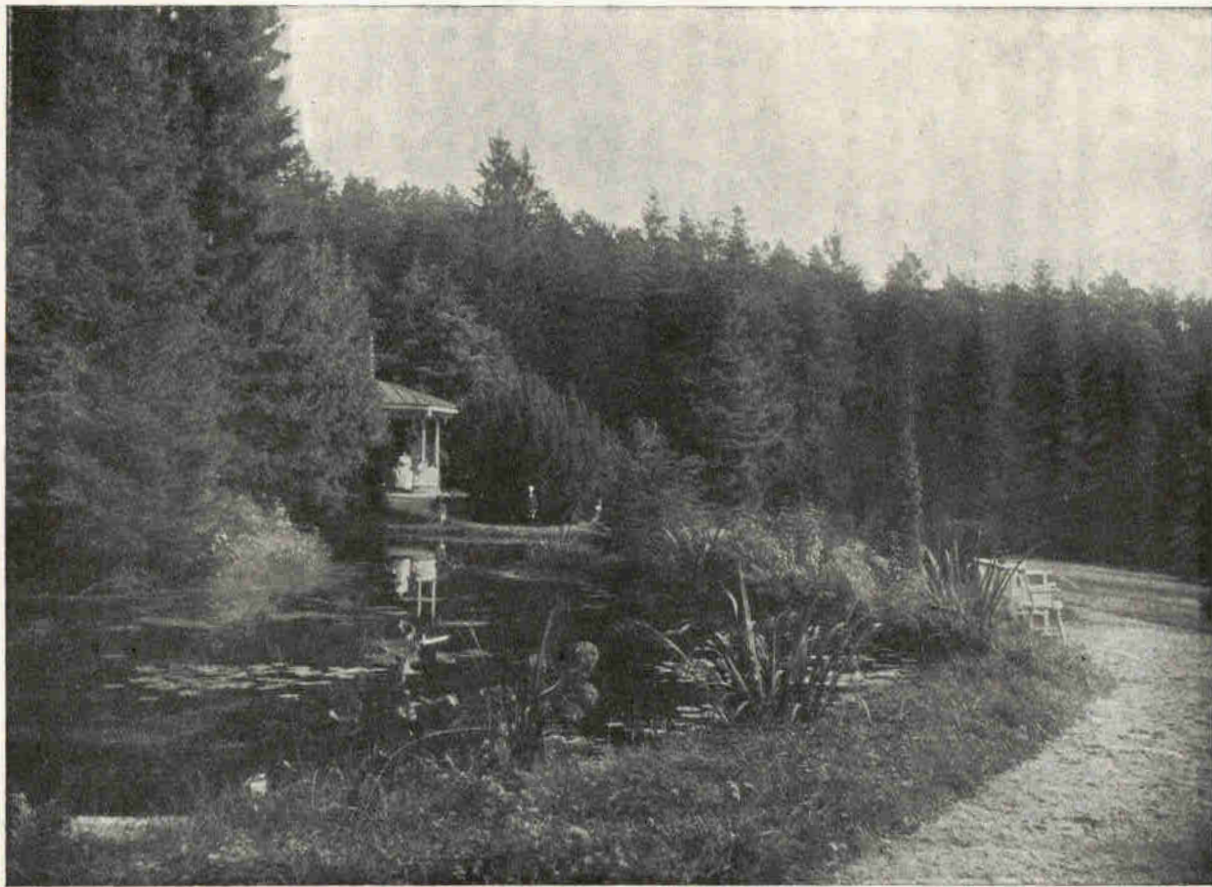
Omskapandet av Sofiero trädgård till den av färger strålande *Lustgård*, som man nu kan säga, att den verkligen är, ger det mest otvetydiga bevis på, huru rik och fantasifull hennes trädgårdskonst var. De tusental växter, örter och blommande buskar, som hon här med tillhjälp av sin make planterat och omhuldat, de prisa i mångtonande färgspel hennes smak och konstnärsblick. Alla kände hon som sina kära vänner, och med aldrig tröttnande omtanke har hon gjort allt för att åt varje särskild planta förskaffa den mest lämpliga plats i sol eller skugga, i härlig mylla eller bland sand och småsten. Alla voro henne kära såsom levande väsen. Den jättstora *Gunnera spinosa* och den exotiska *Buddleia veitchiana* med sina långa lila blomklasar, den förnäma *Ceanothus gloire de Versailles*, den sägenrika *lavendeln*, *rosmarinen*, *menthan* och *Verbena crinoides* med deras starka, kryddande doft, och ända ned till den lilla krypande *Linaria cymbalaria* — "Mother of thousands" — och *Campanula muralis*, som är så lätt förnöjd, att den tar fotfäste i den minsta skreva. Ståtligt praktfulla eller blygsamma och bleka, alla voro de för henne naturens underbarn — skapade för att försköna jorden och förljuva livet.

Vad hon själv ägde och njöt av, ville hon även gärna skänka andra, och härav uppstod hennes längtan att i sitt nya hemland "sprida mera, vidsträckt kännedom om och kärlek till naturens älskligaste barn: blomorna" (för att använda hennes eget uttryck i "Från Blomstergården"). Men långt ifrån att ivra för, att man skulle förvandla svenska trädgårdar och parker till engelska sådana, tröttnade hon aldrig att upprepa: att varje land skulle i trädgårdskonst liksom på andra kulturområden följa sina egna traditioner och hålla sina egna folkliga eller personliga minnen i ära. Sin trädgård liksom sitt hem skulle man först och främst bygga upp efter sin egen smak, men på samma gång skulle man väl och med vördnad önska bevara, vad forna generationer skapat.

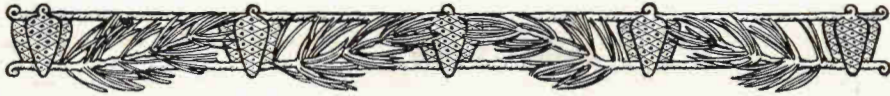
I all gammal historia ha träd varit mångbesjungna och dyrkade väsen. Från "Kunskapens träd på gott och ont", vars plats som vi alla veta var mitt i Edens lustgård, till det i all konst så ofta avbildade "livsträdet" med sin djupa symbolik, till "tornträdet" på skånska ätthögar, ur vars krona susa hemlighetsfulla sånger, samt vidare till "vårdträdet", "släkträdet", "stamträdet" och "minnesträdet". Våra fäder satte i gamla tider ett träd för dem, vars minne de ville ära och hugfästa, och denna sed förekommer än i dag i skilda bygder.

Nere i kronprinsessans hertigdöme — det sägenrika Skåne — kommer säkert på våren 1921 många "*minnesträd*" att planteras henne till ära, på det att kommande tiders skånska män och kvinnor under deras kronor en gång må få höra bladens susande sång om den högättade furstinna, som var skönhetsälskande, god, mild och själsstark, och som ville alla väl.

Henriette Coyet.

Parti från Universitetskanslär C. SWARTZ' »lustgård» vid Stenkullen i Östergötland.

LUSTGÅRDEN.

Att älska naturen är icke blott att försjunka i dess beskådande, att inandas dess ljuvlighet, det är även att vårda den, att förädla den, att föröka dess rikedom och skönhet. Närmast förpliktar därtill den natur, som närmast omger människornas boningar. Den bör tillhöra hemmet, och den ro och vila, den läkedom och kraftförökning, som hemmet förlänar, kan ock den närmast omgivande naturen skänka, om den är skönt ordnad och omsorgsfullt vårdad. I dessa ting brister mycket. Kanske till och med mer nu än fordom. I gångna tider räknades bland de sköna konsterna även "naturförsköningskonsten", och hon ansågs som en syster till arkitekturen. Men människorna hava nu för brått. I telefonernas och automobilernas tid gives icke ro att planlägga denna del av hemmet, att vårda den, att förhöja dess behag, icke ens ro att där återvinna själens ro och hälsa. Men ju mer vård man ägnar denna del av hemmet, desto mer blir den älskad, desto mer en kär vrå av världen, där man har sin lust och sin frid. Det blir en lustgård sådan den bör vara.

Så långt historien når, finner man hos människorna denna drift att försköna och vårda ett stycke natur omkring den fasta bostaden, att där njuta av sol och luft, av trädens skugga och svalka, av blommornas färger och doft, av fåglarnas sång och vattnets sorlande spel eller speglande yta. Vi minnas sålunda Çakuntalås lustpark i tidernas morgon vid Ganges flod, där Mango- och Mandûra-träden pråla dignande i rika blomsterklasar, där lotusblomman gungar och där rosen och jasminten dofta, vi minnas Babylons "hängande trädgårdar" vattnade av Euftrat, Salomos lustgård i Höga visan med dess välluktrika blomstersångar och granatträdens gnistrande röda blommor, antikens prakt-

fulla parterrer vid villorna på albaner- och sabinerbergens avsatser, klostrens tysta, andaktsfulla rosengårdar, mohrerens Alhambra med myrtengården, där fontänen svalkar.

Utvecklingen på detta kulturområde i av solen och konsten mer gynnade länder kom sent till den frostiga Norden. Under medeltiden vårdade hos oss klostren lustgårdens fina tanke. Även våra kloster hade sina rosengårdar, där provencerosor, liljor, nejlikor, pioner, buxbom, lavendel och rosmarin trivdes väl. Renässansen medförde en pånyttfödelse även av trädgårdskonsten i Norden. De indragna klostren blevo kungsgårdar, där denna konst fortlevde, och stormännen började vid sina slott och förutvarande fästen inom deras vallar och gravar anlägga dyrbara lustgårdar med blommor och träd och buskar stammande från främmande länder. Parken, vilken nu är att anse som en utvidgad lustgård, fanns väl då ej ännu här. Den inhägnade djurgården och den vilda skogen voro dessa tiders parker. Det blev emellertid först under sextonhundratalet som trädgårdskonsten i Sverige slog ut i blom. Uti intim förbindelse med de nya praktfulla slott, som vår storhetstid uppförde, anlades efter plan, som arkitekten uppgjort i samband med planen för själva slottsbyggnaden, ofta i terrasser, av sirliga blomsterkvarter, balustrader, stentrappor, bildstoder, vattenkonster och små trädgårdshus prydda lustgårdar, flankerade av klippta häckar och skuggiga alléer. Det var barockens trädgårdskonst, den *franska*, rätliniga, rika. Av dessa skapelser av en hög kultur finnes tyvärr icke mycket kvar under pietetsfull vård. Det mesta har helt enkelt fått förfalla. Mycket har blivit till oigenkännlighet förvanskad av senare tiders smakriktningar, främst den *engelska* landskapsträdgårdskonsten, som sökte flytta den vilda naturens frihet och ledighet in i trädgården med slingrande gångar, vidsträckta gräsplaner, förtonande perspektiv med mäktiga buskpartier och slutna skogsdungar, gräsbänkar, bäckar och kaskader, små rustika bondstugor, paviljonger, eremithyddor, grottor och utsiktstorn.

Någon ny trädgårdskonst har sedan dess icke framträtt i vårt land och på det hela taget icke alls någon trädgårdskonst, som kan räknas bland de sköna konsterna. För fruktträds- och köksväxtodlingen (den gamla apalgården och örtagården) samt blomsterodling under glas har den nya tiden visat ett vaknande intresse, men så ej för naturförskö-

ningskonsten sådan den vill framträda i lustgårdens anläggning och vård. Denna ädla konst, som jämväl vill förhöja byggnadens skönhet, synes hava blivit övergiven av arkitekturen, kanske därför att den senare själv under en stor del av förra århundradet fört en tynande tillvaro. Vid de nya lustgårdsanläggningar, som hos oss under denna tid gjorts, har man, då det varit som bäst, sökt följa antingen den franska eller den engelska stilarten eller båda i förening, sålunda att vid större anläggningar den förra tillämpats för den närmare omgivningen och den senare för parken samt vid mindre anläggningar, såsom till villor och smärre lantgårdar, den engelska mer "fria" stilarten använts för det hela, d. v. s. trängt sig ända in på byggnaden, därvid sällan hänsyn tagits till byggnadens karaktär och terrängens beskaffenhet. I de flesta fall hava döda schabloner följts utan konstnärlig anda. Vi se ännu i dessa karaktärslösa anläggningar sådana smaklösheter som oljemålade gipsfigurer, glaskulor och stora snäckskal samt tomtar av porslin eller terracotta, stående i gröngräset. Några lysande undantag, vid vilkas anläggning man märker inverkan av den moderna engelska trädgårds- och parkkonsten, såsom t. ex. Sofiero, Adelsnäs och Ryfors, bekräfta blott det allmänna omdömet.

För den nya föreningen för dendrologi och parkvård föreligger alltså ett stort arbete med ädelt syfte. Denna förening vill väcka kärlek till naturen och en kärlek, som tager sig uttryck i vårdandet av naturens skönhet. Den vill kalla konstens ämnessvenner att ägna sig åt uppgiften att skapa en lustgård av hemmets omgivning i harmoni med byggnaden och utnyttjande av terrängens möjligheter. Under konstens vigda händer i samförstånd med trädgårdskulturens speciella sakkunskap skola gamla förfallna lustgårdar återupprättas och nya anläggas till ökad livsglädje för vårt folk. Det kommer ej an på måttet av dessa lyckans gårdar. De små fylla ofta sin uppgift bättre än de stora. Den minsta stuga kan även hava sin lustgård, om den också ej är mer än en täppa eller ej mer än rabatten med stockrosor vid väggen och vårdträdet, som skuggar gårdsplanen. Föreningen vill sålunda förädla smaken på detta område, icke minst för de breda folklagren. För detta ändamål är det av stor betydelse, om föreningen även kan öva en god inverkan på anläggningen och skönhetsvården av städernas stora parker och blom-

sterparterrer, som äro avsedda till ro och vederkvickelse för de tusen inom tusen, som sakna den trädgårdstäppa, de efterlängta.

Nya slag av träd, buskar och blommor, lämpliga för vårt klimat, skola förhöja lustgårdens skönhet och behag, nya sätt att vårda den skola finna användning. Hos parken bör denna konst framhäva de stora liniernas skönhet. Även rent ekonomiskt lönar det sig att göra stora igenvuxna förvildade parker skönare. Hagen är många svenska gårdars enda park. Skönhetsvården bör sträcka sig till denna specifikt svenska naturbildning, ofta oförlikneligt skön med sina öppna, saftigt gröna vidder, sina slutna skogsbestånd, sina mossbelupna klippor, sina fristående majestätiska ekar och bokar, sina vitstammiga björkar, lutade över en insjös vattenspegel. Skönhetsvården där ger ofta oväntat i behåll många famnar ved och rikare bete.

Föreningen vill jämväl väcka aktning för naturen. För den vilda karaktäristiska naturen har sådan aktning framträtt i avskiljande av naturparker och skydd för naturminnen. Men även den förädlade naturen fordrar aktning. Utan sådan ingen verklig kultur.

Öster-Malma i Nov. 1920.

Hugo Tigerschiöld.

HENRY MILNER OCH ENGELSK PARKKONST.

Föredrag, hållet vid Föreningens för dendrologi och parkvård sammanträde i
Jönköping den 28 juni 1920 av *CARL G. DAHL*.

De arbeten om trädgårdsanläggningskonst, som äro tillgängliga på svenska språket, offra ganska mycket utrymme åt framställningen av själva uppkomsten av den s. k. engelska stilen. POPE, ADDISON, KENT, CHAMBERS och BROWN behandlas tämligen utförligt, men hela raden av deras efterföljare förbigås helt och hållet, eller ock anföres något enstaka namn i förbigående. Det synes mig dock, som om den utveckling av engelsk trädgårdsanläggningskonst, för vilken man har att tacka H. REPTON, Sir JOSEPH PAXTON, EDWARD och HENRY MILNER samt W. ROBINSON, dock förtjänar att ihågkommas. Det kan väl icke förnekas, att just dessa män bragt den engelska parkanläggningskonsten till en utomordentlig höjd, och det är blott skada, att man här i Sverige under nästan hela 1800-talet sökte sina ideal hos den tyska smakriktningen inom trädgårdskonsten i stället för att följa den "naturliga" stilens mera moderna utveckling i England.

Då dendrologiska föreningens medlemmar nu komma att besöka Ryfors, ett av de ytterst få svenska gods, som kunna uppvisa prov på verkligt förstklassig engelsk trädgårdskonst, torde det ej vara olämpligt att nämna något om EDWARD och HENRY MILNER, som uppgjort förslaget till anläggningarna, och även redogöra för huvudinnehållet av den senares arbete om engelsk parkkonst.

EDWARD MILNER blev tidigt medhjälpare åt Sir JOHN PAXTON, sin tids förnämste anläggare, och efter att ha vidare utbildat sig inom sitt yrke på kontinenten, erhöll han av PAXTON några krävande uppgifter: anläggandet av Prince's Park i Liverpool och trädgården vid Crystal

Palace i London. Det sätt, varpå dessa uppgifter löstes, förskaffade honom ett gott namn, och då han därefter etablerade sig som självständig anläggare, fick han snart en särdeles omfattande praktik. Han har sålunda anlagt eller omlagt en lång rad av bekanta parker i sitt hemland, men dessutom även sådana i Frankrike, Belgien, Tyskland, Danmark och till sist Sverige. Om hans verksamhet vid Ryfors skall senare talas, sid. 19 o. f.; en bild av EDWARD MILNER återfinnes å sid. 30. Här må blott nämnas, att han därjämte gjort en del förslag till ändringar av vägnätet på Djurgården vid Stockholm, ehuru dessa förslag aldrig kommo till utförande. Ett i detta fall högst omotiverat utslag av nationalkänsla lär ha föranlett höga vederbörande att skrinlägga de "utländska" projekten. Mr MILNER hugnades istället med en svensk orden. Några år före sin död sattes M. i spetsen för den trädgårdsskola, som då öppnades vid Crystal Palace. Såväl i arbetet vid denna skola som i sin övriga verksamhet hade M. en förträfflig medhjälpare i sin son HENRY, som efter faderns år 1884 inträffade död övertog hela arbetet.

HENRY ERNEST MILNER.

HENRY ERNEST MILNER, född år 1846, utbildade sig först till ingenjör och sysslade under lång tid med järnvägsbyggnader, bl. a. i Ryssland. Småningom allt mer intresserad av trädgårdsanläggningskonst började han att biträda sin fader, och under en lång följd av år hjälptes de båda så intimt åt, att man svårligen kan avgöra, huru stor del av hedern för deras anläggningar som bör tillskrivas den ene eller den andre. Huruvida HENRY MILNER medverkat vid uppgörandet av planen till Ryforsparken, vet man ej med säkerhet. Efter faderns död gjorde sig M. bemärkt genom anläggning

av de bekanta parkerna vid Bagshot, Friar Park, Paddockhurst etc. samt flera stora anläggningar i utlandet t. ex. vid Keszthely i Ungern och Gisselfeld i Danmark. Bl. a. utmärkelser, som kommo honom till del, må nämnas, att han var en av de första, som erhöilo Royal Hort. Societys Victoriamedalj. Sin utomordentligt stora erfarenhet i

trädgårdskonsten har han sammanfattat i "The art and practice of landscape gardening" (London 1890), ett arbete, som ehuru 30 år gammalt förtjänar den största uppmärksamhet såsom kanhända den förnämsta mera populära framställning man har av denna konstart. H. E. MILNER avled 1906 och erhöi i fackpressen det välförtjänta eftermälet: A distinguished son of a distinguished father.

"The art and practice of landscape gardening" är ett prydligt arbete i stor kvart om föga mer än 100 sidor. I inledningen, som innehåller allmänna reflektioner om trädgårdskonst i naturlig stil, framhåller författaren som en trädgårdsanläggares uppgift "att med noggrann uppfattning om naturens otaliga medel till att åstadkomma det sköna på ett konstnärligt sätt begagna sig av dessa medel för att skapa det formfulländade resultat, han föresatt sig". Skulle man allt för slaviskt i detalj efterbilda naturen, vore detta en efterapning, som kunde svårt straffa sig. Att begagna naturens uttrycksmedel och låta dess ande inspirera arbetet i varje utförbar form karaktäriserar utövändet av den verkliga parkkonsten.¹⁾

I de följande kapitlen beskriver författaren olika delar av anläggningarna till ett större engelskt lantgods.

Uppfartsvägen. Ett axiom är, att denna bör gå direkt emot bostaden, men den behöver därför ej gå fram linjerakt. Varje avvikelse från den räta linjen skall på ett påtagligt sätt motiveras av något bestämt hinder, men en böjd linje bör föredragas, emedan den är lättare att lägga och dessutom ger tillfälle till växlande vyer. Den bör följa marken på ett sådant sätt, att schaktningar och fyllningar om möjligt undvikas. Kurvorna måste dock göras långa och jämna. Slänterna böra ej överallt ha samma lutning och enformighet undvikas genom planteringar. Stigningarna böra vara jämna, ej starkare än 1 på 14. Första och allra sista delen av vägen bör göras horisontell.

¹⁾ Det är säkerligen ej lätt att på svenska finna en god motsvarighet till det engelska »landscape gardening». Visserligen har man efter tyskt mönster använt beteckningen naturförsköningskonst, som kanhända något så när täcker begreppet, men ordet är varken vackert eller bekvämt. Då jag här istället valt beteckningen parkkonst, har jag givetvis endast avsett den engelska parkkonsten.

Vid inträdet på privat område från landsvägen kommer den besökande att mer eller mindre medvetet kasta forskande blickar omkring sig. Entréen bör nu ordnas så, att det första intrycket man får, blir så angenämt som möjligt, och vad man här uppfattar med ögat, skall ge en försmak av det vackra, som landskapet erbjuder närmare målet. Avbrottet mellan den dammiga landsvägen och den privata uppfartsvägen bör vara lika i ögonfallande som angenämt. Vacker utsikt är önskvärd vid varje ny krök av vägen och kanske framför allt just vid uppfarten till boningshuset.

Sidovägar av mindre betydelse böra så snart som möjligt efter att ha vikit av från huvudvägen åter kröka och försvinna.

Då boningshuset kommer i sikte för första gången, bör det ej se ut att ligga för djupt, och på sista delen av vägen bör denna stiga upp emot huset. Uppkörsvägen får ej utgöra gräns till den egentliga trädgården, än mindre lämna fri utsikt över denna.

Placering av hus och trädgård. Huset bör ligga så högt, att fri utsikt erhålles, helst åt sydost eller sydväst, men ett svårt fel är, att placera det så, att det synes ligga "uppspetat". Det verkar "uppspetat", om det saknar en nog bred bas. Dess marklinje måste vara horisontal, och bottenplanet drages ut åt båda sidor, om så behöves genom utfyllnader. Liksom en vacker blomvas ej sättes på golvet utan på en fot eller piedestal av ena eller andra slaget, bör huset vila på en värdig bas, terrassen.

Terrassen i vidsträckt bemärkelse består ej blott av den smala jordremsa, begränsad av linjer, parallella med husväggarna, som bildar ett upphöjt plan runt om huset, utan omfattar hela den bas, varpå byggnaden vilar. Ju större och ståtligare hus, desto vidsträcktare och mera utsmyckad terrass. Enligt en ofta tillämpad regel bör terrassen ha ungefär samma bredd som husets höjd. Omedelbart intill husväggen lägges gräs, därefter kommer en grusad gång, så åter gräs, eventuellt med blomstergrupper. Ju större nivåskillnaden är mellan terrassen och nedanför liggande mark, desto bredare gräsmatta längs terrassens ytterkant. Stödes terrassen av en mur, bortfaller dock sistnämnda gräsmatta. Parterrer kunna anläggas på terrassen, alltid i

strängt geometriskt mönster. Längdriktningen av en större parterr lägges vinkelrätt mot huset. Den prydes med grupper av låga blommor eller bladväxter, klippta barrträd och buskar. Balustrader, trappor och murar böra harmoniera med byggnadsstilen.

Planläggning. Planen bör utarbetas efter förhållandena på platsen. Att kopiera en redan utförd plan är förkastligt. Ej ens får man slaviskt imitera en eller annan tilltalande detalj ur vackra naturscenerier. I stället bör man ge naturen tillfälle att utveckla sin skönhet i viss riktning — det må nu gälla det storslaget majestätiska, det fredliga täcka, växlingar i former och färger.

En målares tavla ses alltid från samma punkt och är sig alltid lik. De naturscenerier, en anläggare skapar, skola ses från alla håll. Varje vy skall erbjuda något nytt av skönhet och intresse. Anläggaren måste besinna, att hans färger växla och ändra sig, att vad som en gång såg ut som en liten grön färgklick på hans plan, en dag har blivit ett stort träd, som passar in i landskapsbilden — eller kanhända icke passar där. Han måste i viss mån veta att leda och tygla naturen för att avlocka henne dessa skönhetsskatter.

Utänför terrassen behandlas området i naturlig stil. Marken må gärna göras undulerande för att ge intryck av frihet, vägarna gå fram i långa, mjuka bukter. Man ser vägen bukta, men man bör ej se mer än en krök i taget, och varje böjning bör vara motiverad genom plantering o. d. Vägarna böra ej vara för många, och var och en av dem bör föra till ett bestämt mål.

Varje träd och trädgrupp måste befinna sig på väl motiverad plats. Gamla träd, enstaka eller grupperade, behandlas vart för sig utan småbuskar däromkring.

Gräsbeklädda ytor utgöra några av de viktigaste momenten i parken. Den gröna ytan ger alltid intryck av lugn skönhet. En gräsplan bör vara konkav eller plan och begränsas av kraftiga planteringar, så väl i trädgården som i parken. Den gröna ytan bör icke styckas för att ge rum åt blomstergrupper i vanlig mening, men kraftiga exemplar av blommande växter kunna utplanteras som förposter för träd och buskar.

Plantering. "Liksom benstommen i människokroppen klädes i skönhet till form och färg genom muskler och hud, så klädes markens

böljande ytor och dess täcka eller imponerande formationer av gräsets gröna färg med dess lugna vila. Och häröver gjuter naturen sin oändliga mångfald av former, färger, harmonier och kontraster — den absoluta oändligheten av detaljerade båglinjer, på oss utövande en tjusning, som endast skulle lida av att analyseras; horisontlinjens kurvor, de minutiösa oregelbundenheterna i den linje, som bladverket avtecknar mot gräset eller marken, framhävandet av solsken och skugga — och de medel naturen härvid begagnar, äro träd och örter. Dessa, fulländade i sig själva, utgöra också de medel, trädgårdsanläggaren använder för att dana landskapet.“ Vill man t. ex. förstärka intrycket av en kulle, planteras träd på dess topp — och en mäktig silhuett skapas.

Då sidan av en kulle beklädes med träd, gäller det att framkalla en rik växling i form, färg, ljus och skugga. Det skulle vara en försumlighet, om man icke iakttog detta, utan låte lövverket bilda en kompakt massa. Märk vilken skillnad, då ljuset faller på en jämn grön vägg, jämfört med effekten av ljusstrålarna, då de träffa grenverket på t. ex. en gammal jätteek! Det gäller ock att tänka på karaktären hos träden som fullvuxna.

Planteringen skall ge skydd, dölja det fula, framhäva det vackra, ge rum åt utsikter, bilda en ram åt en vacker tavla.

“Plantera på kullarna, lämna sänkorna fria“ är en i allmänhet riktig princip, dock ej undantagslöst naturenlig. I varje fall bör man undvika planteringar tvärsöver sluttande mark. Enstaka, fristående träd framhäva karaktären av en sluttning. En lång, enformig linje i landskapet (ett skogsbryn e. d.) bör brytas genom förplanterade trädgrupper på vissa ställen, öppningar, där så kan ske, på andra. Vid sidorna av sådana öppningar (ej i deras mitt) anbringas mindre trädplanteringar för att leda åskådarnas blickar i viss riktning och framhäva avstånden, Planteringarna böra icke följa raka eller regelbundet småbukande linjer utan skjuta fram i djärva uddar, markerade av fristående träd, än dragas tillbaka i djupa, mörka inskärningar, för att blicken ej skall fullständigt överskåda hela konturen. Ljust bladverk synes närmare, mörkt mera avlägset. I de fall, då en lång sammanhängande linje icke kan brytas (t. ex. i en skyddsplantering), minskas enformigheten genom att träd med ljusare lövverk placeras på vissa avstånd. Effekten

förhöjes om de mörkare trädens kronor skjuta upp högre än de andras.

En regelbunden allé planteras, där man vill kraftigt framhäva en linje, men endast där planteringen kan genomföras konsekvent och avslutas på ett värdigt och imponerande sätt. En sådan allé utgör blott en besvikelse, där den icke fyller ett bestämt ändamål. Går en allé genom en park, delas den senare därav i två skilda hälfter. Man må akta sig att med en allé stänga utsikten. Inga stela trädrader böra få bilda gränslinjer.

Nära huset bör planteringen göras så att säga finare. Utländska träd och buskar få gärna förekomma här, medan sådana endast med yttersta sparsamhet planteras i *parken*. Trädgården måste ge intryck av människans danande hand. Här bli grupperna små, och de individuella dragen av varje växt böra framträda. I parken däremot massverkan, allt anlagt på effekt på stora avstånd. Trädgården bör i viss mening innehålla en samling av vackra och intressanta växter, parken planteringar. Ehuru enformighet bör undvikas, måste dock en viss enhetlighet genomgå anläggningarna inom trädgården, som utföras efter en minutiöst utarbetad plan. Allt avser ju att där göra effekt på nära håll.

För att uppnå det bästa av en anläggning gäller det att forma de olika grupperna och inom varje grupp välja bästa plats för varje växt. Växtgruppens form får ej tänkas bestämd av en skarp, konstlad gräns, utan fastmer tänker man sig gruppen, sådan den skall te sig, då de olika växterna nått sin utveckling, dock med frihet för dem att senare överskrida den avsedda ytan. Intet kan vara mer smaklöst än att markera en sådan gräns med en regelbunden kant vare sig av blomsterväxter eller av särskilda kantväxter. Låga blommande växter må dock gärna smyga sig upp mot randen av buskar, och enstaka blommor må växa i gräset framför dem för att ännu mera bryta enformigheten.

Regelbundna blomstergrupper äro motiverade uteslutande på sådana platser, där de höra samman med andra regelbundna anordningar och ingå som led i dessa. Egentliga blomstergrupper böra ha geometrisk form och flat yta för att kontrastera mot de naturliga anläggningarna. De höra hemma isynnerhet på terrasser och parterrer.

Andra avdelningen av anläggningen är den "amerikanska trädgården" (med Rhododendron och Azalea). En klippt idegranshäck bör omge den gammaldags *örtagården*. Andra led i anläggningen äro *klippträdgården*, *barrträdsplanteringarna*, *sumpmarken* (bog) o. s. v. Alla dessa avdelningar böra vara väl åtskilda och begränsade.

De härdigare träden och övriga växterna ordnas för att ge skydd åt de ömtåliga. Gruppering innebär icke, att man upprepar en plantering av tre eller fyra träd, utan att man intill visst antal träd av samma art men olika höjd ordnar andra träd, avvikande i färg och form på ett sätt, som bringar såväl harmoni som kontrast. För allt för starka motsatser bör varnas: blodbok och brokbladig lönn passa dåligt ihop.

I en villaträdgård måste planteringen delvis göras annorlunda. Trädgården måste se färdig ut, och därför användes en stomme av hastigt växande träd och buskar, som efter hand tagas bort, då de mera värdefulla kräva plats.

Vatten. En anläggare bör minnas, att inga brusande vattenfall förekomma på slätten, ingen långsamt rinnande flod bland bergen. De vattendrag, han anlägger, måste alltså noga rätta sig efter områdets natur.

En sjö bör ge intryck av vidd. Låga, flacka stränder bli dock lätt för enformiga, och linjerna brytas därför genom upphöjda uddar, trädgrupper o. s. v. Ytan förefaller att vara mindre, om motsatta stranden har några höga träd. Vattnet bör icke runt om omges av höga och täta planteringar, ljuset måste släppas in. Uthuggningarna böra i synnerhet göras, där en vik eller bukt skjuter in. Utsikterna böra riktas mot vikarna för att bli så långa som möjligt. Vattenytan synes ytterligare förlängd, om den fortsättes av en från träd befriad, svagt konkav yta, som endast helt långsamt höjer sig inåt land.

Öar användas för att ge omväxling åt vattnet. De böra aldrig förläggas mitt i vattenytan. Strandkanterna beklädas med grästorv, som får räcka ned till 15 cm under vattenytan. Bottnen bör slutta tämligen brant (1:1) från stranden och vattnet vara minst 1 m djupt.

Fontäner. Springbrunnar äro icke blott vackra att se på, ljudet av det plaskande vattnet är också behagligt att höra. De passa bättre

i trädgården än i parken. Bassängerna böra erhålla en geometrisk form i stil med den övriga arkitekturen.

Att låta en springbrunn stiga upp ur en naturlig eller med konst gjord sjö kan icke överensstämma med god smak.

Sittplatserna böra arkitektoniskt harmoniera med byggnadsstilen i övrigt, då de anordnas nära boningshuset — i parken kunna de göras i rustikstil, dock ej av obarkat virke. De förläggas till ställen, mest lämpliga för det avsedda ändamålet, som ju bör vara att bereda vila. Givetvis bör man från en sittplats ha god utsikt över intressanta och vackra delar av anläggningen.

Inhägnader. Gränsen mellan trädgården med sina klippta gräsmattor och parken, där boskap, rådjur och hjortar beta, behöver ofta utgöras av ett lätt men effektivt stängsel. I vissa fall skulle detta vara fult, särskilt om det bleve synligt, där det överkorsade en sänka just i en utsiktlinje. Stängslet göres då osynligt: en 1,2 m hög mur med jordfyllning på den mot boningshuset vända sidan och ett dike på den andra. Även om det på andra sidan om muren liggande området ej tillhör den egentliga trädgården (det kanske utgör en del av en annan egendom), tvingas det på detta sätt in i utsikten och området synes sålunda förstorat.

Växthus. I ett särskilt kapitel skildrar M. uppförandet av växthus, såväl med huvudbyggnaden sammanhängande sådana som fritt liggande orangerier, kallhus och egentliga kulturhus av olika typ.

Köksträdgården. För en medelstor herrgård beräknas den av murar inramade köksträdgårdens storlek till ungefär 1 hektar, under förutsättning att utanför den egentliga köksträdgården finnes plats för potatis och grövre grönsaker. Den egentliga köksträdgården bör vara lätt tillgänglig från boningshuset och icke gärna ligga längre än c:a 400 m från detta i skyddat läge, helst söderslutning. Jorden bör vara god, matjorden ej grundare än 75 cm. Kring området bygges en mur, på norra sidan 3,5—4 m hög, på övriga 3 m. Intill muren bygges på trädgårdens norra sida en rad kaster (längs murens baksida arbetsrum, champinjonhus o. s. v.) eller uppsättas spaljéer för fruktträd. Övriga fruktträd sättas i en särskild plantering, som ansluter sig till köksträdgården.

Innanför trädgårdsmurarna läggas rabatter av 3,5—5 meters bredd, sluttande helt sakta mot den väg, som leder runt om trädgårdskvarteren. Denna bör liksom övriga större vägar vara nog bred för att kunna befaras med arbetsåkdon. Huvudvägen genom trädgården bör leda från "the pleasure ground" och sluta vid växthusen. Den kantas av breda gräslistor och innanför dessa läggas rabatter med perenna växter, rosor eller snittblommor. Bakom dessa åter uppsätts fristående fruktträdspaljéer eller ock får hela vägen passera genom en lövgång, bildad av fruktträd. I mitten av köksträdgården lägges om möjligt en vattenbassäng. Vägarna böra kantas med tegel, och om förhållandena det medgiva, lägges gångbanan av asfalt eller cement.

De sista kapitlen i boken behandla offentliga parker och kyrkogårdar, samt anordnandet av villakvarter, varpå följer beskrivning över några av H. MILNERS större arbeten: parkerna vid Keszthely (vid Plattensjön i Ungern) och vid Pevery (nära Shrewsbury).

Arbetets värde förhöjes av flera goda planer över anläggningar och detaljritningar till bassänger, terrassmurar etc. En del planscher upptaga skisser från parker, dock av föga konstnärligt värde. —

Ej fullt två år efter utgivandet av MILNERS bok utkom det högst uppseendeväckande arbetet *The formal garden in England* av arkitekterna REGINALD BLOMFIELD och F. INIGO THOMAS, signalen till en hetsig strid mellan förfäktarna av den regelbundna stilen å den ena, den gamla skolan av engelska parkanläggare å den andra.

Mig veterligt höll sig MILNER utanför den bittra men för en utomstående högeligen intressanta kampen, i vilken WILLIAM ROBINSON i stället kastade sig in med så mycket större oförskräckthet (*Garden design and architects' gardens*, 1892).

Man må hysa vilken åsikt man vill om den s. k. engelska trädgårdsstilens berättigande, och det kan icke förnekas, att BLOMFIELDS attacker betydligt rubbat den tidigare uppfattningen därom. Dock måste erkännas, att denna stilriktning, använd på rätt plats enligt de MILNER'ska principerna, förmår frambringa utomordentliga effekter i park och trädgård och där bereda oss människor den trevnad, som väl till sist bör vara huvudändamålet med all trädgårdsanläggningskonst.

R Y F O R S.

Av *CARL G. DAHL.*

Ej långt från Mullsjö järnvägsstation på linjen Jönköping—Falköping, alltså i sydligaste hörnet av Skaraborgs län och på en fortsättning av småländska höglandet, ligger Ryfors' gamla herrgård och bruk. Det senare har för sin egentliga uppblomstring att tacka den i mitten av 1700-talet påbörjade förädlingen av myrmalm från sjön Stråken och angränsande vattendrag. Då man vid Ryfors hade gott om vattenkraft — Tidan gör några fall av tillsammans 15 meters höjd — och de omgivande skogarna gävo bränsle och träkol i riklig mängd, anlades här år 1798 en masugn och några andra verk. Visserligen nedlades masugnen redan år 1827, men bruksrörelsen i övrigt fortsattes av brukspatron G. M. SAGER, som samma år blev brukets nye herre. Sedermera har den egentliga bruksdriften efter hand nedlagts, och numera finnes på platsen av industriella anläggningar endast knipphamarverk och en mindre mekanisk verkstad, såg och elektricitetsverk.

Ryfors' gods omfattar något mer än 16 mantal, och arealen utgör 6,328 har, varav 3,350 har skogsmark. Huvudgården omfattar 1,126 har, varav 128 utgöras av öppen jord. Ryfors är särskilt känt för sin utmärkta Ayrshirestam, sitt ytterst välskötta mejeri och framför allt för sin engelska park, en av de vackraste i Sverige.

Vid brukspatron G. M. SAGERS död år 1858 gick godset i arv till dennes söner, sedermera överceremonimästare R. SAGER, död 1919, och förste hovstallmästare E. SAGER. Båda dessa män ha hyst det allra livligaste intresse för fädernegårdens försköning, ett intresse som till fullo delats även av deras hustrur. Av de senare har förste hovstallmästare SAGERS år 1914 avlidna maka, född friherrinna Fock, gjort sig känd som författarinna på trädgårdsområdet, och hennes bok "Från gamla trädgårdsland" är välbekant. Efter att i utlandet ha lärt känna

den engelska trädgårdsanläggningskonstens mästerverk, beslöto herrarna SAGER att tillkalla den tidens främste engelske trädgårdsanläggare, Mr EDWARD MILNER, och denne anlände till Ryfors år 1880 för att utarbeta ett förslag till park- och trädgårdsanläggningar. Efter att på ort och ställe ha gjort sina iakttagelser återvände M. till England, och påföljande år kunde han insända en detaljerad plan över den tilltänkta anläggningen, omfattande icke mindre än 375 har (jmf. kartan fig. 1). För att leda arbetet hitsände han en särdeles duktig arbetsledare, Mr HUGHES. En större samling barr- och lövträd samt buskar följde kort därefter. Tyvärr blev det aldrig Mr EDWARD MILNER förunnat att se Ryfors i dess förskönade gestalt, ty redan 1884 avled han, efterlämnande sitt arbete åt sonen H. E. MILNER.

Mr HUGHES' uppgift blev nu att med en betydande styrka påbörja de arbeten, som erfordrades för att iordningställa den sydöstra delen av parken, belägen längst bort från huvudgården. Utsikter öppnades, träd- och buskgrupper förskönades, marken jämnades och gjordes lämplig för en frodigare vegetation. Resultatet blev i hög grad tillfredsställande, och godsets herrar sågo med glädje arbetet fortskrida år från år och från det ena området till det andra. Man kan ju lätt föreställa sig, att en anläggning som denna icke på en gång kunde göras färdig. Visserligen fanns MILNERS minutiöst utarbetade plan till vägledning, men mindre jämkningar måste ju allt jämt göras under arbetets gång, t. o. m. efter det att ett parti redan fullbordats, och vad som till en början syntes både vackert och naturligt, kunde en vacker dag visa sig behöva ändras för att bringas i överensstämmelse med ett angränsande område.

Under Mr HUGHES' ledning uppfostrades nu en stam av vana och pålitliga arbetare, och när denne lämnade Ryfors för att utföra en av MILNERS danska anläggningar, övertogs hans arbete av hans närmaste man sedan ett flertal år tillbaka, LEVIN HOLM, naturligtvis under överinseende av ägarna. För varje år blev nu skötseln av de redan färdiga delarna av parken allt mera krävande — man må blott tänka på underhållet av 12 km parkvägar — men ända intill de sista åren ha nyanläggningar utförts.

Innan vi övergå till en kort beskrivning över anläggningarna, sådana

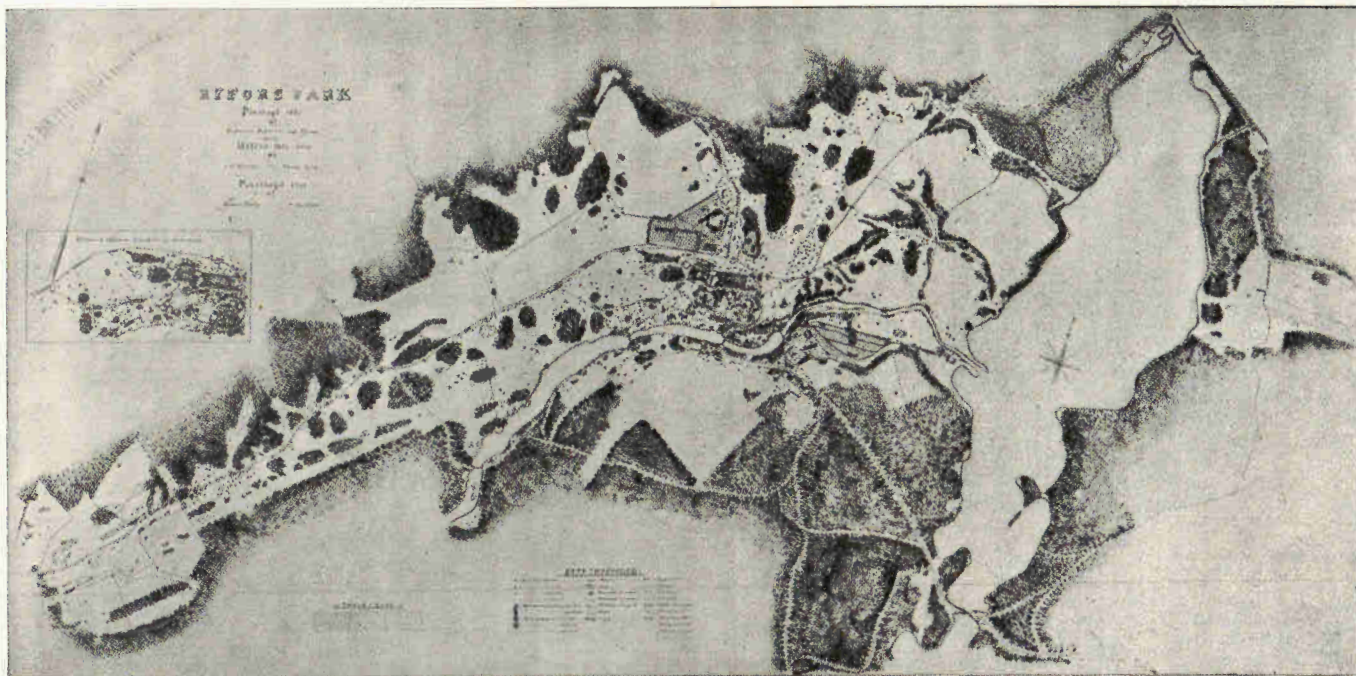

Fig. 1. Karta över Ryfors park, upprättad 1911.

de nu te sig, må först nämnas något om boningshuset och dess närmaste omgivningar. Huvudbyggnaden vid Ryfors (fig. 2) utgöres av ett gammaldags trähus i två våningar, vars undre del anses ha uppförts redan på 1600-talet, ehuru senare om- och tillbyggnader väl gjort

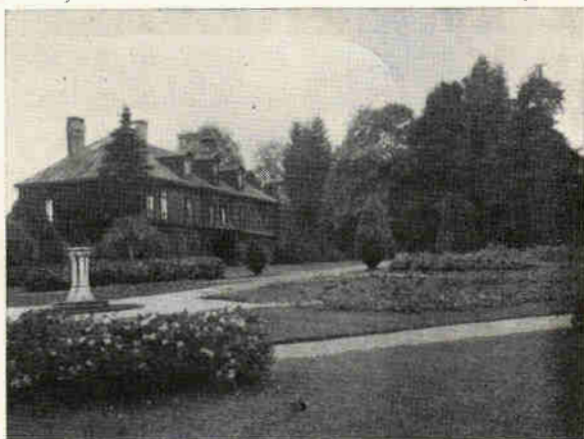

Foto: E. CEDERPALM.

Fig. 2. Ryfors, parterren och huvudbyggnaden.

den ursprungliga byggnadsplanen nästan oigenkännelig. Boningshuset ligger högt uppe på en naturlig terrass på nordvästra sidan av Tidans dal-

Foto: S. A. GUSTAWSON.

Fig. 3. Tidans ovanom Ryfors herrgård.

gång (se fig. 3), så nära intill branten, att plats endast finnes för ett ytterst smalt plan utmed husväggen. Höjden över havet är omkring 230 m. Framför huvudingången på byggnadens motsatta sida utbreder sig en gräsmatta, lika välvårdad som de engelska — ett gott exempel på att en gräsplan ingalunda behöver sås om då och då för att hålla sig nog tät och jämn, en hos

oss allt för vanlig mening. Den klipptes naturligtvis varje vecka under sommaren, trumlas regelbundet och vattnas, då så behöves. Den användes som lawn-tennis- och krocketplan. Mot öster fortsattes anläggningen av en rätt stor blomsterparterri. Denna skulle, enligt MILNERS ursprungliga förslag, ha legat på alldeles horisontell mark, men vid anläggandet lät man terrängen sakta slutta för att icke behöva skada rötterna på några vackra parkträd. Parterrens mitt intages av en vacker solvisare, och färgstarka blomstergrupper med pelargonier etc. ge liv åt den vackra tavlan. Här finnes också en dendrologisk sevärdhet av rätt stort intresse, nämligen särdeles kraftiga grupper av en låg, hårdig *Rhododendron*, som erhållits under namn av *Rh. ovinum*, och vars vackra ljusröda blommor alstras i en oerhörd myckenhet. Enligt meddelande av direktör M. P. ANDERSEN bör den riktigare benämnas *Rh. myrtifolium* LODD., och den lär vara en hybrid av *Rh. punctatum* och *Rh. hirsutum*.

Området närmast omkring parterren och gårdsplanen är hållet i engelsk stil, där varje träd står på en liten upphöjning, och där gräsmattorna sänka sig mellan träd- och buskgrupper. Blomsterplanteringarna upptagas mest av perenna växter, dock finnas även en del vackra sommarblommor, ordnade i de inåtgående bukterna av buskgrupperna eller hopförda i små pittoreska samlingar vid någon större sten. Trädbeståndet utgöres av en kanske väl brokig blandning av barr- och lövträd om varandra, lönnar, lindar och björkar vid sidan av ädelgranar (*Abies nobilis*, *A. Nordmanniana* och *A. concolor*), blågranar, cembratallar o. s. v. På sidorna av alla vägar löpa breda gräskanter. Vägarne gå fram i lugna, jämna kurvor, och alla äro de utomordentligt väl putsade, fasta som golv.

Undanskynd av träd och buskar och dock helt nära intill boningshuset ligger en liten trädgård, huvudsakligen innehållande tidiga frukt-sorter, bärbuskar och jordgubbar, avsedda att av ägarens familj njutas på platsen. Här odlas ock en del blommor. Strax härintill finnes en lekträdgård, fylld av alla härligheter, som kunna tilltala gossfantasiën. Där saknas icke ens en liten järnväg, för att nu icke tala om en lekstuga väl försedd med allehanda spel och verktyg.

I början av 1880-talet uppfördes ett litet stycke från huvudbygg-

naden den s. k. gästflygeln, som sedermera har tjänat som bostad åt överceremonimästare SAGER, utsökt vackert belägen med den härligaste utsikt uppåt Tidans dalgång och inbäddad i lummiga trädgrupper. På denna plats hade Mr MILNER föreslagit uppförandet av ett ståtligt corps de logis. Anledningen till att området i närheten av de nuvarande boningshusen ej anlagts i mera regelbunden stil, torde just ha varit, att man avvaktat uppförandet av denna nya byggnad.

Ännu högre upp än boningshusen ligga köks- och fruktträdgård med sina växthus och drivbänkar. Präktiga vinstockar, vackra krukväxter och drivbänkarnas överflöd av grönsaksprimörer, meloner och andra läckerheter torde här icke närmare behöva beskrivas, liksom det väl även är onödigt påpeka, hurusom köksträdgårdsländen lämna en riklig tribut av alla de finare grönsaker, som kunna fordras för ett större herrgårdshushåll.

Redan från huvudbyggnadens fönster kan man få en föreställning om de naturscenerier, som parken har att uppvisa. Den kanhända allra vackraste utsikten åt sydväst visar försättsplanschen 3, tagen från terrassen omedelbart bakom boningshuset. Bilden visar Tidans klara vatten, som under en liten bro ej långt från boningshuset bildar en vacker kaskad. Vägen till fallet slingrar sig ned utför strandbrinken och leder förbi några granna färgklickar av orientaliska vallmor, stora snår av färgstarka, härdiga *Rhododendron*-arter samt icke mindre kraftiga snår av *Rosa rugosa*. Parken i övrigt innehåller så gott som uteslutande sådana växter, som av ålder vuxit vilt på platsen.

Vare sig man väljer vägen nedåt vattnet eller en annan gångväg utåt den högre belägna delen av parken, har man att passera en terräng, där visserligen ett oerhört arbete lagts ned på att försköna platsen, men där åskådaren knappast märker annat, än att allt är ursprunglig och därtill särdeles vacker natur. Massor av mer eller mindre vanprydande stenar ha antingen förts bort eller grävts ned i stora gravar, marken har sänkts i mitten av utsiktlinjerna, den bortskaffade jorden schaktats upp emot de befintliga trädbevuxna kullarna och grästorvorna åter lagts tillbaka på marken. För att avstänga betande kreatur från boningshusens omedelbara närhet har man dragit fram ett järnstaket av sådan konstruktion, att det faller så föga i ögo-

nen som gärna är tänkbart. Man får sålunda ingen skarp gräns mellan trädgårdsområdet och den egentliga parken.

En gångväg mot väster genom parken för snart ut på en präktig körväg, som fanns till, långt innan parken började anläggas. I likhet med så många andra vägar genom de vackraste trakterna av vårt land har denna av ålder gått fram just över de punkter, som erbjuda den mest tilltalande utsikten över landskapet. Här har därför icke varit mycket att ändra på vägens riktning. Men vägen kantades av en stenmur, som nog kunde vara behövlig som stängsel längs åkerfälten, men som var allt annat än prydlig. Muren finnes ännu kvar, ehuru fullständigt dold för vandrarens blickar, ty mot densamma har lagts en gräsklädd jordfyllning, som når ända upp till murkrönet. Gör man sig mödan att beskåda muren från åkern, finner man emellertid, att den i förening med ett djupt dike strax innanför utgör ett oöverstigligt hinder för hästar och nötkreatur. Längs en halv mil av denna väg vandrar man genom det mest pittoreska landskap, där vackra större eller mindre trädgrupper ständigt växla. Uppåt kullarna mot nordväst sluta sig träden tillsammans till verklig skog. Här och var utbreda sig ängar, översållade av en häpnadsväckande rikedom på färgstarka blommor (jmf. fig. 4). Sålunda blommade vid dendrologföreningens besök stora mängder av hästfibla (*Arnica montana*) med sina bjärt orangegula blomställningar, medan den ståtliga slåtterfiblan (*Hypochæris maculata*) med en blomsterrikedom, som sällan torde överträffas, stack av med sin mera citrongula färg, förstärkt av ranunkler och de första hökfiblorna (*Hieracium*). Just då blommade också

Foto: G. V. WALEERG.

Fig. 4. Blomsteräng mellan dungar av lövträd.

Foto: S. A. GUSTAWSON.

Fig. 5. Tallhed på högra stranden av Tidan, mitt emot herrgården.

oerhörda massor av vita prästkragar, och där marken var mera fuktig, började älggräset (*Spiræa ulmaria*) just slå ut. Här uppträdde även kärrtistel ymnigt och yppigt liksom även göklysan (*Lychnis flos cuculi*), vilken gav ett vackert inslag av rosa i den brokiga mattan, medan den blå färgen

representerades av blåklockor och en eller annan ännu blommande förgätmigej. Bland alla de vackra blommorna må icke heller glömmas talrika nattvioler (*Platanthera montana* och *Pl. bifolia*).

Här och var mellan lövdungarna framskyntar Tidan. En liten gångstig, som för omväxlings skull varken grusats eller på annat sätt bearbetats, för ned mot ån, passerande igenom en vacker björkdunge, därefter genom ett ljungfält, som — ävenledes för omväxlingens skull — lämnats orört. Bland annat beundrar man här några svenska granar, som utgöra ett gott exempel på detta träds förmåga att utveckla en rent av häpnadsväckande regelbundenhet, blott ljus och luft få fritt spelrum omkring kronan. Över ån leder en bro i rustik stil med en inbjudande soffa, från vilken man kan beundra den vackra utsikten bort åt herrgården. Stränderna äro kantade av alar, och i vattnet frodas en yppig vegetation av bladvass,

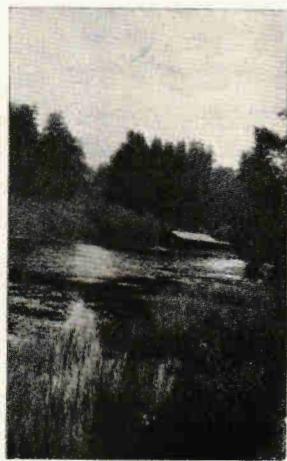

Foto: LILIAN ANDERSEN.

Fig. 6. Tidan strax ovanför fallet.

kaveldun, vattenklöver och framför allt vita näckrosor i den största rikedom.

Följer man så vägen uppåt andra stranden, kommer man snart fram till en storvuxen präktig tallskog (fig. 5), belägen mitt emot huvudbyggnaden. Sedd från denna utgör tallheden en kraftig kontrast mot landskapets eljest övervägande lövskog. Där barrskogen tätnar, finner man bl. a. vackra bestånd av blommande linnéa, och den lilla nätta *Pyrola chlorantha* påträffas i ett icke ringa antal exemplar. Vi återvända nedåt ån för att vid det nyss nämnda vattenfallet passera Tidan, just där en liten pittoresk gammaldags kvarn ligger inbäddad i grönskan. Vid andra stranden framskymtar ett trevligt badhus (se fig. 6).

Om man i stället fortsätter vägen genom barrskogen, kommer man fram till den stora körväg, som förbinder Ryfors med Mullsjö. Vid parkens gräns åt detta håll har anordnats en imponerande entré.

Från gårdsplanen invid stora boningshuset har man en särdeles vacker utsikt även åt nordost, där ån efter att ha kastat sig utför ett ganska högt fall strax nedanför gården ringlar sig fram mellan gröna ängar för att mynna ut i Stråken. Visserligen ser man här endast en ringa del av den eljest två mil långa, mycket smala sjön, men den lilla skymten av dess vackra vatten bidrager väsentligt till att liva upp landskapet. På andra sidan av sjön höjer sig en tämligen hög strand, bevuxen med gammal kraftig tallskog. Genom ett par uthuggningar i skogen skymtar man stugor och sädesfält, innan blicken når den skogkantade horisonten. Även åt detta håll sträcker sig det som park behandlade området, och på den sakta sluttande marken nordost om boningshuset återfinna vi lika vackra, rogivande ängsmarker, som dem vi förut besökt. Här äro träden dock ej så ofta samlade i täta grupper, utan en stor del av området är bevuxet med ganska glest stående björkar, bland vilka man finner en mängd träd av högst anmärkningsvärd utveckling och skönhet. De många träden ge ett kraftigare helhetsintryck, än man skulle vänta sig, och totalbilden av dem är i hög grad anslående. Man må livligt önska, att ej björktickan eller andra farligheter skola förstöra denna i sitt slag ganska ovanliga parktyp. Kanhända hade det varit skäl, att man redan nu börjat plantera in

Foto: C. G. DAHL.

Fig. 7. Parkväg längs brant med björkskog. Nedanför ligger fuktig ängsmark med praktfullt bestånd av kärrtistel.

några björkar här och där för att efterträda dem, som tyvärr torde komma att försvinna inom ej allt för avlägsen framtid.

Passerar man igenom området för dessa björkängar, kommer man snart nog till åkerfälten, som dock vid dendrologiföreningens besök föga avveko från de förra, då dessa åkerskift lågo i vall och sålunda endast verkade som en fortsättning av ängsmarken. På branterna nedåt ännu lägre belägna marker påträffar man åter en omväxlande lövskog, här och där med öppna gläntor, delvis även ett och annat kärr. Här hade nu — allt fortfarande för omväxlingens skull — dragits fram vägar på slänter, där en vanlig parkanläggare väl knappast skulle ha tänkt på förbindelseleder. Bild 7 visar en sådan brant, ehuru den i verkligheten ter sig mycket skarpare. Man skulle knappast kunna tro det vara möjligt att framdraga en väg på en sådan plats, utan att den skulle åstadkomma ett allt för starkt avbrott. Pro-

Foto: G. V. WALBERG.

Fig. 8. Strandsnär vid Stråken.

blemet har dock lösts, och för att icke få fula, kala slänter på båda sidor av vägen, har man fläckt av grästorvorna, innan vägbanan lades, därefter grävt sig in i backen, fyllt ut den utschaktade jorden på vägens yttre sida och därefter åter lagt ut de hoprullade torvorna,

som t. o. m. ibland måst fästas med starka tråkrokar för att icke åter lossna, Hur pietetsfullt ett sådant arbete kunnat utföras, visar oss bilderna 8 och 9, tagna från strandvägen nere vid Stråken. Bild 8 visar vegetationens beskaffenhet och markens lutning alldeles intill sjökanten (en person står just där vägen skulle kunnat fortsättas), och bild 9 visar oss strandvägen vid sitt slut i färdigt skick.

Det nordöstra hörnet av parken omfattar en ganska omväxlande och tämligen orörd vegetation: tallmoar, björkdungar, lövängar och kärr i en högeligen tilltalande omväxling, och även en kräsen botanist med föga sinne för parkkonst bör här känna sig mer än belåten vid anblicken av alla in-

Foto: G. V. WALBERG

Fig. 9. Strandväg vid Stråken, Bilden tagen från samma punkt som fig. 8 ehuru i motsatt riktning.

tressanta och vackra vilda växter, bland vilka särskilt må framhållas skogsviolens (*Lathyrus silvestris*).

Utän att gå in på flera detaljer i denna ståtliga park, vill jag slutligen påpeka, att man knappast i någon svensk naturpark kan finna ett mera konstmässigt och måttfullt utfört vägsystem. Visserligen låter det i hög grad imponerande, då sammanlagda väglängden inom parken säges utgöra ej mindre än 12 km, men man må dock betänka områdets storlek. Avståndet från den ena ändan av parken till den andra är betydligt mera än 4 km. Som denna nu ter sig, finnas visserligen förbindelseleder i huvudriktningarna, men man slipper se detta oregelbundna virrvarr av mer eller mindre jämnlöpande gångar, som möjligen kan vara motiverat på en offentlig promenadplats, men som här endast skulle tjäna till att försvaga helhetsintrycket av den vackra naturen. Intet kan bättre vittna om anläggarnas skicklighet än det sätt, varpå gångarna utlagts utan en enda för ögat störande krökning och med tillgodogörande av terrängens alla växlingar. Varje väg leder säkert och målmedvetet utan onödiga krökar till sin bestämmelse och ger åskådaren därunder tillfälle att från olika punkter njuta av de vackraste, mest sorgfälligt behandlade utsiktlinjer.

Det är ingen överdrift, om man säger, att Ryfors utgör ett lysande exempel på huru området kring en svensk herrgård bör ordnas. Dendrologiska föreningens medlemmar, som hade lyckan att få se anläggningarna under de gynnsammast tänkbara förhållanden, skola säkert vara de första att lovorda de principer, som här kommit till ett så storartat utförande.

EDWARD MILNER.

VISINGSÖ EKPLANTERING.

Av *GUNNAR SCHOTTE*.

Ekens nuvarande nordgräns som vildväxande i vårt land går genom södra Värmland, Västmanland och södra Gästrikland. Trakten söder om denna gräns och till bokens allmännare förekomst i sydligaste och västligaste delarna av landet benämnde växtgeograferna tidigare ekregionen. Sedan det emellertid blivit påvisat, att eken aldrig någonsin helt behärskat detta område, kallar man hela landet norr om bokens utbredning och upp till fjällen för barrskogsområdet. Detta delas emellertid i norra barrskogsområdet och södra barrskogsområdet; ekens nordgräns utgör gränsen mellan dessa.

Inom södra barrskogsområdet förhärskar visserligen för närvarande barrträden, tall och gran, men därjämte spela lövträden och däribland särskilt eken en framträdande roll. Eken bildar här och där smärre lundar — endast i Halland finnas ännu mera sammanhängande ekskogar. Även om i vissa delar av södra barrskogsområdet funnits tall ända sedan istiden, har dock eken där spelat betydligt större roll än nu. Alla bättre och lägre belägna jordmåner torde tidigare varit beväxta med ek. Ätminstone i kusttrakterna har eken förr förekommit rikligt även å de högre belägna moränmarkerna.

Eken har emellertid varit utsatt för omfattande skövlingar. Härvid spelade odlarens yxa den största rollen. Eken beklädde ju de lägre belägna lermarkerna, som särskilt lämpade sig för odling. Från sådana kusttrakter som exempelvis Bohuslän, Västergötland och Halland utskleppades dessutom under medeltiden betydande kvantiteter ekvirke. De hårt avverkade ekskogarna voro här svårförnygrade, och istället för de forna ekskogarna uppstodo stora trakter med ljunghedar. — Det har

tillkommit vår tid att återbära dessa kala marker åt skogsbruket, men härvid har eken knappast alls kommit till användning.

För att skydda ekskogen stiftades tidigt lagar och förordningar. Redan i landskapslagarna funnos särskilda föreskrifter för ekens skydd. För olovligt huggande å annans mark av ek till den tjocklek, att den var användbar till hjulaxel, voro böterna 1 öre, medan däremot straffet för barkning av fruktbarande ek uppgick till 3 mark — kunde detta ej betalas, skulle gärningsman bindas och hudstrykas. Nedhöggs fjärdedelen av bys ekskog, stego böterna till 10 mark, och om skogen i sin helhet förstördes ända till 40 mark. Jordägare ägde ej å samfäld mark utan alla delägares samtycke fälla ek vid enahanda straff. Var skogen tegskiftad eller stod eken till men för åker eller äng, fick dess fällande saklöst ske. I östgötalagen stadgades, att å oskift skog ägde alla saklöst hugga träd förutom ek och hassel, som voro frikallade. Vid svedjande skulle noga tillses, att ek ej därav tillskyndades något men. Inträffade detta och 20 ekar eller därutöver skadades, uppgingo böterna till 40 mark. Under Gustaf I utbildade sig en särskild rättsuppfattning om "bärande träd" (träd, vars frukter voro användbara; hit räknades främst ek och apel). År 1641 uttalade riksdagen sig för återplanteringskyldighet av bärande träd, och den 22 mars 1647 utfärdades "stadgar och ordning över allehanda bärande skogsträn i riket och deras plantering" — i en förnyad kungörelse den 29 aug. 1664 berördes också de bärande träden.

För främjande av den viktiga ekplanteringen, varav skeppsrörelsens framtid ansågs beroende, blev den 1 sept. 1720 ränte- och proviantmästaren i Göteborg, NILS RAHMN, förordnad att vara direktör vid skogarna i Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs län och Halland, och den 13 febr. 1725 utkom en förordning om allmän ek- och bokplantering i dessa län; genom kungl. brev den 13 nov. 1730 fick denna förordning giltighet jämväl inom de båda skånska länen. I 1734 års allmänna skogsordning behandlades givetvis ekskogen särskilt, och den 23 mars 1742 utfärdades förordning om ekplanterings befordran och ektelnings vårdande. Fullständiga bestämmelser rörande ekskogens fredande lämnades slutligen uti en förordning av den 10 januari 1746. Vid riksdagen 1810 begärdes utredning i ekfrågan, och även genom skrivelser

av åren 1812 och 1815 gjordes framställning om någon lindring i gällande föreskrifter rörande äganderätten till ekträd. På grund härav tillsattes särskilda kommitterade (överste BORNEMAN och kapten FAHRÆUS) att inkomma med förslag i frågan om ekskogarna i riket och deras vård. I utlåtande den 6 febr. 1819 ogillade kommitterade den tanken, att fri och oinskränkt dispositionsrätt till ekskogen skulle lämnas ägare av skattehemman. Vidare föreslogs premier för väl vårdade ekar och för inrättande av planterhagar. I kronans ägo varande ekparker skulle inhägnas, vårdas och fridlysas, varjämte kronoallmänningar och parker skulle användas för anläggning av nya ekplanteringar. För detta ändamål borde även inhägnas lämplig mark i enskild ägo. I prop. den 31 febr. 1829 föreslog Kungl. Maj:t till rikets då församlade ständer att antaga grundsatsen om fri dispositionsrätt för skatteman över ekskogen samt att för anläggning av planterhagar till beredande av framtida tillgång å ek för kronans räkning skulle få disponeras 20 à 25 tusen tunnland härtill lämpliga kronoparker.

I sin skrivelse av den 19 aug. 1829 med anledning härav medgåvo ständerna, att — trots omöjligheten att beräkna rikets behov av ekvirke för dess flotta efter en tidrymd av 200 år — 25,000 tunnland tjänlig jord finge i mån av behov användas till ekplanteringar. Som emellertid ekplanteringen avsåge behovet av virke efter en tidrymd av 200 år och den därefter följande tiden, borde endast $\frac{1}{200}$ del av arealen eller 125 tunnland årligen planteras med ek. — En kunglig förordning av 28 okt. 1830 medgav ägare av kronoskattehemman att förvärva sig fri dispositionsrätt över ekskogen.

* * *

Riksdagen 1829 föreslog, att den första ekplanteringen skulle anläggas å Bispmotala kungsgård i Östergötland, vilken gård skulle hemfalla till kronan år 1831.

Den 28 okt. 1830 utfärdades kungl. brev ang. ekplanteringarna i riket. I detta brev föreskrevs bl. a. tillsättandet av en särskild ekplanteringsstyrelse, vars chef blev hovjägmästaren I. AF STRÖM. Denne föreslog, att de första ekplanteringarna skulle utföras på Visingsö istället för vid Bispmotala, emedan eken där ansågs nå sin mognad 20—30 år tidigare än i Östergötland.

Att just Visingsö kom att bli platsen för ekplanteringen lär enligt förste lantmätare ALLVIN berott på iakttagelse vid en inspektion av kronoparken (tallskogen) å ön. Denna inspektion hölls av landshövdingeämbetet i Jönköping och hovjägmästaren AF STRÖM, varvid ALLVIN var närvarande. ALLVIN omtalar denna inspektion på följande sätt i sin "Beskrivning över Vista härad uti Jönköpings län, Jönköping 1859":

"Vid grinden emellan kungsgårdens gärde och skogen fanns en några hundra kvadratfot stor intaga med en liten stuga, i hvilken en äldre kvinnsperson bodde. På denna täppa funnos trenne ekar, hvaraf två ganska vackra och 50 till 60 fot höga, men den tredje hade af okynne afbrutits och således blifvit en krympling. Af synemännen utkallades gumman, som berättade, att hon för 40 år tillbaka såsom små planter hämtat dessa ekar samt här planterat och vårdat dem. För denna plantering fick också gumman löfte att i sin lifstid behålla sin lilla täppa och koja. Någon tid derefter nedhöggs på ekplanterings anmodan den vanföra eken, och dess stora, räta, 5 till 6 fot höga storända fördes till Stockholm för att till trädets egenskap undersökas, hvarpå beslutet följde att förvandla kungsgårdens ägor till en ekplantering för statens räkning. Bispmotala i Östergötland, som först var ämnadt till ekplantering, såldes, sedan bönderna på Visingsö nekat att mot detta utbyta sina hemman, hvilket blef dem erbjudet."

Vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård, "F. D. P."':s, exkursion i somras å Visingsö fingo deltagarna tillfälle se stubbarna efter "gummans ekar". Dessa blevo nämligen tyvärr avverkade av skogsförvaltningen år 1900, emedan de genom sina yviga kronor ansågos stå till hinder för uppväxande ung barrskog i närheten.

Eftervärlden beklagar givetvis den brist på pietetskänsla, som vederbörande visade genom denna avverkning.

* * *

Jordmånen å den del av Visingsö, där ekplanteringen utförts, består i östra delen av djup moränlera. Längre in på ön löper ett stråk av mindre lerig morän. I övrigt utgöres de lösa jordlagren inom den skogbeväxta delen av ön av mer eller mindre grusblandad sand, avlagrad på den tid, då Vättern utgjorde en del av en issjö.

Endast på det högsta bältet i norra delen av planteringen är jordmånen mycket tunn ovan skifferlagret. Här blev också ekens växtlighet ringa, och eken är nu borttagen.

Ekplanteringen utfördes dels å gammal åker, dels å ängsmark.

Planteringen tog sin början hösten 1831. I början av november månad upplöjdes östra delen av Kungsgårdens södra gärde, där planteringen först skulle utföras. Först den 27 november anlände ekplantorna från Stockholm. Plantorna sändes från Stockholm i 113 lårar med fartyg till Norrköping; därifrån med kronoskjuts till Norsholm, var-est de inlastades i en slup, som skulle föra dem till Visingsö. Slupen strandade emellertid 1 mil söder om Vadstena, där 111 lårar — 2 hade förlit — nedgrävdes vid stranden och täcktes med halm och torv. I början av december överfördes sedan plantorna till ön, där de hopfrusna jordslogos klumpvis. Sedan kraftigt mildväder inträtt den 6 och 7 december, kunde planteringen påbörjas den 8 december och avslutades först dagen före julafton. Ekarna sattes i rader på 6 alnars avstånd med 3 alnar mellan varje ek i raden. Kring varje ek sattes på 8—10 tums avstånd fyra andra plantor av ask, alm eller lönn så långt förrådet av sådana plantor räckte. Groparna grävdes 1 aln i fyrkant och $\frac{3}{4}$ aln djupa. Inalles utsattes vid denna första plantering 23,479 ekar, 18,084 askar, 1,848 almar och 3,835 lönnar — således från början en ganska respektabel skogsodling. Plantornas ålder vid denna första plantering var till största delen 4 år, men även en del 7-åriga funnos med i sändningen från Stockholm. Följande vår utsattes 26,332 ekar och 53,231 diverse andra träd. Med liknande takt fortsattes sedan flera år framåt. År 1837 planterades sålunda 101 tunnland, år 1838 voro inalles 301 tunnland, år 1841 479 tunnland beväxta med ek.

Ekodlingarna utfördes till största delen under åren 1831—1842 samt till en mindre del under 1850- och 1860-talen. Den skogsplanterade arealen blev inalles omkring 800 tunnland (395 hektar). Under första 10-årsperioden utfördes i allmänhet planteringar — endast ett par av de äldsta bestånden äro uppdragna genom sådd. Sedermera blev emellertid sådden den förhärskande metoden.

Nästan alla planteringarna utfördes — liksom den ovan skildrade första planteringen — i rader på 6 alnars avstånd mellan raderna och

med oftast 3, någon gång 6 alnars avstånd i raden. Vanligen sattes i varje grop 5 ekar, ibland liksom 1831 en ek omgiven av 4 plantor av andra trädslag, såsom ask, alm, lönn och björk. I stället för sådana "ammträäd" åt ekarna, såddes några år björkfrö kring ekplantorna, men björksådderna misslyckades i allmänhet. Mellan varje ekrad insattes samtidigt som ekplanteringen eller några år efter denna en rad lärkträäd eller, när ekraderna stodo mera tätt, en lärkplanta mellan varje ek i raden. I allmänhet utsattes ekplantorna såsom 2-åriga eller 4-åriga (hösten 1831), men även så gamla plantor som 10—15-åriga planterades i stor omfattning. Sålunda skall år 1844 ha utförts hjälplantering (ibättring i äldre planteringar) med 12,040 9-åriga ekar.

Sådderna utfördes i ett par fall på sammanhängande såddbälten, men vanligen i fåror, som upptogos med årder eller s. k. ärjkrok på olika avstånd, såsom 6 alnar, 3 alnar eller 2 alnar.

Ollonen utlades antingen jämnt efter hela fåran eller i grupper om 7 à 8 stycken på $1\frac{1}{2}$ eller 3 alnars avstånd. En gång såddes även i kupor ovanpå rabatterna på 6 alnars avstånd. Även i sådderna inplanterades lärkar eller insåddes björk- eller lärkfrö.

Ekodlingarna krävde i början mycken omsorg, dels hjälplanteringar och dels vattningar de första åren efter planteringarna. Vidare gällde det att hålla gräs och ogräs från plantorna genom rensningar. Svaga ekplantor uppbundos vid käppar (av lärk eller andra trädslag). Redan 1841 omtalas, att plantor, som utskjutit för många och stora grenar, tuktats med kniv.

En del av de bland ekarna inblandade björkarna måste borttagas ganska tidigt, och på 1860-talet blev det nödvändigt att hastigt hjälpa ekarna mot trycket av inplanterade snabbväxande träd. Under åren 1858—1865 blevo sålunda nästan all björk och det mesta av lärkarna borthuggna. Då det visade sig svårt att medhinna denna huggning tillräckligt snabbt, topphögs till en början en massa björk och lärk. Den senare satte dock snart nya kraftiga toppar.

Emellertid blevo genom dessa huggningar ekplanteringarna tämligen rena ekbestånd. En mycket viktig del i ekplanteringarnas senare stadium var därför att i dem uppdraga lämplig underväxt. Underplanteringarna påbörjades våren 1863 och fortgick så raskt, att de voro av-

slutade omkring år 1877. Underväxten utsattes antingen i en eller två rader mellan ekraderna, samt på 5 fots avstånd i raderna. Härvid användes vanliga 4-åriga omskolade plantor av gran, men även något silvergran. Först på senare tid har även använts bok som underväxt.

Sedan eken börjat växa upp, blev gallringsfrågan brännande. Redan 1844 utfördes ett mindre hjälpgallringsförsök i de äldsta sådderna, varvid inkomsterna av lövet täckte utgifterna. Den första större gallringen torde ha skett år 1850 i omkr. 20-årig skog. Då gallrades nämligen 40 tunnland, varvid erhöles 15,036 st. kärvar löv, som vid försäljning inbringade 137 riksdaler och 14 skilling banko. För detta arbete åtgingo 390 dagsverken à 12 skilling, vadan gallringen lämnade en behållning av 39 riksdaler banko. De glesa planteringarna och sådderna gjorde, att ekarna fingo grova grenar. Dessa borttogos genom upprepade kvistningar. Uttalade farhågor, att ekarna härigenom skulle rötskadas, ha knappast besannat sig.

Gallringarna i ekskogen fortgingo med åren i allt större skala och ha lämnat statsverket avsevärd inkomst. År 1895 påbörjades även gallring i underväxten. Denna har flerstädes antingen topphuggits eller i en del bestånd helt och hållet borttagits och ersatts för andra gången med ny underväxt.

Om ekskogens framtid å Visingsö ha mycket skilda omdömen blivit fällda under tidernas lopp.

B. O. STARCK lämnar i 1836 års berättelse — 5 år efter planterings påbörjande — en rätt så talande karaktäristik över det av hans företrädare dittills utförda arbetet:

”Mycket är gjordt och ännu mera återstår att göra. Gröna skogar erhållas ånyo frambringade, lika litet, utan möda och omkostnad, som guld och skatter kan förvärfvas af den håglöse och sömnige. Mycket munveder ifrån en och annan beställsam patriot har susat öfver planteringarne, men dess ånga har ännu icke syntts vara av en förstörande natur. — En hvar som besåg Wisingsö ekplantering om hösten 1835 eller äfven nu (febr. 1837) vill lämna den sin uppmärksamhet, bör, med ringa kännedom uti skogs- och planteringskunskapen, kunna intyga, att de penningar, som för denna sak blifvit påkostade, icke äro illa, utan till synbar nytta använde.”

Z. ABELIN uttalar sig 1854, när han nedlade sin förvaltning över Visingsö, mycket skarpt mot alla dittills vidtagna åtgärder, vilka i allmänhet utförts på AF STRÖMS order. Han ansåg ekodlingarna nästan helt misslyckade.

V. M. THELAUS uttalar sig däremot 1874 entusiastisk om ekskogens framtid och visar dess goda ekonomiska resultat.

År 1894 hölls skogsmöte å Visingsö, varvid mot ekplanterings skötsel anmärktes, att ekbestånden voro för litet gallrade, att underväxten borde hållas efter, och att på ekarna ofta förekommande vattenskott borde borttagas. Under de följande åren utfördes därför rätt så starka gallringar. — De allra sista åren ha starka avverkningar förekommit, och underväxten har utglesnats avsevärt genom massaveds- och brännvedsavverkningar.

Det är nu vid mera ingående studier av de 60—90-åriga ekbestånden lättare att fälla objektivt omdöme om desamma. Med undantag av ett område i norra delen av planteringen, där de lösa jordlagren ovan lerskiffern varit mycket tunna, och vissa områden vid Rönäs å mycket styv och svårdränerad mark, kan ekplanteringen i stort sett sägas vara mycket lyckad och fullt värd eftervärldens beundran.

Mycket tidigt har det visat sig, att de ekplanteringar, som uppdragits å förutvarande ängsmark, tillhöra en högre bonitet än de, som odlats å gammal åkerjord. I huvudsak torde detta bero på att den forna ängsmarken är identisk med de mera fuktiga delarna av ön.

En fråga av intresse är skillnaden mellan de genom plantering eller genom sådd uppdragna bestånden. Redan tidigt synas förvaltarna å Visingsö varit på det klara med, att sådden hade varit att föredraga.

STARCK säger härom i 1844 års berättelse:

”För närvarande, och då olika sätt förefinnes härstädes af ekproduktion att tagas i jämförelse, finnes att sådderna äro bäst, derefter 1836 års plantering, i grupper af fem ekar; hvilka båda metoder, dock, efter hvad nu kan bedömas, komma att nedsättas, genom den af Herr Hofjägmästaren och Commendeuren anbefalte blandning af Lärk och Ek.”

FORSBECK uttalar i följande års berättelse:

”Då de olika sätten att frambringa Ekskog tages i jämförelse synes

vid Wisingsborg sådden ega stort företräde framför Planteringen, såvida tillräckligt Ekollon kunna anskaffas; då dervid tillika en eller annan rad Lärkträd uti Ekraderna inblandas, blifver fördelen ännu större.”

Under uppräknig och taxering av ekbestånden detta år, har vid Skogsförsöksanstalten skiljts på antal raka och krokiga ekar i olika bestånd. Härvid har det visat sig, att i allmänhet förekomma 20—30 % krokiga träd. Någon bestämd skillnad på de sådda eller planterade bestånden har ej kunnat märkas. Flera av de sådda ekbestånden ha dock under uppväxttiden varit tätare än de planterade. Det har härvid visat sig, att kronorna äro mindre storgreniga i de tätare förbanden. Där- emot påträffas planterade bestånd på glest förband med ganska ringa % krokiga träd.

Detta förhållande är synnerligen utmärkande för ekbestånden å Visingsö. Annars gäller ju som regel — särskilt på grund av erfarenhet i Danmark — att ekbestånden till en början aldrig kunna dragas upp nog tätt för att erhålla goda stammar. Förekomsten av så mycket rak ek å Visingsö torde få tillskrivas den lyckliga omständigheten, att här alltid använts svenska ollon. G. BERG omtalar sålunda, att 1834, som var ett rikt ollonår, insamlades ej mindre än 400 tunnor ollon, särskilt i Östergötland. År 1841 erhöles en tunna ekollon från Djurgården, 1842 uppköptes 44 tunnor ollon. År 1846 voro ollonen av ovanligt god beskaffenhet, och då utsåddes 69 tunnor på 85 tunnland. År 1850 erhöles 82 tunnor, därav från Stockholm 48 tunnor, från Östergötland 19 tunnor, från Västergötland 8 tunnor och Småland 7 tunnor. År 1852 var också ett rikt ollonår, då ej mindre än 364 tunnor uppköptes. Dessa uppenbara bevis för att svenska ollon uteslutande använts å Visingsö, äro av stort intresse. Senare undersökningar ha nämligen visat, att eken är liksom tallen synnerligen känslig för om fröet vid odling tages från en trakt med olika klimat än det, som råder, där den skall odlas. I Danmark har man t. ex. haft mycket nedslående erfarenhet vid odling av ek med ollon från södra Europa. Till våra trädskolor har nog i allmänhet tagits ollon utifrån. Det är också påfallande, huru långsamt den ek växer, som man får från våra trädskolor. Härigenom tyckes det, som intresset av att plantera ek i våra parker fullkomligt avstannat, den växer ju så långsamt, säges det städse. Ja, när olämpliga ollon användas

för odlingen! Förf. kan ej nog allvarligt lägga våra trädgårdsmän på hjärtat, att endast draga upp ek av inhemska ollon, från trakt med ett klimat, som liknar det, där eken skall odlas.

* * *

Efter denna mera allmänna beskrivning över ekplanteringen å Visingsö, skall här nedan lämnas några korta uppgifter från en del av de bestånd, som beskådades under F. D. P:s exkursion sommaren 1920.

I det föregående har omnämnts, att asken spelat en ganska stor roll som blandningsträd i ekplanteringarna. För närvarande finnes dock ej så mycket ask kvar — vid sommarens taxering uppräknades 807 askar. I närheten av silvergransytorna (se en följande artikel om lärken och silvergranen å Visingsö) är å ett inhägnat område all underväxt borttagen. I det kvarstående 85-åriga glesa ekbeståndet finnes en och annan ask, som besått en ganska stor areal med synnerligen vacker och jämn askföryngring (se fig. 1). Något längre söder härom har Skogsförsöksanstalten en serie av 4 försöksytor i nu 82-åriga bestånd. Ekarna ha tillkommit genom plantering på 6×6 alnars ($3,6 \times 3,6$ m) förband, men mellan raderna och mellan varje ek i ekraderna har en lärkplanta insatts. Lärken borthöggs under åren 1859—65. Ekarna uppkvistades 1868 och gallrades första gången 1874. År 1863 inplanterades gran som underväxt. De 4 försöksytorna uppskattades och utstakades av dåv. jägmästare J. E. KINMAN 1898 och övertogs av Skogsförsöksanstalten 1918. I en av ytorna gallrades granunderväxten. På samma sätt har den behandlats 1918, från vilken tid en bild av beståndet återgives å fig. 2. I en annan yta har granunderväxten bibehållits ogallrad. I den tredje ytan borttogs all granunderväxt och ersattes med bok, och i den fjärde ytan har all underväxt borttagits 1898; fortfarande finnes där ingen underväxt (se försättspl. 3). Vid uppskattningen 1918 funnos omkr. 280 ekar per hektar, varav 60—70 bortgallrades (omkr. 20 % av virkesbeloppet). Den kvarvarande virkesmassan är 135—150 kbm i de olika ytorna. Medelhöjd 19 m, medeldiam. 31 cm. Tillväxten i ekbestånden har visat sig vara ungefär lika, vare sig underväxten saknats eller bestått av bok eller starkt gallrad gran, men

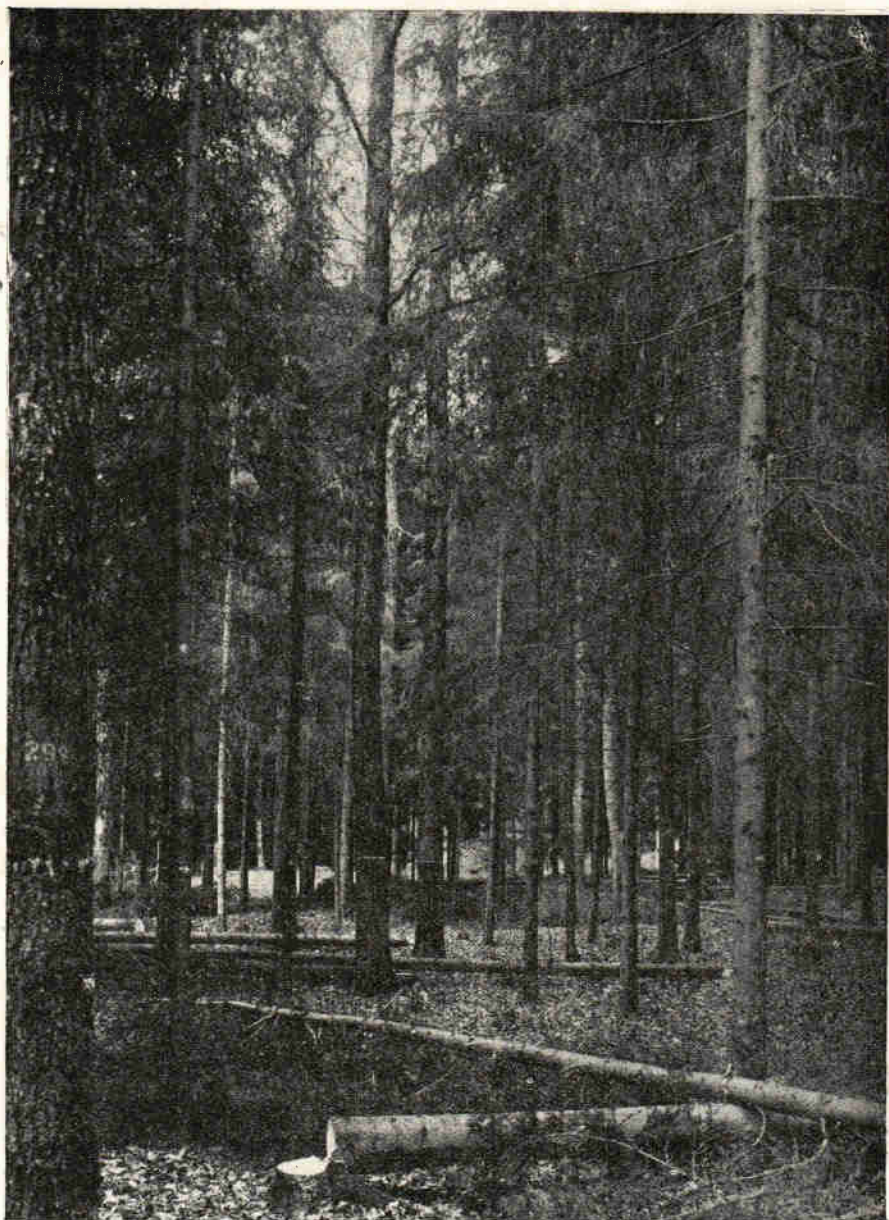
Ur Statens Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE 18/8 1915.

Fig. 1. Naturlig förnygring av ask. Visingsö ekplantering.

däremot är den avgjort svagare i ytan med ogallrad granunderväxt. Humuslagret är här också något torvartat, då det däremot i de andra avdelningarna består av godartad mull.

Det sydostligaste beståndet i ekplanteringen har sitt intresse därigenom, att ekplantorna utsatts relativt gamla å glest förband. Här har Skogsförsöksanstalten en försöksyta (n:r 488). Eken planterades här 1871 uti rader med 16 fots mellanrum och 10 fot mellan ekarna i raden. Ekplantorna voro 10—12 år gamla och 6—8 fot höga. Ett par år se-

Ur Statens Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE 10/6 1918.

Fig. 2. 80-årig ekskog, planterad 1840 på 3,6 m förband. Tidigare har funnits en rad lärkar mellan ekarna. Underväxt av gran, 53 år gammal, starkt gallrad flera gånger. Försöksytan 480. Eken 187 m hög, medeldiam. 31 cm, virkesmassa 147 kbm ek och 99 kbm gran.

Visingsö ekplantering.

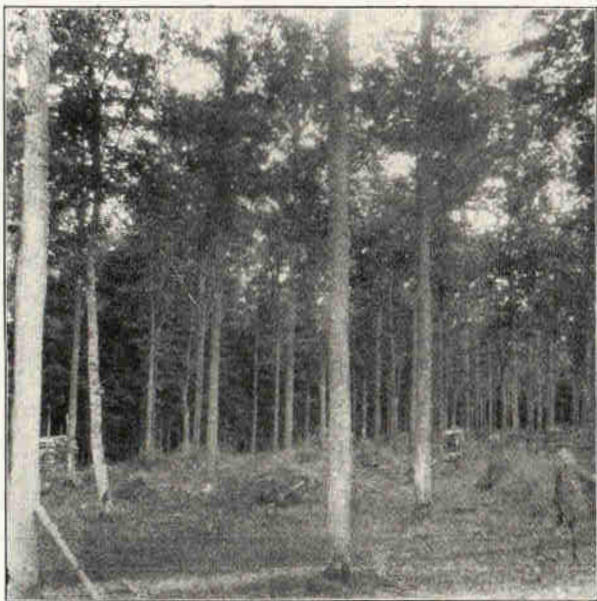

Foto: G.SCHOTTE 18/6 1915.

Fig. 3. 87-årig ekskog. Planterad underväxt av gran och silvergran avverkad.

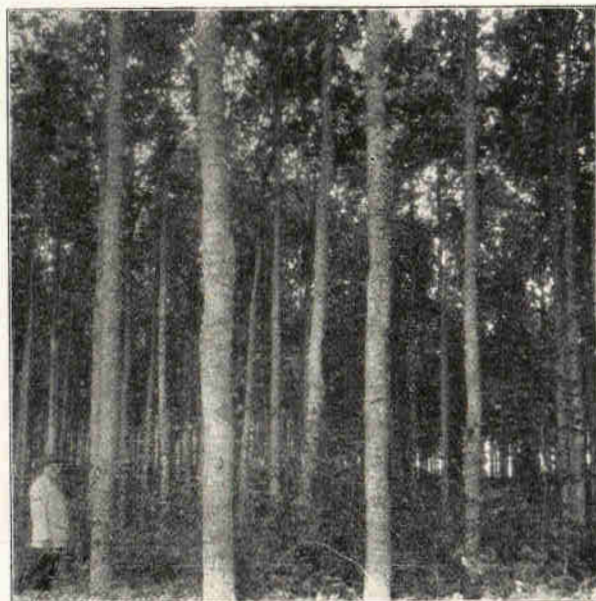

Foto: G. SCHOTTE 18/6 1915.

Fig. 4. 60-årig vacker ekskog med bokunderväxt.

senare inplanterades en lärkplanta mellan varje ek i raden. Lärken har sedermera borttagits, och i senare tid har inplanterats bok som underväxt. Det 58-åriga beståndet hade 1918 607 stammar per hektar, av vilka 157 med 28 kbm bortgallrades (19 %). Det kvarvarande beståndet håller 120 kbm med en medelhöjd av 15,5 m och en medeldiam. om 23 cm. Beståndet är ungefär 15 år senare i utveckling än motsvarande ekskogar å bättre marker i Danmark. — Markbetäckningen i beståndet utmärker sig för en utomordentligt rik omväxling och frodighet. I bokunderväxten är det synnerligen gott om blodbokar. Det var helt säkert en verklig sensation för F. D. P:s exkursionsdeltagare, när de kommo in i den tropiskt rika markfloran, där man nästan doldes av manshöga örter, *Ægopodium podagraria* *Geum rivale*, *Spiræa Ulmaria*, *Scrophularia nodosa*, *Cerefolium silvestre* m. fl.

I Herrängen, nordvästligaste delen av ekplanteringen, finnas flera synnerligen vackra och intressanta ekbestånd. F. D. P:s exkursion gjorde bland annat en hastig titt i Skogsförsöksanstaltens försöksytor n:r 486 och 487 (se fig. 4). Marken var här från början ängsmark, som upplöjdes och besåddes med havre ett år, varefter — sedan gräsvålen ruttnat — ekollon utsåddes hösten 1857 uti fåror, uppkörda med ärkrok på 6 fots avstånd. 7 à 8 ollon lades på var 6:te fot i fåran. Våren 1858 insåddes gran- och björkfrö i fårorna, men dessa trädslag ha sedermera borttagits. Beståndet gallrades första gången 1878 och uppkvistades året därpå. I senare tid har bok inplanterats som underväxt. — Det 61-åriga beståndet hade 1918 478 stammar om 179 kbm per hektar. Därav utgallrades 93 st. om 30 kbm (17 %). De kvarstående 385 träden hålla 149 kbm med en medelhöjd av 18,3 m och medeldiam. om 23,8 cm. Beståndet kan anses vara ungefär 10 år efter de bättre danska ekbestånden i utveckling. Stammarna äro emellertid synnerligen raka, vid uppräkning 1920 antecknades i hela beståndet endast 12 % av stammarna som något krokiga. En fläcksådd på 1,8 m förband har således här givit ett synnerligen gott resultat.

Fig. 5 visar en ekplantering av år 1869 utsatt på 3,6 m förband. Mellan varje ek har tidigare funnits en tall, som sedermera borttagits. Stammarna äro i förhållande till det glesa förbandet rätt så goda. Vackrare är dock beståndet å fig. 7, som uppdragits genom sådd 1858 i

Ur Statens Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE 21/5 1920.

Fig. 5. 53-årig ekskog, planterad 1869 i gropar på 3 m förband. Stammarna relativt raka i förhållande till det glesa förbandet. Visingsö ekplantering.

rader på 1,2 m. avstånd med 0,9 m. mellan varje fläck, där 7—8 ollon utsåts.

Ett av de allra vackraste ekbestånden med grova och raka stammar finnes avbildat å försättsplanschen 4 i denna årsbok. Beståndet var det sista, i vilket halt gjordes under F. D. P.:s exkursion. Det är den äldsta eksådden på ön. Här såddes nämligen 1834 ollon i fåror omedelbart intill varandra, således nästan en slags bredsådd. Vid 3—4 års ålder bortgallrades emellertid plantorna radvis, så att med omkring 12 fots mellanrum kvarlämnades plantorna i vid pass 4 fots breda ränder. Omkring år 1868 inplanterades underväxt av gran. I beståndet anlade förf. sommaren 1920 en försöksyta för utrönande av ekens produktion på bästa Visingsö-mark. Beståndet hade då vid 86 års ålder 194 ekstammar per hektar med en medeldiam. av 32,5 cm och 156 kbm stamved, med större grenar 165 kbm. Av stamantalet utgallrades 17,5 % och av virkesmattan 15 %, vadan nu kvarstå 160 stammar om 133 kbm (141 kbm med större grenar). Medelhöjden är 20 m, medeldiametern 32,9 cm och stammarnas grundyta vid brösthöjd ej fullt 14 kvm. — Ekens goda utveckling här torde främst böra tillskrivas den djupa och fuktiga jordmånen, varom också markbetäckningen skvallrar genom att örter förekomma strödda, såsom *Listera ovata*, *Paris quadrifolia*, *Anemone nemorosa*, *Corallorrhiza innata*, *Urtica dioica*, *Pyrola rotundifolia*, *Actæa spicata*, *Geum rivale* m. fl.

Trots en god utveckling är produktionen ej så litet mindre än vid motsvarande ålder i Danmark — särskilt är medeldiametern för liten, beroende på alltför svaga gallringar tidigare. I förhållande till beståndets utveckling torde emellertid stamantalet nu vara lagom efter den erfarenhet, man har i Danmark, men betydligt mindre än SCHWAPPACH upptager i sina produktionstabeller för Tyskland.

* * *

Innan jag avslutar denna fragmentariska skildring av Visingsö ekplantering¹⁾ torde böra omnämnas de personer, som ha största för-

¹⁾ En utförlig historisk och skoglig redogörelse över Visingsö ekplantering ämnar författaren framdeles publicera i »Meddelanden från Statens Skogsforsöksanstalt».

Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml.

Foto: G. SCHOTTE 31/6_1920.

Fig. 6. 62-årig ekskog, uppdragen genom sådd 1858 i fåror på 1.2 meters avstånd. Visingsö ekplantering.

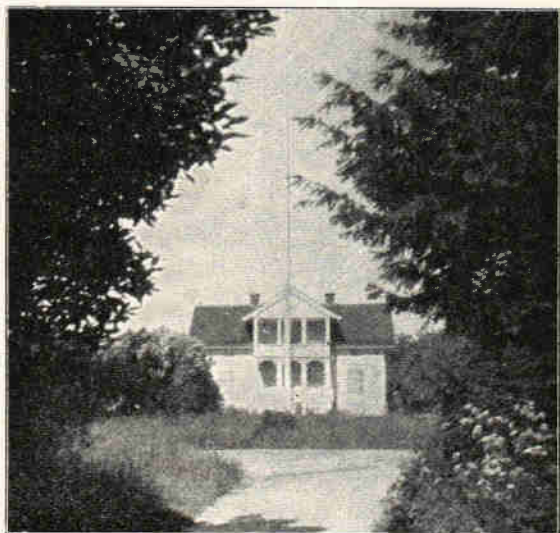

Foto: G. SCHOTTE 11/6 1915.

Fig. 8. Förra jägmästarebostället å Visingsö.

tjänsten om ekplanteringen. Själva överinseendet över planteringarna sköttes som nämnt av Ekplanteringsstyrelsen, vars ordförande var hovjägmästaren I. AF STRÖM, som inlade betydande förtjänster om ekplanteringen tillkomst. Han belönades härför år 1834 med Lantbruksakademiens medalj i guld, och hans adliga vapen visar bl. a. ekplanteringen å Visingsö. 1859 övertog Skogsstyrelsen överinseendet över ekplanteringen, och övergick detta sedan till Domänstyrelsen. Den förste plantören vid ekplanteringen och samtidigt förvaltare vid Visingsborgs kungsgård under åren 1831—1835 var från Skogsinstitutet utexaminerade L. G. BERG (* 1799 † 1878). B. blev (sannolikt utan större grund) skild från tjänsten på grund av förment tjänstefel. Sedermera blev B. en framstående kommunalman och var riksdagsman i bondeståndet. BERGS efterträdare blev från Skogsinstitutet utexaminerade O. B. STARCK (* 1805 † 1874) under åren 1835—1845. Dennes vistelse på Visingsö ändades med sinnessjukdom. — Under åren 1845—1849 var överjägare F. A. FORSSBECK (* 1814 † 1889) plantör på Visingsö. F. blev sedan överjägmästare och riksdagsman i bondeståndet. — FORSSBECK efterträddes av överjägaren Z. ABELIN (* 1814 † 1900)

för åren 1850—1854. Under tiden 1855—1857 hade plantören A. G. WARRE en slags interimsförvaltning över ekplanteringen, varefter överjägare Hj. F. SEGERDAHL (*1832 † 1878) blott ett par år var anställd på ön, till dess överjägare P. OHLIN (* 1826 † 1899) 1859 blev förvaltare därstädes. O. kvarstod i tjänst på Visingsö — från 1870 som jägmästare i Eksjö revir — till 1893. Han vilar överskuggad av en lummig bok å Visingsö kyrkogård¹⁾. Under åren 1894—1908 var J. E. KINMAN (* 1854) jägmästare i Eksjö revir, till vilket Visingsö då hörde. K. efterträddes av jägmästare A. H. NORDENADLER (* 1865), som förvaltat Visingsö t. o. m. förra året, då Visingsö lades under Jönköpings revir, som nu handhaves av jägmästare O. BOHLIN (* 1876). Nuvarande kronojägaren å ön C. LINDGREN (* 1871) har sedan 1904 varit anställd å Visingsö och känner väl till ekplanteringen och dess historia.

¹⁾ OHLIN var den förste, som införde bok å Visingsö.

LÄRKEN OCH SILVERGRANEN Å VISINGSÖ.

Av GUNNAR SCHOTTE.

Som närmare framgår av en föregående uppsats i denna årsskrift, har större delen av skogen å Visingsö — den s. k. ekplanteringen — tillkommit efter 1830 genom skogsodling av åkrar och ångar. Endast den inre delen av ön — Visingsö kronopark — har sedan gammalt varit skogbeväxt samt i huvudsak beklädd med tallskog. När Visingsborgs kungsgård skulle odlas med ek enligt riksdagens medgivande, kom redan från början lärken (*Larix europæa*) att spela en mycket stor roll som blandningsträd med eken. Ja, i själva verket var lärken det första trädslag, som kom till användning å kungsgården. I sin årsberättelse till styrelsen för ekplanteringarna av år 1831 omförmäler dåvarande plantören och förvaltaren, överjägare GUSTAF BERG, att den 25 maj utsåddes i plantskolor å Kungsgårdens södra gårde 16 *H* "engelsk lärkträdsfrö". Som fröet var gammalt, grodde det ej vidare bra, och av fröpartiet erhöles blott omkring 7 å 8,000 plantor.

Att det första lärkfrö, som användes på Visingsö var av engelskt ursprung, har sitt synnerligen stora intresse. Förf. har nämligen i en för ett par år sedan utgiven avhandling¹⁾ kunnat visa, att lärk, som vi erhållit från särskilt Skottland, är av en skogligt sett mycket bättre ras än den, vi vanligen i senare tider fått från Tyrolen.

Lärken torde första gången ha införts till vårt land 1751 av KALM, som under en resa till Amerika fick frö av den i England.

Att lärkfröet sedan en längre tid togs från England, ehuru lärken därstädes ej är vildväxande, berodde på våra förbindelser med detta

¹⁾ GUNNAR SCHOTTE: Lärken och dess betydelse för svensk skogshushållning. Medd. från Statens Skogsförsöksanstalt h. 13—14. Skogsvårdsföreningens tidskrift 1917, s. 529.

land. Alltsedan ALSTRÖMERS tid hade vi fått de flesta impulserna därifrån. Till England foro våra godsägare för att studera jordbruk, och de hemkommo då även med intryck från de engelska parkerna och skogarna. Dessa förbindelser fortgingo, åtminstone vad trädplantering beträffar, till ungefär mitten av 1800-talet. Sedan inflyttade flera framstående tyska skogsmän till Sverige, vilka givetvis hämtade behövt skogsfrö från sitt gamla fädernesland. Den svenska skogslitteraturen blev också alltmera påverkad av den omfattande tyska, och detta bidrog ytterligare till användningen av tyskt utsäde.

Som förf. påvisat, äro i allmänhet alla lärkbestånd i vårt land, som tillkommit före 1860, mycket raka och tunnbarkiga. Flertalet av de bestånd, som uppdragits senare hos oss, utmärka sig däremot genom en stor procent krokiga träd, mera grenig, risig krona samt avsevärt tjockare bark. Direkta försöksodlingar på Omberg ha lämnat samma resultat. År 1905 utsåddes nämligen där dels skotskt lärkfrö, gåva av medlemmar av Royal Scottish Arboricultural Society, vilka 1904 besökte Omberg, dels inköpt lärkfrö från Tyrolen. Av det skotska fröet har endast erhållits 1.5 % starkt krokiga träd, medan tyrolerfröet givit upphov till 31.5 % särskilt krokiga stammar.

Den goda skotska lärkrasen anses härstamma från några få planter, som utsattes vid Dunkeld i Skottland 1738, och vilka dock sannolikt kommit från Alperna. Dessa lärkar ha emellertid fått namnet "mödrarna", emedan flertalet lärkplanteringar i Skottland härstamma från dem. Före 1774 hade å Dunkeld planterats 187 hektar med lärk. Under åren 1774—1815 planterades sammanlagt 3,777 har med detta trädslag. Dessa trädplanteringar producerade det mesta fröet, som användes i Storbritannien, till dess lärkfrö från kontinenten blev en handelsvara. Sålunda skall av i Skottland skördat frö tidigare uppdragits årligen 30 miljoner planter. — Det mesta av de vackra lärkskogarna i Skottland har emellertid raserats under kriget, och numera uppköpa engelsmännen allt lärkfrö, de kunna komma över, för att dels återplantera de arealer, som under kriget nedhuggits, dels förse äldre kalmarker med skog.

Det torde vara av ganska stort intresse att ur de äldre årsberättelserna för Visingsö ekplantering här återgiva, vad som säges om

lärkens odling å ön. I 1832 års berättelse omtalas, att lärkträdkolan rensats och vattnats. År 1833 förmäles, att 4,100 3-åriga lärkar utplanterats. Då lärkfröet, såsom ovan meddelats, såddes våren 1831, har således denna första lärkplantering utförts på hösten 1833. År 1837 heter det, att "lärkfrö från Stockholm med paquet-posten ned-sändt, är utsådt". I följande årsberättelse finna vi, att detta frö utsåddes på hösten 1837. År 1839 utfördes en verklig storartad lärkfrösådd. Av emottagna 250 skålpund utsåddes nämligen 150 skålpund, varjämte 100 skålpund sparades till följande vår.

I 1840 års berättelse lämnar O. B. STARCK ett intressant meddelande om lärkens fröbarhet och förmåga att självså sig. Det heter: "Ifrån de först planterade Lärkträden har något frö utspridit sig, samt derefter uppkommit plantor; ehuru fattigt dock utvisande att det dyrbara fröet bör samlas". Det är att märka, att första lärken på Visingsö såddes våren 1831, och att träden således endast voro 9 år, när detta omdöme fälldes om dem. — Det heter vidare i samma berättelse: "Den år 1839 verkställda Lärkträdsplanteringen å sjö- och dikesvallarna har, sedan starka vattningar förutgått, frodat sig och lofva för framtiden den nytta dermed åsyftats jemte ett förskönadt utseende åt planteringarna. Innan träden lyckligen undanvuxit snöns nertryckning, som gemenligen skockar sig utmed gärdesgårdarna, kommer dock ett och annat att sönderbrytas eller skadas". — År 1842 blev "en trakt af södra planteringen fullkomnad medelst lärkplantors utsättande". I Hästhagen utsattes en lärkplanta uti var 5:te ekrad och emellan varannan ek. Tillsammans utsattes 1842 63,900 lärkplantor. I samma berättelse heter det vidare, att en betydlig mängd lärkplantor finnas att tillgå till framtida behov; "dock kan icke uppgifvas siffertalet i anseende till det spridda läge, som de hafva i plantsängarne". — År 1842 utplanterades 3,573 lärkar. I detta års berättelse lämnas åter en intressant uppgift om insamling av lärkkott för första gången i stor omfattning: "Af de under åren 1841 och 1842 samlade 20 tunnor lärkkottar har utklängning medelst lafvar och solens verkan fullkomnats; hvaraf tillsammans erhållits 80 *℔* frö; af detta utsåddes 30 *℔* 1841 på hösten, och hvarefter uppslaget varit ganska vackert, ehuru en större mängd planter efter deras första uppkomst föllo och förtvinade; det

öfriga eller 50 *℔* utsåddes framlidne efterhöst.“ I 1842 års berättelse omtalas, att till ekarnas uppbindning ha de “spädaste kvistarna från de af lärkträden erhållne gärdselvidjorna tagits.“ Inalles hade av de 10-åriga lärkträden erhållits 12,000 större och 16,500 mindre vidjor.

År 1843 utsattes 15,600 lärkplantor, och i plantskolor utsåddes 50 skålpund lärkfrö. Om kottinsamlingen heter det: “1842 års afkastning av Lärkkottar, insamlade 1843 med 4 tunnor, har icke till fullo blifvit utklängde, hvadan frökvantiteten derefter ej kan uppgifvas. 1843 års skörd från Lärkträden synes lofva rikare insamling.“ I detta års berättelse framhåller STARCK, att blandningen av ek och lärkträd är synnerligen fördelaktig.

I 1844 års berättelse förmäles ytterligare om kottinsamling från de således blott 13-åriga träden: “1843 års frösättning å lärkträden insamlades uti april med 43 tunnor kottar, som under sommaren genom utklängning för sol och ugn, lämnat 72 *℔* frö, hvilket uti senare delen av november utsåddes“.

År 1845 utsattes 32,170 lärkplantor av 1—2 fots längd i de mest försigkomna ekplanteringarna. I plantskolan kvarstod 8,000 lärkar förutom 30,000 vackra 1-åriga plantor. Under år 1845 skedde åter en storartad insamling av lärkkott, som vid utklängning lämnade ett lisspund och 17 skålpund frö, vilken stora frökvantitet utsåddes i plantskola i november. — Under år 1846 utplanterades 11,680 lärkar. Under de två senaste åren hade erhållits 117,000 plantor, varav 5,565 försålt till kronoparken Ö. Malmskogen i Östergötland, I 1846 års rapport framhåller FREDR. AUG. FORSSBECK, att lärkträden “afhålla ohyra“ från ekarna, d. v. s. han tyckes ha gjort den erfarenheten, att de med lärk blandade ekplanteringarna mindre skadats av insektshärjningar än de rena ekplanteringarna. Han tillägger, att planteringen av detta utmärkta träd, som synes trivas ovanligt väl å Visingsborg, kommer att fortsättas i större skala.

I 1847 års berättelse beräknas, att under senare åren 200,000 lärkplantor uppdragits å Visingsö, varav en stor del utplanterats, men även åtskilligt försålt. Säkerligen har därför många av de lärkplanteringar, som under 1840-talet anlades på olika ställen i landet, härstammat från Visingsö och äro således av den skottska lärkrasen. År 1848 medhans endast utsättande av 18,800 lärkplantor på grund av

den tidiga våren samt den våta och otjänliga hösten. Under år 1849 utsattes 26,800 lärkplantor i luckor i ekplanteringarna. Detta år skedde åter kottinsamling, varvid erhöles 24 tunnor och 16 kappar lärkkott. I berättelsen för år 1850 lämnar ZACH. ABELIN en utförlig redogörelse för uppdragandet av lärkplantor. Det året utsåddes 4 lisspund frö i plantskolorna, men dessutom kvarstod däri 40,000 2-åriga plantor. Samma år insamlades 22 tunnor lärkkott och försåldes 21 $\frac{1}{2}$ skålpund lärkfrö. År 1852 insamlades 56 tunnor och 28 kappar lärkkott. Det året försåldes förutom något plantor även 13 $\frac{5}{6}$ skålpund lärkfrö. 1853 insamlades 20 tunnor och 3 kappar lärkkott. År 1855 insamlades slutligen 67 tunnor lärkkott, varav erhöles 181 skålpund lärkfrö; av dessa utsåddes 80 skålpund å Visingsö.

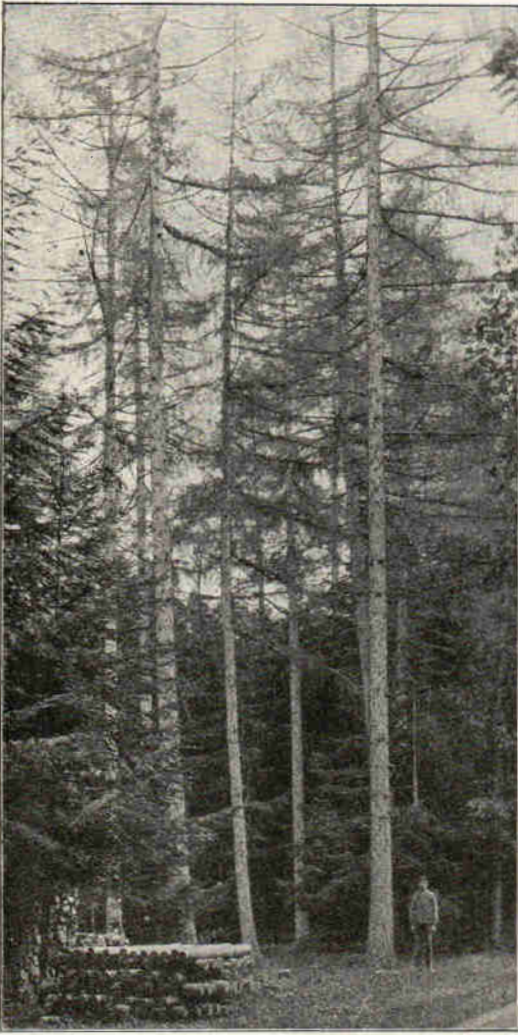
Jag har tillåtit mig tämligen utförligt anföra ur årsberättelserna dessa uppgifter om insamling av lärkkott dels för att visa, vilken roll lärken verkligen spelade på Visingsö under 1830—1850-talen, och dels för att påvisa, huru tidigt en lönande kottinsamling kunnat ske i lärkplanteringarna, en sak som tidigare ej varit omnämnd i litteraturen.

Redan i uppsatsen om ekplanteringen å Visingsö i denna årsskrift har omtalats, att eken uppblandades vid planteringen eller några år efter densamma med lärkplantor. Vanligen inplanterades en lärkplanta mellan varje ek i raden. Oftast var det då 12 fot mellan ekraderna och 6 fot mellan ekarna i raden. Men ekarna sattes t. ex. år 1839 på 12 fots kvadratförband med lärk på samma förband mellan ekarna. I några bestånd inplanterades lärken bland eken, så att tvenne ekar kommo att inrymmas mellan lärkträdsplantorna. Även i något äldre eksådder inplanterades — 17 år efter eksådden — lärkplantor på 12 fots förband, men dessa ledο av ekarnas skugga och dogο så småningom ut. I ett par fall insåddes lärkfrö här och var i bestånden.

På över halva arealen av ekplanteringen eller på omkring 344 hektar ha funnits lärkträd inblandade i större eller mindre mängd. Främst hade lärken tillkommit för att kvista upp ekarna, då i allmänhet ganska glest förband använts vid ekplanteringarna. Lärken utvecklade sig emellertid mycket hastigt och kom så småningom att överskugga eken. Under vintern 1859—60 topphöggs därföre lärken i flera bestånd, i andra borttogs den helt och hållet. I många andra bestånd

togs lärken helt bort under åren 1860—65. I ett bestånd, däri eken lidit särskilt mycket, ansågs den ej kunna räddas, varföre istället lärken kvarlämnades. År 1868 borttogs lärken ur ett par bestånd och i ett annat genom flera huggningar först under tiden 1870—79. När J. E. KINMAN år 1896 uppgjorde sin skogsindelningsplan för ekplanteringen, funnos lärk å allenast 2.41 hektar med en beräknad kubikmassa av 589 kbm. Då under innevarande sommar Skogsförsöksanstalten verkställde räkning av skogen i ekplanteringen, funnos endast 1,980 lärkar kvar, representerande en virkesmassa av omkring 1,567 kbm.

Av de äldre lärkbestånden å ön kvarstår nu endast — intressant nog — det äldsta. I detta har Skogsförsöksanstalten anlagt en försöksyta (n:o 317) om 0.47 hektar för att följa lärkjättarnas utveckling. Ytan demonstrerades för F. D. P:s exkursion sistlidne sommar. Marken i beståndet utgöres av gammal åker. Våren 1833 planterades eken i rader på 24 fots avstånd. På hösten samma år utsattes 3-åriga lärkplantor i rader mellan ek-raderna. År 1859 funnos 726 lärkar per hektar, fast redan då varannan rad borttagits. De voro då 15—18 m höga med en diameter av omkring 20 cm. Ekarna voro redan vid den tiden till följd av den starka överskärningen av lärkträden mycket spensliga till växten, en del voro endast undertryckta buskar. Omkring år 1876 bortgallrades var tredje lärk i raderna, så att endast 476 lärkar kvarstodo per har. I de tidigare borthuggna lärkradernas ställe inplanterades år 1870 2 rader gran för varje lärkträdsrad. År 1878 inplanterades ytterligare en rad gran mellan de rader, mellan vilka förut inga granar planterats. Slutligen borttogos alla ekarna, så att 1896 endast lärkar funnos kvar i överbeståndet. KINMAN uppperantalet stannar till 260 per hektar med en medelhöjd av 25 m och en medeldiameter av 35 cm. Vid Skogsförsöksanstaltens uppskattning år 1915 hade det då 84-åriga beståndet 140 lärkar med en medeldiameter av 40.9 cm och en virkesmassa av 212 kbm. Strax förut hade av revirförvaltningen avverkat 98 lärkar per hektar med ett virkesbelopp av 127 kbm. Av inom ytan nu befintliga träd äro blott $1\frac{1}{2}$ % riktigt krokiga och på 17 % av träden finnes någon mindre krök eller sväng. Granunderväxten omfattade år 1915 1,388 granar per hektar med en virkesmassa av 63 kbm. Beståndets utveckling har sålunda enligt de

Ur St:ns Skogsförs.-anst. saml. Foto: G. SCHOTTE 18/6 1915.

Fig. 1. 84-årigt lärkbestånd å Visingsö. Försöksytan 317. Medelhöjd 25.9 m., virkesmassa efter gallring 212 kbm.

lämnade uppgifterna varit vad beträffar stamantal av lärk: 28 år — 726 st.; 45 år — 476 st.; 65 år — 260 st.; 84 år — 140 st. allt per hektar. Detta vackra lärkbestånd finnes avbildat å fig. 1.

Europeiska lärken på Visingsö har, som förut antytts, i allmänhet utmärkt sig för sin vackra form. Dock har det funnits ett bestånd, planterat hösten 1839, vars stamform lämnade mycket övrigt att önska. Anteckningar härom föreligga i skogsindelingshandlingar från såväl år 1859 som 1880. I beståndet samtidigt planterade ekar blevo tidigt undertryckta, och redan 1880 betecknades beståndet som rent lärkbestånd. År 1899 eller 1900 avverkades detta bestånd för att erhålla någon kalmark för en försöksplantering med japansk lärk (*Larix leptolepis*). I september 1895 hade näm-

ligen byråchefen i Domänstyrelsen J. O. AF ZELLÉN samt överjägmästare J. E. KINMAN besökt Eberswalde (Preussen) och frapperats av den japanska lärkens starka tillväxt. AF ZELLÉN föreslog därför, att denna lärkart skulle försökas på Visingsö, där också våren 1898 i plantskola

utsåddes 1 kg frö av japanska lärken. I april 1901 utsattes plantorna på det nämnda hygget. År 1915 anlade Skogsförsöksanstalten en försöksyta i det då 17-åriga beståndet (ytan n:o 313). Beståndet uppskattades till 129 kbm och dess medelhöjd var 9.2 m. Tre år senare, våren 1918, uppmättes ytan ånyo och gallrades starkt. Beståndet höll då vid sålunda 20 års ålder 182 kbm, varav 51 kbm eller 28 % uttogos genom gallring. Beståndets tillväxt under de tre åren har enligt skillnaden mellan de båda uppskattningarna varit över 18 kbm per hektar och år (11.7 % tillväxt). Diametertillväxten är 4.33 mm och höjdtillväxten 0.47 m. Som kronorna ha benägenhet att alltför hastigt avtorka (rensa sig), bör beståndet ånyo gallras starkt redan 1921 eller 1922. Det finnes avbildat å fig. 2 och 3 och demonstrerades vid F. D. P:s exkursion i somras. Såsom närmare framgår av fig. 3, äro många träd i beståndet synnerligen krokiga — en för japanska lärken starkt framträdande egenskap. Vid beståndets första uppskattning 1915 voro 39.2 % av stammarna starkt krokiga och 26.9 % av trädantalet hade mindre krökar, vadan således endast 33.9 % av träden kunde betecknas som någorlunda raka.

Den japanska lärken lämpar sig för odling i södra delarna av landet upp till Mälardalen. Den har — som de nyss relaterade siffrorna visa — i ungdomen en synnerligen stark både höjd- och massa-tillväxt. Höjdtillväxten har dock i andra länder visat sig avtaga tidigare än hos de övriga lärkarterna. Den anses tåla något mera beskuggning än den så starkt ljusbehövande europeiska lärken. Då japanska lärken genom sina yviga grenar är besvärlig i blandbestånd, kan den knappast förordas annat än i rena bestånd å bästa mark, när man på kort tid vill nå stor massaproduktion. Den är även lämplig som förkultur. I parker är den vacker genom sina yviga grenar. Med hänsyn till barrens färg finnes såväl en gräsgrön form som en blågrön.

* * *

Innan jag avslutar skildringen av lärken å Visingsö, torde böra omnämnas, att å Visingsö kronopark (den av ålder skogbevuxta delen av ön) finnes i dess norra del ett 60-årigt blandbestånd av europeisk

Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml.

Foto: G. SCHOTTE 17/8 1915.

Fig. 2. 16-årigt japanskt lärkbestånd å Visingsö, Jönköpings län. Medelhöjd 9.2 m (1:a kronskiktets 9.5 m), virkesmassa 125 kbm. Försöksytan N:o 313. Samma bestånd som å fig. 3.

lärk, tall och något gran. I detta bestånd har också Skogsförsöksanstalten en försöksyta (n:o 312) för tillväxtstudier.

Dessutom finnes å kronoparken ett 28-årigt bestånd av sibirisk lärk (*Larix sibirica*). I detta bestånd demonstrerades ävenledes för F. D. P:s exkursion en försöksyta (n:o 314). Beståndet, som är något blandat med tall, uppskattades första gången 1915, då det vid 23 års ålder höll 131 kbm. Härvid utgallrades ur beståndet 26 kbm eller cirka 20 %. Tre år senare vid förnyad uppskattning, 1918, höll det 26-åriga beståndet 142 kbm, vadan det under dessa tre år växt med 12.28 kbm per hektar och år (9.93 %). Vid sistnämnda tillfälle utgallrades åter 43 kbm eller över 30 %. Det 26-åriga beståndet har producerat sammanlagt 168 kbm, varav 70 kbm uttagits genom gallringar. Senast år 1922 måste beståndet åter gallras. Ur beståndet har således vid rationell gallring hittills kunnat uttagas 10 kbm per hektar och år. Höjdtillväxten har under senaste 3-årsperiod varit $\frac{1}{2}$ meter per år och den årliga diametertillväxten 2.67 mm.

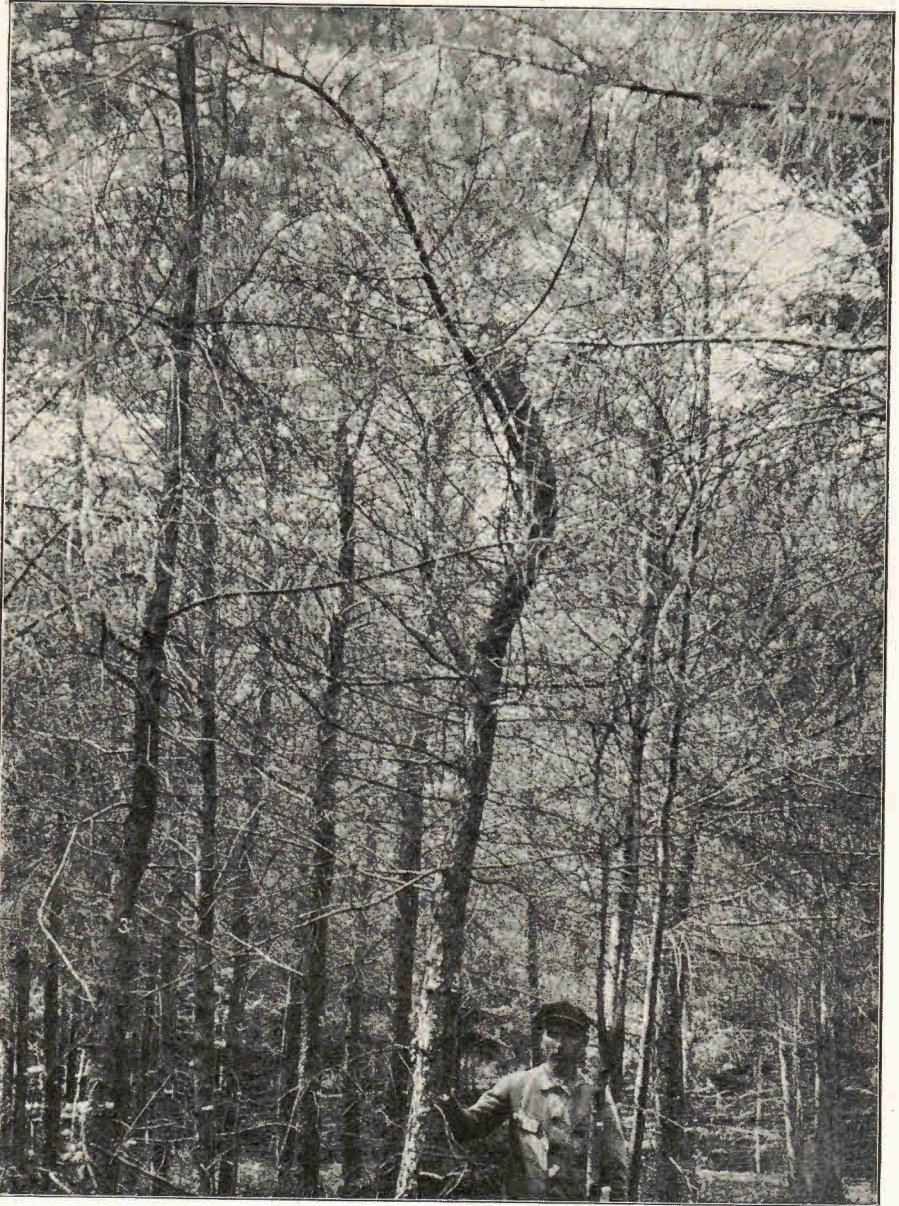
Utrymmet medger ej att denna gång ingå på den sibiriska lärkens införande i Sverige. Jag vill blott framhålla, att den för norra och mellersta Sverige är ett utmärkt både park- och skogsträd med i allmänhet ganska rak stamform. En annan gång torde jag möjligen få tillfälle att i "Lustgården" närmare skildra sibiriska lärkens historia och utveckling i vårt land.

* * *

Som förut nämnts, infördes lärken i vårt land i mitten av 1700-talet, och den är sannolikt det första främmande barrträdet i våra parker och skogar. Lärken följdes dock snart av silvergranen (*Abies pectinata* eller, som den kanske nu skall heta, *Abies Picea*). Redan 1782 omnämnes den i litteraturen av ALSTRÖMER.¹⁾ Planterad i skogarna som bestånd förekommer den dock först, sedan SJÖGREEN²⁾ rekommenderat den och infört den på Omberg. På Visingsö tyckes det

¹⁾ CLAS ALSTRÖMER: Sätt at plantera Lärke-Trädet och Silfver-Furun. Patriotiska Sällskapets Hushållningsjournal år 1782, sid. 501—509.

²⁾ SJÖGREEN, C. M.: Anteckningar under en resa i Tysklands skogar åren 1857 och 1858. Stockholm (utan årtal).

Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml.

Foto: G. SCHOTTE 17/8 1915.

Fig. 3. 16-årigt japanskt lärkbestånd å Visingsö, Jönköpings län. I beståndet finnas många krokiga träd av »vargtyp». Samma bestånd som å fig. 2.

första silvergransbeståndet ha planterats år 1865 med 4-åriga plantor, att döma efter åldersuppgifter i J. E. KINMANS skogsindelningsplan för Visingsö ekplantering av år 1896.

De tvänne bestånd utmed huvudvägen genom ekplanteringen, vilka besöktes av F. D. P:s exkursion sommaren 1920, anlades genom plantering av 4-åriga plantor våren 1868. Marken var förr odlad som åker, men planterades 1837 med ek. Efter några års förlopp borthöggs emellertid eken, och områdena användes till torkplaner för det hö, som då skördades inom ekplanteringen. Sedan denna emellertid nått sådan höjd, att gräset kunde tillgodogöras genom mulbete, blevo kala platser för höets torkning obehövliga, varför marken planterades 1868 med en blandning av bok, vanl. gran och silvergran. Boken förstördes till största delen av sorkar, men granen och silvergranen utvecklade sig snabbt. I de båda bestånden anlade Statens Skogsförsöksanstalt år 1915 tvänne försöksytor dels för att studera den olika utvecklingen hos granen och silvergranen och dels för utförande av olika gallringsmetoder. Den väster om vägen belägna ytan (försöksytan 484) låggallrades starkt, medan ytan öster om vägen (försöksytan 485) krongallrades starkt. Det torde kanske vara lämpligt att för "Lustgårdens" läsare göra en kort antydan om, vad denna skogliga terminologi betyder. Låggallringen utföres i bestånden underifrån, i det att först borttagas alla undertryckta och smärre träd och sedan — i den mån gallringen utföres starkt — även medhärskande, så att kronorna så småningom kunna friställas. Vid en låggallring blir medeldiametern av de utgallrade träden alltid mindre än hos de kvarvarande. — Krongallringen föres inifrån bestånden i syfte att i första hand gynna de vackraste och bästa trädens kronor. Däremot sparas i regel all bättre underväxt samt i allmänhet sådana indifferent träd, som ej kunna skada de bättre trädkronornas utveckling. Vid en krongallring sker avverkning mera i alla träddimensioner än vid låggallringen. De utgallrade trädens medeldiameter blir i allmänhet densamma som för de kvarvarande — Övergår gallringen till ett borttagande av de förväxande träden med gynnande av en del vackra, men något efterblivna träd, d. v. s. sker gallringen ovanifrån, blir den närmast vad skogsmännen beteckna såsom Borggreves

blädningsgallring. Medeldiametern hos de kvarvarande träden blir då i regel mindre än medeldiametern hos de utgallrade stammarna.

Den låggallrade ytan väster om landsvägen hade vid uppskattningen 1918 en virkesmassa av 442 kbm vid 54 års ålder. Förutom några få bokar funnos per hektar 375 silvergranar med 230 kbm virkesmassa och 1,208 granar med blott 212 kbm:s virkesmassa. Medeldiametern hos silvergranen var 27.2 cm, men hos vanliga granen allenast 15.8 cm. Således en högst avsevärt starkare utveckling hos silvergranen. Efter gallringen, som omfattat 18 % av virkesmassan, kvarstår:

	Antal träd:	Medeldiam.:	Medelhöjd:	Virkesmassa:
Av silvergran	334 st.	28.1 cm	20.8 m	219 kbm
„ vanl. gran	710 „	16.7 „	17.8 „	144 „
				<hr/> 363 kbm

Gallringen har omfattat:

Av silvergran	41 st.	19.1 cm	18.8 m	11 kbm
„ vanl. gran	498 „	14.8 „	16.6 „	69 „
				<hr/> 80 kbm

En bild av denna försöksyta efter gallringen återgives å fig. 4. Skillnaden mellan medeldiametern hos de utgallrade träden och de kvarvarande visar bilden av en typisk stark låggallring.

I den krongallrade ytan öster om vägen hade vid uppskattningen samma år det likaledes 54-åriga beståndet ett virkesbelopp av 496 kbm. Förutom ett 50-tal bokar funnos här per hektar 289 silvergranar med 171 kbm, medan det behövdes 1,236 vanliga granar för att giva ett virkesbelopp av 325 kbm. Medeldiametern hos silvergranen var här ännu större eller 26.9 cm; hos vanliga granen allenast 18.1 cm. Silvergranarna lämnade i medeltal en virkesmassa av 0.6 kbm, medan granen allenast nådde till omkr. 0.25 kbm.

Då en del av silvergranarna hade utpräglad "varg"-typ, krongallrades denna yta. Gallringen omfattade 23 % av virkesbeloppet. I försöksytan kvarstår, per hektar räknat:

Ur Statens Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE.

Fig. 4. 51-årigt bestånd av silvergran och vanlig gran (försöksytan 484).

	Antal träd:	Medeldiam.:	Medelhöjd:	Virkesmassa:
Av silvergran	226 st.	25,4 cm	20,5 m	119 kbm
„ vanl. gran	996 „	18,1 „	20,0 „	263 „
				382 kbm

Gallringen har omfattat:

Av silvergran	63 st.	31,2 cm	21,3 m	51 kbm
„ vanl. gran	240 „	18,1 „	19,6 „	62 „
				113 kbm

Vad granen beträffar har således gallringen varit en typisk kron-gallring; samma medeldiameter för kvarvarande träden som hos de utgallrade. För silvergranen är gallringsformen däremot snarare en blädningsgallring, beroende, som sagt, på den stora mängden av varg-artade silvergranar i beståndet.

De lämnade siffrorna visa, att silvergranen på Visingsö når samma utmärkt goda utveckling som på Omberg. Enligt av författaren nyligen publicerade siffror¹⁾ har nämligen ett 55-årigt blandbestånd av silvergran och vanl. gran därstädes en medeldiameter av 26,4 cm för silvergranen och 18 cm för vanliga granen med en medelhöjd av respektive 22,0 och 19,4 meter. Synnerligen anmärkningsvärt är, att silvergranens utveckling på Omberg och Visingsö är fullt jämförlig med silvergranens utveckling på Bornholm enligt det danska skogs-försöksväsendets undersökningar.²⁾ De bästa bestånden på Visingsö och Omberg överträffa t. o. m. något de höjd- och diametersiffror, som produceras på Bornholm.

Under F. D. P:s exkursion besågs även en vacker underplantering av silvergran i ett starkt utglesnat 90-årigt ekbestånd (fig. 5). Från den 1918 verkställda uppskattningen må följande tal anföras från den då 24-åriga planteringen (försöksytan 489). Stamantal 4,196 per hektar, medeldiam. 4,8 cm, medelhöjd 4,9 m och virkesmassa 23 kbm. Att utvecklingen här ej blivit bättre, beror huvudsakligen på de 312

¹⁾ GUNNAR SCHOTTE: Beskrivning av Skogsförsöksanstaltens försöksytor å Omberg (Skogsförsöksanstaltens exkursionsledare 1). Stockholm 1920.

²⁾ A. ÖPPERMAN: Ädelgranens Vækst paa Bornholm. Det forstlige For-søgsvæsen i Danmark. 4 Bind, s. 24—29. Kjøbenhavn 1914.

Ur Statens Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE 18/g 1915.

Fig. 5. 21-årig silvergran som underväxt i 85-årigt ekbestånd.
Visingsö ekplantering.

ekar per hektar (virkesmassa omkr. 135 kbm), vilka överskärma silvergranen. På Bornholm når nämligen ett 26-årigt bestånd 7.⁵⁹ m:s höjd med en medeldiameter av 9.² cm samt en virkesmassa av 165 kbm.

Silvergransplanteringarna å Visingsö ha säkerligen ej nått den omfattning, som detta trädslag förtjänar med hänsyn till dess utomordentliga utveckling på ön. Enligt J. E. KINMANS år 1896 upprättade skogsindelningsplan funnos där då 3.⁵⁰ hektar planterade med silvergran eller blandning av silvergran och vanlig gran. Som underväxt i ekskogen angives silvergranen, vanligen i blandning med vanlig gran, förekomma i några bestånd med en sammanlagd areal av 37.⁵⁰ hektar. Sedan denna plan upprättades, tillkom 1897 ytterligare 1.⁷⁰ hektar i det bestånd, som ovan nyss beskrivits (försöksytan 489). Av de ovan nämnda 37.⁵⁰ hektaren äro dock 18 hektar, som varit underplanterade med gran och silvergran med en rad av vardera trädslaget, avverkade för några år sedan, emedan underväxten, särskilt av silvergranen, växt upp i ekarnas kronor. Å denna areal har helt nyligen utplanterats ny underväxt av enbart gran.

Ett ytterligare skäl till att lägga an på silvergranen i större omfattning på Visingsö är dess lätthet att föryngra sig. Överallt i bestånden ser man unga plantor av silvergran, och luckorna behöva ej alls vara stora, för att silvergranen skall fåga sig fram. Ett vackert exempel härpå visar försättsplanschen n:o 5.

En olägenhet med silvergranen brukar vara, att rådjuren ofta skada den. Å Visingsö finnas till all lycka för skogsföryngringarna inga rådjur. Här är således platsen framför andra synnerligen lämplig för odling av silvergran i större omfattning.

Som bekant angripes silvergranen föga av rötter. Däremot kan en barrlusart (*Chermes Piceæ*), som är specialist på silvergranen, genom sina sugningar avsevärt hämma dess utveckling och t. o. m. döda den. Huruvida dess angrepp, vilka för övrigt behandlas i en annan uppsats i denna årsskrift, äro av allvarligare art i vårt land, återstår att närmare utreda.

OVANFÖR EKGRÄNSEN HÄRDIGA PRYDNADSTRÄD OCH PARKBUSKAR.

Av ENOCH CEDERPALM.

Kännedomen om de olikarlade växternas härdighet och levnadsförhållanden är givetvis av allra största betydelse vid val av växtmaterial till planteringar av ett eller annat slag. Naturen själv lämnar i detta hänseende den bästa vägledningen.

Vid uppmärksamt iakttagande av de vilt växande trädslagen kan man spåra deras levnadsbetingelser och gränsen för deras naturliga utbredning, och man skall härvid finna, att gränsen för en viss art stundom kännetecknar det gemensamma råmärket för ett stort antal andra arter.

I vårt land angiva sålunda bokskogarna de områden, där odling av våra ömtåligare trädslag

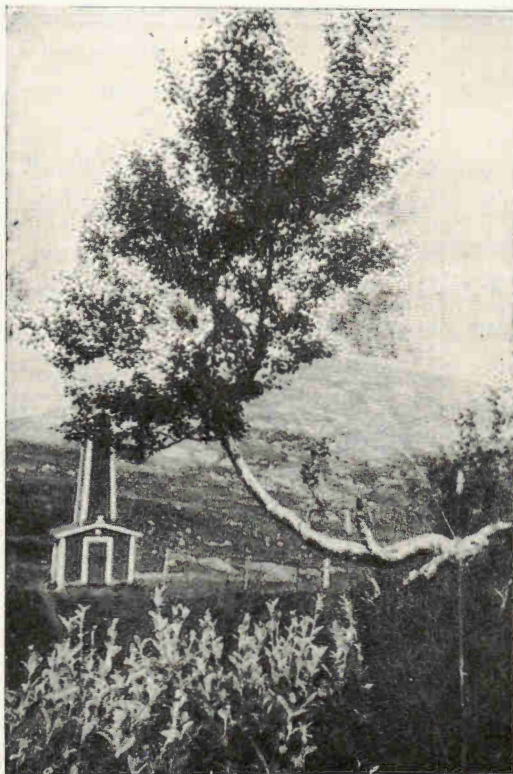

Foto: E. CEDERPALM.

Fig. 1. Björk — ytterpost vid Riksgränsen.

Foto: E. CEDERPALM.

Fig. 2. Rönn med vackert rundad krona.
Medelpad, Stöde, 19°/7 17.

tygad, men ännu långt upp i de lappländska floddalarna står den i yppig och graciös tävlan med sina fagrade systrar vid den småländska sjöstranden, och snart ser den endast fallna hjältar av både tall och gran bakom sig, ja icke ens rönn och hägg förmå att följa med längre, det är endast videbuskarna, som ännu äro ståndaktiga för att slutligen gemensamt med dvärgbjörken beskriva den yttersta trädgränsen mot is och snö.

Norr om Dalälven kan vårt land i stort sett sägas förete trenne tämligen markanta bälten, sträckande sig från söder mot norr, där växlingen i växtbetingelser inom resp. bälte i det stora hela taget är förvånansvärt ringa trots den be-

kan förekomma. Eken och hasselbusken åter markera vägen till de landamären, dit odling av fruktträd och en del av våra sydländska prydnadsträd och parkbuskar kan sträcka sig. Vårt sirligaste lövträd, björken, passerar både bok- och ekgränsen och fortsätter sin vandring genom de norrländska ödemarkerna ända upp till trädgränsen på fjällen (jmf. fig. 1); visserligen ser man den härunder ofta ganska illa till-

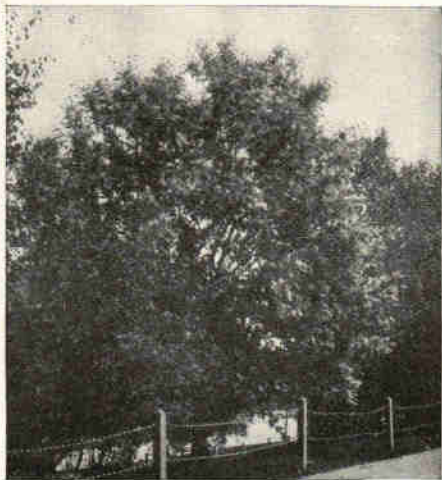

Foto: E. CEDERPALM.

Fig. 3. Rikt blommande hägg vid Anundsjö station i Ångermanland. 19°/6 13.

tydande breddgradsskillnaden från 61 till 68 breddgraden, nämligen ett *övre bälte* bestående av skogbeväxt högländ och fjälltrakternas dalgångar upp mot trädgränsen, ett *mellersta bälte*: en av floddalar genomkorsad skogs- och mossmark, samt ett *kustbälte*: låglandet och de utvidgade floddalarna ut till kusten. Det är från dessa bälten, företrädesvis från statsbanornas planteringar, som jag skulle vilja delgiva några iakttagelser rörande en del träds och buskars härdighet.

Inom det förstnämnda bältet påträffas naturligtvis våra härdigaste vilt växande trädslag såsom björk, rönn, hägg, al och asp samt en hel del videarter. Dessa hava också fått utgöra huvudbeståndsdelen i statsbanornas ytterst mot trädgränsen belägna planteringar, Storliens station samt bandelen Kiruna—Riksgränsen. Följande arter, odlade som buskar i grupper på öppen jord, ha här stått sig rätt väl: vanlig björk, rönn och hägg samt videarterna *Salix lapponum*, *lanata*, *glauca*, *phylicifolia* och *pentandra*. Även det utmärkt härdiga fjällvinbäret (*Ribes glabellum*), en vacker c:a 70 cm hög buske, liknande vanliga röda vinbär och vilt växande ända uppe vid foten av Nuolja-fjället i Torne lappmark, går här bra till. I gynnsamma lägen odlas med fördel alptry och blåtry (*Lonicera alpigena* och *coerulea*), ävensom ölandstok (*Potentilla fruticosa*). De båda *Lonicera*-arterna torde vara våra härdigaste odlade buskar, och vår anspråkslöse vän från solön i Östersjön skrudar sig, även i dessa ogästvänliga bygder, i ett rikt gyllene flor, bara jordmånen ej är för fuktig eller kalkfattig. Från Storlien är särskilt att nämna ett exemplar av sibirisk lärk (*Larix sibirica*), som, tack vare vidtagna skyddsåtgärder under vintern, uppnått en höjd av väl 3 meter, och från Kiruna en grupp av *Abies sibirica* och *Picea pungens* samt några fristående *Pinus Cembra*, av vilka de sistnämnda ha klarat sig bäst och uppnått en höjd av 1 1/2 m, medan granarna ännu ej kunnat nå över vintersnötäcket eller c:a 1 m:s höjd.

Inom det mellersta bältet, vilket kan sägas begränsas av bansträckan Övertorneå—Karungi—Boden—Älvsbyn—Bastuträsk—Vännäs—Mellansel—Långsele, ha planteringarnas träd och buskar kunnat utökas med ytterligare några arter, som visat sig fullt härdiga. Bland dessa märkas främst flikbladig björk, (*Betula alba dalecarlica* och *laciniata*), poppel, företrädesvis balsampoppel av s. k. jämtländsk typ, gråal

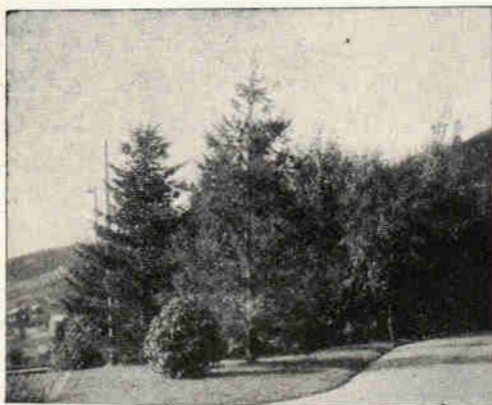

Foto: E. CEDERPALM.

Fig. 4. Sibirisk silvergran (*Abies sibirica*) och sibirisk lärk (*Larix sibirica*) vid Åre järnvägsstation. 19²⁴/8 18.

marg.) och ungersk syrén (*Syringa Josikæa*), samt i soliga, gynnsamma lägen *Rosa*-arterna *alpina*, *rugosa* och *rubrifolia*.

I motsats mot i första bältet kunna träden inom mellersta bältet sättas fristående och uppdragas i stamform. Rönn och hägg trivas dock bäst och bli vackrast i buskform. Rönnen kan av goda skäl kallas för högnorrländska orternas vackraste buske; som den här utvecklar sig i sin sirliga friska grönska, rika flor och karakansrödafruktskrud kan den i prydighet tävla med vilken som helst

och klibbal samt sibirisk ärtbuske (*Caragana arborescens*), vidare rosentry (*Lonicera tatarica*), måbär (*Ribes alpinum*), guldrips (*R. aureum*), rönn- och björkspirea, (*Spiræa sorbifolia* och *betulifolia*), häggmispel (*Amelanchier canadensis*), stenmispel (*Cotoneaster nigra* och *vulgaris*), hårdved (*Cornus sanguinea*), vitbrokbladig körnell (*C. alba fol. arg.*

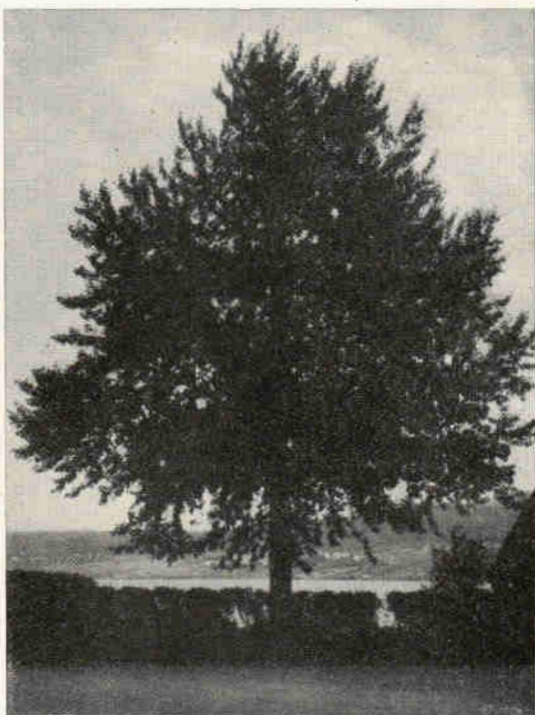

Foto: E. CEDERPALM.

Fig. 5. Vacker balsampoppel (*Populus balsamifera*) vid Tränsta järnvägsstation i Medelpad. 19²⁷/7 11.

sydländsk parkbuske. Liksom rönnen utmärker sig även hägen i dessa trakter genom ovanligt rikligt flor och stora blommor. De från första bältet omnämnda barrträden, som blivit planterade på ett och annat ställe, synas i allmänhet reda sig bra även ett gott stycke ovan Boden, där de uppnått en höjd av 2 à 3 meter.

Anmärkningsvärt gynnsamma orter inom det mellersta bältet äro sydsidan av Frösön samt Hammerdal och Strömsund i Jämtland. På förstnämnda ställe påträffas t. o. m. ekträd av anseelig storlek och å sistnämnda platser vanlig lönn.

Vad slutligen kustbältet beträffar, utgöra dess sydligare delar och särskilt kustlandet från Dalälvens mynning ända upp mot Hudiksvall eller längre ävensom trakterna kring Siljan gynnsammare orter, där även en del av våra ömtåligare prydnadsträd och parkbuskar kunna förekomma. Ännu så långt upp som i Örnsköldsvik synes vår vanliga lönn trivas rätt väl och kan med sina yttersta förposter av låga träd eller i buske på skyddade platser härda ut ända uppe vid Torneådalens mynning, där växtligheten för övrigt i mångt och mycket fullt ut kan jämföras med eller överträffa långt sydligare belägna kustorters. Därför torde nedan nämnda träd och buskar jämte förutnämnda, som dock alla ännu ej hunnit prövas så långt upp som å Torneådalens bansträcka, likvisst kunna antagas vara härdiga även för kustbältets nordligaste trakter:

Tatar-lönn (*Acer tataricum*), amerikansk och sibirisk hagtorn (*Crataegus coccinea* och *sanguinea*), stjärnvide (*Elæagnus argentea*), skogstry (*Lonicera Xylosteum*), prydnadsäpple (*Pyrus prunifolia*), amerikansk hägg (*Prunus virginiana*), silverpil (*Salix*

Foto : E. CEDERPALM.

Fig. 6. Sibiriska silvergranar vid landshövdingeresidenset i Luleå.

alba splendens sibirica), *Spiræa opulifolia*, snöbärsbuske (*Symphoricarpos racemosa*), vanlig syrén (*Syringa vulgaris*), skogsolvon (*Viburnum opulus*) samt i varma lägen vanlig schersmin (*Philadelphus coronarius*) och *Rosa*-arterna *cinnamomea*, *gallica pulcherrima*, *Poppius*, *pimpinellifolia* och *lutea*.

I Luleå järnvägspark finnas vackra, 3—5 meter höga exemplar av *Pinus Cembra* och vid landshövdingeresidenset i Luleå står en hel rad med vackra, upp till 12 meter höga sibiriska silvergranar (*Abies sibirica*; se fig. 6), däremot synas några enstaka buskar av ek, lind, alm och ask vid en terassmur här föra en synnerligen tynande tillvaro.

Robusta, välformade och kraftiga med översvallande härligt flor i rena, klara färger, med riklig fruktsättning och väl utbildade frön av hög grobarhet, så te sig ofta växterna i dessa de storslagna och sommarljusa norra delarne av vårt fagra land.

ETT BESÖK I EN GAMMAL SKÅNSK PROSTGÅRD

AV GUSTAF LÖFVING.

I syfte att bese de stora fruktodlingar, för vilka trakten är bekant, kryssade jag några dagar omkring på velociped i det betagande landskapet i nordöstra Skåne.

Med Råbelövssjön på vänster hand och Oppmannasjön på den högra bar vägen från Kristianstad norrut med Tomarps fruktodling som närmaste mål. Herren på Tomarp, banbrytaren för storfruktodlingen på orten CARL MÖLLERBERG, levde ännu och tog med glädje och gästfrihet emot sin unga kollega i trädgårdsyrket. Den gamle fruktodlaren var sedan barnsben uppvuxen på orten och kände denna utan och innan. Han berömde under mitt livliga instämmande dess omväxlande skönhet och gladdes över, att turist- och semesterfolk konstigt nog endast sällan letade sig fram till dessa bygder, som i landskaplig prakt framgångsrikt kunna tävla med varje i detta avseende mera berömd part av Skåneland. Men icke endast landskapliga sevärdheter bjuder orten. Den utgör en gammal kulturbygd, där även trädgårdsskötsel vårdats sedan åldriga tider. Traktens berömda herrgårdsträdgårdar bära vittne därom, och ehuru mången av dem kunde vara lämpligt ämne för en skildring i vår förenings årsskrift, ber jag den trädgårdsdendrologiskt intresserade läsaren att för tillfället i stället följa mig till en visserligen blygsammare men dock rätt intresseväckande plats: en liten »prästahave».

Färden skulle från Tomarp gå vidare över norra spetsen av Oppmannasjön, därifrån österut till Vånga samt vidare åt söder på den längs stranden av den bedårande Ivösjön löpande vägen (den s. k. Vånga alle) till Bäckaskog, Trolle-Ljungby och Årup.

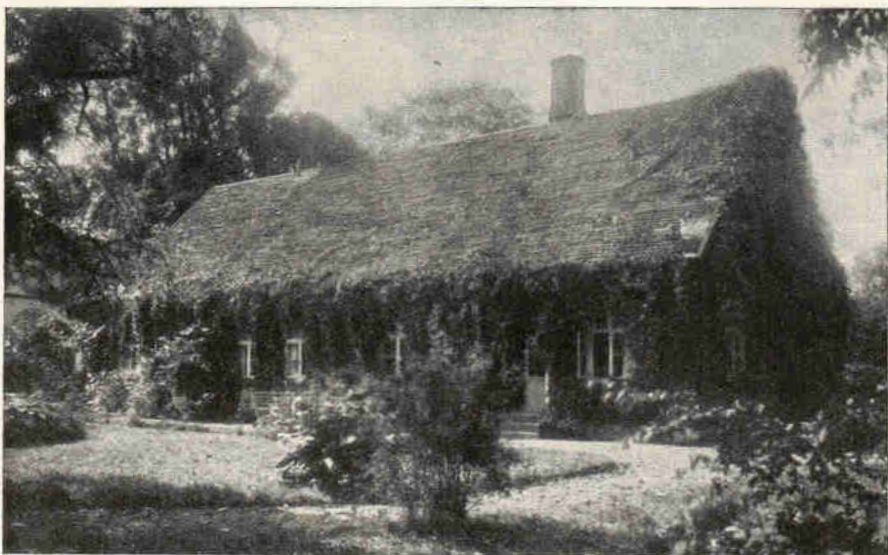

Fig. 1. Ivetofta prostgård.

Vid avskedet upplyste mig godsägare Möllerberg om, att det på andra sidan om Ivösjön låge en kyrka, Ivetofta, och invid den en prostgård med en märklig trädgård, som väl vore värd ett besök. Trädgården vore icke stor, men den rymde inom sig ett trädbestånd av delvis mycket intressanta reminiscenser från en förgången tid.

Beslutet att uppsöka denna plats var icke svårt att utföra. Från vägskälet vid Bromölla (stationen närmast Sölvesborg på banlinjen Kristianstad—Karlskrona) följer man landsvägen norrut genom det långsträckta samhället. Omkring två km framåt vägen ser man en något mindre väg taga av åt vänster, och om man följer denna ett par hundra meter, upptäcker man ett stycke från densamma en i frodig grönska inbäddad kyrka av rätt egenartat yttre. Det är Ivetofta flerhundraåriga kyrka. Strax norr om kyrkogården, vars trädbestånd i allmänhet förefaller rätt ungt, och avskilt från denna av ett stengärde och diverse tätt stående träd och buskar, ligger prästbostället och målet för vår färd: dess trädgård. Med kyrkoherdens, ALFR. JACOBSSON, vänliga tillåtelse få vi nog stiga in.

Entrén sker från vägen, och vi möta här strax den mest pittoreska bild av en äkta gammal skånsk prästgård. Genom loge- och ladu-

gårdsbyggnaden leder en gång in på en öppen, kvadratisk gårdsplan, omgiven av de olika ekonomibyggnader, som höra till det utarrenderade lantbruket.

Avskilt från gården genom en syrénhäck och ett trästaket ligger kyrkoherdens bostadshus. Det är byggt i endast en våning, långt och smalt och nära nog alldeles övervuxet med klätterväxter (se fig. 1). På en smal grusgång norr om bostaden komma vi in i trädgården. Det omedelbara intrycket är, att man befinner sig på en plats, där trädgårdsskötsel bedrivits sedan långt tillbaka i tiden. Så torde nog också vara förhållandet. Visserligen uppfördes det nuvarande prästbostället först 1810, men man har av flera skäl kunnat antaga, att till kyrkan hörande byggnader legat på ungefär samma plats alltsedan äldsta tider, kanske lika länge som kyrkan själv legat där den ligger.

Trädgårdens nuvarande planläggning framgår hjälpligt av bifogade skiss (fig. 2), som med kyrkoherdens välvilliga hjälp uppgjorts nu i sommar. Trädgården kan uppdelas i en äldre och en yngre del (se den streckade linjen på skissen), varav den förra ligger närmast boningshuset.

Sannolikt har trädgården fordom haft en annan gestaltning än nu. Den regelmässiga indelningen i gångar och planer och trädgårdsland, sådana de nu ligga, är nog till största delen ett verk av numera professorskan STILLE, dotter till kyrkoherden JOHAN JOHANSSON, som regerade i Ivetofta 1862—1899.

Den s. k. »nya trädgården» — ovanom den streckade linjen på skissen — fanns upptagen såsom trädgård redan på 1831 års karta över området. Emellertid har man reda på, att de fruktträd som nu fylla densamma, äro planterade av BENGT ERIK CAVALLIN, vilken som kyrkoherde bebodde stället åren 1854—58, och som även synes ha varit mycket intresserad av sin trädgård. I »nya trädgården» finner man växande följande äpplen: 11 st. Gravenstein, 10 Cox's Pomona, 2 Citronäpple, 1 röd Astrakan, 1 vit d:o, 1 Villands Glasäpple och 1 Charlamowsky, samt av päron: 4 Bergamotter, 2 Gråpäron, 1 Greve Moltke och 1 av okänd sort, som till yttermera visso är omöjlig att äta och således (som en liten vink åt kyrkoherden!) lämplig att ympa

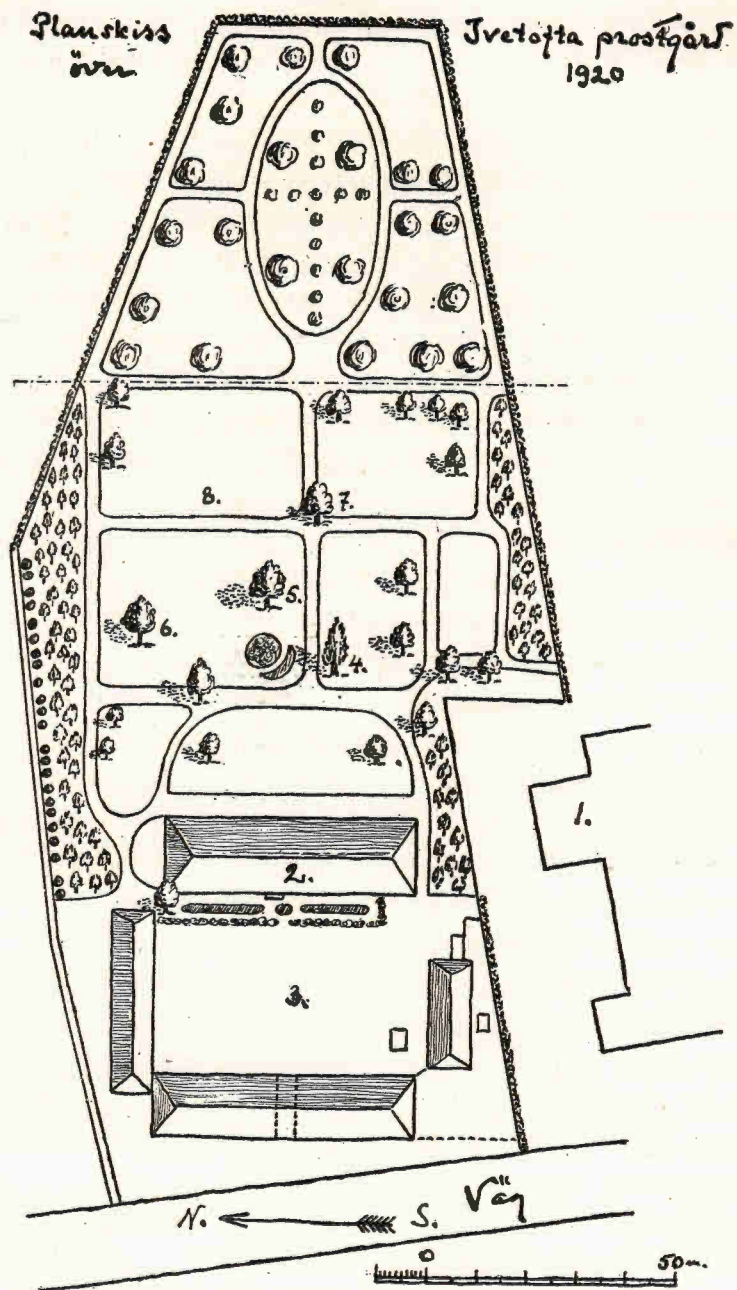

Fig. 2. Planskiss över byggnader och trädgård vid Ivetofta prostgård 1920.

Fig. 3. Gammal avenbokshäck i Ivetofta prostgårds trädgård.

om med något bättre. Dessutom finnas 6 bigarråträd, varav 5 stycken mycket gamla. Under fruktträden växa krusbär, vinbär och hallon.

Den äldre delen av trädgården är en utomordentligt idyllisk och rogivande plats, omgiven av täta buskplanteringar och beskuggad av de lummigaste träd. Planerna äro här besådda med gräs, vilket i den täta skuggan givetvis är litet magert och spinkigt. I tvenne rabatter närmast huset växa rosor, och på en rund grupp i dess närhet finner man en så sällsynt växt som *Geranium phæum*, ditplanterad av den nuvarande kyrkoherden. På ett annat ställe utsänder ett bestånd av *Myrrhis odorata* sin »gammalmodiga» kryddluk.

Som det märkligaste i hela trädgården torde man få anse den c:a 64 meter långa radplantering av avenbok (*Carpinus betulus*), som löper utmed den mittersta delen av trädgårdens norra gräns (på skissen utmärkt med mörka ringar). Genom täta hasselbuskar kan man krypa in och titta närmare på denna plantering. Man finner då i en rak linje 23 st. ganska jämnstora avenbokar av anmärkningsvärt imponerande dimensioner. Det största trädet mäter icke mindre än 2,33 m. i stamomkrets vid brösthöjd. Avståndet mellan träden divergerar betydligt: en del av dem stå tätt sida vid sida, mellan andra är avståndet ända till 2

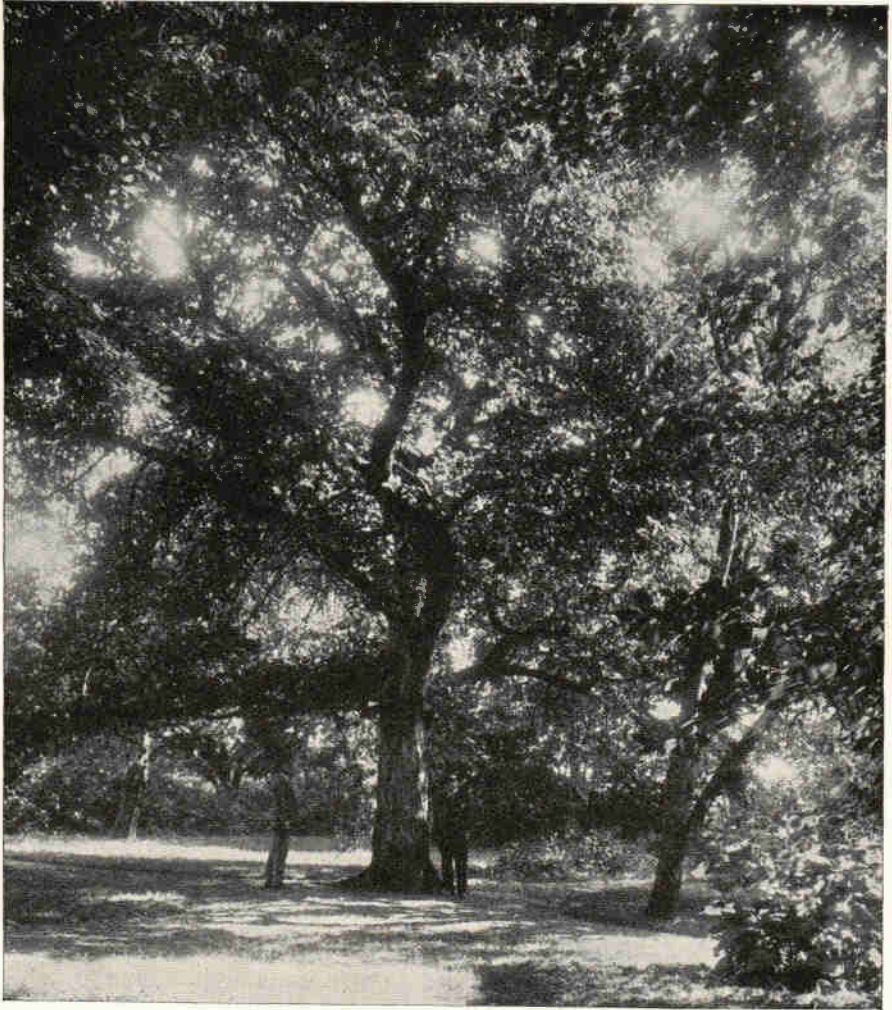

Fig. 4. Ett av de stora fågelkårsbärsträden vid Ivetofta.

meter. Utan tvivel har man här framför sig en gammal häckplantering avsedd till skydd för nordliga vindar. Den täta och snörräta planteringen tyder därpå. Under tidernas lopp ha vissa träd av någon anledning gått ut, varför avståndet mellan de återstående blivit så ojämnt. Om häcken till en början blivit tillbakahållen genom klippning, kan man icke längre avgöra. Stammarna äro nedtill ganska kala och släta. Utåt den omgivande åkern hänga grenarna ned och, såsom det synes på bilden (fig. 3), ter sig det he'a på avstånd som en ofantlig jätte-

häck. I häcken stå två lönnar, förmodligen självsådda, såsom ofta händer; den största av dem har en stamomkrets av 2.20 meter. Veterligt har jag ej förut sett en så ålderdomlig häck, åtminstone ej av avenbok, och det synes mig, som om man redan av dess befintlighet kunde sluta, att trädgårdsskötseln vid Ivetofta prästgård ej är av allt för ungt datum. Ifrågasättas kunde kanske t. o. m., om icke en så vördnadsvärd pjäs som denna häck kunde vara förtjänt av den storartade uppmärksamheten att bli fridlyst.

De på skissen med n:o 7—8 utmärkta träden äro två ovanligt stora fågelkörsbärsträd (*Prunus avium*). Det största mäter vid brösthöjd 230 cm i stamomkrets. Stammarna äro höga och grenverket vackert och av ett ofantligt omfång (jmf. fig. 4). Träden bära nästan varje år rikligt med bär, vilka dock numera få utgöra en icke föraktad spis för allehanda himmelens fåglar. Vacker pietet för de gamla trotjänarna har nämligen bjudit deras vårdare att icke störa dem på deras ålderdom genom att resa stegar eller klättra i deras spröda grenverk.

Ungefär mitt för boningshuset (siffran 4 på skissen) står ett välvuxet exemplar av *Tsuga canadensis* (fig. 5). Detta antages med visshet vara inplanterat i början av 1860-talet och har troligen kommit från det närbelägna Årup, vars park sedan gammalt är känd för sin rikedom på här i landet ovanligare trädslag. Talet går, att prästgårdens *Tsuga* skall vara den största i riket, men hur därmed förhåller sig, vet jag ej. Det kommer väl Dendrologiska Föreningen så små-

Fig. 5. Jätteexemplar av *Tsuga canadensis* i trädgården vid Ivetofta prostgård.

ningom att kunna lämna upplysning om. Stammens mått äro: vid foten 2.15 m i omkrets, vid brösthöjd 1.70 m; grenverkets omkrets är c:a 27 m och trädets höjd kan skattas till omkring 10 meter.

Omöjligt är icke, att trädgården ursprungligen innehållit ännu flera anmärkningsvärda träd, vilka måst falla, då utrymmet blivit för trångt. Två stora bokar, varav en rödblädig, några päronträd m. m. utfylla nu all övrig plats i den främre delen av trädgården.

Alla växter i densamma, och kanske särskilt stenfruktträden, synas trivas mycket bra. Jorden är starkt lerhaltig och ligger på kalkbotten.

Om vi i omvänd, för att inte säga bakvänd, ordning till sist kasta en blick på trädgårdens gränser och omgivningar, så se vi, att denna »have» på gammaldags rejält sätt omgivits, icke av ett spinkigt staket, utan av både buskar och träd, stengårdsgårdar och diken. Längs norra gränsen löper ett brett dike, förutom av avenbokshäcken kantat av alm, hägg, syrén och hassel, och i den östra hälften av denna gräns förstärkes skyddet ytterligare av ett stengärde, som sedan fortsätter längs de östra och södra gränserna. I och bredvid gärdesgården växa alm- och pilträd. Till största delen är trädgården omgiven av öppna fält.

* * *

De träd, våra förfäder planterat, och i vars skugga våra far- och morföräldrar vilat ut efter dagens arbete, böra vara våra minnen för oss. Men ej allt för ofta bevaras och vårdas de med den pietet och kärlek, de äro värda. Endast sällan ser man en trädgård, som liksom Ivetofta prästgårds kan skänka en bild av en gammaldags, ostörd och älsklig idyll. Oftast ha de gamla trädgårdarna åtminstone till någon del varit föremål för det osympatiska slag av modernisering, som hänsynslöst river ned allt gammalt för att lämna plats för något nytt, något på modet, danskt, engelskt eller franskt, kanske vackert i och för sig men fullt och omotiverat, sett i samband med det gamla. Väl är, då en gammal minnesrik trädgård råkat i känsliga människors vård såsom vår gamla prostgård gjort.

Men en fara synes hota även denna idyll.

År 1922 inträder här en ny lönereglering för prästerskapet. Prästgården skall då delas upp i: 1) prästgård med trädgårdsland och 2)

löneboställe, och dessa båda skola vara åtskilda. Vid syn, som skall förrättas nästa år, kommer frågan att gälla, huruvida prästgården eller lönebostället skall flyttas från platsen. Blir domslutet det förra — att prästgården flyttas och lönebostället blir kvar — så har väl också den vördnadsvärda trädgården sett slutet på sin sekelgamla saga. En märkvärdig syneförrättning skulle det emellertid vara, som icke, även om svårigheter skulle yppa sig, föranstaltade, att prästbostället och dess idylliska täppa fortfarande finge ligga kvar på den plats, de innehaft i så många, många år.

MULLBÄRSPLANTERINGEN Å VISINGSÖ.

Av GUNNAR SCHOTTE.

Redan på 1700-talet började mullbärsträdet att planteras i rätt stor omfattning för silkesodling i vårt land. Huru tanken härpå uppstod, förtäljer CARL PALMSTEDT.¹ I en trädgård i Stockholm, tillhörig greve THURE BIELKE, växte i början av 1700-talet ett mullbärsträd (*Morus nigra*), som nedfrös under den stränga vintern 1709. Sedan den torra stammen avhuggits, framkom emellertid ett skott, som år 1735 nått en betydlig storlek. Detta träd tilldrog sig uppmärksamhet hos kapten-mekanikus vid fortifikationen MÄRTEN TRIEWALD. Han införskrev från Lübeck våren 1736 ett antal mullbärsträd, vilka gingo bra till. Uppmuntrad härav intog han följande år ett något större antal träd av såväl *Morus alba* som *nigra*. Under åren 1741 och 1742 skadades emellertid mullbärplanteringarna avsevärt av frost. I Vetenskapsakademien lämnade TRIEWALD 1745 meddelande om sina ganska misslyckade försök, men LINNÉ uppmanade honom till förnyade ansträngningar. LINNÉ hade nämligen under sin skånska resa i Ystad funnit stora mullbärsträd (*M. alba*), som uthärdat 1740 års särdeles stränga vinter, medan träden av arten *Morus nigra* helt bortfrusit. Efter TRIEWALDS död 1747 intresserade sig särskilt kronprinsessan LOVISA ULRICA för silkesodling och anlade en mullbärplantering vid Drottningholm. År 1753 kunde ett parti silke därifrån uppvisas inför Vetenskapsakademien. Av E. G. LIEBECK, vilken som direktör för botaniska trädgården i Lund enligt sin instruktion var skyldig att särskilt beflita sig om planteringen av mullbär, anlades samtidigt plante-

¹) Underrättelser om silkesodlingen i Sverige från och med 1735 till och med år 1866. Stockholm 1867.

ringar i Lund och på andra ställen i Skåne, där omkring 1760 skulle funnits 150,000 mullbärsbuskar. Under mitten av 1700-talet hade försöksplanteringar dessutom blivit anlagda i Karlskrona, Alingsås, Göteborg och Norrköping samt t. o. m. i Skellefteå. Hattpartiet uppmuntrade dessa odlingar med rikliga anslag, men sedan Mössorna indragit dessa subsidier, avtog intresset för odling av mullbärsbuskar. De flesta planteringarna fingo vika för tobaksplantager. Professor LIEDBECK uppförde dock några år silkesmaskar. År 1778 skördades exempelvis 25 skålpund råsilke, men 1793 upphörde silkesmaskaveln helt och hållet.

För en längre tid framåt förekom ej någon större silkesodling i vårt land; endast som ett intressant tidsfördriv utövades den ibland av en och annan dam. Först på 1830- och 40-talen tog silkesodlingen ökad fart. Fru CHARLOTTE ÖSTBERG hade 1824 utgivet en broschyr¹, som 1831 följdes av en utförligare². Den 4 mars 1830 inbjöd hon ett antal framstående personer till bildande av en förening för silkesodlingen, och den 23 april 1830 antogs stadgar för »Sällskapet för inhemsk silkesodling». Sällskapet stod under konungahusets särskilda beskydd, och ett stort antal personer slöto sig till detsamma. I parken vid Bellevue intill Stockholm anlades mullbärsplanteringar och inrättades en anstalt för silkesmaskarnas uppfödning. Silkesmaskarna uppfödas nämligen i härför särskilt inredda och uppvärmda rum med hyllor eller lavar, insatta i därför passande ställningar.

Under tiden 1830—1840 utdelades inalles 50,000 plantor av *Morus alba* till olika delar av landet. Mullbärsplanteringarna utvidgades sedermera alltmera, och under 1840- och 1850-talen finnas sådana planteringar förutom vid Bellevue, vid Haga, Gripsholm, Böda och Borgholm på Öland, vid Visby, på Visingsö och på Omberg samt hos många enskilda godsägare.

Såväl hovjägmästaren I. A. AF STRÖM som sedermera hovjägmästaren J. L. STRÖM intresserade sig livligt för mullbärsplantering i stor omfattning, och sällskapets huvudplantskolor förlades till deras boställe å Djurgården, Djursborg. Enligt uppgift skall under åren 1832—1859

¹) Om odling af mullbärsträd och silkesmaskar i Sverige.

²) Vägledning för dem, som vilja odla mullbärsträd och uppföda silkesmaskar.

ha utdelats 160,906 plantor av det vita mullbärstrådet. Från de större mullbärsplanteringarna erhöles under årens lopp en hel del silke. På industriutställningen i Stockholm 1866 utställdes olika prov på sidentyg av svenskt silke — år 1865 hade t. ex. vävts sammanlagt 500 alnar sidentyger av svenskt silke å K. A. ALMGRENS sidenväveri.

För vart och ett av åren 1831—1874 utgav sällskapet för inhemsk silkesodling tryckta »berättelser om mullbärsplanteringen och silkesodlingen». Emellertid ledo mullbärsträden ofta av frost, och silkesmaskarna angrepos av allehanda sjukdomar. Resultatet av sällskapets verksamhet blev därför ej så storartat, men först 1898 beslöt sällskapet i »brist på uppmuntran från allmänhetens sida» att »låta sin verksamhet hvila».

Ett nytt sällskap för silkesodlingen tillkom slutligen i Göteborg 1913, då stadgar antogs för »Svenska silkesodlareföreningen». Från år 1916 föreligger från denna förening ett cirkulär ang. plantering av mullbärsbuskar med rekvisitionsblankett för *Morus alba* och *Morus tatarica*, vilken senare art uppgives vara hårdigare.

* * *

Efter denna orientering rörande mullbärsodlingens historia i vårt land skall jag något närmare ingå på mullbärsplanteringen å Visingsö, vilken jag hade nöjet demonstrera för Föreningen för dendrologi och parkvård vid dess exkursion å Visingsö den 29 juni 1920.

På hovjägmästare AF STRÖMS initiativ anlades den första mullbärsplanteringen av honom våren 1840, då av 3 lod frö erhöles 1,500 plantor, vilka efter bladfällningens inträde täcktes med löv. Då sådden skedde så sent som den 30 maj, uppnådde plantorna första året endast 2 tum höjd. Dåvarande plantören och förvaltaren å Visingsborg, O. B. STARCK, såg till en början skeptiskt på detta företag och skriver härom i sin berättelse av år 1840 till Kongl. styrelsen för ekplanteringarna: »Alla bildade samhällsledamöter öfverensstämma deruti, att så ädelt och högsinnadt ändamålet äfven är, så är Mullbärstrådet infödning i ett klimat så olika Sveriges, att dess uppdragande beklagligen torde misslyckas».

När lövet avtäcktes på våren 1841, voro ett stort antal plantor ruttnade. Därföre utsåddes ånyo 1 lod frö av *Morus alba* samt en nypa frö av *M. tatarica* och *rubra*. Av den förstnämnda erhöles så många plantor, att det ursprungliga talet av 1,500 stycken kunde bibehållas, men inga plantor kommo upp av *Morus rubra*. För den kommande vintern gjordes försök att täcka plantorna med myrstack. Året därpå omskolades plantorna i trädskolan. Om hårdigheten uttalar STARCK i 1842 års berättelse: »att kunna förvara de skott, som tillväxa under andra safdrefvet, har hittills varit ogjörligt; den första kölden om 3—5° förfryser dem».

I Sällskapets för inhemsk silkesodling berättelse av år 1844 omförmäles enligt utsago av hovjägmästaren AF STRÖM, att mullbärsplanteringen å Wisingsborg trives väl.

STARCKS efterträdare, FREDR. AUG. FORSSBECK, såg mera optimistiskt på mullbärsplanterings framtid. År 1846 heter det i hans årsberättelse, att buskarna »lämnade det mest tillfredsställande resultat, ty buskarna affröso högst obetydligt, slogo deremot tidigt ut och visade ovanlig lövfriskhet». Det året framföddes å Visingsö 1,500 silkesmaskar, varav 1,200 inspunno sig och lämnade 1 $\frac{3}{4}$ \mathcal{H} silkeshylsor. Säkerligen skulle dock buskarna kunnat föda 10,000 silkesmaskar. Följande år erhöles 2 lisspund och 10 skålpund silkeshylsor, varför FORSSBECK skriver, att »denna näring kan blifva af ej obetydligt värde för både staten och den enskilde». År 1849 omförmäler FORSSBECK att den mullbetäckning, som verkstälts de fyra sista åren, helt och hållet förhindrat stammarnas bortfrysning. De övre topparna avfrysa däremot årligen, men planteringen repar sig snart. I 1849 års berättelse från Sällskapet för inhemsk silkesodling heter det om planteringen på Visingsö bl. a.: »Undertecknad AF STRÖM, under hvars ledning denna plantering blifvit anlagd och vårdad, anser den farhåga, som man hyst, att mulbärsträden i Sverige skulle misslyckas, af orsak att plantorna under vintern bortfröso, icke mera böra äga rum, sedan den utvägen blifvit funnen att uppkasta lös jord på stammen så högt, som den kan qvarligga, hvilken jordbetäckning bevarar rötterna och den nedre stamdelen från förfrysning och verkar fördelaktigt till nya skotts framdrifning, om ock den öfre delen af trädet skulle genom frost gå för-

Foto: G. SCHOTTE 17/8 1915.

Fig. 1. Antagligen 75-årig plantering av mullbärsträd å Visingsö. Träden ännu ej fullt lövade den 17 juni.

1861 erhöles 1 H 20 $\frac{5}{8}$ lod uppkapslat silke;

1862 66 kannor kokonger, den största kvantitet, som erhöles inom landet detta år;

1864 30 kannor kokonger.

Någon senare uppgift om erhållet silke synes ej föreligga i litteraturen.

Under några år på senaste tid (1913—1917), då mullbärsplanteringen varit utarrenderad till Svenska silkesodlareföreningen, har dock silkesodling förekommit å Visingsö, men sannolikt även då med mycket klen resultat. Planteringen ligger också ganska långt avlägsen från den plats, där silkesmaskodlingen ägt rum, vadan transporten av mullbärsbuskarnes blad till maskodlingsanstalten blev besvärlig.

För åren 1918—1923 är mulbärsplanteringen av Domänstyrelsen utarrenderad mot ett årligt arrende av 30 kr. till herr IVAR BERGMAN, Visingsö. Denne har under år 1920 bedrivit något litet silkesmaskodling.

* * *

Den nu 80-åriga, eventuellt 63-åriga mulbärsplanteringen har emellertid någorlunda uthärdat klimatet. Buskarna äro 4—5 meter höga och rikt lövade. Bilden (fig. 1), som är tagen före lövsprickningen på våren 1915, visar dock tydligt, att buskarna ofta lida av frost. Genom upprepade skadegörelser av frosten ha grentopparna växt ut till häxkvastliknande burror.

Förutom den beskrivna och avbildade planteringen finnes en yngre mulbärsbuske å vallkrönet, cirka 40 m söder om slottsruinen.

Silkesodling som näring i vårt land är givetvis utesluten och kan nog ej bedrivas annat än som en kuriositet. Därföre har också det förr så omhuldade mulbärsträdet alltmera försvunnit. På Gottland förekommer det ju dock ännu talrikt, och i landets sydligare delar och helst som spalier är det väl värt att fortfarande odlas, särskilt för dess goda frukter. Syltet härav blir visserligen något fatt till smaken, men såsom kompott eller au naturel synas mig mulbären vara en verklig delikatess att ätas till frusen grädde.

EKBLADIG SKOGSKAPRIFOL, EN FÖR- BISEDD FORM I VÅR SVENSKA FLORA.

AV NILS SYLVÉN.

I de svenska flororna upptages vanligen skogskaprifolen, *Lonicera Periclymenum*, utan någon som helst underform. Av senaste tids svenska floror är det endast NEUMAN och AHLFVENGRENS flora, som härifrån gör ett undantag. Såsom särskild form upptages här en »f. *quercifolia* ASPEGRE.: blad parflikade. Bl. Gredby.» Exemplar av en *Lonicera Periclymenum* β *quercifolia*, insamlade av ASPEGREN i Blekinge, Gredby, föreligga i våra museers herbarier. Det är väl sannolikt, att det är härifrån auktorsnamnet ASPEGREN i NEUMANS flora härrör sig. Af ASPEGREN omnämnes formen allenast i en not till *Lonicera Periclymenum* i hans »Försök till en Blekingisk Flora», Carlskrona 1823, sid. 17: »Hujus varietas *quercifolia*, ab Auctoribus notata, certe hoc non meretur; sistit enim surculos tantum juniores. Sed et his in eadem arbore folia integra et sinuata.» Tvärtemot vad man av auktorsnamnet i NEUMANS flora kunde förmoda, anser ju ASPEGREN, av noten att döma, att de gamla auktorernas *quercifolia*-form ej förtjänar att uppfattas såsom sådan, då endast de yngre skotten visade *quercifolia*-typ och både hela och buktbräddade blad träffades på samma planta.

NEUMAN och AHLFVENGRENS flora är emellertid ej den enda svenska flora, som upptager ekbladig skogskaprifol under särskild formbeteckning. Redan SAMUEL LILJEBLADS »Utkast till en svensk flora» omförmäler 1798 (andra uppl. sid. 97) och senare även 1816 (tredje uppl. sid. 134) av *Lonicera Periclymenum* en var. »med inskurna något flikiga blad»; som växtplats angivas »öar i Bohus skären». I C. J. HARTMANS

Handbok i Skandinaviens Flora av år 1820 — första uppl., sid. 107 — träffas synbarligen samma ekbladiga skogskaprifolform, här under namn »*β quercifolia*» och beskriven sålunda: »hårig, bladen vågigt tandade». Som fyndlokaler anför HARTMAN Bohuslän och Blekinge »vid Thorshamn». För *β*-formen tillägges efteråt: »*β* torde vara yngre skott». Anmärkningsvärt nog upptages ej *quercifolia*-formen av *Lonicera Periclymenum* såsom särskild form i någon senare upplaga av HARTMANS flora.

Även om den ekbladiga skogskaprifolen ej tillmättes så stort systematiskt värde, att den upptages under särskilt formnamn, finner man den dock omnämnd eller åtminstone antydd i ännu några av våra svenska florer. Sålunda förekommer hos ELIAS FRIES, Flora Hallandica, Lund 1817, sid. 43, under *Lonicera Periclymenum* följande passus: »Folia sinuato-lobata & integra in eadem caule»; det vill sålunda synas, som om en *quercifolia*-artad skogskaprifol rent av legat till grund för ELIAS FRIES' beskrivning av den halländska skogskaprifolen, och att han ansett dess bladform vara den för arten typiska. — Att buktandade eller buktbräddade blad stundom förekomma å nyskotten hos skogskaprifolen omnämnes i ett flertal svenska florer, så exempelvis i samtliga på den första följande upplagorna av HARTMANS flora, i C. F. NYMAN, Svensk Fanerogam-flora för skolungdom, Örebro 1873 (sid. 60), i N. C. KINDBERG, Svensk Flora, Linköping 1877 (sid. 129) o. s. v.

Går man till den utländska litteraturen, möta redan mycket tidigt uppgifter om ekbladig skogskaprifol. I ett arbete av 1667 omtalar CHRISTOPH. MERRETT »Periclymenum fol. Quercinis non procul Oxonio» eller med andra ord: ekbladig skogskaprifol ej långt från Oxford. År 1770 får *Periclymenum*-formen med bukttandade blad första gången eget formnamn: *f quercina*; auktor är RICHARD WESTON, och namnet återfinnes i första delen av dennes i London tryckta arbete »The Universal botanist and Nurseryman». År 1789 upptages den av WILLIAM AITON, Hortus Kewensis, I, sid 232, under namn av *δ quercifolia*; formbeskrivningen lyder: »Periclymenum foliis quercinis. Oak-leaved Honey-fuckle». Formnamnet *quercifolia* blir nu det, som oftast återkommer i litteraturen. *L. Periclymenum* var. *sinuata* LOISELEUR-DESLONGCHAMPS (1801) är ett tredje för ekbladig skogskaprifol använt formnamn.

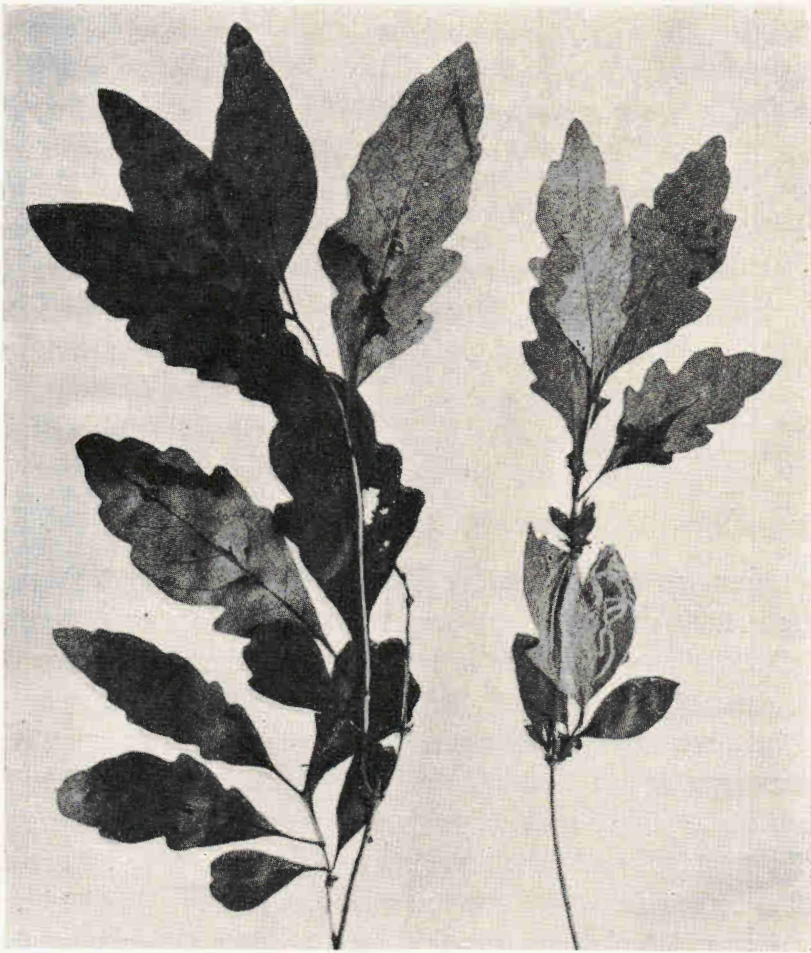

Foto: N. SYLVÉN.

Fig. 1. Ekbladig skogskaprifol från Trolleholm, Torrlösa s:n, Skåne.

Någon närmare beskrivning av *quercina*-formen av *Lonicera Periclymenum* träffas ej någonstades i litteraturen. I CAMILLO KARL SCHNEIDERS stora lövträdshandbok av 1912 (»Illustriertes Handbuch der Laubholzkunde», Bd. 2. Jena 1912, sid. 745) karakteriseras den kort och gott sålunda: »Blätter buchtig gezähnt [und oft unregelmässig weisslich gerandet]». Vi lämnas alltså i ovisshet, om en alltigenom ekbladig skogskaprifolform eller en till bladtypen blott delvis ekbladig form föreligger. ASPEGRENS ovan citerade uttalande och av undertecknad å

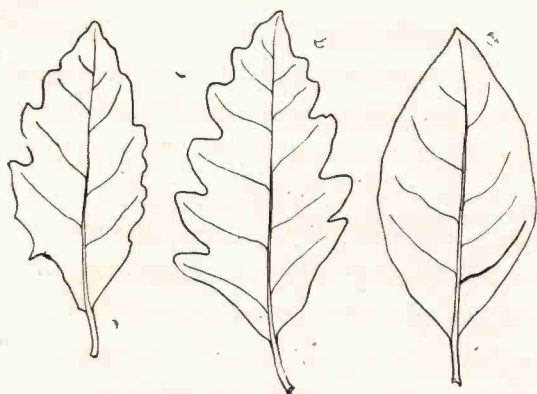

Fig. 2. Ekbladig skogskaprifol från Ekebo, Svalöfs s:n, Skåne. Blad från första (t. v.), andra och tredje bladparet å skottet.

olika lokaler i Skåne insamlade exemplar av skogskaprifol med om ekblad i högsta grad påminnande örtblad giva emellertid de starkaste stöd för det antagandet, att även de gamla författarnes *Lonicera Periclymenum* f. *quercina* resp. *quercifolia* och *sinuata* representerar en blott å vissa blad typiskt ekbladig form av skogskaprifol.

Under en exkursion å Trolleholms skogar i Skåne, Torrlösa s:n, augusti 1909 påträffade jag i undervegetation i bokskog ej långt norr om Trolleholms slott exemplar av skogskaprifol med en rent av frapant om ekblad påminnande bladform (se fig. 1). Å ett mindre område befunnos alla närmare undersökta exemplar av arten utmärkta av samma egendomliga bladform, vilken dock aldrig återfanns hos individens alla blad utan endast å yngre skott (relat. korta sensommarskott), se fig. 1, eller å ett fåtal bladpar strax ovan basen å de till mer eller mindre betydande längd utväxta försommarskotten. Jag förvånades över formen ifråga så mycket mera, som jag efter det en gång gjorda fyndet förgäves eftersökte densamma inom andra under exkursionens gång mötande bestånd av skogskaprifol.

Då jag under de följande åren blott ytterst sällan blev i tillfälle att närmare umgås med vildväxande skogskaprifol, råkade Trolleholmsfyndet så småningom i glömska. Först 1918, då jag på våren av omständigheternas makt fått min verksamhet förflyttad ned till Skåne, fick jag osökt anledning mera intimt återknyta den 1909 första gången gjorda bekantskapen. I den ekskogspark, som omgav min bostad, Ekebo i Svalöfs s:n, var skogskaprifolen ej ovanlig, och i ena hörnet av densamma uppträdde den — i ett fåtal exemplar — i en om Trolleholms-formen livligt erinrande ekbladsform (jmf. fig. 2). Det betyd-

ligt starkare dagsljus, som kommo Ekebo-exemplaren till del, gjorde, att skottaxlarna alla utväxte till betydligare styrka, och att alla, även sensommarskotten, blevo rikare på bladpar. Sensommarskott med alla örtbladen mer eller mindre typiskt ekbladlika förekommo därför aldrig; vanligen voro allenast 2 eller 3 bladpar ekbladiga, resten mer eller mindre fullständigt helbräddade. En närmare undersökning av pressexemplar av Trolleholms-formen visade nu, att även här högst 3 bladpar på samma skottaxel visade ekbladstyp. I båda fallen hade vi sålunda att göra med en blott delvis ekbladig form av skogskaprifolen. Till yttermera visso påträffade jag sommaren 1920 å ännu en Svalövslokal, en bokskogsdunge nära Holgerstorp, en mindre beståndsfläck skogskaprifol med eklika blad till samma antal å skottet som Ekeboformen; ekbladstypen var dock här betydligt svagare framträdande, de »ekbladiga» bladen allenast buktbräddade (se fig. 3).

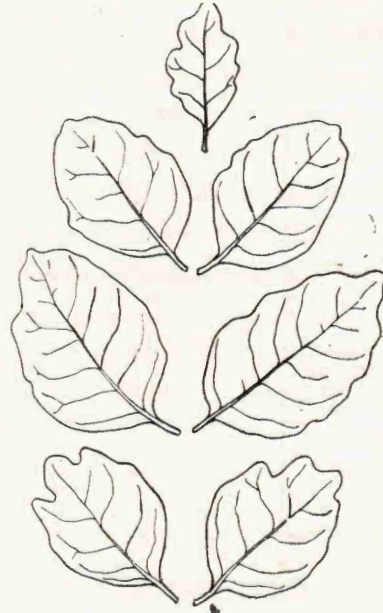

Fig. 3. Ekbladig skogskaprifol från Holgerstorp i Svalöfs s.n. Första (nederst), andra och tredje örtbladsparet; överst ett blad från ett annat skott å samma planta.

Då ekbladig skogskaprifol å samtliga de skånska lokalerna uppträtt å alldeles likartad mark och under i övrigt lika yttre förhållanden som vanlig helbladig, kan den omöjligt tolkas som en blott och bar ståndortsmodifikation. Allt tyckes här tyda på, att en ärftlig form föreligger. Även om skuggrik lokal syntes gynna ekbladstypens utveckling, har denna visat sig uppträda fullt typisk även på solexemplar. Och ekbladstypen har i såväl skugga som soligare lägen varit lika frappant (jmf. ekbladstyperna å fig. 1 från skuggexemplar och å fig. 2 från exemplar å soligare ståndort!).

Om den svenska ekbladiga skogskaprifolen, sådan den föreligger från Skåne-lokalerna, är identisk med den WESTON'ska f. *quercina*, är

naturligtvis ovisst, så länge ej originalexemplaren till denna äro närmare kända. Säkert är emellertid, att de skånska exemplaren representera fullständigt samma form, som de ASPEGREN'ska exemplaren från Blekinge, Gredby, vilka tydligen legat till grund för formnamn och formbeskrivning i NEUMANS flora. De i Riksmuseets svenska herbarium föreliggande exemplaren af "*Lonicera Periclymenum* β *quercifolia*" från nämnda Blekinge-lokal förete samma typ som Skåne-exemplaren, och även här äro endast och allenast de två å tre första, fullt utvecklade örtbladsparen å skotten eklika, de övriga bladen äro även här helbräddade. Då NEUMANS flora trots detta för Gredby-exemplaren anger »blad parflikade» utan någon som helst inskränkning, är det väl ingalunda uteslutet, att även de äldre auktorerna vid beskrivningen av skogskaprifolens f. *quercina* resp. f. *quercifolia* och *sinuata* så att säga stirrat sig blinda på förekomsten av de eklika bladen och helt enkelt uraktlåtitt att omnämna, att även helbräddade blad där förekomma. Upptagandet av namnet *quercina* WESTON för även den ovannämnda svenska ekbladiga formen av *Lonicera Periclymenum* torde väl tillsvidare få anses lämpligast. Förekomsten av såväl ekbladlika som helbräddade blad hos de svenska exemplaren av ekbladig skogskaprifol måste dock alltid särskilt betonas.

Genom välvilligt tillmötesgående av docenten GUNNAR SAMUELSSON, Uppsala, och konservatorn OTTO R. HOLMBERG, Lund, har jag ur herbarierna i Uppsala [U.] och Lund [L.] erhållit uppgifter om följande svenska och danska fyndlokaler för ekbladig skogskaprifol:

Blekinge: Gredby, ASPEGREN [U.; L. (1820)]

Wämö, aug. 1914, JOH. ERIKSON [L.].

Vedeby, 19^{28/5} 15, J. ERIKSON [U.]

Jylland: Rindsholm ved Viborg. Aug. 1865, TH. JENSEN [U. L.].

Fyen: Nyborg, juli 1868, B. F. CÖSTER [L.].

Bornholm: Rønne Sandflugt, 18^{21/6} 90, GUNNAR ANDERSSON [U.] och
18^{8/8} 69, JOH. LANGE¹⁾ [U.].

¹⁾ I de senare upplagorna av JOH. LANGES »Haandbog i den danske Flora» upptages av *Lonicera Periclymenum* en β *quercifolia* med »bugtet-fjerlappede» blad, och uppgives denna förekomma »hist og her, hyppigst paa Ryddepladser i Skove». Jmf. JOH. LANGE, Haandbog i den danske Flora. Fjerde omarbejdede og forøgede Udgave. Kjøbenhavn 1886—88, sid. 419.

Härtill kunna läggas ytterligare tvenne svenska fyndorter. I Svensk botanisk tidskrift 1907, sid. (42), omtalar KARL B. NORDSTRÖM *Lonicera periclymenum* f. *quercifolia* ASPEGR. från Karlshamn, Vägga. Och i brev till förf. meddelar innevarande höst professor CARL TH. MÖRNER ett av honom gjort fynd av »Aspegrenska *Lonicera*-var:n *quercifolia* i somras (²⁶/₆) i närheten av Stenshuvuds fot, i en sänka SV därom».

Även om den ekbladiga skogskaprifolen på grund av det övervägande antalet helbräddade örtblad i fullt utväxt sommarstadium ej så starkt avviker från vanlig skogskaprifol, göra de förefintliga, frappant ekbladslika bladen densamma i mitt tycke högeligen intressant och väl förtjänt av särskilt uppmärksammande. Som parkväxt synes den mig väl värd att tillvaratagas och försöksodlas¹⁾. För odling intresserade kunna från författaren erhålla sticklingar till plantering. Sommaren 1919 översändes dylika till Bergianska trädgården, där de lära ha gått väl till.

¹⁾ Någon svensk uppgift om odling av ekbladig skogskaprifol känner jag icke. Följande citat ur F. C. SCHÜBELER, Norges Væxtrige. II. Christiania 1886, sid. 71, tyder dock på dylik odling: »I den botaniske Have ved Christiania findes *Lonicera Periclymenum foliis variegatis* og *quercifolia*; — — — den anden dyrkes i Sverige i alt fald saa langt mod Nord som til Gefle (60° 40')». — I den förteckning över »alla de träd och buskar, som anses kunna fortomma i det fria i Sverige», som ERIK LINDGREN 1874 meddelar i femte delen av ERIK LINDGREN, AXEL PIHL och GEORG LÖWEGREN: Handbok i Svenska Trädgårdsskötseln, Stockholm 1874, upptages av *Lonicera Periclymenum* jämväl »var. *quercifolium fol. varieg.* (med rundflikiga brokiga blad)». — Att ekbladig skogskaprifol i Tyskland förekommit under odling framgår av bl. a VILMORIN's »Blumengärtneri. Beschreibung, Kultur und Verwendung des gesamten Pflanzenmaterials für deutsche Gärten», som särskilt upptager en *Lonicera Periclymenum* f. *quercifolia* DIPP. med bladen »buchtig-ausgerandet».

EN NY FORM AV FLIKBLADIG GRÅAL.

ALNUS INCANA F. *OXYACANTHOIDES*. N. F.

Av GUNNAR SCHOTTE.

I våra parker förekomma som solitärträd flikbladiga exemplar av flera av våra hängbara träd. Sålunda träffas flikbladiga former av hassel, björk- och al-arterna samt bok. De äro i allmänhet synnerligen vackra som parkträd, där de både erbjuda omväxling i trädvegetationen och tilldraga sig uppmärksamheten genom sin relativa sällsynthet. Flera av dessa former ha förekommit eller förekomma vilda i vårt land.

Sålunda är den flikbladiga hasseln (*Corylus Avellana* f. *laciniata* DÖLL) tagen vid Regna i Östergötland.

Av flikbladiga björkar äro flera former iaktagna i vårt land: f. *dalecarlica* (L. FIL.) — ornäsbjörken — funnen i Sm., Vg., Ög., Upl. och Dlr. samt nyligen enl. CARL TH. MÖRNER i Ågl.¹⁾, f. *laciniata* Wg. i När., f. *lobulata* C. ANDERSS. i Sdm. och Vrml. och f. *incisa* (SAN.) GUNNARSS. i Finland och möjl. i Sverige. Alla dessa bladformer ha av J. G. GUNNARSSON²⁾ hänförs till hybriderna *B. coriacea* GUNNARSS. × *verrucosa* EHRH. När MÖRNER¹⁾ framhåller, att hans fynd av flikbladig björk torde vara det enda i Norrland, kan jag nämna, att Dir. RINGIUS i Hälla utanför Piteå sommaren 1916 visade mig ett manshögt exemplar av flikbladig björk, som han inflyttat från utmarken till Kopparnäs by vid Piteå. Exemplet tillhör enligt kvistar, som jag medtog, tydligen f. *dalecarlica*.

Flikbladig bok är ännu ej funnen vild i vårt land, men finnes i Frankrike och Tyskland.

¹⁾ CARL TH. MÖRNER: Botaniska anteckningar från Norrlandsfärder 1916 – 1919. Botaniska Notiser 1920, s. 34.

²⁾ J. G. GUNNARSSON: *Betula* i C. A. M. LINDMAN, Svensk fanerogamflora. Stockholm 1918.

Av våra båda al-arter äro flera flikbladiga former iakttagna. Av vanliga klibbalen äro enl. CALLIER¹⁾ i Sverige funna f. *quercifolia* (WILLD.) CALLIER i Västergötland, f. *laciniata* (WILLD.) CALLIER i Värmland, varjämte odlats en vacker smalflikig form *imperialis* (PETZOLD och KIRSCHNER) CALLIER vid Alnarp under namn av *asplenifolia*.

Odlad förekommer också en f. *incisa* (WILLD.) CALLIER. I detta sammanhang må också nämnas en f. *sorbifolia* (DIPPEL) CALLIER, som funnits i Nyland (Finland) och även finnes odlad i utländska arboretra.

På tal om flikbladiga former av klibbalen bör även erinras om en knoppvariation, som närmare beskrivits av ERIK SÖDERBERG²⁾ från Stockholmstrakten (Skarpnäck nära Nacka kvarnar). Exemplet består av en 5—6 m hög buske med 7 stammar, av vilka blott den högsta och grövsta hade flikiga blad, medan de övriga stammarna hade normala. Denna form betecknas i Stockholmstraktens flora som v. *pinnatifida* REG., varmed torde avses den här ovan nämnda f. *laciniata*. Bladen ha emellertid ej den för denna form karaktäristiska flikigheten utan påminna mera om den bladform, som här nedan kommer att beskrivas av gråalen.

Vad beträffar gråalen äro ännu flera flikbladiga former funna och skola dessa här omtalas något utförligare.

Den djupflikiga formen bär namnet f. **acuminata** (REGEL) CALLIER. Den utmärker sig genom sina djupa och mot spetsen smala flikar. "Kottarna" äro tydligt kortskaftade. Denna form är i Sverige tagen av ZETTERSTRÖM vid Falun samt av AHLGREN³⁾ i Nås, Dalarna. En i det

¹⁾ A. CALLIER: *Alnus* i CAMILLO KARL SCHNEIDER, Handbuch der Laubholzkunde. Bd. 1. Jena 1904, s. 119—136.

A. CALLIER: *Alnus*-Formen der europäischen Herbarium und Gärten. Mitt d. deutschen dendrologischen Gesellschaft 1918, s. 39—185.

²⁾ ERIK SÖDERBERG: En knoppvariation hos *Alnus glutinosa*. Svensk Botanisk Tidskrift 1917, s. 40.

³⁾ JOH. AHLGREN och HENRIK HESSELMAN: Ett exemplar av flikbladig gråal — *Alnus incana* (L.) Willd. v. *lacinata* Call. — i Dalarna. Skogsvårdsföreningens tidskrift 1905, s. 150—153 (med 2 bilder.) Enligt muntligt meddelande har HESSELMAN använt namnet *laciniata* CALL. på grund av ett i riksmuseet vid denna tid befintligt exemplar av flikbladig gråal av CALLIER benämmt v. *laciniata* CALL. I almonografien har däremot CALLIER senare endast använt detta namn å *glutinosa*-formen.

närmaste identisk form med denna har av KARL B. NORDSTRÖM¹⁾ omtalats från Medelpad i nordvästra Haverö socken nära den sydligaste delen av Överturingens by.

En annan djupflikig form, närmast motsvarande *laciniata*-formen hos *Alnus glutinosa*, benämner CALLIER f. **pinnatisecta** och för hit exemplar tagna av STENQVIST vid Gideå i Ångermanland.

En mera rundflikig form är f. **lobulata** CALLIER (syn. f. *pinnatifida* flera auctores, f. *lobata* LARSSON), som utmärker sig genom trubbig bladspets och har bladkanten flikad i starkt utpräglade, något trubbiga flikar. Den är funnen i Dalarna, Värmland och Västergötland samt har funnits odlad i Alnarp (under namn f. *oxyacanthæfolia*), i Lunds bot. trädgård (under namn f. *pinnatifida* WHLBG) och i Uppsala bot. trädgård (såsom f. *parvifolia*).

En fjärde i Sverige vildväxande flikbladig form av gråalen är f. **pinnatifida** WAHLENBERG. Bladen äro djupt inskurna med smala, spetsiga flikar såsom hos *A. glutinosa* f. *incisa*. Bladen äro små, 2—3 × 1.5—3 cm. Denna form är tagen i Värmland, bl. a. vid Lesjöfors av WAHLENBERG.

Vidare omnämner CALLIER en form **bipinnatifida** med mycket smala, djupt inskurna, spetsiga flikar såsom hos *A. glutinosa* f. *imperialis*. Den är hittills av M. BRENNER funnen endast i Karelen, Finland.

Till denna form hör dock synbarligen den al, som förf. såg 1918 planterad vid Kronlund (Hällnäs skogsskola) i Degerfors socken. Denna djupt flikbladiga och smaltlikiga form hade funnits i några exemplar nära Vännäs av en kaptän vid Västerbottens regemente. Av dessa exemplar hade sedermera ett flyttats till Kronlund, där det nu är synnerligen frodigt. Bladen äro dock ganska ludna, varför den något närmar sig *v. argentata* NORRLIN.

Av *v. argentata* är för övrigt funnen en annan flikbladig form av samma typ som f. *acuminata*, nämligen f. **pinnatipartita** (NORRL.) CALLIER. Denna är hittills blott observerad i Satakunda och Tavastland i Finland.

* * *

²⁾ En ny lokal för *Alnus incana* L.) Willd. v. *laciniata* Callier. Skogsvårdsföreningens tidskrift 1912, s. 444—445.

Under arbeten för Skogs-försöksanstaltens räkning i augusti månad 1920 å Roberts-fors bruks skogar i Bygdeå socken av Västerbottens kustland observerade jag under en rekognoscering i sällskap med skogschefen WILH. ÅLUND några träd, som på avstånd mycket påminde om jätteexemplar av hagtornsbuskar. På närmare håll blev det dock tydligt, att man här hade att göra med en egendomlig bladform av gråalen (*Alnus incana*).

Växtlokalen är belägen omedelbart norr om körvägen mellan Robertsfors och Nya Storbäcken, cirka 3—4 km väster om Robertsfors bruk. Alarna stodo på något fuktig tallmark och överskuggades av yngre till medelålders tallar. Av alarna funnos 3:ne träd och en mängd större och mindre buskar, antagligen rotskott. Det största

trädet är omkring 7 m och ungefär 12 cm i diameter vid brösthöjd (1,3 m från marken). (Se fig. 1.) Intill detta träd står en 4 m hög buske med ungefär 5 cm:s brösthöjdsdiameter. En annan grupp bildas av ett cirka 6 m högt träd med 10 cm:s diameter jämte ett 5 1/2 m högt, mera buskartat träd med ungefär samma diameter. Inalles räknade jag ett 20-tal smärre buskar, varav i höst tack vare tillmötesgående från disponenten GRAPENGISSER å Robertsfors 4 buskar nedflyttats till Stockholm, till Skogsförsöksanstalten, Skogshögskolan och Bergianska trädgården.

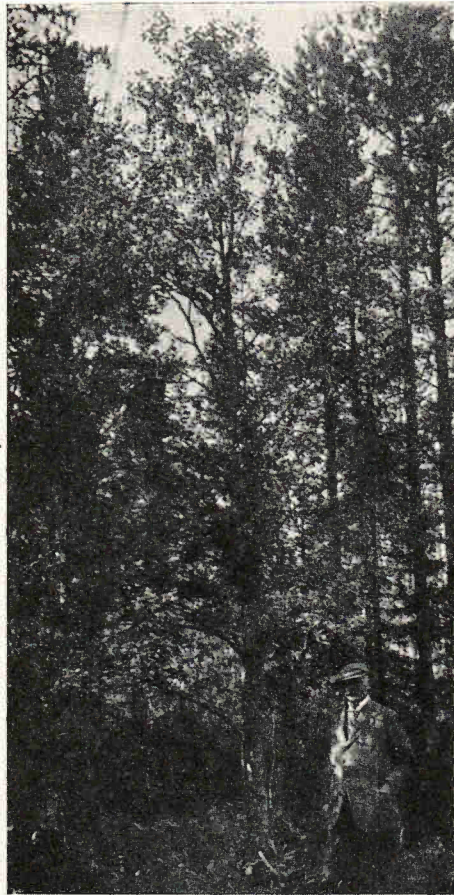

Foto: G. SCHOTTE, 1920.

Fig. 1. Ett av de större exemplaren av den flikbladiga gråalen (*Alnus incana* f. *oxyacanthoides*) vid Robertsfors.

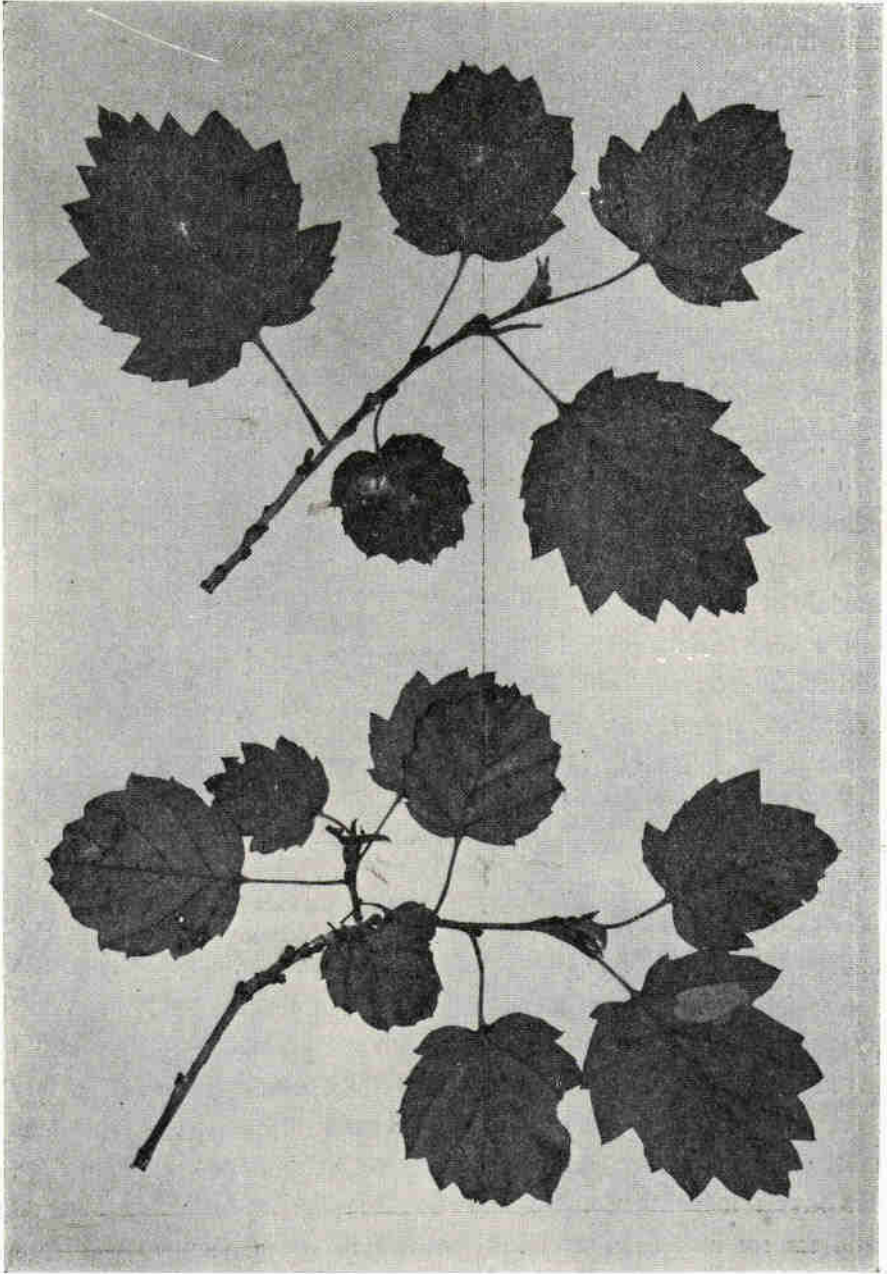

Fig. 2. Kvistar i $\frac{1}{6}$ nat. storlek av *Alnus incana* f. *oxyacanthoides* G. SCH.

Samtliga exemplaren — även de större — voro innevarande höst fullkomligt sterila.

Den av mig funna alformen är synbarligen ej förut beskriven och ej känd av den framstående kännaren av släktet *Alnus*, apotekaren A. CALLIER i Schlesien, då han ej behandlat någon liknande form i sin stora al-monografi. Det torde därför ej vara olämpligt, att den nu här närmare beskrives och får sitt namn.

Då detta lilla albestånd på avstånd gav ett så påfallande intryck av hagtorn, har jag valt att kalla den f. **oxyacanthoides** G. SCH., vilket namn ej förut kommit till användning vid beskrivningen av någon flikbladig alform.

Denna nya form utmärker sig genom ganska små och framförallt breda blad. Bredden växlar mellan 2—4 cm, längden mellan 3—4 cm. Bladbasen är tämligen rak, något *cordata*-formad. Bladkanterna äro något oregelbundet men ej alltför djupt flikade. (Se i övrigt fig. 2 i nära naturlig storlek).

Alnus incana (L.) WILLD. f. **oxyacanthoides** n. f.: forma foliis parvis, ovato-rotundatis — 2—4 cm latis et 3—4 cm longis — plus minus irregulariter inciso-serratis, basi plus minus subcordatis.

Denna nya och intressanta flikbladiga gråalsform kommer givetvis att skyddas av Robertsfors bruks skogsförvaltning, men för att den ej i misshugg någon gång vintertiden skall skadas, vore det kanske lämpligast, om växtplatsen inhägnades.

Då jag insamlat och pressat åtskilliga exemplar av den nya alformen, vill jag gärna utlämna den genom privat växtbyte till dem, som äro intresserade av att förvärva den till sina herbarier.

DE TACKSAMMA TRÄDEN OCH BUSKARNA I DEN HÅRDARBETADE VILLATRÄDGÅRDEN.

”EN OAS I ÖKNEN”.

Av ANNA SCHOTTE.

Ja, inte för att man precis kan kalla vår trädgård en *öken*, ty i en sådan är det ju i allmänhet klen beställt med växtligheten, och det skall alla veta, att nog växer det *massor* av växter i vår »öken». Skulle jag räkna upp allt, fruktar jag, att ett helt band av denna årsbok bleve fyllt. Därför vill jag blott nämna något av det mesta och värsta, som den styva villastadsleran frambringar i rikt mått, och som det starkaste solsken i ett försommartorr klimat ej förmår bränna upp. Det är *vitrot* och åter *vitrot!* Vidare *isop*, hela häckar! I maj och juni är den risig och brun, sedan vilt blommande och *oklippt*. Dessutom tusentals reminiscenser från en gång rätt så prunkande odling av perenna växter, framför andra vallört (*Symphytum officinale*) och såpört (*Saponaria officinalis*). För 10 år sedan stodo de i tämligen ordnade led runt trädgårdslanden och skulle alltid skötas av trädgårdens herre *ensam*, ty *ingen annan* kunde förstå, vad som där finge tas bort eller lämnas kvar. I Oxford och Cambridge t. ex. fröjdas ögat av en oändlig prakt i dylika anläggningar, men där går också minst en man på var 3:dje kvadratmeter och putsar från morgon till kväll. Men i *Schottegården* på Lidingön, vistas herrn på resor hela sommaren och frun har sannerligen *andra plantor* att sköta. Därför vända sig hennes blickar med avsky från den tröstlösa trädgården till de snälla *träden*, som växa och skjuta långa skott utan det minsta besvär eller kostnad. Hennes *oas* är då först och främst en grupp av vanlig bok och silvergran (*Abies concolor*, blå och grön) samt *Picea pungens argentea*, 3—4¹/₂ meter höga nu (fig. 1). De voro små fotshöga plantor, då de sattes för 12 år sedan. De stå som en liten bedårande

Foto: G. SCHOTTE, okt. 1920.

Fig. 1. Trädgrupp av bok, *Abies concolor* (t. v.) och *Picea pungens* v. *argentea* (t. h.). Lidingön.

Foto: G. SCHOTTE, okt. 1920.

Fig. 2. Vinrankor med å kalljord mogna vindruvor i okt. 1920 å Lidingön.

park under mitt sängkammarfönster, som de snart nått över. De äro parkträden kring sommarmatsalen, och då morgonsolen belyser dem och jag ser beståndet från frukostbordet på lekstugans stora veranda, är det vackrare än någonsin. Ej mindre vacker är min »oas» om vintern, höljid i snö och med de dekorativa, bruna boklöven mellan allt det vita och gröna. Ännu några glädjeäm-

nen finnas på vår gård. Med mycken möda har en gräsmatta om 50 kvm kommit till stånd, och den skuggas ljuvligt av en lind och en hästkastanje, vilka sattes, $1\frac{1}{2}$ m höga, för 5 år sedan och nu äro respektive 5 meter. Kastanjen har blommat. Utefter husets långsida är en terrass mot söder. Den var i flere år en »presenterbricka», på vilken familjen kunde förevisa sig för alla som från vägen ville beskåda den. Terrassen inramas nu fullständigt — efter 12 år — av en mängd högväxta buskar och smärre träd. En pil — *Salix elegantissima* — i sydvästra hörnet. Den är nu 5 meter hög och kronans diameter är 7 meter. Vidare syrénen i stam- och buskform; i sydöstra hörnet en akasia eller rättare *Robinia neo-mexicana*, som blommar årligen i slutet av juli, hela aug. och t. o. m. början av sept. och är en ljuvlig erinran om en tids vistelse i Savoyen, där den blommade utefter alla vägar i maj månad. Schersminbuskar under akasian och så — pricken över i't — tvenne

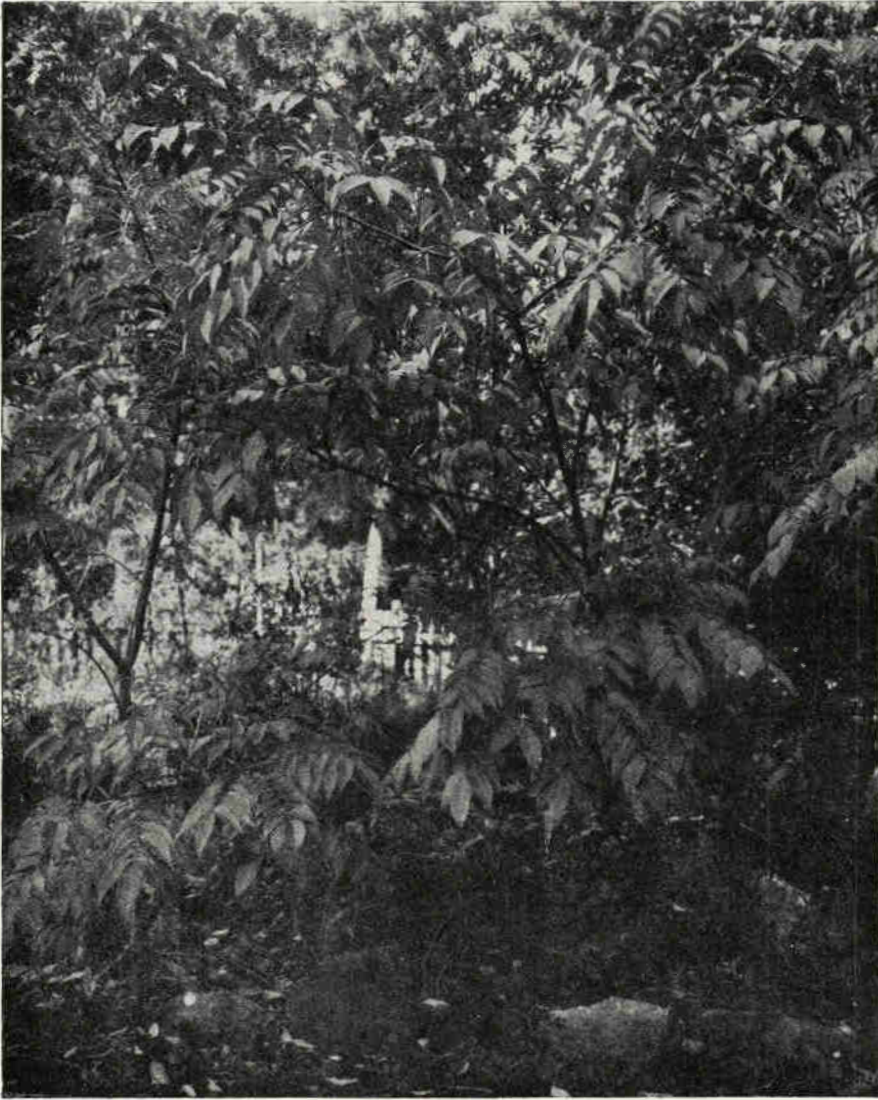

Foto: G. SCHOTTE, okt. 1920.

Fig. 3. *Phellodendron sachalinense* å Lidingön.

pyramidpopplar (fig. 4), en på var sida om trappnedgången till den fula trädgården. De sattes 1913, då ungefär 3 meter höga och nu, 1920, 10 meter. De ha alltså växt en hel meter om året. De äro vår fröjd och stolthet och vålla oss enbart glädje och ingen sorg. De stå och se ned på massor av blommande lökar utmed husväggen om våren och på

den prunkande phloxen om hösten. De titta lika snett, som frun i gården, på den *illa skötta*, mjöldaggia Crimson ramblern på ena väggen, men de *lika gott* det äkta vinet (med 4 stora, snart mogna klasar, nu i sept. 1920, se fig. 2), den blå clematisen och den krypande ampelopsisen på andra sidan. På husets andra sida mot gården är ett större stenparti med mest perenna växter. Det är vackert om våren med blommande lökar, *Doronicum*, violer m. m., men det är en fasa-väckande *rishög* hela sommaren och prydes upp endast av en från Dendrologiska föreningen i Wien erhållen *Phellodendron sachalinense* (fig. 3), som är ett vackert, *skiktligt* växande och överskuggande träd, över »bråten». Vackrare ter sig då ett mindre stenparti — anlagt för 4 år sedan — som är snyggt hela året, såväl när spirean (*ariefolia*) står översållad med en slöja av vita blomklasor, som då dessa äro utblommade och fortfarande dekorativa. *Genista tinctoria* gläder med sina gula blommor både sommar och höst, och rosenbuskarna äro dock gröna, om de också ej blomma ständigt. *Amygdalis nana* är likaså grön och överskuggande hela sommaren, sedan den lagt av sin röda förvårsskrud.

Var och en, som reder sig en trädgård i obrukad jord, bör ha klart för sig: vad *kosta* t. ex. *jordgubbarna* i pengar och möda, innan jag har dem framför mig på bordet; vad *kosta* de maskätna ärterna och de endast fläckvis uppkomna bönorna, allt detta som tillika mer eller mindre vanpryder min lustgård? Och vad *kosta* de, om jag köper dem fraicha och av god *qualité* hos den närbelägna handelsträdgårdsmästaren (sådana finnas alltid gott om i villasamhällen)? Ett *potatisland* däremot är nog alltid bra att ha, ty den färskta potatisen är som bekant bäst, om den kommer direkt från jorden i grytan. Men *potatislandet* bör *ligga ur vägen*, på den bakgård, skild av någon trevlig mur, som en klok människa alltid anordnar nu för tiden, men man ej begrep sig så allmänt på för 12—15 år sedan. I *potatislandet* växer nog också med fördel litet ärter, dill och persilja, sedan potatisen fått bereda väg. Men *omgiv ert hus med träd!* Fruktträd och lövträd och ädla barrträd samt blommande och fruktbarande buskar. Det blir dock det, som i längden skall bereda Er den största glädjen, det minsta besväret och kostnaden.

För all del! Är ej Er tid upptagen av levande människoplantor, och har Ni mycket hjälp och mycket pengar, så översålla Er trädgård med blommor och grönsaker, men har Ni begränsad tid, begränsade tillgångar och begränsade krafter, så kan Ni dock omge Ert hem med den högsta skönhet — med *de ljuvliga träden!*

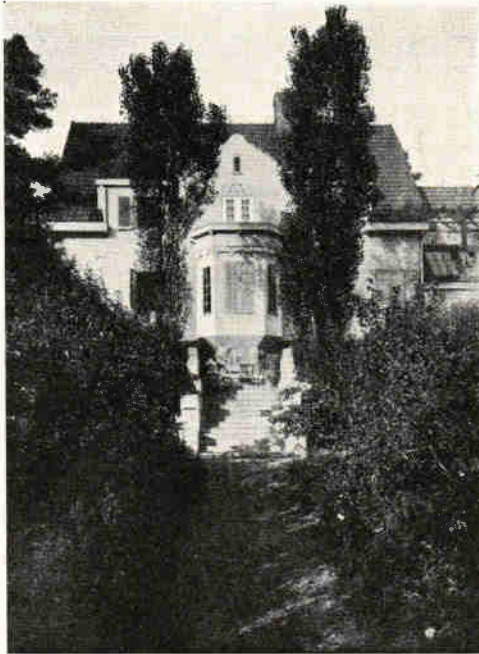

Foto: G. SCHOTTE, okt. 1920.

Fig. 4. De höga popplarna.

NÅGRA ANTECKNINGAR OM BARR- LÖSSENS FÖREKOMST PÅ VÅRA ODLADE BARRTRÄD.

Av *IVAR TRÄGÄRDH.*

I våra parker och trädgårdar odlas som bekant en mängd utländska barrträd, vilka hava sin egentliga hemvist i andra delar av den norra hemisfären, vare sig i Nordamerika eller i Asien. Genom det överförande av en växt från ett land till ett annat, som därvid ägt rum, är det givet, att människan radikalt rubbat de livsbetingelser, vid vilka växten är van. Men detta behöver ej vara av ondo, utan kan tvärt om vara av godo. Ty liksom en skuldsatt gäldenär plägar rädsla sig undan fordringsägarna genom att lägga ett världshav emellan sig och dem, så kan det också hända, att de importerade växterna bliva kvitt de skadeinsekter, som i deras hemland angripa dem. I själva verket ha vi i våra trädgårdar många utländska växter, som illustrera detta förhållande, och på vilka man ej ser några skadeinsekter. Att på förhand säga, huru en viss växt vid överflyttning från ett land till ett annat kommer att förhålla sig, är naturligtvis ej möjligt. Ty även om ej dess speciella fiender komma med från hemlandet, så kan det ju alltid hända, att den i sitt nya fädernesland får andra fiender. Som en utslagsgivande regel i detta fall skulle man kunna säga, att ju mindre en införd växt är besläktad med de växter, som förut tillhöra vår flora, desto större äro utsikterna till att den skall gå fri.

Detta låter kanske paradoxalt. Men även en rätt flyktig granskning av de växtätande insekternas matsedel avslöjar det anmärkningsvärda förhållandet, att medan många av dem för sitt uppehälle äro strängt bundna till en enda växtart, så utgöres andra arters föda av

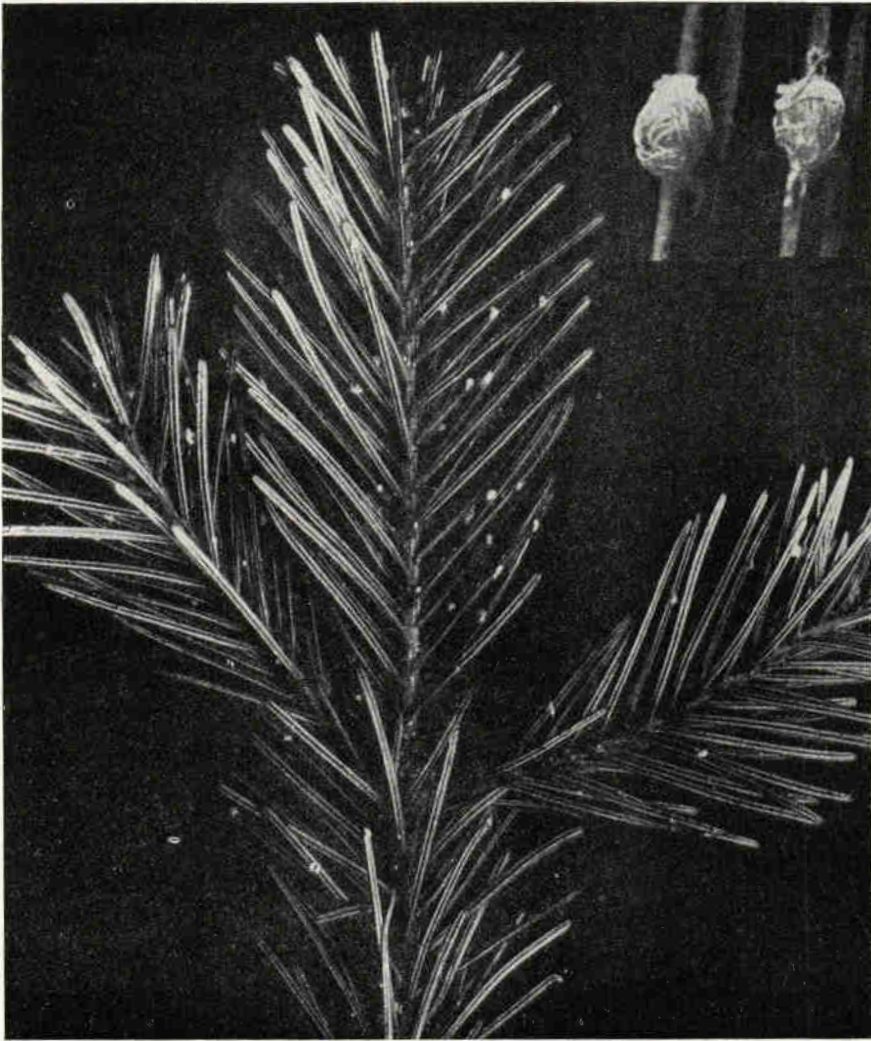

Foto: I. TRÄGÅRDH.

Fig. 1. *Abies sibirica* med barrlöss sugande på barrrens undersida; till höger ett par barrlöss med sin vaxbeklädnning, starkt förstörade.

flera växtarter, vilka då mycket ofta tillhöra samma släkte eller familj. Ett nära till hands liggande exempel utgör syrénmalen, vars larver vålla de fula bruna fläckarna på syrénbladen, som särskilt i år varit så allmänna; utom syrénen angriper denna mal endast ask och liguster, följaktligen blott tre för övrigt nog så olika medlemmar av fam. *Oleaceæ*.

Det skulle föra oss för långt att här närmare ingå på anledningen till detta näringsval, utan vi måste nöja oss med att nämna, att vetenskapen anser anledningen härtill vara förekomsten av vissa kemiska föreningar i växterna, som äro gemensamma för närbesläktade växter och genom sin lukt verka tilldragande på insekternas äggläggande honor.

Det är ur denna synpunkt — inverkan av värdväxtens flyttning på skadeinsekterna — som vi nu skola betrakta våra utländska barrträd. Det gäller då för det första att undersöka, om våra främmande barrträd hit medfört några skadeinsekter, för det andra att utröna, om våra inhemska barrträd hysa skadeinsekter, som lärt sig att tycka om de importerade träden, och slutligen att se efter, huru de olika trädslagen i dessa avseenden förhålla sig.

På den första frågan tror jag, att man i stort sett kan svara nej. De utländska barrträden ha säkerligen genom sitt ombyte av växtplats sluppit fria från de allra flesta av sina ursprungliga fiender, särskilt bland barrätarna samt bark- och vedätarna. Men en grupp skadedjur har lyckats följa med, nämligen barrlössen I. *Chermesiderna*, och anledningen härtill är bl. a. deras fastsittande levnadssätt och deras ringa storlek, som gör, att de lätt undandraga sig uppmärksamheten. På den andra frågan måste vi svara ja. Vi ha i vårt land både på gran och tall insekter, som även angripa utländska barrträd. Även i detta fall är det barrlössen, som spela den främsta rollen, och det är ändamålet med dessa rader att rikta uppmärksamheten på dem och deras förekomst särskilt på våra utländska barrträd. Någon uttömmande framställning av dessa djurs biologi är det emellertid ej avsikten att här lämna, bl. a. av den grund, att våra barrlöss och deras biologi ännu är alltför ofullständigt känd; vi veta ännu ej, huru många arter, som tillhöra vår fauna, ännu mindre huru de förhålla sig till de olika barrträden.

Här nedan lämnade uppgifter grunda sig endast på undersökningar gjorda på ett fåtal lokaler, främst Alnarp i Skåne och Bergianska trädgården samt Experimentalfältet vid Stockholm.

För att förstå, på vilka olika sätt barrlössens skadegörelse kan försiggå, är det emellertid nödvändigt att något ingå på deras utveckling och biologi.

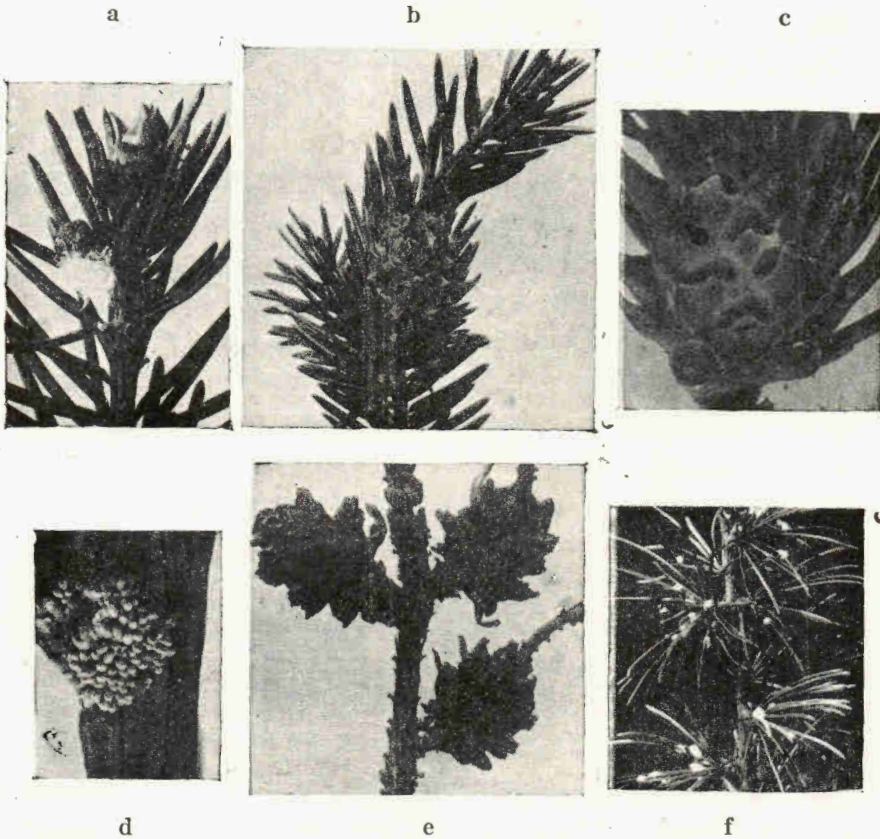

Fig. 2. *a*: stammoder med ägg av *Chermes abietis* vid basen av en granknopp; *b*: gallbildning; *c*: dito ituskuren för att visa hålrummen; *d*: övervintrande hona av *Ch. strobilobius* med ägg på lärk; *e*: torkad gallbildning av *Ch. abietis*; *f*: *Ch. strobilobius* på lärkbarr. (Efter TRÄGÄRDH.)

En *Chermes*-art har alltid flera generationer, varav de flesta utgöres av honor, som fortplanta sig partenogenetiskt, men en utgöres av hanner och honor, som alstra befruktade ägg.

Dessa generationer leva emellertid ej alla på samma barrträdsart utan på två olika, av vilka släktet *Picea* alltid är det ena, under det att ett av släktena *Abies*, *Pinus* eller *Larix* utgör det andra. På granen förekommer dels könsgenerationen, dels ett par av de partenogenetiska generationerna, av vilka en alltid framkallar gallbildningar, medan de övriga partenogenetiska generationerna leva på något annat barrträd utan att på detta framkalla någon gallbildning.

Förloppet kompliceras emellertid därigenom, att vid sidan av denna cykel finnas andra, kortare, endast av partenogenetiska honor bestående cyklar, som utvecklas antingen uteslutande på granen eller också uteslutande på det andra barrträdet.

För att få en föreställning om förloppet skola vi följa utvecklingen hos en av våra vanligaste arter, *Chermes abietis*. På vintern finner man den s. k. stammodern (fig. 2 a) vid basen av en knopp, omgiven av ett skyddande ulligt vaxhölje; på våren tillväxer stammodern och når en längd av omkr. 1.5 mm, omgiver sig med riklig vaxull och lägger 100—150 ägg. Genom stammoderns sugning blir knoppens tillväxt störd, och barren utvecklas ej normalt utan ombildas till fjällliknande bildningar. Mellan dessa fjäll krypa de ur äggen utvecklade unga barrlössen in, och genom dessas sugningar deformeras barren ännu mera, och deras kanter sluta sig tillsammans, så att en mängd hålrum uppstå, vari barrlössen inneslutas (fig. 2 b och c). Fram på högsommaren börja gallerna att torka, hålorna öppna sig (fig. 2 e), och ur dem flyga den andra generationens med vingar försedda löss över till en lärk, om en sådan finnes i närheten, och lägga där omkring 40 obefruktade ägg; ur dessa utvecklas den tredje generationen, som består av ovingade löss, som genomlöpa sin utveckling på lärkens barr och övervintra i barksprickor. Ur de av dessa under våren lagda, likaledes obefruktade äggen utvecklas den fjärde generationen löss, vilka visserligen växa upp på lärken, men som fullvuxna ha vingar och använda dessa till att åter uppsöka den ursprungliga värdväxten granen. På denna lägga de ägg, ur vilka utvecklas vinglösa hanar och honor, som fortplanta sig och lägga ägg, varur de s. k. stammödrarna utvecklas, varpå efter två års förlopp hela cykeln är färdig.

Detta låter ju invecklat nog, men i själva verket är förloppet ännu mera komplicerat, ty ur gallbildningen på granen krypa förutom de löss, som emigrera till lärken, även andra, som ehuru bevingade stanna på granen och där lägga ägg, varur stammödrar framgå, och på samma sätt kan ur de av den tredje generationens på lärkens bark övervintrande löss lagda äggen utbildas ungar, som ej återvända till granen utan stanna på lärken.

På liknande sätt förhålla sig andra *Chermes*-arter; den på silvergranen förekommande *Chermes piceæ* t. ex. kan ej genomgå hela sin utvecklingscykel, såvitt ej *Picea orientalis* förekommer på platsen; i annat fall fortplantar den sig uteslutande partenogenetiskt på silvergranen.

Detta exempel bestyrker, vad vi förut framhållit, nämligen att två värdväxter äro nödvändiga för att barrlössen skola kunna genomlöpa hela sin utvecklingscykel. Då detta ofta nog ej inträffar, fortplanta många arter sig uteslutande partenogenetiskt och i många fall känner man ej ens den andra värdväxten, varför dessa arters biologi blott delvis är utforskad.

Efter denna långa inledning — som emellertid ej utan men för förståelsen av det följande kunnat göras kortare — skola vi i korthet beröra de olika *Chermes*-arterna och deras skadegörelse på de inhemska och de utländska barrträden, och torde vi då lämpligast böra indela dem efter arten av skadegörelsen. Som av inledningen framgår, så kan denna ske på tre olika sätt, genom alstrandet av gallbildningar, genom sugning på barren samt genom sugning å barken.

Skadegörelse genom gallbildningar.

Om *Chermes*-galler förekomma talrikt på en gran, så rubbas dennas normala utveckling högst väsentligt: många av de angripna skotten torka fullständigt och dö, andra bli förkrympta eller böjda, så att granen i sin helhet ser ful och missbildad ut. På den vanliga granen framkallas dessa gallbildningar av *Chermes abietis* och *Chermes strobilobius*; de skilja

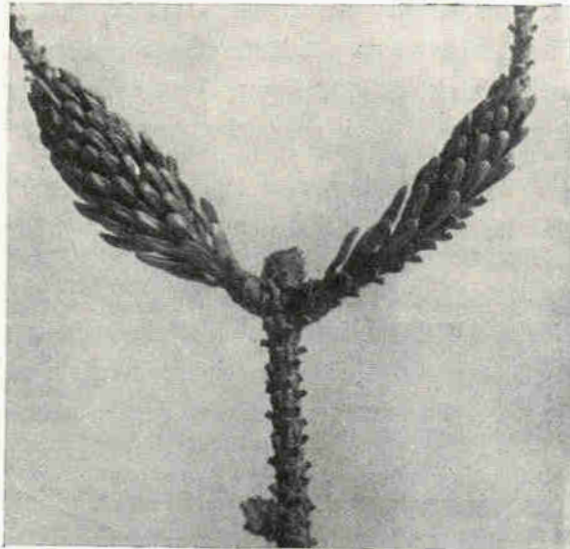

Foto: I. TRÄGÅRDH.

Fig. 3. Gallbildningar på *Picea orientalis* framkallade av barrlöss.

sig därigenom, att den förra artens galler äro större och grönaktiga med röda kanter på de deformerade barren, medan den senare artens galler, vilka för övrigt vanligen blott förekomma på mindre sidogrenar, äro vitaktiga.

Förutom på den vanliga granen förekomma dessa båda arters gallbildningar enligt min erfarenhet på följande utländska arter: *Picea alba*, *P. Engelmanni* och *P. sitchensis*. I Tyskland äro de dessutom funna på *P. pungens* och *P. orientalis* och *nigra* (BÖRNER) och i Italien även på *P. morinda* (CECCONI) samt i Nordamerika på *Picea abies* och *P. canadensis* (EDITH PATCH). På *P. polita* däremot fann BÖRNER inga ordentliga gallbildningar utan blott en böjning av årsskotten.

Vad vårt land beträffar, så har förf. hittills fått det intrycket, att det egentligen endast är *P. alba* och *P. sitchensis*, som i någon högre grad pläga vanställas av dessa gallbildningar. På *P. Engelmanni* ha de endast iakttagits enstaka. Men, som förut framhållits, äro iakttagelserna över *Chermes*-arterna i vårt land ännu allt för sparsamma, för att man skall kunna våga ett allmänt omdöme.

På *P. orientalis* vid Alnarp iaktogs ett slags gallbildning (fig. 3), som emellertid efter allt att döma är framkallad av en annan art, *Pineus pini*, som vandrar mellan detta träd och tallen. Enligt MARCHALS undersökningar är *Picea orientalis* *Chermes piceæ*'s andra värdväxt, och på denna alstras gallbildningar; i vårt land liksom i Danmark, där *P. orientalis* är sällsynt, måste fortplantningen ske uteslutande på partenogenetisk väg.

Skadegörelse på barren och på skotten, ej åtföljd av gallbildningar.

Av hit hörande arter äro de båda arterna *Chermes piceæ* och *Nüsslini* de viktigaste. Inledningsvis måste påpekas, att åsikterna stå skarpt emot varandra rörande dessa arters självständighet. Medan *Chermes*-specialister som BÖRNER och MARCHAL anse dessa morfologiskt väl skilda, så håller BOAS före, att de på sin höjd äro biologiska arter. Vare härmed hur som helst, så förekommer *Ch. piceæ* uteslutande på grövre stammar och på undersidan av grenar, som kunna vara alldeles vitklädda av dess ull. Den har givetvis inkommit i vårt land med sin värdväxt silvergranen och här av förf. anträffats vid Kolle-

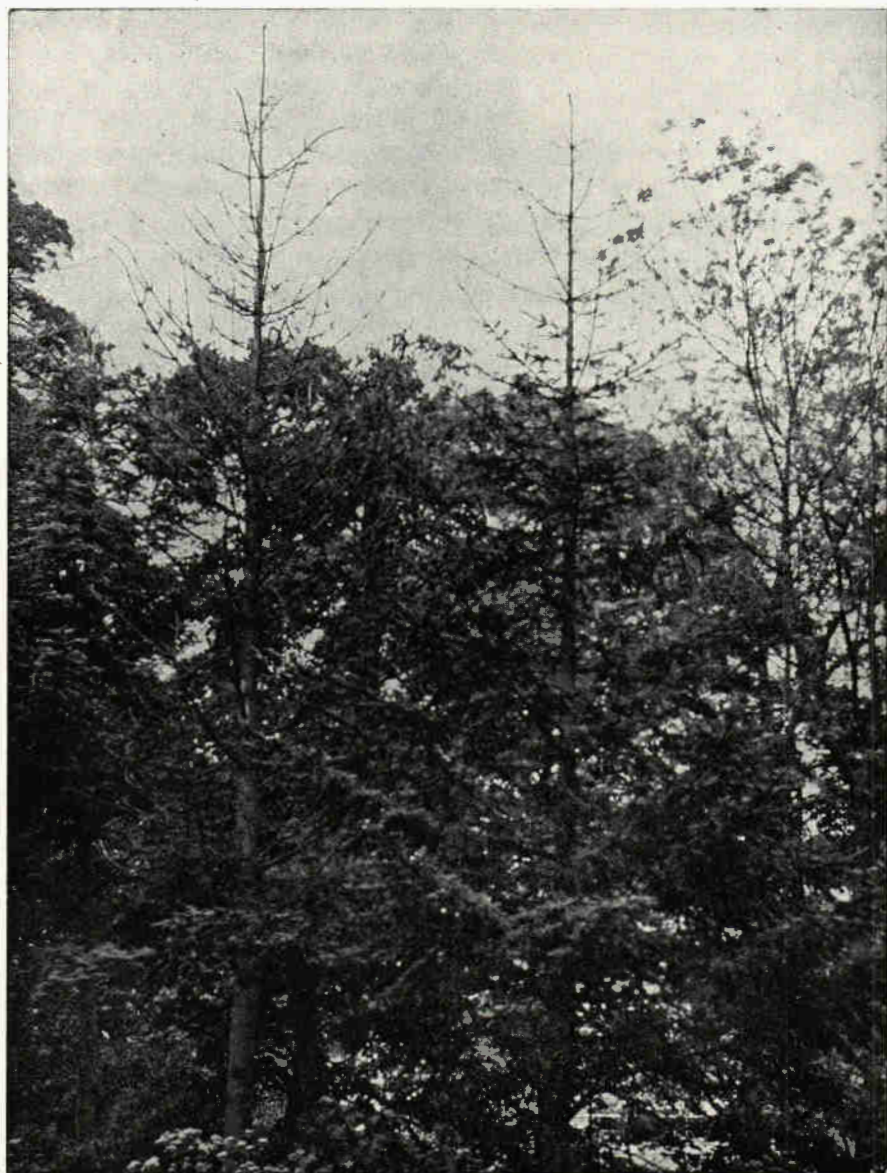

Foto: I. TRÄGÅRDH.

Fig. 4. Silvergranar torkade i spetsen till följd av angrepp av *Chermes piceæ*. Åhus.

berga och Åhus i Skåne samt på Omberg och Visingsö. Vi sakna ännu erfarenhet, om denna art i större utsträckning förmår att döda

Foto: I. TRÄGÅRDH

Fig. 5. Gren av *Abies sibirica* med skotten förkrympta till följd av barrlössens sugning.

träden, men undersökningar häröver äro påbörjade genom anläggning av provytor på Omberg. Vid Åhus iaktogs ett par silvergranar, vilkas toppar till följd av angreppen börjat torka (fig. 4). BÖRNER har funnit denna art på *Abies pectinata* och *Nordmanniana* och med lätthet lyckats överföra den på *A. Veitchii*, *balsamea*, *sibirica*, *nobilis*, *concolor*, *cephalonica* och *firma*.

Chermes Nüsslini angriper — i motsats till *Ch. piceæ* — såväl årsskotten som äldre barr av yngre träd, så att dessa förkrympa och träden eller i varje fall deras toppar dödas. Såväl i Tyskland som i Danmark har den på detta sätt gjort stor skada både i kulturer och plantskolor. Den anses allmänt vara vida farligare för silvergranen än *Ch. piceæ*. Förutom på silvergranen har förf. vid Alnarp funnit den på *A. Nordmanniana*, där flera unga träd till följd av dess angrepp hade torkat i toppen.

På *A. sibirica*, växande i en Kgl.

Djurgårdsförvaltningen tillhörig plantskola vid Experimentalfältet, äro många träd svårt

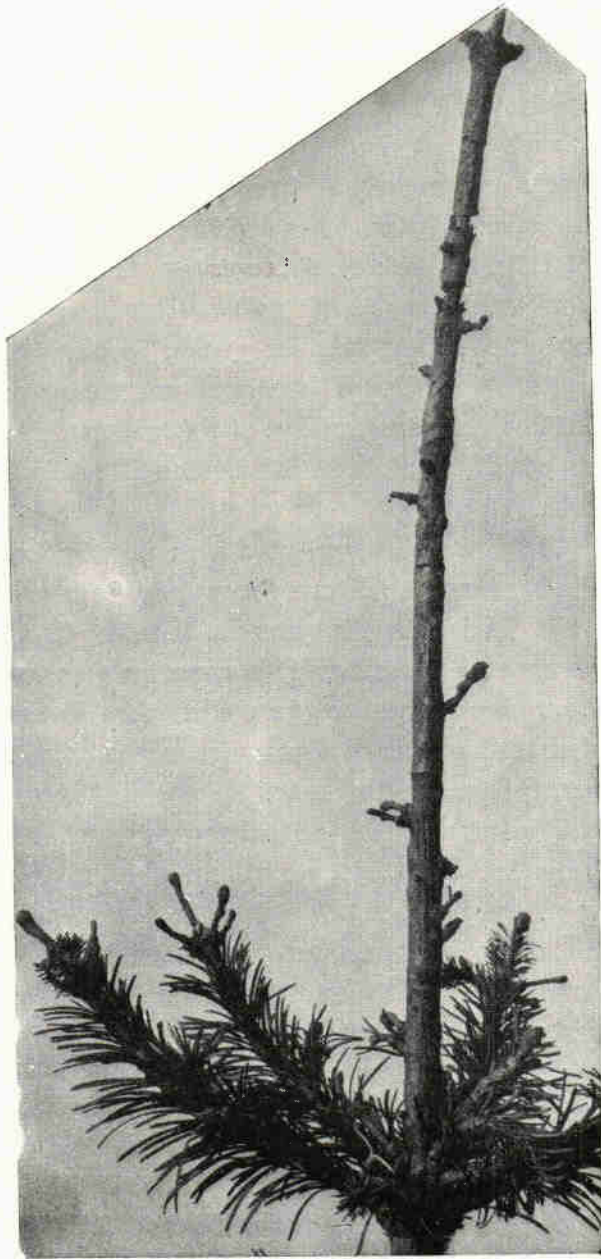

Foto: I. TRÄGÅRDH.

Fig. 6. *Abies sibirica* med toppen dödad av barrlöss.

angripna av en *Chermes*-art, som suger på barr och skott, och sannolikt är identisk med *Chermes pectinatæ* CHLDKY, av CHOLODKOVSKY beskriven från Ryssland. På dessa träd kan man se, huru lössens sugningar först resultera i, att skotten och barren bli förkrympta (fig. 5), och huru toppen av träden så småningom dör (fig. 6) och ersättes av en av kransgrenarna, som böjer sig uppåt.

Lössens verksamhet tager sig även ett annat uttryck. På såväl *A. sibirica* som på *A. nobilis*, *balsamea*, *Nordmanniana* och *pectinata* förekommer det, att genom lössens (*Ch. Nüsslini* och *Ch. pectinatæ*) sugning på skottspetsarna barkvävnaderna så tillsvälla och förstöras, att de samtidigt starkt reducerade knopparna insänkas och kringväxas av skottspetsarna, så att de förkvävas och slutligen duka under.

Till denna kategori höra även de arter, som förekomma på olika tallarter, först och främst *Pineus pini*, som av förf. påträffats flerstädes i vårt land och där synes ha en utpräglad västlig utbredning, samt *Pineus strobi*, som med Weymouthstallen inkommit i vårt land och bl. a. svårt skadat några dylika träd i Rosendalsparken. Den förra arten vandrar över på den vanliga granen eller på *P. orientalis*, men detta sker tydligen under andra klimatiska förhållanden än våra. Även i Tyskland äro dylika gallbildningar ytterst sällsynta, varför arten där liksom hos oss säkerligen ej har en fullständig cykel utan fortplantar sig partenogenetiskt.

Pineus strobi sprider sig i allmänhet över hela stammen i likhet med *Ch. piceæ*; den misstänkes vandra över till *Picea alba*, vilken art ju även växer i Nordamerika, men dess gallbildningar äro ännu ej kända.

Slutligen må nämnas, att *Chermes*-arter, som ännu ej äro bestämda, i Bergianska trädgården i mängd anträffats på följande arter: *Abies subalpina*, *A. arizonica* och *A. ciliciaca*, där de sögo på barren.

Av dessa strödda anteckningar torde framgå, att barrlössen äro farliga fiender till flera av våra odlade barrträd samt att vår kännedom om dem ännu är i alla avseenden så ofullständig, att alla bidrag böra mottagas med tacksamhet.

NÅGOT OM EN KVINNLIG TRÄD- GÅRDSSKOLA.

Av GUNNI BJÖRKLUND.

Om man en sommardag söderifrån far västkustbanan norrut, befinner man sig efter ett par timmars resa på Hallandsåsens ljungklädda kullar. Allt har här ett kargt och magert utseende, även de små torpen och bondgårdarna, som ligga spridda här och var. Men plötsligt möter ögat en helt annan syn: ett blånande hav, en leende kust, och nedom skogklädda höjder en by, i vars mitt en kyrka sträcker sin spira mot höjden. Den lilla köpingen Båstad vinkar ett vänligt välkommen! Och, medan tåget fortsätter sin väg och slutligen rusar in på stationen, står det klart, att nog gör Båstad skäl för sitt namn: Sveriges Riviera. Ty ingenstädes är havet så blått, luften så klar och växtligheten så yppig som just här.

Om vi från stationen bege oss på väg i nordostlig riktning, komma vi, efter en timmes vandring genom Malen och Båstad, förbi

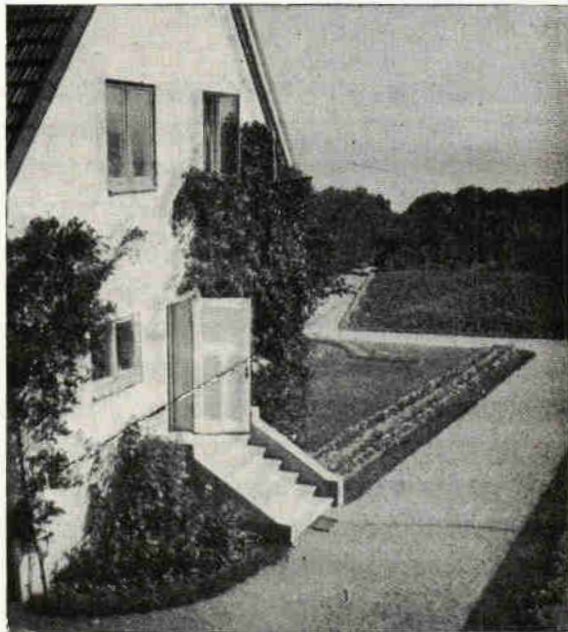

Fig. 1. Trädgårdsskolan vid Apelryd; stora ingången.

Fig. 2. Frukträdgården vid Apelryd. Eleverna på äppelplockning.

vackra villaträdgårdar och ändlösa fruktträdplanteringar, äntligen fram till Apelryd, Fredrika Bremer-förbundets fruktodlings- och trädgårdsskola för kvinnor (fig. 1). Denna egendom, som omfattar en areal av omkring 40 tld, varav 20 tld upptagas av skog och betesmark, 12 tld åker och 8 tld trädgård, skänktes år 1914 till Fredrika Bremer-förbundet av fru MARTINA BERGMAN-ÖSTERBERG med den uttryckliga önskan, att den skulle bli en trädgårdsskola för kvinnor. Helt kort tid efteråt dog fru BERGMAN-ÖSTERBERG

BERG i England, där hon hade sin väsentliga verksamhet, och ej långt därefter avled även hennes man, lektor ÖSTERBERG.

Åtgärder vidtogos omedelbart för att å egendomen upprätta en trädgårdsskola. Påföljande år, 1915, anställdes föreståndarinnan och några elever antogos, men först år 1916 kunde skolan öppnas för den första ordinarie kursen, bestående av 14 elever. Denna var då bestämd till en 8 månaders sommarkurs och avsåg huvudsakligen att bibringa unga flickor från landsbygden någon kunskap i trädgårdsskötsel, som kunde vara av nytta och värde för dem vid skötseln av enklare hemträdgårdar.

Undervisningen ordnades till en början så, att eleverna fingo delta såväl i trädgårdsarbete som matlagning och konservering. Så småningom förstod man, att detta var en olämplig undervisningsplan, ej minst ur pedagogisk synpunkt, och år 1918 slopades fördenskull undervisningen i huslig ekonomi. Eleverna åtnjota nu endast undervisning i trädgårdsskötsel och konservering, vilket har till följd, att den förra blir något mera grundlig.

Undervisningen, som skötes av föreståndarinna och en trädgårdslärlarinna, omfattar: fruktodling, blomsterodling under glas och på friland, den förra endast teoretisk, köksväxtodling, fröodling och bänkskötsel. Dessutom bibringas undervisning i några mera allmänna läroämnen, såsom: jordarts- och gödsellära, växtfysiologi och anatomi, entomologi samt enklare bokföring. Eleverna få dessutom under kursen göra en enklare trädgårdsritning, vanligen ett förslag till villaträdgård.

Fig 3. Vild klätterros i päronträd vid Apelryd.

På grund av lektor och fru ÖSTERBERGS för tidiga frånfälle fick skolan oerhörda svårigheter att kämpa emot. Mången gång har det nog varit svåra tider på Apelryd, tider, då all möda och allt arbete syntes lönlöst. Men en ljusglimt har åter börjat skymta, det nästan utslocknade hoppet har tänts ånyo, och med fördubblad kraft och energi har man ägnat sig åt arbetet. Så har då Apelryd blivit, vad det nu är, långt, långt ifrån sin fulländning, men ett gott steg på väg att bli en välskött trädgård och en god trädgårdsskola.

Fruktträdgården (jmf. fig. 2) omfattar nu omkring 1,000 fruktträd, såväl äldre som yngre, varav en del nyplanterade. Större delen utgöres av äppleträd; endast ett ringa antal träd utgöres av päron, plommon

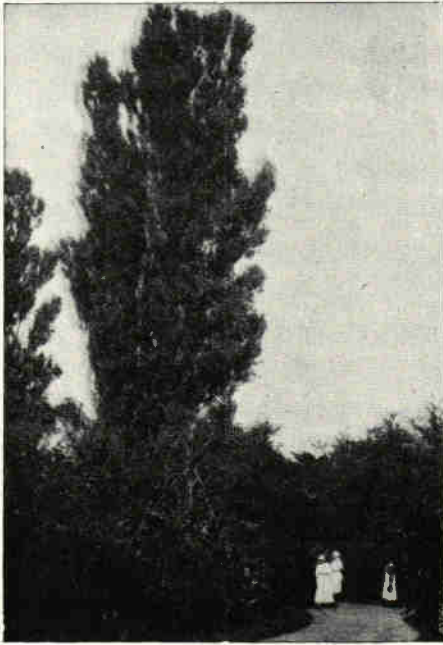

Fig. 4. Pyramidpoppel vid Apelryds trädgårdsskola.

och körsbär. De flesta äro i sin bästa avkastningsålder och ha även givit åtskilligt med frukt, ehuru det i år som på de flesta andra platser är nästan »fruktlöst» på grund av svampsjukdomarnas svåra härjningar. Det övriga trädgårdsområdet upptages av köks-trädgård, stora jordgubbs- och vinbärsland samt en mindre pryd-nadsanläggning intill huvudbygg-naden. Helt naturligt ger frukt-trädgården under normala år den största ekonomiska vinsten, men även jordgubbarna draga ett gott strå till stacken, ty Apelryds-jordgubbarna äro särskilt eftersökta och omtyckta. I år har dessutom börjats en förökning av perrenna växter.

Det underliga med denna trädgård såväl som med de flesta i Båstad är, att de äro belägna på en nordsluttning med Hallandsåsen nästan rakt i söder. Havets närhet spelar här stor roll för fruktträdgården. Det är ej så mycket jordmånen som fastmer den fuktiga luften och det därav milda klimatet, som ger den rika växtligheten. Jordmånen är lätt sandjord, vilande dels på grusmärgel, dels på lermärgel. Det förekommer emellertid här oerhört starka flöden, så starka att matjorden ofta nog bortspolas, och detta gör, att även kalken borttvättas. Jorden blir lätt mager, om ej kalk och rikligt med näring, huvudsakligen mullbildande gödselmedel tillföras. Ett sådant finner man i tången, vilken i riklig mängd flyter upp vid havsstranden och även användes i stor utsträckning. På grund av det myckna vatten, som alltjämt rinner utefter åsen, förekommer också här och var i marken bottensyra. Men fruktträden se ut att trivas, visa god växtlighet och utbilda under normala år rikligt med utomordentligt vackert färgade frukter.

Kort innan Apelryd blev Fredrika Bremer-förbundets egendom, hade gården härjats av eld, varvid såväl stall- som logebyggnader till grunden nedbrunno. Man var alltså tvungen att uppföra en ny ladugård, vilket även skedde år 1916. Denna byggnad är belägen i den s. k. gamla trädgården, en gammal trevlig plantering med fruktträd i gräsmatta, under vilkas lummiga kronor man under sommaren ofta samlas till en gemensam kaffetår. På planen framför ladugården står ett högt päronträd, och i detta har en vild ros klättrat upp och funnit bo och fäste. Därför händer det, att man under försommaren får se päronträdet först prytt med vita päronblommor och senare översållat av skära nyponblom (se fig. 3). Ej mindre vackert är det på hösten med sin frukt och sina röda nypon. Hela trakten kring Båstad utmärker sig för en rikedom på rosenbuskar, som man väl sällan ser maken till. I en hög al på vägen till Apelryd lär för några år sedan ha funnits en ros, vilken, enligt vår store roskännare, rektor S. ALMQVIST, skulle varit den största i Sverige. Trots ivriga förböner har emellertid alen ej sparats, utan skoningslöst nedhuggits.

Om man kommer vandrande vägen mot Apelryd och börjar skymta ladugårdens röda tegeltak, ser man strax därintill ett par ståtliga pyramidpopplar (jmf. fig. 4), vilkas kronor mäktigt avteckna sig mot horisonten. De äro Apelryds stolthet. Ehuru pyramidpoppeln på många håll angripits av sjukdom och dött ut, vilket även är fallet i Båstad, äro Apelrydspoplarna alltjämt livskraftiga, trots det de redan uppnått en betydande ålder.

Då det hittills varit illa sörjt för vår svenska kvinnliga trädgårdsundervisning, har det av riksdagen beslutats, att en 2-årig trädgårdskurs för utbildande av trädgårdslärarinnor skulle upprättas. Denna kurs skall förläggas till Apelryd. Helt naturligt står skolan här inför ett nytt skede i sitt liv; stora omvälvningar och utvidgningar måste i samband härmed göras. Tillbyggnad av den nuvarande huvudbyggnaden måste ske, växthus uppföras, större fruktkällare och packrum inredas. Möjligheterna äro många och stora, men medlen, som måste till för att kunna utnyttja dessa möjligheter, saknas. Ty här, som så ofta annars, stöter man på ekonomiska svårigheter. Och dock, av

vilken betydelse skulle ej en ordnad kvinnlig trädgårdsundervisning vara för vår svenska ungdom, för hela vårt land!

Vad är det då, som gör Apelryd till en så lämplig samlingsplats för ungdom? Jo, utan tvivel i främsta rummet dess estetiskt vackra läge. Ty en vacker natur gör människan god och glad, den skänker mod och arbetsglädje och sprider ett rosenskimmer över vardagslivets många enahanda.

TILL JÖNKÖPING, VISINGSÖ OCH RYFORS.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD FÖRSTA SOMMAREKKURSION.

Det var över ett 50-tal av vår förenings medlemmar, som den 28—30 juni stämt möte till en första gemensam exkursion. Den vackra Vätternaturen stod klädd i sin fagraste högsommarskrud, och solen lyste från klarblå himmel, då tåget kl. 8,30 måndagen den 28 juni med de först samlade exkursionsdeltagarna ångade ut från Jönköpings Östra med Huskvarna som de exkurerandes närmaste mål.

Huskvarna.

Då exkursionsdeltagarna först under förmiddagens lopp kunde väntas bli mera fulltaligt samlade, hade ett besök i Huskvarna inlagts närmast som en utfyllnad i första dagens program. Färden dit avsåg besök å Vapenfabriken samt beseende av den vackra Huskvarna-naturen och den nätta lilla stadens planteringar och egnahemsträdgårdar.

På Huskvarna-tåget mötte: M. P. ANDERSEN, ENOCH CEDERPALM, ALBERT GUSTAWSON, direktör och fru HENRIK KARNELL, M. W. RHEDIN, HARDER SANTESSON, GUNNAR SCHOTTE, NILS SYLVÉN, A. E. SÖDERBERG och G. V. WALBERG. Vid frukosten i Huskvarna tillstötte GUNNI BJÖRKLUND och utanför Vapenfabriken de i bil från Jönköping senare anlända disponent och fru ARVID ERIKSSON, trädgårdsarkitekterna G. HALLSTRÖM och JOH. G. JANSSON med fru, disponent och fru ERNST LARSSON, friherre CARL RAPPE med friherrinna, greven och grevinnan C. A. RUDENSCHÖLD, fru EDITH STUART och fröken AINA STUART.

Med Vapenfabrikens ingenjörer som ciceroner besågos och beundrades först de storartade fabriksanläggningarna och den vackra utsikten uppifrån vattenfallen ovanför. En tur genom staden med dess nätta små egnahemsträdgårdar och parkanläggningar gav ett ej föraktligt dendrologiskt inslag åt programmet. Huskvarna visade sig vara en sannskyldig trädgårdsstad. Varje

arbetare- eller tjänstemannabostad låg inbäddad i sin egen lilla trädgård. Allt var prydligt och väl ordnat. Frukträd och bärbuskar runt de små potatis- och grönsakslanden samt närmast bostadshusen rabatter med perenna växter. Pion, brandgul lilja, löjtnantshjärta, nattviol (*Hesperis matronalis*), pyretrum, borstnejlika och *Spiræa Aruncus* voro synbarligen de vanligast återkommande prydnadsväxterna. I stadens idrottspark ådrogo sig en vacker flikbladig gråal (*Alnus incana lobulata*) av ovanligt ståtlig växt, en cirka 3 m hög *Abies subalpina* med i spetsarna stamlikt uppåt bågböjda grenar samt vackra exemplar av såväl »grågrön» som »grön» *Abies concolor* berättigad uppmärksamhet.

Kl. 12 företogs i bil återfärden till Jönköping, där lunch väntade å Stora Hotellet.

Dunkehallar-Grytet.

Under lunchen utökade med C. G. DAHL samt PETER och SVEN LINDE samlades exkursionsdeltagarna kl. 2 utanför Stora Hotellet i och för avresa med spårvagn till Dunkehallar och M. P. Andersens trädgårdar — dessa jämte Jönköpings stadspark det egentliga målet för den första dagens exkursion. Att det var kring de Andersen'ska trädgårdarna, som dagens intresse på allvar koncentrerade sig, kunde man se på det ytterligare tillskott i deltagare, som exkursionen erhöll under färden upp till Dunkehallar; som nytillkomlingar antecknades NILS ANDERSSON, EDIT BUSSLER, EDVIN SAMUELSSON och AINA WALLÉN samt, som representant för tidningspressen, redaktören för Smålands Allehanda, R. GREEN.

Det blev en lång rad av exkursionsdeltagare, som — med direktör M. P. ANDERSEN i spetsen — från sista spårvagnshållplatsen vandrade upp för Dunkehallar. Ju längre uppåt vi kommo, ju vackrare öppnade sig utsikten över den mörkblå Vättern. Vid en invid vägen liggande trädgård gjordes ett kortare uppehåll för beseende av en synnerligen vällyckad päronymp på rönn. Och snart härefter voro vi framme vid första målet för eftermiddagens exkursion, de Andersen'ska trädgårdarna. Vid hissad flagga och flankerad av i vackert flor prunkande kapucinerrosor — den vackra *Rosa lutea Jaune bicolor* — hälsade oss här M. P. Andersens son, ROBERT ANDERSEN, välkomna; sedan 2 år tillbaka har denne övertagit faderns plantskolor och de äldre trädgårdsanläggningarna.

År 1889 började M. P. ANDERSEN anläggningen av sina trädgårdar vid Dunkehallar. Från en relativt ringa början ha de efter hand utvidgats allt mera, f. n. ha de en omfattning av omkring 30 har. Större delen av trädgårdarne upptages av plantskolor, innehållande frukträd, parkträd och örtartade prydnadsväxter.

Isynnerhet barrträden äro ägnade att tilldraga sig uppmärksamhet. Vi finna här åtskilliga utländska arter, som endast sällan uppdragas inom landet. Jorden och klimatet synas också vara synnerligen passande för barrträdsodling. Exemplar, utplanterade för ett eller annat tiotal år sedan, ha nu nått en för vårt land rent av enastående utveckling. Särskilt märkas sannskyldiga praktexemplar av *Abies amabilis* (ett 27-årigt exemplar nu 10.5 m högt), *concolor* (ett 32-årigt exemplar 13.6 m), *cephalonica* (ett 25-årigt exemplar 11.4 m), *grandis* (20.5 m vid 32 år), *magnifica* (12 m vid 27 år), *nobilis* (vid 22 år 8.25 m), *numidica*, *sibirica* (28-årig 11.65 m) och *subalpina*.

Av de företrädda *Abies*-arterna tager *A. amabilis* FORB. avgjort första priset, vad såväl kronbyggnadens elegans som det graciösa utseendet för övrigt beträffar (jmf. försättspl. 6.). Med sin höga, raka stam, sina korta grenar och regelbundna grenvarv representerar denna silvergransart en typ för sig, en typ, som hittills varit så gott som okänd i våra svenska parker och planteringar. Från de Andersen'ska trädgårdarna har den emellertid glädjande nog under de senare åren kunnat utsläppas i handeln, ännu så länge visserligen i blott ett fåtal exemplar, men det är att hoppas, att den i framtiden skall kunna allt mera uppförökas. Frösättningen och förekomsten av ungplantor i de Andersen'ska plantskolorna synas vara en god borgen härför. Om den vackra arten skriver M. P. ANDERSEN i en uppsats »om utländska coniferers utvecklingsmöjligheter i mellersta Sverige» tryckt i Tyska Dendrologiska sällskapets meddelanden 1914 sålunda:

»*Abies amabilis* FORBES, vilken enligt SARGENT har sitt hemland på höjderna av Kaskadbergen i British Columbia, Washington och Oregon, kan väl betecknas som vår vackraste och härdigaste silvergran. Det är blott *magnifica* och *concolor*, som skulle kunna göra henne rangen stridig. De nästan svartgröna, glänsande barren, som tätt betäcka grenöversidan, erinna en smula om *A. Nordmanniana*, men ha en speciell blågrön ton, en starkare vällukt än någon annan silvergran och trädet en slank, sirlig växt, som nordmannsgranen saknar. Knopparna äro tjockt klädda med harts. Och är detta hartslager så tjockt, att de unga skotten stundom ej förmå genombryta det sega kådtäcket utan förbliva på knoppstadiet. Träffas de ledande skotten av ett dylikt missöde, blir den oundvikliga följdén felände toppskott eller luckor i kranbildningen, som eljest i regelbundenhet kan tävla med själva araucarians. Under de första åren liksom även under de sista 4—5 åren kunde jag ej iakttaga några dylika störningar i växtsättet; under de första åren på detta århundradet förekommo de dock flere år efter varandra och gävo mig mycket att fundera över. Jag visste icke, om orsaken var att söka i bristande luftfuktighet eller för låg temperatur. Numera lutar jag närmast åt den senare åsikten. Det fordras ju otvivelaktigt värme för att uppmjuka hartset, som omger de unga knopparna. Vinterhärdigheten har hos *amabilis*

visat sig större, än jag någonsin vågat hoppas. C. W. TIGERSTEDT, för vilken jag beskrivit arten, rekvirerade 1910 några exemplar för odling i Finland. Och sedan dessa där visat sig fullt härdiga, beställde han 1913 ytterligare tio exemplar, oaktat dessa då voro tämligen stora och dyrbara. — Det ofta upprepade omplanterandet i plantskolorna tillåter ju icke ett snabbare växande; mina exemplar där äro ungefär 4 m höga. Ett vid 21 års ålder 7 m högt exemplar skulle också hava varit större, om det icke tjänstgjort som utställningsträd å ett lantbruksmöte i Gävle juli 1901. Det befann sig vid detta tillfälle c. 3 veckor på resande fot; 14 dygn tog själva resan och en vecka varade utställningen. Läger man härtill en 3—4 gångers omplantering på plantstadiet, kan man lätt göra sig en föreställning om vilken storlek trädet nu skulle kunnat nå, och likväl är det 6,9 m högt. Något exemplar, som oavbrutet stått kvar på samma plats, har jag tyvärr icke. — Att erhålla gott frö av denna vackra art kan ofta vara förbundet med svårigheter. Det har förut aldrig velat lyckas mig att erhålla dylikt; i år gror dock arten ganska drägligt».

Abies amabilis igenkännes på sin på äldre stammar ljusgrå till nästan vita bark, sina som helt unga härdiga årsskott, sina på översidan mörkgröna, på undersidan vitstrimmade, i spetsen intryckta eller grunt urnupna barr (de kottebärande grenarnas barr dock spetsiga); barrställningen är tämligen tät med åt såväl sidorna som utåt—uppåt inriktade barr; knopparna äro röda med mäktigt hartsöverdrag; kottarna äro intryckta i spetsen, mörkt purpurfärgade, med inneslutna täckfjäll. Bladärren äro hos *A. amabilis* cirkelrunda, men uppgivas ej sällan i de dendrologiska handböckerna såsom avlångt rombiska.

Abies concolor uppvisade i de Andersen'ska trädgårdarna en oväntad mångformighet. Förutom den typiska formen med grågröna barr och halvcylindrisk barrställning förekommo former med på barröversidan mot nästan rent grön avvikande barrfärg och en om kamställningen hos *Abies grandis* påminnande barrställning. ANDERSEN var snarast böjd för att anse de mest grönbarriga formerna som övergångsformer mellan *concolor* och *grandis*. (Jmf. M. P. ANDERSEN i Mitteil. d. Deutsch. Dendrolog. Gesellsch. 1914, sid. 204—205.)

Andra i de Andersen'ska trädgårdarna förekommande *Abies*-arter voro *balsamea* (plantskoleex.), *Nordmanniana*, *umbilicata* (vacker och härdig) och *Veitchii*. *Picea*-släktet var representerat av bl. a. *P. Abies inversa* — denna underliga, av hängande såväl grenar som huvudskott utmärkta form företräddes av ett vackert, över 3 m högt exemplar — *P. alba*, *Engelmannii* och *omorica*, särskilt de två sistnämnda höga och välväxta. Av tall-arter märkas vacker *Cembra*, *Banksiana*, som alltid hos oss spärrgrenig och spinkig, samt

bergtall. Av andra utländska barrträd förekommer Douglasgran, tvenne *Tsuga*-arter (*canadensis* och *diversifolia*), *Chamaecyparis Lawsoniana* (olika former) och *Thuja occidentalis aurea* m. fl.

Särskilt anmärkningsvärt är, att den vackra japanska solfjädersgranen, *Sciadopitys verticillata*, visat sig fullt vinterhärdig vid Dunkehallar. Vid c. 20 års ålder (1914) var ett exemplar 2.1 m högt, trots att det upprepade gånger omplanterats, senast 1912, då det t. o. m. gav gästroll på en trädgårdsutställning i Köpenhamn och därvid under tre veckor på senhösten befann sig förflyttat från sin ordinarie växtplats. Sedan 1914 tyckes det emellertid ej hava tillväxt nämnvärt i höjd, då stammen fortfarande håller sig omkring 2 m.

Även lövträd av intresse förekomma. Strax intill den gamla Andersen'ska bostaden växa vackra vilda exemplar av såväl vanlig ek (*Quercus Robur*) som vinterek (*Q. sessiliflora*) ävensom hybriderna demellan. Av odlade lövträd äro särskilt att anteckna pyramidasp, såväl mindre plantskolexemplar som solitärträd om 5—6 m:s höjd, flikbladig klibbal i vackert utbildad *imperialis*-form, häng- och blodbok (båda såväl i äldre ex. som i plantskola) ävensom flikbladig bok (*Fagus sylvatica asplenifolia*), den på sina korta knoppar och tydligt tandade, långa blad (med ända till 15 par sidonerver) lätt igenkända amerikanska boken, *Fagus ferruginea* Arr. (syn. *F. americana* SWEET), svart mullbärsträd (*Morus nigra*) som spaliéträd, äkta kastanje (*Castanea vesca*) m. fl. Av vid Dunkehallar odlade buskar må särskilt nämnas *Pæonia arborea*, *Sorbus thiantshanica*, *Rhamnus imeretinus* och *Actinidia kolomikta*.

En mängd »perenner» stodo nu i sin fagraste blomprakt. Några av de kanske mest tilltalande av dessa voro former av några av våra egna svenska arter, så exempelvis den av mörkt röda blommor utmärkta *Achillea Millefolium Cerise Queen*, samt ovanligt rikblommande former med fyllda blommor av bl. a. rödblåra, *Melandrium rubrum*, och brudbröd, *Spiræa filipendula*; som en bland de vackrare här odlade prydnadsörterna är i detta sammanhang även att nämna aklejrotan, *Thalictrum aquilegifolium*. Utländska perenner förekommo i rikt urval. Av *Iris germanica* märktes framför andra färgformer den med brungredelina, strimmiga yttre kalkblad och gula inre kalkblad vackert prunkande »*Maori king*» och den av mörkblå yttre och ljusblå inre kalk utmärkta »*Sultan*». Släktet *Lilium* representerades av bl. a. *L. monadelphum*, högväxt med gul kalk och gula ståndarknappar, och den något lägre, likaledes gulblommiga *L. pyrenaicum* med vackert orangefärgade ståndarknappar. Av andra perenna härligheter må slutligen även nämnas *Papaver bracteatum* i olika färgformer, bl. a. den

Foto: FR. ROSZNIECKI.

Fig. 1. "Grytet".

överlämnat plantskolorna och de äldre trädgårdsanläggningarna åt sin son, har han också allt mera kunnat ägna sig åt dessa sina skötebarn. Han har dels samlat dem i stenpartier, dels använt dem till beklädande av ytterväggarna å sin nya bostad, det i sitt slag säkerligen enastående »Grytet» (figurerna 1 och 2).

Sedan de gamla Andersen'ska trädgårdarnagenomgått och beundrats, blev Grytet den nästa samlingspunkten för exkursionsdeltagarna. Flaggan var i topp uppe på backen invid fjällstugan, och direktör M. P. ANDERSEN med döttrar bjödo oss här ett hjärtligt välkommen! Damer och herrar dendrologer vilade nu ut en stund vid framdukade förfriskningar, och direktör M. P.

kanske ej så ofta sedda, vackert blekröda eller laxfärgade *Prinsess Victoria Louise*.

Innan vi lämna ROBERT ANDERSENS trädgårdar, må även omnämnas dess växthusanläggningar om icke mindre än 16 stora avdelningar, däribland ett det härligaste vinkast.

Det område inom hortikulturen, som under de senaste åren kanske mest intresserat direktör M. P. ANDERSEN, är odling av fjällväxter. Sedan han

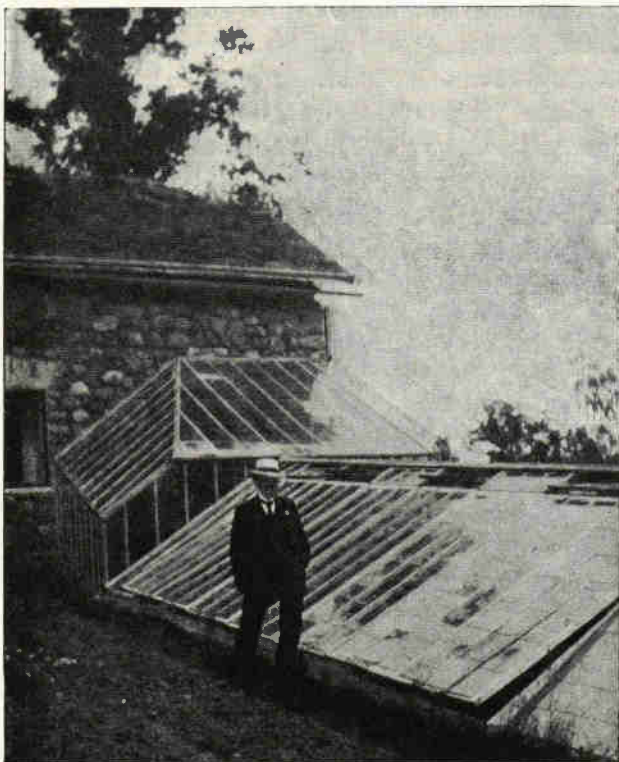

Foto: A. E. SÖDERBERG 28/8 1920.

Fig. 2. Direktör M. P. ANDERSEN vid "Grytet".

berättade på sitt medryckande och originella sätt om det underbara Grytets tillkomst.

Det var de älskade fjällväxterna, som varit anledningen till Grytets uppförande. Direktör A. ville ha sina älsklingar inte allenast invid husknuten utan bokstavligen på densamma. Och han kom nu på idén att uppföra ett gråstenshus med jordspringor i väggarna mellan stenarna; i springorna skulle han så och odla sina fjällväxter. Huset uppfördes av gråsten och cement utvändigt och träfodringar och panel invändigt; väggytan utåt bildades därvid av gråstenarnas kullriga ytor och utanpå cementen mellan stenarna påförd jord. Taket täcktes med torv i och för takväxtodling. Ett växthus anlades i förbindelse med boningshuset. Direktör A. ville här fortsätta sina förut påbörjade intressanta kolsyreförsök. Genom att leda de vid eldningen erhållna förbränningsprodukterna in i växthuset hade han i detta fått luftens kolsyrehalt ökad till mer än dubbelt mot den normala, vilket medfört en ofantlig tillväxtökning hos samtliga växthusets växter. Persikor, aprikoser, fikon och kaki (*Diospyros Kaki*) — av direktör A. för första gången odlad inom landet! — m. fl. växa här så starkt, att skotten ideligen måste toppas, och lämna god fruktskörd.

Anläggningarna vid Grytet voro ännu långt ifrån färdiga, sade direktör A. Föreningen hade ställt färden hit några år för tidigt, ansåg han. Det brådskade ej med det slutliga färdigställandet av Grytet, ty »så länge det är ofärdigt, lever jag, när det är färdigt, är jag död», slöt direktör M. P. sin berättelse.

En var fjällväxtbeundrare måste känna sig högeligen tilltalad av det originellt anlagda Grytet och alla dess fjällväxtarter. Några namn ur högen av dem, som redan nu försöksvis odlats på Grytets gråstensväggar, ge måhända en liten föreställning om vad direktör ANDERSEN här redan nu har och väl än mera i framtiden kommer att bjuda på: av svenska fjällväxter arter av släktena *Antennaria*, *Arenaria*, *Draba* och *Saxifraga*, av alpina sådana förutom arter av ovannämnda svenska släkten vackert och rikt blommande *Achillea*-, *Androsace*-, *Campanula*-, *Dianthus*-, *Gypsophila*-, *Saponaria*- och *Sedum*-arter etc. etc. Men det var ej blott boningshuset, som fått tjäna som underlag för fjällväxter, så även och i ännu högre grad källare, is- och vedbodas o. d. uthus, några av dem nästan helt överklädda av en brokig matta i vackra färger prunkande arter. En mängd andra släkten och andra arter funnos här på lyckligaste sätt representerade.

Då Direktör A. började anlägga Grytet, var det hans mening att här syssla endast med fjällväxter. Men då jordmänen var lämplig för även träd och buskar, togos dylika med från de gamla trädgårdarna. Den nedanför »fjället» liggande bäckdalen inbjöd osökt till fortsatt odling av direktör ANDERSENS gamla älsklingsbarn, näckrosor. En mängd storblommiga arter

Foto: D:r HANSBORG.

Fig. 3. En av näckrosdammarna vid Grytet.

dylika syntes också finna sin bästa trevnad i de här anlagda näckrosdammarna (jmf. fig. 3). På ena sluttningen mot bäcken hade en i stor skala nu uppdriven *Rhododendron*-odling funnit plats. Stora områden i dalen hade dock lämnats mera orörda, och här tjusades nu ögat av en naturlig bäckdalsvegetation i fagraste blomsterskrud, en »naturpark» i smått (fig. 4).

Jönköpings stadspark.

Tiden tillät tyvärr ej exkursionsdeltagarna att länge hänge sig åt närmare studier av Grytets många sevärdheter. På dagens program stod även besök i Jönköpings stadspark, och detta måste medhinnas före kl. 7 e. m., då sammanträde med föredrag annonserats att hållas i »Stugan» i parken.

Direktör HENRIK KARNELL, exkursionens allt i allom, som till allas storbelåtenhet sörjt för exkursionsdeltagarnas inkvartering och utfodring m. m. m. under Jönköpings-vistelsen, tog nu i egenskap av stadsparkens intendent ledningen.

Jönköpings stadsparks historia är i mycket lärorik! Den visar, huru kärleken till naturen och hembygden i förening med personlig företagsamhet

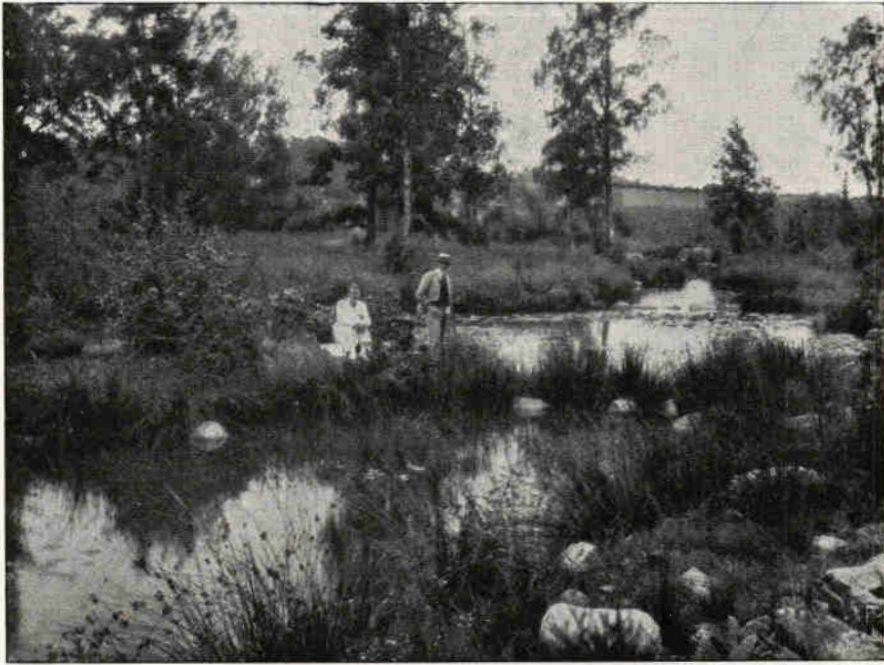

Foto: D:r HANSBORG.

Fig. 4. Från den naturliga bäckdalsvegetationen nedanför Grytet.

och offervillighet uträttat ett sannskyldigt storverk. Fyra namn äro särskilt intimt bundna vid Jönköpings stadsparks första historia: N. A. H. PALMSTIERNAN, H. ODENCRANTZ, J. A. OLSSON och M. P. ANDERSEN. Det var de två förstnämnda, som på sina dagliga morgonpromenader å Dunkehallar, kommo på tanken att där anordna en stadspark. En skrivelse ingavs till stadsfullmäktige och en parkkommitté tillsattes för frågans vidare utveckling. I denna kommitté fingo nu postmästaren J. A. OLSSON och direktör M. P. ANDERSEN säte. Staden beviljade först 500 kr., senare ytterligare 1,000 kr. i anslag, och stadsparken blev för 25 år sedan verklighet. Den blev från första början en borgarnes egendom. Huvudmän utsågos, och förnya de sig nu själva och välja styrelse. J. A. OLSSON blev stadsparkens förste vårdare och M. P. ANDERSEN gjorde upp plan och ritningar för de första parkanläggningarna.

Till sin huvudsakliga karaktär är stadsparken en naturpark. Vördnadsvärda timmerfuror och åldrig ekskog bilda här det vackraste inslaget. Där furorna slutit sig samman till tallskog bilda gråal och rönn, fågelkörs, hallon och björnbär en den vackraste buskunderväxt. Tallskogen övergår åt ena hållet i vacker ekbacke-ekskog. Vi finna här en med omgivningen väl harmonierande minnessten, ägnad åt minnet av Smålands

Fig. 5. Olika silvergransarter i Jönköpings stadspark.

största söner. Störst bland dessa CARL VON LINNÉ! Fläckvis i ekskogen finna vi tall och björk insprängda; underväxten utgöres av rönn och oxel, brakved (*Rhamnus Frangula*), stundom ända till över 5 m hög, samt björnbär, hallon och nypon, här och där även enstaka gråal och fågelkörs. I ljusare luckor visar förekomsten av enstaka yngre tallar på möjligheten av god tallföryngring. Allt tyder på, att stadsparkens bestånd utan allt för mycket störande inverkan av män-

niskohand skola gå en god framtid till mötes. Jönköpings stadspark är f. n. i besittning av naturbestånd, som kanske aldrig skola kunna söka sin like inom någon annan svensk stadsplantering. Detta dock under förutsättning, att de ansatser till inplantering av främmande element, som nu begynte spåras utefter stigar och vägar inom naturparken, ej vidare fullföljas. Då direktör KARNELL, som under de sista fyra åren haft parkens ledning omhand, visade sig vara en bestämd motståndare till varje försök till naturparkområdets omläggning, torde också naturbeståndens framtida öde få anses tryggt. Att å öppna platser i naturskogen i ena fallet en ormgran — tagen vild i närheten — och i andra fallet en vacker utländsk ek, *Quercus conferta* KIT., blivit inplanterade, kan ju dock långt ifrån anses olämpligt; eken i fråga planterades till minne av initiativtagaren till stadsparken, landshövding PALMSTIERNAN, som själv var närvarande vid inplanteringen.

Där naturskogen slutar åt stadshället till, vidtager en parkavdelning av annat slag. Stadsborna och andra besökare kunna här samlas och njuta av sin lediga tillvaro och av den storartade utsikten över land och stad och

Fig. 6. Från Jönköpings stadspark. I förgrunden vackert exemplar av *Abies concolor*; de nedre grenarna toppade och avbrutna av klävingriga parkbesökare!
I bakgrunden i topparna märgborrskadade tallar.

den oförlikneligt vackra Vättern. Vid »Stugan» och å »Alphyddan» bjudes allehanda möjligheter att njuta av mat och dryck, och inne i »Stugan» finnes

Fig. 7. *Abies magnifica* i Jönköpings stadspark.

en för möten och föredrag synnerligen lämplig, rymlig samlingsal. Närmast härinvid har kulturen på ett lyckligt sätt fått ersätta naturens brist på träd och andra prydnadsväxter (jmf. fig. 5). Att resultatet blivit det bästa möjliga, har stadsparken i främsta rummet att tacka direktör M. P. ANDERSEN, som haft inplanteringarna om hand och från sina utmärkta trädgårdar och plantskolor kunnat hämta det bästa tänkbara plantmaterial. Vi finna här liksom i de Andersen'ska trädgårdarna verkliga praktexemplar av framför andra *Abies amabilis* (se pl. 6), *cephalonica*, *concolor* — i både »grågrön» och »grön» form (jmf. fig. 6) — *grandis*, *magnifica* (fig. 7), *nobilis*, *sibirica* och *subalpina*. Även *Abies*

Veitchii intager här en av rangplatserna inom släktet. Av släktet *Picea* möta bl. a. *P. Abies virgata*, *P. alba*, *P. Alcockiana* och *P. pungens* — främst i vacker *glauca*-form — alla i väl utbildade exemplar. Douglasgranen är här företrädd i vacker såväl grön (*mucronata*-) som blå (*glauca*-) form. Ovanför bergsbranterna mot staden är vanlig vild tall ännu fläckvis dominerande. I mera vindexponerade lägen möter den ej sällan i vacker paraply- eller pyramidform (jmf. pl. 7). Tyvärr synas märgborrarna här — liksom å Skansen i Stockholm — hava börjat i hög grad deformera tallkronorna.

Med besöket i Jönköpings stadspark avslutades den första exkursionsdagens uteliv. Ur såväl rent dendrologisk som parkvårdssynpunkt hade eftermiddagen å Dunkehallar varit synnerligen givande.

* * *

Kl. 7,30 samlades exkursionsdeltagarna till sammanträde å »Stugan». Tillfälle hade dessförinnan beretts sällskapet ornithologiskt intresserade medlemmar att som hastigast bese doktor H. NYQVISTS till stadsparken skänkta

vackra och i sitt slag enastående fågelsamling. Ytterligare några av Föreningens medlemmar hade nu anslutit sig till exkursionen: jägmästare och fru O. BOHLIN, friherre FABIAN LILLIECREUTZ samt jägmästare och fru V. LOTHIGIUS. Då genom tidningspressen meddelats, att även icke föreningsmedlemmar ägde tillträde till sammankomsten, hade jämväl ett 20-tal damer och herrar utom föreningen dit infunnit sig. Vid sammanträdet, som leddes av v. ordf. professor SCHOTTE, föredrog denne om »Visingsö ekplanterings historia» och direktör C. G. DAHL om »H. E. Milner och engelsk parkanläggningskonst». Båda föredragen ingå i det föregående i denna årsskrift.

Efter sammanträdet samlades man till gemensam supé å Alphyddan. Den goda stämningen vittnade, att belåtenheten med dagens exkursion var allmän. I ett tal för ordföranden gav professor SCHOTTE uttryck för samtliga de närvarandes ledsnad över att ej, såsom vi hoppats, i dag få se ORDFÖRANDEN och fru SWARTZ i vår krets. Ett telegram avsändes med uttalande av den förhoppningen, att de möjligen någon av de återstående dagarna skulle kunna tillstötta exkursionen. Tal höllos för dagens exkursionsledare och värdar med tack för utmärkt ledning och för allt det intressanta, varpå de alla så rikligen bjudit. En särskild hyllning ägnades de i exkursionen deltagande dendrologie damerna.

Visingsö.

Tisdagen den 29 juni var helt anslagen till besök å Visingsö. Efter å Stora Hotellet i Jönköping intagen frukost samlades exkursionsdeltagarna, nu utökade med C. W. HANSSON och M. G. STÄLFELT, å ångfartyget »Motala Express», och efter en och en halv timmes angenäm ångbåtsresa stego vi kl. 11,³⁰ f. m. i land å Visingsö nedanför Visingsborgs gamla slottsruin. Vid ångbåtsbryggan mötte fru SIGRID LINDE, fröken NANNY WICKMAN och doktor IVAR TRÄGÅRDH, vilka nu också sällade sig till exkursionsskaran.

Professor GUNNAR SCHOTTE blev i dag vår utmärkte och energiske, aldrig tröttnande exkursionsledare! Förbi slottsruinen gick färden först till fots upp till f. d. jägmästarebostället, där stora exemplar av syrén, hassel, guldregn, idgran och valnötsträd m. m. besågos. Man fick här även se en lyckad kultur av svensk ask jämnsides med en mindre vällyckad kultur av amerikansk sådan (*Fraxinus americana*). Intill askkulturerna fanns en gammal pilplantering, som blivit nerlagd före kristiden, men under denna ånyo upptagits för att nu åter vara övergiven, och i denna hade svensk ask — från gamla moderträd intill — självsått sig och uppväxt till ett det vackraste ungdomsbestånd.

Från jägmästarebostället övergingo vi så till ekplanteringarna. Den närmast liggande var en av öns äldsta, från år 1832 och 1833 och alltså

Foto: G. V. WALBERG. 19 20/6 20.

Fig. 8. Grupp av exkursionsdeltagare i Visingsö ekplantering.

nu nära 90-årig. Eken var här planterad på gammal åkermark och var ovanligt rakstammig och vacker, men ej särskilt högväxt. Gran och silvergran; som på slutet av 1860-talet utplanterades som underväxt, hade hämmat ekens tillväxt; först 1915 hade underväxten borthuggits. Ekarna stodo nu i allmänhet så gott som fullständigt avlödade, kalätna av fjärilslarver, enligt doktor TRÄGÄRDH främst larver av lindmätaren. Mitt inne bland de kalätna träden kunde man här och var iakttaga enstaka, av larverna orörda och fullständigt lövade ekar, vilket rent av syntes tyda på, att ekraser här förekommo, som voro för insektslarverna mer eller mindre oaptitliga. Då doktor TRÄGÄRDH lovade märka de oskadda träden, bör det bliva möjligt, att under en event. kommande ny insektshärjning få uttrönt, huru träden i fråga då förhålla sig. Stå även då samma träd ensamma oskadade, torde de vara värda att tillvaratagas för närmare undersökning och som moderträd för kommande ekkulturer.

Från ett närbeläget lärkbestånd hade i ena hörnet av ekbeståndet lärk självsått sig och uppväxt till en tät och ovanligt vacker och växtlig lärkplantskog. Att lärk på Visingsö finner den bästa trevnad framgår av de av professor SCHOTTE meddelade siffrorna från Skogsforsöksanstaltens provtytor i

Foto: J. G. JANSSON. 19 20/8 20.

Fig. 9. Exkursionsdeltagarna å remmalagen å Visingsö.

olika lärkbestånd. Nära 90-årig europeisk lärk (*Larix decidua*) uppvisade en brösthöjdsdiameter om 40—50 cm och en höjd upp till 34 m. Ett nu 21-årigt bestånd av japansk lärk (*Larix leptolepis*) hade vid 20 års ålder lämnat 18 m³ pr har i löpande årlig tillväxt. Från ett bestånd av sibirisk lärk (*Larix sibirica*), nu 26-årigt, uppgavs den löpande årliga tillväxten till 12.25 m³ pr har. Även om den japanska lärken på Visingsö som allestädes i våra planteringar visar sig krokvuxen och spärrgrenig, gör dock den betydande massaavkastningen densamma här till ett ingalunda föraktligt skogs-träd.

Ett av Visingsö högst massaavkastande träd är silvergranen, *Abies pectinata*. Som exempel på silvergranens kollossala tillväxt kan nämnas, att i blandbestånd med vanlig gran uppvisade silvergranen vid 56 år en medeldiameter på 28 cm, granen en medeldiameter på 16.7 cm; silvergranens tillväxt var mer än 3 gånger så stor som granens. Största uppmätta brösthöjdsdiameter var å 56-årig silvergran nära 60 cm. Överallt i silvergransbestånden frapperades man av silvergranens utomordentligt rika och vackra självåterväxt. I luckor i bestånden visade silvergranen en självsådd, som var vackrare än t. o. m. i Schwarzwald.

Färden genom »Visingsö ekplantering» gick dels till fots under färdledarens högljudda och oblidkeliga och i allo utmärkta kommando, dels efter häst med de för Visingsö så typiska »remmalagen» (fig. 9). Särskilt för de mera

Foto: N. SYLVÉN. 19 20/6 20.

Fig. 10. Exkursionsdeltagarna framför mullbärsplanteringen å Visingsö.

skogsintresserade färdtagarna var det en verklig njutning att färdas fram genom de vackra skogsbestånden, som i sin yppiga utveckling mera påminde om de bästa skånska eller danska kulturskogarna än om de kringliggande landskapens vanliga skogstyper. Mycket skulle här kunna vara att orda om de skogligt olika behandlade ekbe-

stånd, om olika blandbestånd m. m. m. Den sakrika skildring av Visingsö skogsbestånd, som vår färdledare själv i det föregående delgivit årsskriftens läsare, gör det dock överflödigt att vidare ingå härpå.

Såsom en av Visingsös största dendrologiska sevärdheter besöktes även den 1840 anlagda mullbärsplanteringen (fig. 10). Även för denna har vår färdledare i det föregående lämnat en ingående redogörelse. Vid mullbärsplanteringen fingo »remmalagen» vända, och färden ställdes åter norrut, nu på andra vägar och genom andra delar av Visingsöparken. På återvägen till Turisthotellet ådrog sig en ovanligt vacker och vällyckad tallkultur vid sidan av landsvägen berättigad uppmärksamhet — en av Sveriges kanske vackraste tallkulturer och en heder för dess skapare, kronojägaren CARL LINDGREN på Visingsö! Vid Brahekyrkan gjordes ett kort uppehåll och sedan ett något längre på Turisthotellet, där kaffe och härligt »bröd» väntade exkursionens hungrande deltagare. Kl. 4 embarkerade vi ånyo på »Motala Express», och kl. 1/2 6 voro vi åter i Jönköping.

* * *

Även i dag avslutades programmet med gemensamt intagen måltid, denna gången middag å Stora Hotellet. Stämningen var den bästa och belåtenheten med dagens Visingsö-exkursion tydligen allmän. Ute på hotellterrassen fingo vi efter middagen den stora glädjen bland oss välkomna vår ORDFÖRANDE och fru SWARTZ, vilka under eftermiddagen i bil anlant till staden för att delta i morgondagens utfärd till Ryfors. — Dans blev senare på kvällen den angenäma dagens angenäma avslutning!

Ryfors.

Onsdagen den 30 juni samlades exkursionsdeltagarna till frukost å Stora Hotellet redan kl. 7 f. m. Kl. 7.58 gick nämligen tåget, som skulle föra oss till Mullsjö f. v. b. Ryfors, det första målet för dagens exkursion.

Färden från Mullsjö företogs i skjutsar, som av förste hovstallmästare EDVARD SAGER välvilligt ställts till exkursionens förfogande. Ej mindre än 12 skjutsar mötte upp vid järnvägsstationen. Och blev det sålunda en imponerande rad vagnar, som förde oss den vackra vägen fram till målet, Ryfors och dess underbara naturpark. — Nya deltagare i exkursionen voro i dag universitetskanslär och fru CARL SWARTZ, trävaruhandlare C. JOHANSSON, trädgårdsmästare O. JUNGSTEN och redaktör G. LÖFVING.

Foto: E. CEDERPALM. 19 80/8 20.

Fig. 11. I Ryfors park. I bakgrunden Stråken.

Efter direktör DAHLS intressanta föredrag om »H. E. Milner och engelsk parkanläggningskonst» och hans i samband därmed lämnade redogörelse för den Ryfors'ska naturparkens arkitektoniska skaplynne var det med högt spända förväntningar, exkursionsdeltagarna begynte färden Ryforsvägen framåt. Och förväntningarna blevo sannerligen icke gäckade! Redan innan vi hunnit långt in på den vackra vägen, stod det klart för oss, att här hade naturen bjudit en arkitekt och mästare av H. E. MILNERS kynne på det bästa tänkbara material. Utan vidare voro vi villiga skriva under varje ord i det vackert blomstersmyckade språk, varmed WALDEMAR SWAHN i »Svenska slott och herresäten» så målande skildrat Ryfors och dess naturparkanläggningar. Och tillåter jag mig därför här ånyo citera det utdrag ur dennes Ryforsskildring, som jag låtit inflyta i det före exkursionen till deltagarna utsända exkursionsprogrammet.

»Ryfors skiljer sig i många avseenden från den vanliga svenska herresätetypen. I skötseln och administrationen söker man en genom decennier

Foto: LILIAN ANDERSEN.
19 80/8 20.

Fig. 12. Vattenfall i Tidån
vid Ryfors.

fortlöpande konsekvent strävan att icke *exploatera* men väl *utnyttja* möjligheterna. Men detta på ett sådant sätt, att de estetiska kraven beaktas med pietetsfull frikostighet och de yttre förutsättningarna som gamla goda vänner, vilka man icke för något pris vill förlora utan trots allt ytterligare binda vid sig med ännu starkare och mera höjande band.

Man behöver inte komma långt in på den 4 km. långa Ryforsvägen från Mullsjö station för att få ett förberedande intryck av den naturhushållning, vilken går som ett bärande tema genom ägornas »fysionomi». Furornas kolonner, vilka »utan vakanser» paradera ända fram till bruket, komma en att tänka på den gamla goda tiden, som ofta aristokratiskt blundande för de merkantila synpunkterna. Den hårda, jämna vägens stigning är behaglig — man märker knappast att det går uppåt — så plötsligt öppnar sig en utsigt, och man får genast ett livligt intryck av de ljusa och staffagerika landskaps-tavlor, som målades på 1820—30-talen. Rik grönska, rinnande vatten, solida svenskmurade byggnader, blånade höjder. På några minuter passerar man både sjön Stråken och Tidån, över vilka stenbroar äro spända. Man skymtar prydliga arbetarbostäder och ekonomibyggnader, och snart rullar ekipaget in genom corps de logiets järngrindar.

Först nu, vid målet, får man en klar uppfattning av att man verkligen befinner sig 300 meter över havet. Huvudbyggnaden kröner en platå, vilken terrasslikt sänker sig ned mot Tidån, som i graciösa kurvor och med forsande fall slingrar sig fram genom det omväxlande parklandskapet. Det sköna har emellertid förenats med nyttan. Tidans övre fall lämnar nämligen drivkraft åt Ryds kvarn och de båda nedre för elektricitetsverk och manufaktursmedjan, en såg, Sörarps kvarn samt mejeriet. Flyttar man blicken längre bort, famnar den Stråkens yta, som inte endast speglar strändernas grönska utan också är en praktisk förmedlare i sågverkets tjänst.

Man behöver inte komma långt in på den 4 km. långa Ryforsvägen från Mullsjö station för att få ett förberedande intryck av den naturhushållning, vilken går som ett bärande tema genom ägornas »fysionomi». Furornas kolonner, vilka »utan vakanser» paradera ända fram till bruket, komma en att tänka på den gamla goda tiden, som ofta aristokratiskt blundande för de merkantila synpunkterna. Den hårda, jämna vägens stigning är behaglig — man märker knappast att det går uppåt — så plötsligt öppnar sig en utsigt, och man får genast ett livligt intryck av de ljusa och staffagerika landskaps-tavlor, som målades på 1820—30-talen. Rik grönska, rinnande vatten, solida svenskmurade byggnader, blånade höjder. På några minuter passerar man både sjön Stråken och Tidån, över vilka stenbroar äro spända. Man skymtar prydliga arbetarbostäder och ekonomibyggnader, och snart rullar ekipaget in genom corps de logiets järngrindar.

Foto: LILIAN ANDERSEN.
19 80/8 20.

Fig. 13. Parti av Tidån
vid Ryfors.

Vägarna till Ryforsanläggningarna slingra sig fram genom en natur, vars ständiga omväxling man finner beundransvärd, och vars orördhet tycks ha sitt licensbrev daterat ett sekel tillbaka i tiden. Man står dock här inför ett misstag i uppfattningen, som verkar ännu mer överraskande, men desillusionen lämnar icke någon bismak efter sig, ty den bekräftar den klassiska sanningen, att naturen och konsten hand i hand äro ett fullkomligt par. Denna sanning i hela dess ljus ledde också den hand, som en gång fick till sin uppgift att tukta naturens snedsprång och förvandla dess otuktade friheter till den frihet, som är lagbunden av skönheten. Mästaren, som kom, såg och segrade, och efter några år lämnade han efter sig ett verk, som värdigt fullbordades av hans son. I denna stund är också »Ryfors-parken» med sin ytvidd

Foto: N. SYLVÉN. 19 80/a 20.
Fig. 14. Gamla exemplar av
Abies concolor (t. v.) och *Pinus*
peuke (t. h.) i Ryfors park.

av 375 hektar och sina 12 km. långa vägar också en sevärdhet utan jämbördig like bland svenska slott och herresäten. De män, som knutit sina namn vid detta »konstverk i och av naturen», äro de framstående engelska trädgårdsarkitekterna EDWARD MILNER och hans son HENRY ERNEST — den förra högra hand till den namnkunnige sir JOSEPH PAXTON, den senare auktor till det snart klassiska praktverket »The art and practice of landscape gardening».

Är man på förhand någorlunda bevandrad i de principer, som arkitekten följt, återstår den intressanta uppgiften att kollationera teorien och praktiken. Man finner då i denna park, huru väl det lyckats först och främst *perspektivkonstnären* att skapa vida utsikter, där man förut endast fläckvis kunnat skymta det fjärrsköna — dock utan att förändra landskapets bestämda karaktär. Han har endast så att säga jämnat vägen för den skönhet, som hållits i skymundan. Vidare har han ur en kanske tyngande omgivning *lös gjort* tavlor, vilkas detaljer och speciella kynne icke förut kommit till sin rätt. Han har skapat silhuetter, vilka givit terrängens linjer den rytmiska form, bakom vilka livet spelar. I furornas stela majestätiska lugn har han blåst in en pust, som kommit dem att synas liksom långsamt marscherande. Ofta breder han en välgörande mjukhet över det kompakta, och plötsligt

Foto: J. G. JANSSON. 19 30/6 20.
Fig. 15. Grupp av exkursionsdeltagare i Ryfors park.

står man förtjust häpen över den naturregissörskonst, som låter en björkskog liksom glida ned emot en i terrassform. Men i motsats mot Potemkims kulisser kunna dessa levande prosccenier ses från *alla* sidor. De äro icke utarbetade för att gäcka ögat utan för att tjusa. Där emellertid arkitekten någon gång sökt slå blå dunster mot betraktarens näthinna, har det skett i

den vällovlige avsikten att dölja fulheten eller skaffa landskapsrytmen ett obrutet svängrum, såsom t. ex. då han gömt en stenmur under en gräsmatta, som även på ganska nära håll harmoniskt inpassar sig i ängens grönska. Men kommer man den in på livet, är den i verkligheten så hög, att kreaturen icke kunna komma över.

Hur matematiskt denna estetiserande landskapsarkitektur i själva verket arbetar, visa MILNERS väganläggningar, vilkas skenbara enkelhet i konstruktionen gömmer på ett helt system av principer. Att framtrolla en bekväm och pittoresk stig mitt i en brant sluttning har för denne mästare varit ett lekverk, och hans förmåga att binda ihop två vägar, så att han samtidigt fäster hop hela omgivningen, är rent av beundransvärd.

I få ord, fullbordaren av Ryfors märklige natur-konst-park har — som han själv i sitt arbete uttryckt det — utgått från den synpunkten, att det är landskapsarkitektens uppgift just att förstå alla de naturens medel, genom vilka han framställer det sköna, och att tillämpa dessa samma medel så, att de frambringa åsyftad verkan. Om man blott slavbundet efterhärmar naturen, gör man sig ej endast skyldig till imitation utan till förfälskning. Det rätta utövändet av denna konst består däremot i att låta oss inspireras av naturen själv och hennes verk och att på alla sätt använda hennes egna metoder.

Den naturhymn, som tagit sig uttryck i parken, utesluter naturligtvis icke, att också den »obligatoriska trädgårdskonsten» planterat ut sig på Ryfors. Man finner där till och med en efter alla konstens regler uppritad fransk trädgård, vars Rhododendron-häckar tjusa ögat med sina praktfulla färger, en bärträdgård, kringgårdad av skulpturella skyltvakter med populära kunga-

och skaldedrag, en ståtlig fruktträdgård med orange-rier och massor av drivbänkar. De sammetsliknande fasta gräsmattorna i närheten av huvudbyggnaden peka på en annan art av *engelsk* trädgårdskonst, vilken fått samma praktiska uppgift som på de stora herresätena å Albions ö — den nämligen att tjäna sporten. Här på Ryfors representerad av tennis och golv.

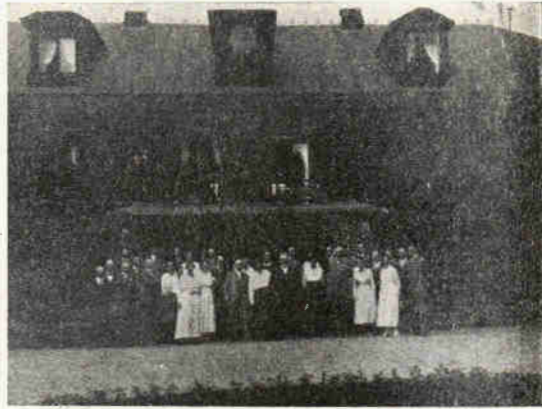

Foto: G. V. WALBERG. 19 80/8 20.

Fig. 16. Efter lunchen å Ryfors.

Men utomkring — i den omgivning där de Milnerska linjerna triumferar — finner man mahonia, timjan, saxifraga och aklejur strödda ut över sluttningar och skrevor. Och där föra rosor och kaprifolium ett friluftsliv, som endast är tyglat av den goda och kultiverade smaken.»

Vid framkomsten till Ryfors stod förste hovstallmästare SAGER vänligt hälsande oss till mötes. Det stora antalet exkursionsdeltagare gjorde det nödvändigt, att vi delade oss i tvenne grupper under den promenad genom parken, som nu omedelbart vidtog. Den ena gruppen tog vår älskvärde värd under sin egen ledning, den andra gruppen fick direktör DAHL till sin ledare. Vädret, som till en början såg något hotande ut — under första halvtimmen på Ryfors regnade det t. o. m., ehuru obetydligt — blev snart åter gynnsamt, och före lunchen var solen ånyo framme. Och vi kunde sålunda under rundturen genom den underbara naturparken i fullaste drag njuta av de ständigt växlande, härliga naturscenerier, som det ena efter det andra upprullades för våra beundrande blickar. Som vidstående bilder (fig. 11—16) visa, voro fotografikamerorna under hela tiden i flitigaste bruk.

Kl. $\frac{1}{2}$ 2 voro samtliga exkursionsdeltagare av förste hovstallmästare SAGER inviterade till en charmant lunch i dennes vackra bostad. Och frambar härvid ordföranden allas vår djupt kända tacksamhet för all den välvilja och storartade gästfrihet, som vår värd under Ryfors-besöket låtit komma oss till del. Kl. $\frac{1}{2}$ 3 voro skjutsarna åter framme och kl. 3,15 skedde — för icke bilisterna — återfärden med tåg från Mullsjö till Jönköping med ankomst till J. 3,50 e. m.

Vista kulle.

Då tågtidtabellen möjliggjorde ett eftermiddagsbesök vid den för sin utomordentligt vackra utsikt kända Vista kulle, hade på sista dagens exkursionsprogram ett dylikt inryckts. Tiden för besöket kunde ej bliva annat än knapp. Möjlighet att resa ut förefanns ju dock för de för Vista kulle särskilt intresserade.

En kraftig åskskur under tågresan från Mullsjö hade tydligen avskräckt de flesta exkursionsdeltagarna från vidare exkurerande, ty det var endast fem av oss, som mötte upp vid Jönköpings Östra, då tåget till Vista Kulle 4.15 e. m. ångade ut från perrongen — herrar DAHL, GUSTAWSSON, SANTESSON, WALBERG och undertecknad; damerna lyste samtliga med sin frånvaro. Luften var efter regnet allt för disig för att tillåta någon vidare utsikt. Men icke desto mindre kände vi oss samtliga fem storbelättna med vår sista tur. Vi fingo från tåget göra bekantskap med den leende naturen längs järnvägen: närmast Vista kulle en härlig lövängs- eller lövbackemark med allehanda ädla lövträd; ek, ask, lönn och alm med hassel ofta nog dominerande i buskunderväxten. Under färden upp och ned å Vista kulle studerade vi något närmare lövbackevegetationens sammansättning. Alla påträffade arter antecknades, och gav den erhållna artlistan ej mindre än 187 olika arter fanerogamer och ormbunkar, däribland 16 träd (tall, gran, asp, sälg, marsurbjörk, gråal, ek, alm, vildapel, oxel, rönn, fågelkörs, hägg, lönn, lind och ask) och 9 buskar (en, hassel, berberis, krusbär, måbär, svartoxbär [*Cotoneaster nigra*], hallon, nypon och try [*Lonicera Xylosteum*]). Av mera anmärkningsvärda örter förtjäna särskilt framhållas: bergspring (*Asplenium Trichomanes*), hållespring (*A. septentrionale*), trolldruva (*Actæa spicata*), akleja (*Aquilegia vulgaris*), lundbräsma (*Cardamine impatiens*), berggyllen (*Erysimum hieracifolium*), bergknopp (*Sedum rupestre*), smultron och backsmultron och hybriderna dememellan (*Fragaria vesca* × *viridis*), småfingerört (*Potentilla minor*), backsöta (*Astragalus glycyphyllus*), skogsvicker (*Vicia silvatica*), duvnäva (*Geranium columbinum*), glansnäva (*G. lucidum*), springkorn (*Impatiens noli tangere*), bergjohannesört (*Hypericum montanum*), lungört (*Pulmonaria officinalis obscura*), lundmejram (*Origanum vulgare*) samt uppe vid offerkällan å kullens topp dyört (*Limosella aquatica*).

Redan 6.38 e. m. gick tåget åter till Jönköping med ankomst dit 7.25 i lagom tid till den å Stora Hotellet till 7.30 beställda supén.

Det blev i avskedets tecken den sista gemensamma måltiden avåts. ORDFÖRANDEN meddelade, att ett hälsningstelegram från Föreningens första exkursion avsänts till dess höga beskyddarinna, H. MAJ:T DROTTNINGEN, och utbringade för henne aftonens första skål och fyrfaldigt leve. Exkursions-

deltagarnas tack till ORDFÖRANDEN framfördes av v. ordf. professor SCHOTTE, som återigen av ORDF. avtackades för god ledning och god vakt under de två första exkursionsdagarna. En särskilt hjärtlig hyllning bragtes direktör HENRIK KARNELL för hans i allo lyckade arrangemanger beträffande exkursionsdeltagarnas så väl inkvartering som förplägnad m. m. m. under Jönköpingsvistelsen. Under livligaste anslutning tömdes även en skål och utbragtes ett leve för initiativtagaren till Jönköpingsexkursionen, direktör C. G. DAHL. Det var från honom det nu lyckligen genomförda programmet ursprungligen utgått. Med kvällstågen avreste flertalet exkursionsdeltagare till sitt land igen.

Totalintrycket av vår förenings första exkursion är säkerligen för oss alla uteslutande gott! Det är att hoppas, att de gångna exkursionsdagarna skola hava varit till både nytta och nöje, och att de lämnat varaktiga minnen efter sig, minnen, som mana till årligt återupplivande under ännu många kommande års sommarexkursioner.

Nils Sylvén.

ETT PAR INTRESSANTA BUSKAR.

Decaisnea Fargesii FRANCH.

Det må vara en dendrolog förlåtet, om han i likhet med mig stannat något frågande inför namnet *Lardizabalaceæ*. Till uppfriskande av minnet må vi då låta ENGLER & PRANTL upplysa oss om, att familjen står ungefär mitt emellan *Menispermaceæ* och *Berberidaceæ*. I likhet med den förstnämnda innehåller familjen mest klätterväxter (t. ex. *Akebia*), och blombyggnaden överensstämmer ganska noga med berberidacéernas, dock med den olikhet, att pistillbladen äro fria. Till familjen *Lardizabalaceæ* hör nu släktet *Decaisnea*, uppkallat efter den franske botanisten och pomologen J. DECAISNE, död 1882. Den först kända arten, *D. insignis*, tyckes ej ha blivit spridd i Europa, om icke möjligen till en eller annan botanisk trädgård, men den senare funna *D. Fargesii* har t. o. m. hittat vägen till vårt land, och den synes verkligen förtjäna en liten rekommendation.

Decaisnea Fargesii tillhör de ganska talrika buskväxter, som hemförts från västra Kinas bergstrakter i jämförelsevis sen tid. Den har beskrivits första gången av FRANCHET i *Journal de botanique* år 1892, och sitt artnamn har den fått efter en fransk missionär, abbé FAROES, som reste i Kina i början av 1890-talet. Det

Foto: C. G. DAHL.

Fig. 1. Frukter av *Decaisnea Fargesii*. Frukternas längd 12 cm, färgen mörkblå.

tidigaste meddelande, jag funnit om dess odling, härstammar från MAURICE L. DE VILMORINS arboretum vid Les Barres, Loiret, där den såddes 1895, blommade 1898 och bar frukt 1899. Ej långt efteråt infördes den till Tyskland, och den omnämnes från botaniska trädgården i Darmstadt 1906. Hos HESSE i Weener gav den rikligt med frukt 1910. Till Alnarp införskrevs ett ex. från BARBIER i Orleans - år 1908 och planterades på ett härvarande »stenparti». Här skadades den rätt illa av frosten under den svåra vintern 1911—1912, men repade sig snart åter, och det först planterade exemplaret har nu nått en höjd av 3,5 m. På senare tid har den årligen blommat, och under sista sommaren har den för första gången utbildat frukt. Ett annat ex., planterat år 1915, har nått något mer än 2 meters höjd och även blommat.

Busken består av ett antal från jordytan uppskjutande, smala, raka, nästan helt oförgrenade stammar. Årskotten kunna nå en längd av ända till 2 m. Bladen äro enkelt parbladiga (liknande dem hos *Ailanthus*) och ofta 60 cm långa. Redan bladverket är sålunda ganska imponerande. Då blomställningarna på våren börja skjuta ut i grenspetsarna, väcka de både nyfikenhet och intresse med sina många och frodiga blomknoppar, men då dessa slå ut, medföra de gröna, anspråkslösa blommorna en viss besvikelse. Undersökas de närmare, finner man, att varje blomma har två tretaliga kransar av 20 mm långa, spetsiga kalkblad, innanför vilka i hanblommorna sitta 6 ståndare, förenade till ett rör, medan pistillen är förkrympt. I andra blommor i samma blomställning äro ståndarna utvecklade och i stället framskjuta tre tämligen långa, fina pistiller.

Frukternas utseende framgår av bilden (fig. 1). De ha här nått en längd av 12 cm med 2 cm tjocklek och likna sålunda i någon mån bananer, ehuru färgen är en annan — mörkblå. Ytan är ej fullt slät, närmast chagrinentad, och hela frukten verkar i sanning exotisk. Den öppnar sig längs buksömmen, varvid det köttiga, saftiga innehållet väljer fram. Här ligga svarta frön, som till formen likna äppelkärnor, ehuru dubbelt så stora, ordnade i två rader och inbäddade i saftigt, tämligen välsmakande fruktkött. (Även frukten av *Akebia* och vissa andra lardizabalacéer är ätlig.) Ungefär 50 frön ligga i varje frukt. De synas vara väl utbildade, förmodligen grobara, då det i Tyskland visat sig jämförelsevis lätt att draga upp plantor av där skördade frön.

Frukten tycks ej vara ömtålig för kyla. Jag hade ingen aning om, att växten i år fructificerade, förr än jag en dag i slutet av oktober, då här varit minst 7 grader kallt, fick se 5 frukter hänga på bakre sidan av den just då avlödade busken. Det är sannolikt, att fruktens form varierar ej så litet hos olika exemplar av växten, då exempelvis frukter, som härstamma från HESSES odlingar, enligt avbildningar äro mera krökta och ej så jämntjocka som de här skördade. Hos HESSE lär man ha skördat ända till 22

Foto: C. G. DAHL.

Fig. 2. Blommande *Citrus trifoliata* i Alnarps park.

frukter i en fruktställning, och det låter ju lätt tänka sig, att en gren, besatt med en sådan mängd stora frukter, skall erbjuda en i hög grad tilltalande anblick.

Tyvär! kan man ju ännu ej veta, huru långt norr ut denna intressanta växt är odlingsvärd. Visserligen anser en och annan tysk odlare (t. ex. Garteninspektor SCHELLE, Tübingen, i Mitt. d. Deutschen Dendr. Gesellschaft 1915, sid. 183), att växten ej gärna bör odlas annat än i vinbergslägen. Även om överdriften i detta fall är tydlig, så är det ju å andra sidan klart, att t. ex.

HESSES rekommendation av busken som fullt härdig bör tas med viss reservation, och även här har ju vinterfrostn skadat den rätt svårt åtminstone en gång. Nu synes det dock inte vara så synnerligen farligt, om grenarna någon gång skulle frysa ned, om så vore ända till jordytan, då busken har lätt för att skjuta nya skott från sina underjordiska delar. I Danmark anses den härdig (O. G. PETERSEN, Træer og Buske), och den har blommat i Forstbotanisk Have. Sannolikt är, att den hos oss skulle kunna odlas även på andra ställen än i Skåne. Men detta må avgöras genom försök. Ännu lär busken väl ej ha kunnat förökas i någon svensk trädskola, och hugade spekulanter torde göra bäst i att vända sig till firman HESSE i Weener.

Citrus trifoliata L.

Blommande orangeträd i svensk jord? Man skulle ju knappast tro det, men icke för ty är det sant, att man här vid Alnarp under de tre sista åren kunnat plocka blommor från en äkta *Citrus*-art, den redan av LINNÉ namngivna *Citrus trifoliata*.

Denna växt lär i sitt hemland (Japan) mest odlas som häckväxt, och säkerligen är den med sina ända till 5 cm långa, starka och ytterst vassa

Foto: C. G. DAHL.

Fig. 8. Blommande gren av *Citrus trifoliata*. Blommor vita, omkr. 4 cm i genomsärning.

taggar mera fruktansvärd än någon hagtornsart. Den lär tåla den starkaste beskärning och har utan tvivel lätt för att bilda ett fullständigt virrvarr av grenar. Tornarna skjuta ut ur bladvecken och ha liksom även fleråriga grenar en skarpt grön färg. Bladen äro ljusgröna, trefingrade, läderartade. I slutet av maj framkomma blommorna, som äro rent vita och av något mer än en tvåkronas storlek (se fig. 2—3). Deras blad äro mera utbredda än de äkta orangeblommornas, längre och vid basen smalare. I litteraturen anges, att doften skulle likna orangeblommornas, men detta är dock icke riktigt, huru angenämt än dessa blommor av *Citrus trifoliata* dofta.

De första blommor, våra buskar buro, utvecklades ej till frukt, men i år har ett halvt dussin frukter vuxit fram (jmf. fig. 4), och den största frukten mäter nästan 3 cm i genomsärning. Naturligtvis var ej att vänta mognad i vårt kalla land, men det har i alla fall sitt intresse att se de små orangerna på väg att utvecklas, och om också inte dessa mörkgröna, finludna frukter reta aptiten, så får man trösta sig med, att de icke heller i växtens hemland som fullt mogna kunna förtäras. Eljest lära de emot mognadstiden anta en vacker, guldgul färg. Uppgifter finnas i litteraturen, att frukten mognat i Geisenheim vid Rhen, i Antwerpen och någon gång i södra England. I södra Frankrike lär frukten mogna varje sommar.

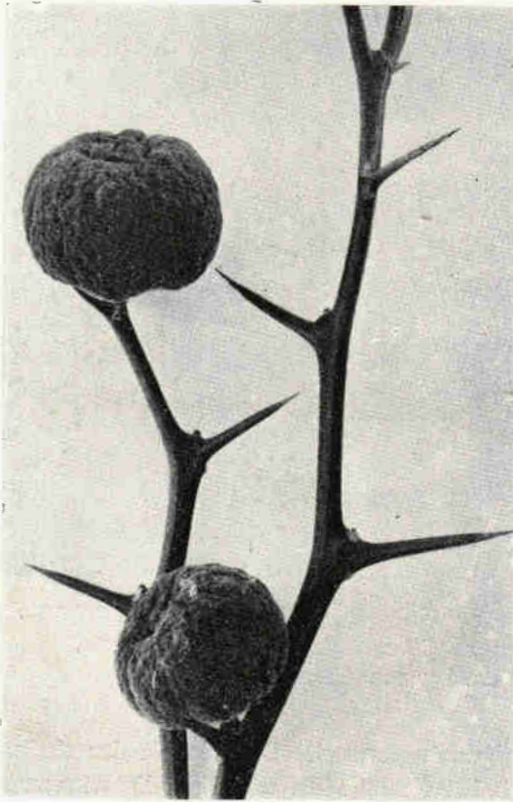

Foto: C. G. DAHL.

Fig. 4. *Citrus trifoliata*. Gren med halv-
utvuxna frukter.

Växtens odlingsvärde i vårt land minskas av dess ömtålighet för vinterköl-
den. Åtskilliga exemplar
funnos härstädes under
vargavintern 1911—1912,
och flera fröso då bort
helt och hållet, de övriga
skadades svårt. Det största
av dessa har efter hand
repat sig så mycket, att
det bildar en ganska fro-
dig buske av 2 meters
höjd, och det är på detta
exemplar, som fruktkartar
i år varit att se.

Carl G. Dahl.

DEN RÖDA CLEMATIS-HYBRIDEN VILLE DE LYON.

Av de storblommiga *Clematis*-arterna odlas numera en mängd hybrida trädgårdsformer. Mest känd bland dessa är den synnerligen praktfulla *Clematis Jackmanni* med sina stora blå blommor. Denna omtyckta klängeväxt har under de senare åren blivit mycket spridd på Lidingön tack vare Lidingö trädgårdsförening, som tagit in större partier av densamma och kunnat till lågt pris tillhandahålla den åt sina medlemmar. Särskilt innevarande milda höst har den vid de flesta villor blommat långt in i november. Insändaren har funnit den hårdig mot vinterkylan och har de

senaste åren ej täckt den. Däremot är den något opåraknelig, i det att en eller annan planta helt plötsligt vissnar bort, utan att torka kunnat vara orsaken. Här föreligger sannolikt någon ej ännu utredd *Clematis*-sjukdom.

För 4 eller 5 år sedan intog Lidingö Trädgårdsförening ett antal plantor av en annan storblommig *Clematis*-hybrid. Det var den rödblommiga *Ville de Lyon*. Denna har under de gångna åren även visat sig vara fullt härdig för vinterkölden. Den har ej blivit täckt någon gång. Den växer synnerligen frodigt, och intet av de exemplar, som funnits åtminstone i insändarens och hans systers trädgård, har under sommaren vissnat ner. Blommorna äro djupt karmosinröda med en rund platt form och liksom stjälkarnastyva. Den är därför även en förträfflig snittblomma och har över 14 dagar kunnat hålla

Foto: G. SCHOTTE nov. 1920.

Den rödblommiga *Clematis*-formen "Ville de Lyon" & Lidingön utanför Stockholm.

sig inomhus i ett blomsterglas. Då man säkerligen allmänt anser, att de storblommiga *Clematis*-formerna alltid böra beredas en varm och god växtplats, d. v. s. åt söder, kan det kanske vara av något intresse att meddela för Lustgårdens läsare, att den »Ville de Lyon», som är avbildad å närliggande fig., växt flera år rätt åt norr, där den endast på försommaren fått sol en tidig morgontimme. Som bilden visar, klänger den upp på väggen ända i takrännan och hade, när bilden togs i november, förutom sin stora blomklase en hel mängd kraftiga knoppar. Denna tämligen nya *Clematis*-form förtjänar säkerligen långt större uppmärksamhet, än vad jag tror hittills kommit den till del.

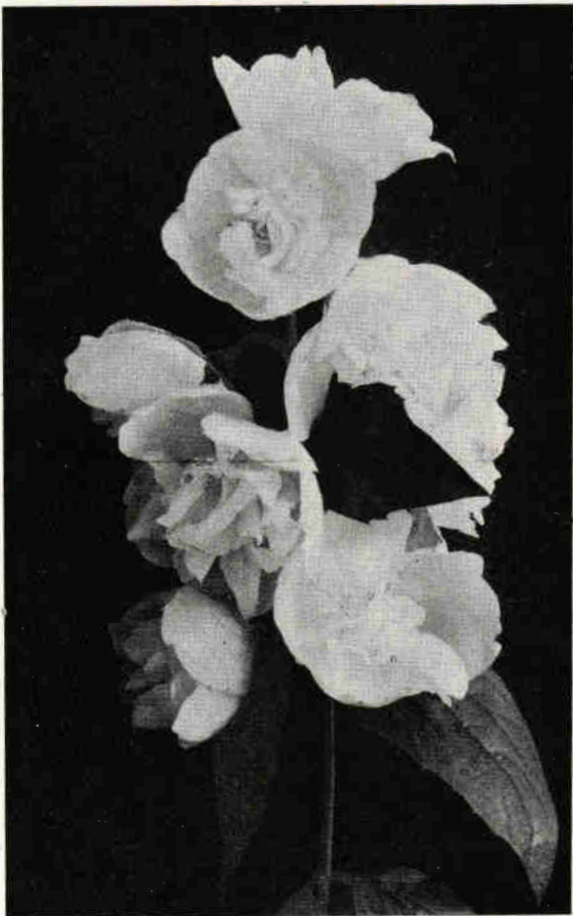

Foto: C. G. DAHL.

Blommande skott av Virginal-schersmin från Alnarp.

Schottgården å Lidingön den 17 nov. 1920.

Gunnar Schotte.

NÅGRA NYARE SCHERSMINER.

Firman V. Lemoine & Fils i Nancy, som bl. a. gjort sig känd för sina vackra dubbelblommande syrénsorter, sina *Gladioli* m. m., har riktat våra parker med ett ej ringa antal vackra och odlingsvärda former av schersminer. De nya typerna anges som hybrider mellan *Philadelphus coronarius* och *microphyllus*, men sedan botanisterna ej längre äro på det klara med, vad som rätteligen bör betecknas som *Ph. coronarius*, är saken tämligen

invecklad. Så mycket är för resten visst, att de lemoineska hybriderna äro särdeles mångskiftande, både vad växtsätt, bladform, blombyggnad och andra karaktärer beträffar, och medan vissa av dessa former visa tydlig släktskap med *Ph. microphyllus* (t. ex. *Mont blanc*, *Avalanche* m. fl.), finnas andra särdeles starkväxande och storbladiga former, som åtminstone vid mera flyktig undersökning så vitt skilja sig från den lilla *microphyllus*, som man gärna kan tänka sig. Flera av dessa stovuxna typer äga ett högt skönhetsvärde, och en av de allra vackraste, *Virginal*, visas på bifogade bild. Det är en kraftigt upprättväxande buske med grova skott och stora blad. Blommorna alstras i samlingar om 5 till 7 stycken och mäta ända till 6 cm i genomskärning. De bliva halvfyllda, därigenom att ståndarna äro bladliknande, visserligen icke så breda som kronbladen, och blommorna erinra i viss mån om en dubbel, vit kamelia. Enligt min mening är detta den vackraste av alla schersminer, jag känner.

En annan särdeles vacker typ är också den storblommiga men enkla *Voie lactée*. Hos denna form äro kronbladens kanter något tillbakavikta, vilket ger blomman en högst säregen karaktär. Storleken hos blomman är anmärkningsvärd — ända till omkring 6 cm i tvärsnitt.

De lemoineska hybriderna synas vara lika härdiga som de av ålder hos oss odlade schersminerna, och de äro minst lika så blomsterrika. Vissa av dem, t. ex. *Avalanche*, alstra en så utomordentlig massa av blommor, som gärna är möjligt, och en älskligare bild än en sådan av blomsterrikedomen nedtyngd gren kan knappast tänkas.

Carl G. Dahl.

VIBURNUM CARLESII.

Knappast något annat släkte bland våra buskväxter har på senare år fått sådana värdefulla tillskott som *Viburnum*. Det är framför allt från Kina och andra delar av Ostasien, som dessa nyheter härstamma, och vad som icke minst bidrager till att göra dem uppmärksammade är, att de tillhöra vitt skilda grupper av detta intressanta och formrika släkte. Flera av de nyare arterna ha planterats, delvis även förökats i trädgårdarna vid Alnarp, och en utförligare redogörelse för de erfarenheter, som här göras, kan måhända få lemnas i en senare årgång av denna publikation. Redan nu torde emellertid böra framhållas, att *Viburnum Carlesii* tyckes vara det värdefullaste förvärvet. Den har åtminstone hittills gått fri från varje spår av frostskada, den har ett regelbundet och prydligt växtsätt, blommor rikt, och dess blommor äro sär-

deles välluktande och vackra. Bäst torde den göra sig just vid början av blomningen, då de nyutslagna blommornas rent vita färg sticker av mot de stora runda, rosafärgade blomknopparna. Blomningstid maj. Busken har redan börjat användas av handelsträdgårdsmästarna för drivning, och den synes lämpa sig väl även härtill.

Carl G. Dahl.

BLÅREGNET, *GLYCINE CHINENSIS*.

De svenskar, som för ett par tre årtionden sedan under våren kommo till Rhenländerna eller södra Europa, blevo nog i allmänhet överraskade av en för dem okänd slingerväxt, som överallt, i stad och på land, på finare boningshus överklädde balkonger, utsprång, takrännor o. d. ända upp under

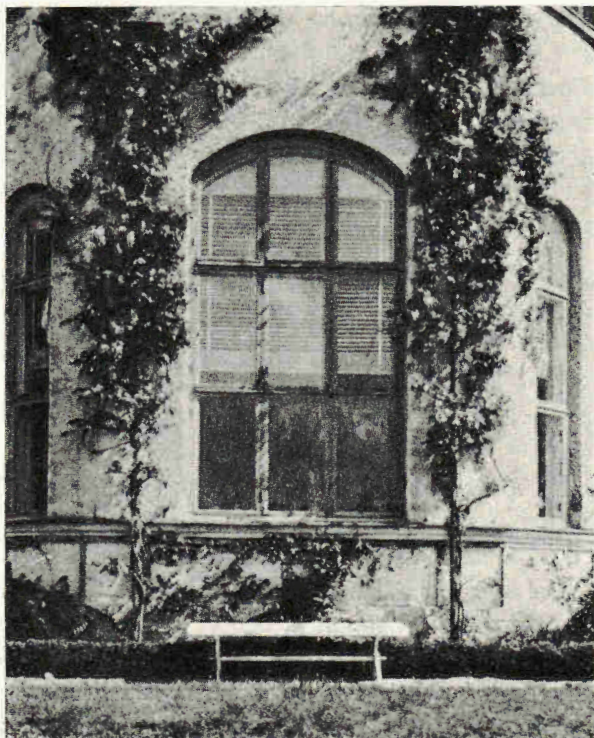

Foto: T. NILSSON-LEISSNER.

Ovanligt rikt blommande *Glycine chinensis* å Sveriges Utsädesförenings institutionsbyggnad i Svalöf.

halvutslagna, brungröna blad och långa, eleganta klasar av stora, klart lilafärgade ärtblommor. Det var blåregnet, *Glycine chinensis*, som då ännu var föga känd i vårt land och på grund av sin härstamning ej förmodades vara härdig nog här. Ett och annat träd fanns dock redan då, särskilt i Skåne. Det största och äldsta jag sett här i landet finnes på Kristinelund strax norr om Kullagunnarstorp, där det fullständigt bekläder hela östra sidan av corps de logiset.

På senare tid har blåregnet vunnit allt

större spridning, sedan den befunnits hårdig långt upp i mellersta Sverige. Jag ser den t. ex. varje år i blom inne på gården till »Gästis» i Uppsala. Arten förtjänar på grund av sitt sirliga och från alla våra övriga slingerväxter så fördelaktigt avvikande utseende att försökas överallt där man kan bjuda den en solig vägg i skyddat läge och varm drivande jord. Den skjuter årligen flera meter långa, smidiga, med fint parbladiga blad glest klädda »rankor», som med begärlighet söka sig mot höjden. Man bör därför genom trådar, ribbor e. d. sörja för dess spridning på bredden, själv sörjer den sedan för resten. Blommorna framkomma vid pingsttiden från kortledade dvärggrenar, vilka jag ofta på Svalöf (jmf. figuren) sett bära ett tjugotal nära halvmetertlånga klasar från en lika lång gren. Blommorna sprida mot aftonen en härlig doft.

Den enda olägenheten med blåregnets odling — en omständighet, som nog ofta vållat dess onödiga bortkastande — är, att tillväxten ofta de första 3 à 4 åren är synnerligen ringa, troligen beroende på brist på den rätta bakterien i jorden. Det torde därför vara förmånligt att vid planteringen tillföra något ympjord från någon gammal stock. Sedan trädet väl är upp-vuxet, torde ej annat skydd än några grangrenar på vintern vara behövt.

Nämnas må till sist, att arten visat sig synnerligen lämplig till drivning i krukeexemplar, liksom syrener m. fl., då den med sin originella habitus gör sig alldeles ypperligt.

N. Hjalmar Nilsson.

Foto: T. NILSSON-LEISSNER.

Fig. 1. *Cytisus Adami* i Utsädesföreningens park, Svalöf. Detaljbild av följande; obs. de rikt utvecklade, häxkvastlika *purpureus*-skotten.

ETT VACKERT EXEMPLAR AV *CYTISUS ADAMI* I UTSÄDES-FÖRENINGENS PARK I SVALÖF.

Cytisus Adami, den intressanta ympbastarden, ursprungligen uppkommen (1829) vid ympning av *Cytisus purpureus* på vanligt guldregn, *Laburnum vulgare*, träffas mera sällan i våra parker och planteringar. Det är snart sagt

Foto: T. NILSSON-LEISSNER.

Fig. 2. Exemplar av *Cytisus Adami* i Sveriges Utsädesförenings park i Svalöf.

endast i våra botaniska trädgårdar, vi finna den. Mest uppmärksammat av svenska exemplar av *Cytisus Adami* är väl det vackra och relativt högväxta exemplar av densamma, som är en av Visby botaniska trädgårds (D. B. V:s trädgård) största prydnader. Å detta liksom våra övriga botaniska trädgårdars *Adami*-exemplar äro »bastardskott» — skott med mellan de båda ursprungsarternas intermediär blomfärg — vanligast, rena *Laburnum*-skott ej ovanliga, rena *purpureus*-skott åter sällsynta. Såsom ovanligt rikt på rena *purpureus*-

skott blir då ett i Sveriges Utsädesförenings park i Svalöf förefintligt exemplar av *Cytisus Adami* av särskilt intresse. Trädet, vars storlek och utseende framgår av fig. 2, inköptes som planta från JENSENS plantskolor vid Hälsingborg och planterades i Svalöf i början på 1890-talet. Redan tidigt

framkommo skott av ren *purpureus*-typ, och ha dessa under årens lopp utvecklats till skottsystem av rätt så betydande omfattning. På trädet framstår de nu som i grenverket inströdda större eller mindre häxkvastar. Fig. 1, som är en detaljbild ur trädets krona, avser att visa utseendet och fördelningen av de ovanligt kraftigt och rikt utvecklade *purpureus*-skotten.

Nils Sylvén.

ETT RIKT GIVANDE VALNÖTSTRÄD.

År 1919 var, som bekant, över stora delar av vårt land ett rikt givande fruktår. Särskilt päronskörden var mångenstädes rent av rekordartad. Att även valnötsträden det året givit rekordskörd, vill nedanstående bild söka visa, en d. 15 sept. tagen fotografi från ett valnötsträd vid Lönnstorp i Svalöfs s:n, Skåne. Det med frukter formligen översållade trädet uppvisade valnöts-»klasar» med ända till 13 stycken frukter i »klasen». Den rikaste fruktställningen å bilden räknar 11 valnötter. Då valnötsträdet vanligen utbildar alltså 2 eller 3 valnötter i »klasen», inses utan vidare, vilken rikedom på frukter det här verkligen rör sig om, detta hälst som trädet var rikare än någonsin på såväl fruktställningar som frukter inom de enskilda fruktställningarna. Trädet, som är 8.5 m högt med en stamomkrets vid bröst höjd om c:a 102 cm, gav 1919 års höst en valnöts-skörd, som uppskattades till över 1 hl.

Foto: N. SYLVÉN.

Om valnötsträdets fruktsättning inom olika delar av landet veta vi ännu, av litteraturen att döma, föga eller intet. Författaren,

Ovanligt rik fruktsättning å valnötsträd vid Lönnstorp, Svalöfs s:n, Skåne. De rikaste fruktsamlingarna på bilden innehålla 11 valnötter. 19 10/9 19.

som har för avsikt att i en kommande årgång av »Lustgården» lämna en monografisk framställning av valnötsträdet i Sverige, får härmed hos årsskriftens läsare anhålla om uppgifter om svenska valnötsträd. Särskilt önskvärda äro meddelanden om trädens storlek och ålder, om härdighet och erhållen fruktskörd.

Nils Sylven.

EN GAMMAL SLOKGRANSARTAD GRAN Å LIDINGÖN.

Alla former av hänggranar, såväl de botaniskt särskilt urskiljda ormgranen, f. *virgata* (JACQ.) CASPARY, och slokgranen, f. *viminalis* ALSTRÖMER, som de rätt vanliga, av SYLVÉN som kamgranar betecknade granformerna tilldraga sig alltid uppmärksamhet för sitt sirliga

växtsätt. Den särskilt dendrologiskt intresserade parkvårdaren söker nog också förvärva hänggranar av olika former. I skogslitteraturen finnas omnämnda en mängd lokaler för olika former av dylika.

Foto: G. SCHOTTE.

Fig. 1. Typiska hänggrenar av den slokgransartade Sticklingegranen; detaljbild av följ.

Insändaren vill här fästa uppmärksamheten på ett ganska stort exemplar av en gammal hänggran, som han för några år sedan observerade å Sticklinge ägor å Lidingön. Den står i en backe tillsammans med ek och andra lövträd blott cirka 200 m norr om Sticklinge gård. Trädet, som i sin helhet är avbildat å fig. 2, är nära 20 m högt och mäter vid brösthöjd (1,3 m ovan marken) 44 cm. Aldern torde böra beräknas till 110 år. Vid brösthöjd ha 95 årsringar kunnat räknas å borrhspänet. Alltsedan 1892 har trädets tillväxt varit ringa med en årlig radietillväxt av $\frac{1}{2}$, sällan 1 mm. Tidigare har

Foto: O. SCHOTTE, nov. 1920.

Fig. 2. Den gamla slokgransartade granen vid Sticklinge.

denna tillväxt varit 2—3 mm och enstaka år mycket högre, såsom år 1848 ($6\frac{1}{2}$ mm) och år 1862 (5 mm). Övre delen av trädet synes närmast vara en mellanform mellan ormgran och vad SVLVÉN betecknat som borstgran. De nedre delarna visa däremot en mera typisk bild av slokgran, f. *viminalis* (se närmare detaljbilden å fig. 1). Liksom å alla äldre hänggranar bli de nedre grenarna mest utbildade åt *viminalis*-hållet.

På grund av de relativt fåtaliga grenarna av andra och framför allt högre ordning är Sticklinge-granen närmast att hänföra till den grupp av granar, som plägar rubriceras: »granar med reducerat grental». Från ormgranen avviker den genom sin alltför rikliga förgrening och från den typiska slokgranen genom sina — trots allt — något för korta och mera än hos typen grenade hänggrenar. Den står dock slokgranen tämligen nära.

Den gamla Sticklinge-granen är, trots grannskapet till Stockholm, ganska oobserverad och bortglömd men onödigt påverkad av några fula sälgar och tallar. Det är emellertid att hoppas, att den blir väl bevarad, sedan nu egendomens skogsförvaltning tagit den under sitt speciella skydd, och att den sålunda så länge som möjligt får stå till glädje för huvudstadens dendrologer.

Gunnar Schotte.

EN VACKER SVENSK TÅRGRAN.

[*Picea Abies* (L.) KARST. f. *pendula* JACQ. et HÉR.]

En av den vanliga granens sällsyntare förgreningsformer är otvivelaktigt tårgranen, *Picea Abies* (L.) KARST. f. *pendula* JACQ. et HÉR. Svenska fynd av dylika torde näppeligen förut vara med säkerhet konstaterade. Det har därför varit med största intresse, jag i brev från plantskoleägare K. A. LUNDSTRÖM i Arvika sistlidne september månad tagit del av ett meddelande om ett svenskt fynd av odisputabel tårgran. Som fyndlokal uppgives Värmland, »cirka en mil norrut från Edane station». Granen beskrives såsom »synnerligen frisk och vacker med ljus grönska, som starkt avbryter från andra träd. Den är mellan 10 och 20 meter hög och stammen är omkring fotstjock nära roten. Alla små kvistar eller grenar hänga alldeles tätt invid stammen, och är hela trädet synnerligen vackert». Granens närmare utseende framgår av närstående figur.

Såsom redan av bilden och beskrivningen härovan framgår, utmärkes tårgranen av starkt nedhängande grenverk, ej blott smågrenarna utan redan grenarna av första ordningen äro mer eller mindre utpräglat vertikalt nedhängande. Till följd av grenarnas genomgående nedhängande ställning blir

kronan smalt cylindrisk, pelarlik, med vanligen långt ned å stammen nående grenverk.

I den monografiska framställning av granens mångformighet, professor C. SCHRÖTER i Zürich 1898 lämnat (C. SCHRÖTER: Ueber die Vielgestaltigkeit der Fichte. Vierteljahrsschrift der Naturforsch. Gesellsch. in Zürich. Bd. 43. 1898, H. 2—3. Zürich 1898), uppräknas alla dittills kända vildväxande tårgranar, summa 7 stycken: 1 från Västpreussen, 1 från Ostpreussen, 2 från Harz, 1 från Oberbayern, 1 från Nord-Ungern och 1 från Bukowina (jmf. SCHRÖTER anf. arb. separatsid. 34—36). Till ovannämnda fogas ytterligare trenne — från Sverige. Då emellertid beskrivningen av dessa närmast tyder på slokgran, *Picea Abies* f. *viminalis* ALSTRÖMER — den ena av dem är rent av en av TH. M. FRIES i Botaniska Notiser 1890, sid 257, under namn av *viminalis* omnämnd typisk slokgran! — kunna de här lämnas

helt ur räkningen. Någon sammanfattande framställning av gjorda tårgransfynd har mig veterligt ej efter 1898 blivit gjord. Då jag i mitt arbete »De svenska skogsträden. 1. Barrträden.» 1916 på tal om granens formväxling (sid. 124) omnämner tårgranen, säger jag om dess förekomst, att »typiska *pendula*-granar äro sällsynta. Några i den svenska skogsbotaniska litteraturen omnämnda avvikande granformer torde väl dock närmast vara att hänföra till tårgranarna, så exempelvis en av R. LÜBECK i Skogsvårdsföreningens tidskrift 1908, allm. uppl. sid. 220, avbildad »gran med förkrympt grenbildning» från Håksvik s:n i Älvsborgs län». Å sid. 129 i samma arbete avbildas dessutom en »pelargran med tårgransartat hängande grenar» från Småland, Sävsjö. Men detta är också allt, vad jag då kunnat framleta av svensk eventuell tår-

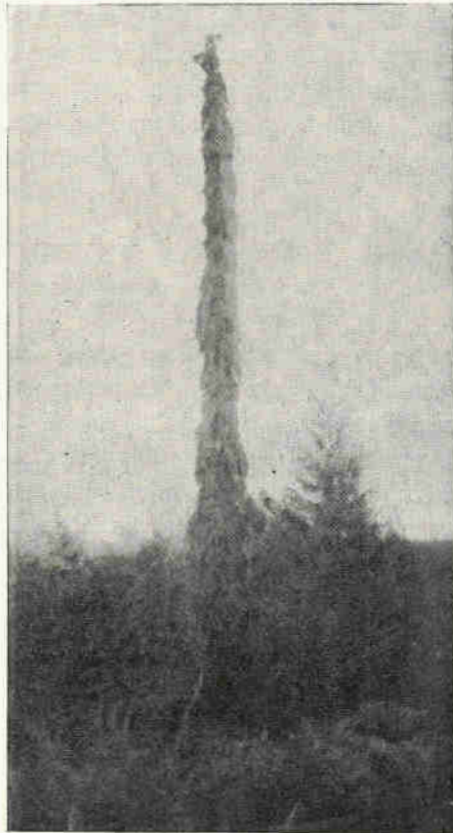

Foto: K. A. LUNDSTRÖM.
Typisk tårgran från Värmland, 1 mil N om Edane station.

gran. Sedan dess har intet svenskt tårgransfynd utom det ovan från Värmland omförmälda kommit till min kännedom.

Med ovanstående rader har jag velat fästa de svenska dendrologernas uppmärksamhet på den sällsynta, måhända dock förbisedda tårgranen. Dess intressanta egenart gör den väl förtjänt av ett noggrannare uppmärksammande.

Nils Sylvén.

TVÅ SVENSKA IDEGRANSJÄTTAR.

En av Karlskronas äldre gårdar, den s. k. Grevgården (Borgmästareg. 21) — nuvarande ägare: f. d. Generaldirektören H. WACHTMEISTER — hyser en anseelig parktomt, utgörande en högt ovanför den egentliga gårdsplanen belägen terrass. Å vardera sidan av den ditupp förande stentrappan, uppe å terrassens krön, växer ett storslaget exemplar av *idegran*. Dessa pendantser hava, till anseelig höjd, odelad stam och bära kraftig, rundad krona. Vid besök den $\frac{9}{7}$ 1920 företagen mätning utvisade följande siffror (cm) för stammens omkrets:

	Invid marken.	Vid brösthöjd.	Medeltal.
Östliga exemplaret.....	252	284	268
Västliga »	246	239	242

Foto: B. HOLLBERG.

Idegransjätte å Grevgården i Karlskrona; stamomkrets vid brösthöjd 239 cm.

Apotekare B. HOLLBERG, vilken först fäste min uppmärksamhet å nämnda intressanta gård, har haft vänligheten att senare fotografera det ena exemplaret (det västligt situerade) — se vidstående bild!

För de tvenne i anseende till stammen grövsta exemplar av idegran från Sverige, vilka hava beskrivits i litteraturen (anförda i N. SYLVÉNS *De svenska skogsträden*. Del I: Barrträden. Stockholm 1916) —

det ena anträffat vid Kallgate burg, Hejnums s:n å Gottland (L.-G. ROMELL o. E. TELING), det andra härrörande från Vallbödalen, strax norr om Lysekil (Hj. ÖSTERGREN) — angives »stamomkrets av över 2 m ($1\frac{1}{2}$ m över marken)» resp. »över 90 cm. i diameter nedtill» (motsvarande alltså en stamomkrets av över 283 cm). Av dessa befinner sig väl det sistnämnda exemplaret ej längre bland de levandes antal; måttsiffran ifråga angives nämligen gälla en »idegransstubbe». Det vill sålunda synas, som om de nu presenterade idegranarna äro att räkna till de allra grövsta av f. n. i Sverige kända, levande. I varje fall förtjäna de — lätta att uppsöka, som de äro — att ihågkommas av dendrologiskt intresserade, som gästa Karlskrona stad. Värda att beses äro ock två granna exemplar av *Mespilus germanica* L. i planteringen framför Skeppsgossekasernen samt ett monumentalt exemplar av *Juglans nigra* L. (stamomkrets vid brösthöjd: 207 cm) vid Verstorp, NNV om staden.

Carl Th. Mörner.

GAMMAL OXEL VID SKANSEN KRONAN, GÖTEBORG.

På norra sluttningen av Risåsen vid skansen Kronan i Göteborg står en anseelig oxel, (se försättsplanschen 8). Enligt folksägnet skall trädet ha planterats av CARL XII (se det av FREDBERG under utgivning varande arbetet »Det gamla Göteborg»). Vid restaureringen av skansen Kronan för cirka 20 år sedan blev den ihåliga stammen på det gamla trädet genom överste GRILLS försorg »plomberad», d. v. s. fylld med betong. Samtidigt förstärktes grenverket med de järnband, som synas å bilden (försättspl. 8). — Vid samma tillfälle borttogs en ungefär manshög oxel, som vuxit upp i en av fönsternischerna på skansen Kronans södra del.

Emil Bäcklin.

Foto: EMIL BÄCKLIN, juli 1920.

Plantering av bergtall och brödtall å 815 meters höjd ö. h.
vid Fjällnäs, Härjedalen.

BARRTRÄDSPLANTERING VID 815 METERS HÖJD Ö. H. I HÄRJEDALEN.

År 1907 (för 13 år sedan) utsåddes en del frö av bergtallen (*Pinus montana*) och brödtallen (*Pinus Cembra*) vid Fjällnäs Högfjällssanatorium i Härjedalen. Resultatet härav framgår av vidstående bild. Till vänster om käppen å bilden synes 1 ex. av *Pinus Cembra*, vilken sämst uthärdad klimatet. De övriga plantorna äro bergtallar.

Emil Bäcklin.

Foto: EMIL BÄCKLIN, juli 1920.

Stora exemplar av jolster (*Salix pentandra*) vid Fjällnäs i Härjedalen.

OVANLIGT STORA EXEMPLAR AV JOLSTER VID FJÄLLNÄS.

Intill Fjällnäs Högfjällssanatorium i Härjedalen står en grupp av fyra ovanligt stora exemplar av jolster (*Salix pentandra*). De två största exemplaren mäta i omkrets nära marken 80, respektive 95 cm (se vidare närstående fig.).

Såsom en egendomlighet kan nämnas, att åtminstone ett av dessa träd för några somrar sedan (i juli månad) bar androgyna hängen (halva hänget honblommor, andra hälften av hänget hanblommor), men i år funnos endast hanhängen på alla träden.

Emil Bäcklin.

NÅGRA MURGRÖNSBILDER FRÅN ÖSTRA SVERIGE.

Murgrönan (*Hedera helix*) är som bekant en synnerligen värdefull parkväxt, och detta icke blott då den med sitt hela året om mörkgröna bladverk bekläder och giver ett särdeles pittoreskt utseende åt byggnader av olika slag, även om dessa arkitektoniskt sett ej äro så vidare tilltalande, utan i kanske minst lika hög grad då den i en park får bekläda stammar av olika lövträd och även barrträd.

Flerstädes i vårt lands södra och mellersta delar och särskilt mångenstädes längs östkusten förekommer murgrönan vild, ibland i en hart när otrolig yppighet. Så t. ex. är i hög grad fallet i den av G. EINAR DU RIETZ («Sveriges natur» 1917, sid. 15—23) beskrivna ekskogen vid Borgholm på Öland. Nästan överallt i denna skog och särskilt upp emot och på lantborgsbranten är murgrönan allmän, och uppträder icke blott krypande på marken utan även längs trädstammarna. Isynnerhet i de delar av nämnda skog, som hava ett snart sagt ogenomträngligt snårskikt av hagtorn, slån och hassel samt *Rosa*- och *Rubus*-arter, olvon (*Viburnum Opulus*), ben-try (*Lonicera Xylosteum*), hårdved (*Cornus sanguinea*), benved (*Evonymus europæa*), måbär (*Ribes alpinum*) och enstaka berberis (*Berberis vulgaris*) och en (*Juniperus*) med en örtvegetation av bl. a. blåsipppa (*Anemone*

hepatica), lundskäfting (*Brachypodium silvaticum*), hundäxing (*Dactylis glomerata*), smultron (*Fragaria vesca*), lundnäva (*Geranium silvaticum*), nejlikkummer (*Geum urbanum*), manna-blöda (*Hypericum quadrangulum*), bergslok (*Melica nutans*), lundslok (*Melica uniflora*), skogsbingel (*Mercurialis perennis*), harsyra (*Oxalis acetosella*), lundgröe (*Poa nemoralis*), gullviva (*Primula officinalis*), lungört (*Pulmonaria officinalis*), häckvicker (*Vicia sepium*) m. fl., förete de murgrönsklädda stammarna en synnerligen tilltalande anblick; det gröna lövvalvet, uppburet av dessa grönsklädda pelare och däremellan snären av blommande buskar och örter för ofrivilligt tanken på sagans och prinsessan Törnrosas féslott. Murgrönan täcker ofta nästan fullständigt

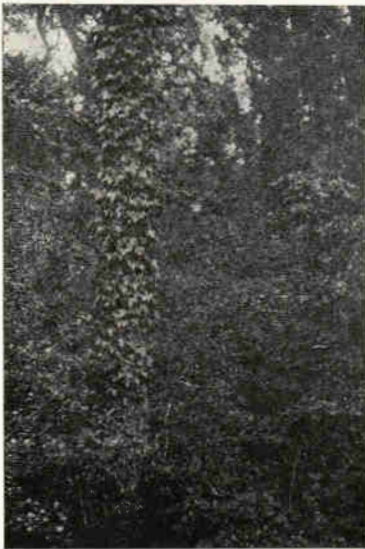

Foto: H. WITTE, aug. 1917.

Fig. 1. Murgrönsklädda ekstammar i Borgholms slottsskog.

stammarna (se fig. 1), och mången gång klättrar den också långt ut på grenarna av stora träd (se fig. 2). Hade LINNÉ under sin Ölands-resa besökt denna ekskog, vilken väl då knappast fanns till, åtminstone synes de nuvarande ekarna i allmänhet ej vara av så synnerligen hög ålder, skulle han säkerligen hava ägnat dessa murgrönsklädda lunder några vackra ord på sitt kärnfulla, talande språk. LINNÉ synes dock på den i norra delen av Kalmar sund belägna ön Jungfrun funnit en liknande vegetationstyp, vilken han (Öländska och Gottländska Resa, sid. 129) beskriver sålunda: »Löfskogen stod som små lunder eller trädgårdar uti afsättningarna af bärget, bestående af trån, knappt 2 famnar höga, fast stammen på Eken ofta kunde vara tjock som en karl; — — —.

Foto: H. WITTE, aug. 1917.

Fig. 2. Ek med murgröna långt ut på grenarna; Borgholms Slottsskog.

Desse Lundar woro så ihopwuxne, at näpligen någon människa utan yx kunde penetrera, och det som sällsamt är ofta af sjelfwa *Hedera arborea*, som här öfwer alt löper, så ihopflätade, som ärtor af Snargräs.»

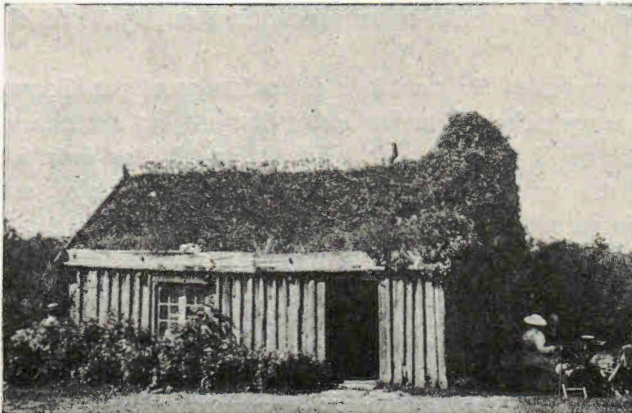

Foto: H. WITTE, aug. 1917.

Fig. 3. »Kaffetorpet» i Borgholms Slottsskog med murgrönsklädd gavel och taklök på torftaket.

Ekskogen vid Borgholm eller Borgholms slotts-

Ekskogen vid Borgholm eller Borgholms slotts-

Foto: H. WITTE, aug. 1917.

Fig. 4. Murgrönklädda träd och pyramidenar på Karön i Ronneby Skärgård.

skog, som den också kallas, är väl värd att besökas icke blott för murgrönans skull utan för sin över huvud taget vackra natur. Man bör då ej heller underlåta att bese det i nämnda skog belägna »Kaffetorpet», vilket erbjuder en särdeles tilltalande anblick med sin murgrönklädda gavel och sitt med taklök (*Sempervivum tectorum*) bevuxna torvtak (se fig. 3).

Även annorstädes i östra Sverige, t. ex. på Karön i Ronneby skärgård, kan man finna särdeles vackra exemplar av murgröna, vilken, som av fig. 4 framgår, kan tillsammans med pyramidformig en giva ett särdeles tilltalande utseende åt lövängen, vårt lands naturliga och ursprungliga park.

Hernfrid Witte.

VILD NYPONBUSKE SOM PRYDNADSVÄXT.

I min trädgård i Svalöf förekommer en buske av *Rosa canina*, som uppnått en högst avsevärd storlek och utgör en verklig prydnad icke blott på sommaren, då den står översållad med tusentals skära blommor (se fig. 1), utan även på hösten, då de gulröda bären åstadkomma en ingalunda obetydlig färgeffekt.

Busken ifråga inplanterades för c:a 12 år sedan från en ett par kilometer från Svalöf belägen skogsbacke. Den har sedan dess nått en storartad utveckling och klättrat upp i en närstående björk till en höjd av över 6 m (se fig. 2). Den har ett omfång av c:a 15 m och består av ett stort antal från jordytan utgående stammar, av vilka en del nått betydande tjocklek.

Vanlig nyponbuske synes mig med fördel kunna användas såsom prydnadsbuske, men bör den då planteras nära något träd, så att den kan erhålla stöd; björk synes mig härvjd genom sin jämförelsevis ringa beskuggning vara lämpligast. Bäst torde den utveckla sig i något så när skyddade syd-lägen. Vad jordmån angår, så torde den väl ej vara så synnerligen nogrånad; på Svalöf växer omskrivna buske i rätt styv lerjord.

Hernfrid Witte.

Foto: H. WITTE, juni 1917.

Fig. 1. Vild nyponbuske såsom prydnadsväxt i villaträdgård på Svalöf.

Foto: N. SYLVEN, nov. 1920.

Fig. 2. Samma nyponbuske som fig. 1, men sent på hösten. (Obs. enstaka skott nå samma höjd som den i trädet sittande gossen.)

EUPHORBIA PALUSTRIS.

Denna den mest storvuxna av våra svenska *Euphorbia*-arter påträffas vildväxande flerstädes i södra Sverige, dock tämligen sällsynt. Den förekommer, som namnet anger, på fuktig mark. I odling är den skäligen ovanlig, och givetvis passar den icke i vilken liten täppa som helst. Det exemplar, som omstående bild återger, växer i trädgården vid Alnarp, och det har säkerligen stått ganska länge på platsen, då det redan för 10 år sedan var särdeles stort och kraftigt. Det befriades då från en del buskar, som hindrade dess utveckling, och för att ytterligare befördra växtligheten har man då och då uppmuntrat det med gödsling. Det har också efter hand nått en storlek, som måste anses ganska respektingivande, och antalet skott uppgick i år till 400. I genomskärning mätte exemplaret, innan skotten nedskurits på hösten, ungefär tre meter, och höjden var omkring två meter. Det pryder också sin plats väl. På våren ge de talrikt alstrade blomställ-

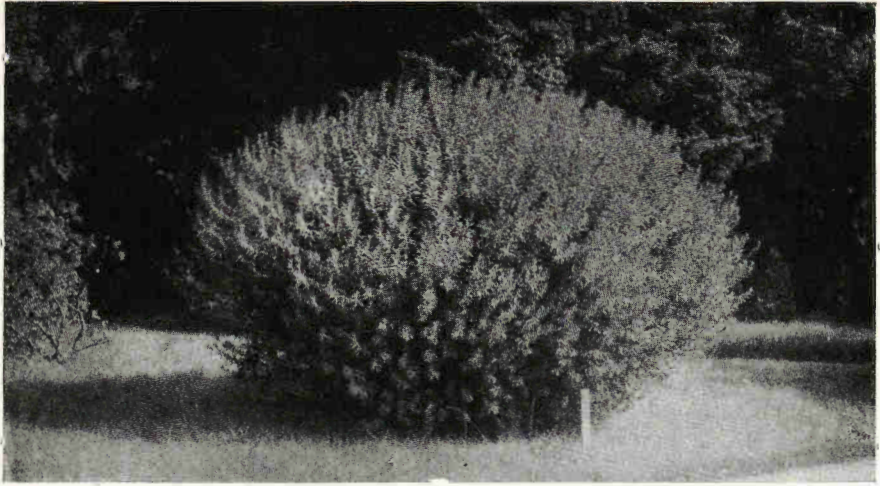

Foto: C. G. DAHL.

Euphorbia palustris i Alnarps trädgård.

ningarna hela växten en ganska kraftig gul färg, och under vackra höstar bli bladen mer eller mindre röda. I färgprakt kan denna art dock icke tävla med sin till storleken underlägsne släkting *E. polychroma*, hos vilken högbladen äro särdeles bjärt ljusgula.

Carl G. Dahl.

IRIS OCHROLEUCA.

Svärdsliljornas stora släkte är så välbekant, att här icke behöver ordas om de mera kända arternas användbarhet för det ena eller andra ändamålet. Här skall blott i korthet påpekas, att arten *ochroleuca* utgör en värdefull tillökning i den redan stora samlingen arter i våra trädgårdar. *Iris ochroleuca* är visserligen känd sedan långt tillbaka och har beskrivits redan av LINNÉ, men icke desto mindre är den, så vitt jag kunnat finna, tämligen sällsynt i svensk odling.

Dess förtjänster äro i korthet följande: en utomordentlig kraftig växt (mer än meterhög), frodiga och vackra blad av svagt blåskiftande grönska, stora, ovanligt hållbara blommor av vacker färg (vit med guldgul mitt)¹⁾

¹⁾ På bilden framträda de guldgula partierna som mörka, då fotografien tagits utan gulskiva.

Iris ochroleuca från Alnarps trädgårdar.

och till sist den sena blomningen, som här vid Alnarps inträffar först i slutet av juni.

Iris ochroleuca kan naturligtvis odlas ungefär på samma sätt som *Iris germanica*, men allra bäst trivs den på fuktigare plats. Här har man planterat den vid kanten av en damm intill *Iris Pseudacorus*, och den trivs där utmärkt. Dessa båda arter passa för övrigt mycket bra tillsammans, och blandade om varandra ge de oss blommor under en särdeles lång period. Fullt så stora och täta tuvor som av *Iris Pseudacorus* bildar denna art icke, men den överträffar i detta avseende alla de andra mera vanliga *Iris*-arterna. Den kan planteras ungefär när som helst utom under själva blomningsperioden.

Carl G. Dahl.

LITTERATUR RÖRANDE DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Efterföljande förteckningar upptaga den i svenska bokmarknaden utkomna litteraturen i hithörande ämnen samt viktigare och större arbeten från andra länder. För senaste året eller 1919 har ur tidskriftsgrannar i Skandinavien upptagits viktigare uppsatser och meddelanden. Som emellertid ej alla norska, danska och finska tidskrifter förekomma i de svenska biblioteken, är denna förteckning ur tidskrifterna tyvärr ej alldeles fullständig.

En viss svårighet har förelegat vid ämnets avgränsning, då dendrologien dels berör skogsbruket och dels pomologien. I allmänhet äro här medtagna beskrivningar om träden (även i skogsbruket) och deras vård, men däremot ej arbeten om deras ekonomiska avkastning och tillgodogörelse, vilket måste räknas till den rena skogshushållningen. Arbeten rörande träd och buskar av pomologiskt intresse upptagas i allmänhet, men däremot ej rena pomologiska uppsatser om olika äpplesorter och dylikt.

Under år 1920 utkomna arbeten förtecknas först i nästa årgång av »Lustgården», för att detta årets litteratur må omnämnas så fullständigt som möjligt.

1. STÖRRE DENDROLOGISKA ARBETEN, UTGIVNA UNDER ÅREN 1916—1919.

Abelin, Rudolf: Den mindre trädgården. En bok för täppan och torpet. 7 Uppl. Stklm. 1919. 167 s. 17 pl. Fritze. Pris kr. 2:25.

Almqvist, S.: Sveriges Rosæ. Stockholm 1919. P. A. Norstedt & Söners förlag. 50 sid. Pris 4 kr.

Arnell, Axel: Fenologiska iakttagelser vid Härnösand. Arkiv för botanik. Uppsala 1916. 21 sid. Pris 75 öre.

Balfour, Bayley: New Species of Rhododendron. Notes from the Royal Bot. Garden, Edinburgh. Vol. X, s. 79—165; vol. XI s. 19—153; vol. XII s. 1—186.

- Bates, J. S. and Sterns, R. W.:* Canadian Douglas fir. Its Mechanical and Physical Properties. (Departm. of the Interior, Canada, Forestry Branch-Bull. n:o 60). Ottawa 1918. 84 sid. 59 fig.
- Beekman, H.:* De omloop van den djati (teak). Mededeelingen van het Proefstation voorhet Boschwesen n:o 3. Batavia 1918. 74 sid. och 17 tabellbilagor samt 13 graf. framställningar. 4:o.
- Brockmann-Jerosch, H.:* Baumsgrenze und Klimacharakter. Zürich 1919. Rascher & C:o. 255 sid. och 4 tavlor. Pris 8 francs.
- Brunius, S.:* Bilder aus dem schweizerischen Nationalpark und seine Umgebung. Bern 1919. Benno Schwabe & C:o. 30 sid. 68 pl. Pris 7.50 frcs.
- Büsgen M.:* Bau und Leben unserer Waldbäume. 2 Aufl. Jena 1917. G. Fischer. 340 sid. Pris 9 mark.
- Callier, A.:* Alnus-Formen der europäischen Herbarium und Gärten. Mitt d. deutsch. dendr. Gesellsch. 1918, s. 39—185.
- Clausen, Otto:* Lærebog i almindelig Havedyrkningslære. Prisbelønet af Alm. dansk Gartnerforening. 2. omarbejdede Udgave. Gyldendalske Boghandel.
- Dahl, Carl G.:* Fruktodling. Den mindre jordbrukarens handbok. Stockholm 1917. Sv. Andelsförlaget. 32 sid. Pris 50 öre.
- Douglas, A. E.:* Climatic Cycles and Tree-growth. A study of the annual rings of trees i relation to climate and solar activity. Washington 1919. Published by the Carnegie Institution of Washington. 127 sid. 40 fig.
- Engler, Arnold:* Tropismen und excentrisches Dichenwachstum der Bäume. Ein Beitrag zur Physiologie und Morphologie der Holzgewächse. 106 sid. 14 tavlor och 16 fig. i texten. Zürich 1918. Beer & C:o. Pris 10 frcs.
- Fleuron, Svend:* Skovene om København. Samlet Udgave af Førerne i Dyrehaven, Hareskovene og Skovene om Fursøen, samt Rude og Geelsskov-København 1919. Gyldendalske Boghandel. 192 sid. 6 kartor och 58 övriga illustr. Pris bunden 8 kr.
- Fries, Rob. E.:* Några drag ur den Bergianska trädgårdens historia 1885—1914. Acta Horti Bergiani. Bd. 6. N:o 1. Stockholm 1918. 24 sid. 106 tavlor och 2 kartor. Pris kr. 7:50.
- Going, Maud:* Our Field and Forest Trees. Chicago 1916. A. C. Mc Clurg & C:o. 222 sid. 60 fig.
- Hagem, Oscar:* Furuens og granens frøsætning i Norge, belyst ved undersøkelse av konglearene 1912—14. (Medd. nr 2 fra Vestlandets forstl. forsøksstation.) Bergen 1917. 190 sid. 53 fig. 4 kr.
- Hauch, L. A.:* Danmarks Trævækst. I. Træarternes Fordringer til Livskaarerne. Kjøbenhavn og Kristiania 1919. Gyldendalske Boghandel. 138 sid. 38 fig. Pris kr 4:75.
- Harms, H.:* Übersicht über die Arten der Gattung Acanthopanax. Mitt. d. deutsch. dendr. Gesellsch. 1918, s. 1—38.
- Heilman, Allan:* Tropeskovbrug. København 1917. 196 sid. 86 fig.
- Helweg, L.:* Nordisk illustreret Havebrugsleksikon. Tredie Udgave. G. E. Gads Forlag 1919. (Hæftesvis.) 12 hæften à 2 kr.

- Henry, Augustine:* Forest, Woods and Trees in Relation to Hygiene. London 1919. Constable and Company. 314 sid. 49 fig. Pris bunden 18 s.
- Hiley, W. E.:* The Fungal Diseases of the Common Larch. Oxford at the Clarendon press. 1919. 204 sid. 73 fig. Pris bunden ungefär kr. 13:50.
- Hutchinson, J.:* The Madden Serie of Rhododendron. Vol. XII s. 1—84, 1919.
- Jenssen, J.:* Lommebog for Gartnere og Havevenner. 9 Aargang 1919. N. C. Roms Forlag.
- Koehne, E.:* Die Kirschenarten Japans. Mitt. d. deutsch. dendr. Gesellsch. 1917, s. 1—65.
- Landgren, Lillie:* Vår Trädgård. 2 uppl. Uppsala 1916. 106 sid. Askerbergs förlag. Pris kart. kr. 1:90.
- Lind, J.:* Kortfattede praktiske Anvisninger til Bekæmpelse af Haveplanternes Sygdomme. Udgivet af Alm. dansk Gartnerforening. 4 forøgede og reviderede Udgave. København 1919. Pris 50 öre.
- Lind, Gustaf:* Skolträdgården. Handledning vid undervisningen i trädgårdsskötsel m. m. Stockholm 1917. Wahlström & Widstrand. 368 sid. 120 fig. Pris 6 kr.
- Lindman, C. A. M.:* Svensk fanerogamflora. Stockholm 1918. P. A. Norstedt & Söner. 639 sid. 330 fig. Pris kart. 16 kr.
- Bilder ur Nordens Flora efter Palmstruch m. fl. Svensk botanik. Andra uppl. Wahlström & Widstrands förlag. H. 1—25 à 3 kr.
- Loesener, Th.:* Über die Aquifoliaceæ, besonders über Ilex. Mitt. d. deutsch. dendr. Gesellsch. 1919, s. 1—65.
- Margareta:* Vår trädgård på Sofiero. Stockholm 1916. 55 sid. Norstedt. Pris inb. kr. 2:25
- Från Blomstergården. Stockholm 1917. 76 sid. Norstedt. Pris inb. kr. 9:50.
- Matthiesen, C.:* Haven. Urtehaven, Frugthaven, Blomsterhaven samt lidt Stuegartneri. Efter en lang Aarrækkes Erfaringer. 4 Udg. København 1919, Roms forlag. 128 sid. Pris inb. 3 kr.
- Meredith, Lewis B.:* Klippträdgården, dess anläggningar och underhåll. Övers. av Elisabeth Lovén, Stockholm 1916. 241 sid. 21 pl. Pris inb. kr. 6:75
- Merz, F.:* Die Edelkastanie, ihre volkswirtschaftliche Bedeutung, ihr Anbau und ihre Bewirtschaftung. Bern 1919. 69 sid. 18 fig. Pris 0:70 fr.
- Mæwes, F.:* Die Mistel. Naturdenkmäler. Vorträge und Aufsätze. Berlin 1918. Gebrüder Bornträger. 96 sid. Pris 1:80 mark.
- Molisch, H.:* Trädgårdsväxternas livsföreteelser. Översättning av *Nils Sonesson* och *Rud. Florin*. Stockholm 1919. Alb Bonnier. 298 sid. 137 fig. Pris 18 kr.
- Morton, B. R. and Lewis, R. G.:* Native Trees of Canada. (Departm. of the Interior, Canada. Forestry Branch-Bull. n:o 61). Ottava 1917, 233 sid. 221 fig.
- Møller, Birgitte:* Trær og Buske i Danmarks Skove. En botanisk forstlig og kulturhistorisk Skildring af de i vore Skove voksende Trær og Busker. København 1916. H. Hagerup. 316. sid. 75 fig. Pris kr. 5:75.
- Neger F. W.:* Die Krankheiten unserer Waldbäume und wichtigsten Gartengehölze. Stuttgart 1919. Ferd. Enke. 234 fig. Pris 30 mark + dyrtidstillägg.

- Norén, G.*: Trädgårdstappan. Illustrerad trädgårdsbok för trädgård och tappan. Uppsala 1919. 127 s. 29 fig. Lindblads förlag. Pris kr. 2:50.
- Norrlands skogsvårdsförbund*: Kort handledning i skogshushållning. Andra uppl. Stockholm 1918. 365 sid. 205 fig. Pris bunden kr. 7:50. Speciell dendrologi å sid. 45—102.
- Nordenstreng, Ellen & Rolf*: Blomsterdyrkan och trädgårdskult. Överblickar och framstötär. Stockholm 1918. 223 s. 16 pl. Geber. Pris inb. 13 kr.
- Ostenfeld, C. H.*: Danmarks Plantevækst. (I Daniel Bruun, Danmark. Land och Folk. Bog I, s. 145—168). København 1919. Pris för hela bandet, bundet 34 kr.
- Palm, Bj.*: Svenska Taphrina-arter. Arkiv för botanik. Uppsala 1916. 41 s. Pris 1 kr.
- Pekrun, Arthur*: Frukträdens rationella beskärning samt omympning och plombering m. m. Fri övers. från tyskan av Ernst v. Post under medverkan av S. Adolf v. Post. Stockholm 1917. C. E. Fritze. 141 sid., 85 fig. Pris kr. 2:50
- Petersen, O. G.*: Træer og Buske. Diagnoser til Dansk Frilands-Trævækst. Gyldendalske Boghandel. Kjøbenhavn 1916. 517 sid. 248 fig. Pris kr. 9:50.
- Pilger, R.*: Die Taxales. Mitt. d. deutsch. dendr. Gesellsch. 1916. s. 1—28.
- Sargent, C. S.*: Notes on North Amerikan trees, in »The Botanical Gazette». *Quercus* LXV (1918) s. 423—459; *Carya* LXVI (1918) s. 229—258; *Tilia* LXVI (1918) s. 421—511; Verschiedene LXVII (1919) s. 208—242.
- Schnitler, Carl W.*: Trädgårdskonstens historia i Europa. Bemynd. övers. från förf:s norska manuskript av H. Flygare. Stockholm 1917. 211 sid. 4 pl., 4:o. Geber. Pris 18 kr.
- Schotte, Gunnar*: Lärken och dess betydelse för svensk skogshushållning. (Medd. fr. Statens skogsförsöksanstalt, h. 13—14). Stockholm 1917, sid. 529—840 + [16] + 2 + LIX — LXXXIV. 11 planscher och 107 fig.
- Om skogsfrö och dess insamling. Skogsvårdsf. folkskr. n:o 8. Andra uppl. Stockholm 1917. 32 sid., 40 fig. Pris 50 öre.
- Sonesson, Nils*: Handbok för trädgårdsodlare. Utg. av . . . under medverkan av framstående fackmän på trädgårdsodlingens olika områden. Stockholm 1919. Alb. Bonnier. 1268 s. Pris 36 kr.
- Sudworth, George B.*: The spruce and balsam fir trees of the Rocky Mountain region. (U. S. Dep. of Agr. Bull. n:o 327). Washington 1916. 43 sid. 10 kartor och 25 planscher.
- The pine trees of the rocky mountain region. U. S. Dep. of Agr. Bull. 460. Washington 1917. 48 sid., 28 planscher och 14 kartor.
- Sylvén, Nils*: De svenska skogsträden, 1 Barrträden. Stockholm 1916. C. E. Fritze. 299 sid., 234 fig. Pris 8 kr.
- Warming, E.*: Dansk Plantevækst. 3 Skovene. Udgitt af Dansk Botanisk Forening. 635 sid., 383 ill. København 1916—1919.
- Webster, A. D.*: Coniferous Trees. For Profit & Ornament. London 1918. Constable and Company ltd. 298 sid., 29 planscher.
- Seaside Planting for Shelter, Ornament & Profit. London 1918. T. Fischer Unwin. 156 sid., 4:o 32 pl. Pris bunden cirka 19 kr.

- Wille, N.: Norges skogtræer. (Del av Landbruks-boken.) Kristiania 1919.
H. Aschehoug. 84 sid., 10 fig.
- Åkerstein, Harald: Dala-hemmens trädgårdsbok. Kortfattad handledning i
köksväxtodling jämte anvisningar för träds och buskars plantering m. m.
Falun 1917. 68 sid. Pris kr. 1:25.

* * *

- Bulletin de la *Société Dendrologique de France* har ej utkommit under åren,
1915—1919, men utkommer ånyo under år 1920. Adr. M. Hickel, Rue
Camp-la-garde 11 à Versailles.
- Mitteilungen der *Deutschen Dendrologischen Gesellschaft* 1916, 360 sid., 1917,
386 sid., 1918, 384 sid., 1919, 402 + X sid. Red. Dr. Graf v. Schwerin,
Thyrow.
- Transactions of the *Royal Scottish Arboricultural Society*, vol. XXX (1916)
132+26+48 sid., vol. XXXI (1917) 176+20+32 sid., vol. XXXII (1918)
212+23+31 sid., vol. XXXIII (1919) 170+35+16 sid. Red. Robert Gallo-
way, Edinburgh.

2. UR TIDSKRIFTLITTERATUREN 1919.

a) Svenska tidskrifter.

- B[ovin], K[nut]: En vacker vårbuske. Ribes niveum. Viola 1919, n:o 4.
— Kastanjen. Viola 1919, n:o 27.
— En oasis på Tiveden, (C. J. Adamsons örtagård). Viola 1919, n:o 47.
— En ståtlig spiréa (*Spiræa Aitchisonii*). Viola 1919, n:o 51—52.
- Bussler, Edith: Vinodling utomhus. Tappan 1919, s. 72—74.
- Bülow, Waldemar: En örtagård i skogen. Tappan 1919, s. 1—6.
- Börjeson, Einar: Fruktträd efter landsvägarna. Sv. Pom. fören. årsskr. 1919,
s. 59—60.
- Darlington, H. R.: Notiser angående några nya rosor. Trädgården 1919, s.
57—59. (Övers.)
- Dieden, Henrik: Om skogsförhållandena på Island. Skogen 1919, s. 293—300.
- Ekman, R. Ragnar: Något om uppdragning av formfruktträd. Tappan 1919,
s. 68—70.
- Florin, Rudolf: Från ett besök vid Flahult och Torestorp. Sv. Pom. fören.
årsskr. 1919, s. 11—13.
— Ett besprutningsförsök med svavelkalkvätska mot skorvsvamp sommaren
1918. Sv. Pom. fören. årsskr. 1919, s. 7—11.
- Follmer, A.: Björken som alléträd. Tappan 1919, s. 71.
— Om häckväxter. Tappan 1919, s. 137—140, 155—157.
— En hängasp. Tappan 1919, s. 162.

- Fries, Rob. E.*: Strödda iakttagelser över Bergianska trädgårdens Gymnospermer. Acta Horti Bergiani. Bd. 6, n:r 4. Stockholm 1919. 24 sid.
- Fries, Thore, C. E.*: Experiment över björkens lövsprickning i skogsgränser och dalbottnar. Sv. Bot. Tidskr. 1919, s. 43—47.
- Grinndal, Th.*: Tidig eller sen skogssådd. Skogen 1919, s. 124—127.
- Henning, Ernst*: Om disposition och immunitet i fråga om växtsjukdomar Trädgården 1919, s. 205—208, 211—212.
- Hesselman, Henrik*: Om pollenregn på havet och fjärrtransport av barrträds-pollen. Geol. Fören. i Sthlm. förhandl. Bd. 41, s. 89—99.
- Iakttagelser över skogsträdspollens spridningsförmåga. Medd. fr. Statens Skogsförsöksanst. H. 16, n:r 2 (Bil. till Skogsv. tidskr. 1919) s. 27—60.
- Om törskatesvampens spridning. Statens Skogsförsöksanstalt. Flygblad n:r 15. Stockholm 1919, 8 sid., även i Skogen 1919, s. 9—16.
- Holmquist, Hjalmar*: Några fruktträdsrön från Värmland. Sv. Pom. fören. årsskr. 1919, s. 137—142
- Lagerberg, Torsten*: Snöbrott och toppröta hos granen. Medd. fr. Statens Skogsförsöksanst. 1919, n:r 5. 48 sid.
- Larsson, L.*: Om odling av körsbär. Trädgården 1919, s. 171—174, 185—193, 209—210, 219—221. (Finska trädgårdsodl.)
- Fruktträdplantering i prydnadsträdgård eller park. Trädgården 1919, s. 227—229, 236—238, 242—243, 254—255. (Fruktträdgårdsodl.)
- Larsson, O.*: Ett ståligt vårdträd (*Sambucus nigra*). Täppan 1919, s. 65 .
- Skånes trädgårdsstad. Täppan 1919, s. 169—173.
- Lindberg, Ferd.*: Bredsådd. Skogen 1919, s. 108—111.
- Lundberg, Gustaf*: Några synpunkter på framtida svenskt skogsbruk. Skogsvännen 1919, sid. 97—105.
- Löving, Gustaf*: Pomologiska försöksträdgårdar i Sverige. Trädgården 1919, s. 42—43.
- Enen som solitärträd. Täppan 1919, s. 44.
- Backen vid Winninge. Täppan 1919, s. 88—90.
- Det Kgl. Danske Haveselskab och dess trädgård. Täppan 1919, s. 97—100.
- Bäckagården. Täppan 1919, s. 124—126.
- Magnusson, Karl*: Tätare plantering av fruktträd. Sv. Pom. fören. årsskr. 1919, s. 56—58.
- Mellström, Gösta*: Trädens fruktsättning år 1919. Skogen 1919, sid. 285—292.
- Skogsträdens frösättning år 1918. Medd. fr. Statens Skogsförsöksanst. H. 16, n:r 1, s. 1—26.
- Myllenberg, Birger*: Vågrät kordong. Täppan 1919, s. 34—35.
- Trädgårdens inramning. Täppan 1919, s. 122—123.
- Palm, Emil*: Fördelen med omskolade plantor. Västra Sveriges Skogsvårdsförbunds årsskrift 1919, sid. 9—10.
- Petersson, J. Wilh.*: En idyllisk täppa. Täppan 1919, s. 109.

- Romell, Lars Gunnar*: Sammanväxning och naturympning. Skogen 1919, s. 133—141.
- Anatomiska egendomligheter vid en naturympning av gran på tall. Medd. fr. Statens Skogsförsöksanst. H. 16, n:r 3. (Skogsv. tidskr. 1919), s. 61—66.
- Nya fyndställen för id. Skogsv. tidskr. 1919, s. 277—280.
- Lööf, K. Wilh.*: Vindskydd. Trädgården 1919, s. 93, 114—115.
- von Schwerin, Fritz Graf*: Något om äkta och oäkta hängträd. Trädgården 1919, 290—291, 300. (Ur Gartenflora.)
- Rödblådiga växter. (Övers.) Trädgården 1919, s. 165—166, 169—170, 181—183.
- Sernander, Rutger*: Den svenska hagens historia. Handl. till Landtbruksveckan år 1919, s. 167—173.
- Sonesson, Nils och Stålfelt, M. G.*: Redogörelse för Sveriges Pomologiska Förenings gödslingsförsök med fruktträd. Sv. Pom. fören. årsskr. 1919, s. 97—128.
- Steffner, G.*: Att själv uppdraga sina stamrosor. Trädgården 1919, sid. 99—100.
- Stålfelt, M. G.*: Om variationerna i fruktträdens skördeutbyte. Sv. Pom. fören. årsskr. 1919, s. 46—55.
- Sylvén, Helge*: Skogsförhållandena i Nordamerikas Förenta Stater och dess skogars framtid. Skogen 1919, sid 257—271.
- Sylvén, Hjalmar*: Våra vanligaste barkborrar (examineringstabeller). Hedemora 1919. Förf. förlag. 24 sid., 21 fig. Pris 1 kr.
- Tegnér, Esaias*: Våra blommors namn. Täppan 1919, s. 49—51.
- Thorssell, John*: Rosor. Deras symbolik och luxuösa historia. Trädgården 1919, s. 217, 225—227.
- Trägårdh, Ivar*: Skogsinsekternas skadegörelse under år 1917. Medd. fr. Statens Skogsförsöksanst. H. 16, n:r 4. (Skogsv. tidskr. 1919), s. 67—114.
- Några allmänna men hittills föga uppmärksammade barkborrar och deras gångsystem. Skogen 1919, s. 237—246.
- Vesterlund, Otto*: Klibbalens utbredning i Dalarna. Skogen 1919, s. 272—275.
- Wibeck, Edvard*: Om tall- och granfrö från Norrland. Skogen 1919 s. 97—107.
- A. B.*: Till trädgårdens historia. Trädgården 1919, s. 316—319.
- A. P.*: Hagtorsarterna. Trädgården 1919, s. 314—316.
- Blåregn*. Täppan 1919, s. 115.
- E.*: Några ord om rossorter. Täppan 1919, s. 100—102.
- L. N.*: Om häckar. Trädgården 1919, s. 49—50.
- *s—*: *Daphne mezereum*. Trädgården 1919, s. 59.
- Körsbärslagern (*Prunus laurocerasus*). Trädgården 1919, s. 201.
- »Robin»: *Robinia Pseudacacia*. Trädgården 1919, s. 1.
- Viburnum*. Trädgården 1919, s. 25—26.

b) Danska, norska och svensk-finska tidskrifter.

- Backman, A. L.*: Linden (*Thilia ulmifolia*) i mellersta Österbotten. Medd. af Societas pro Fauna et Flora fennica, h. 44. Helsingfors 1918 (exp. 1919) s. 134—141.

- Bang, J. P. F.*: Lidt om Bjergfyrskovens Behandling. Dansk Skovf. Tidsskr. 1919, s. 189—195.
- Behrens-Klausen, A.*: Prydhaven. Havedyrkeren 1919, s. 11—12.
- Berzelius, Jacob*: Om dyrkning av pil (Oversættelse fra »Skogen»). Tidsskr. f. Skogbruk 1919, s. 58—65.
- Brenner, M.*: Pinus silvestris L. f. virgata Casp. i Ingå, Nyland Abnorma barrträd och deras fortplantning. Medd. af Societas pro Fauna et Flora fennica 44 h. Helsingfors 1918 (exp. 1919), s. 32—38.
- Iakttagelser med afseende å de abnorma grankottarnas uppkomst. Medd. af Societas pro Fauna et Flora fennica 44 h. Helsingfors 1918. (exp. 1919), s. 20—32.
- Några kottefjällsformer hos vanliga granen, Picea excelsa (Lam.) Link i Nyland. Medd. af Societas pro Fauna et Flora fennica 1916—1917. Helsingfors 1917 (exp. 1919), sid. 63—75.
- Abnorma kottefjäll och kottar hos den vanliga granen. Picea excelsa (Lam.) Link i Ingå. Medd. af Societas pro Fauna et Flora fennica 1916—1917. Helsingfors 1917 (exp. 1919), sid. 13—21.
- Bruun, Alfred*: Iakttagelser over dato for Løvspring, Blomstring, Frugtmodning og Løvfald i den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Have i Aarene 1887—1915. Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Aarskr. 1919, s. 308—316 jämte tabeller.
- Bohn-Jespersen, J. F. W.*: Om Sitkagranen i Klitten. Dansk Skovf. Tidsskr. 1919, s. 101—109.
- Collin, C. M.*: Om skogskulturer. Helsingfors 1919, 45 s. Pris 5 mark.
- Dalgas, Chr.*: Hvorledes bevarer vi vore Skove og Smaaplantninger? Tilsynet med de private Skove. Hedeselskabets Tidsskr. 1919, s. 32—34.
- Dalgas, J. M.*: Døende Egeskov i Vestfalen. Dansk Skovf. Tidsskr. 1919, s. 64—72.
- Dorph-Petersen, K.*: Frøavl og Frøkontrol i Danmark. Nordisk Jordbrugsforskning 1919, s. 212—217.
- Beretning fra Statsfrøkontrollen for det 48. Arbejdsaar fra 1 Juli 1918, til 30 juni 1919. Tidsskr. f. Planteavl. 1919, s. 625—682.
- Erdal, Toralv*: Fra Nordland. Norsk Havetidende 1919, s. 2—5.
- Frisak, Astri*: Den fremtidige ordning ved Landbrukshøiskolens havebrugsafdeling. Norsk Gartnerforenings tidsskrift 1919, s. 182—185.
- Hauch, L. A.*: Bemærkninger om Klimaets Indflydelse paa Trævæksten i Danmark. Bot. Tidsskr. 1919, 36 Bind, s. 323—328.
- Klimaets Indflydelse paa Udviklingen af Bøgens Sommerskud. Dansk Skovf. tidsskr. 1919, s. 13—28.
- Heikinheimo, Olli*: Skogskulturer. I. Skogskulturer i Finland nödvändiga. II. Resultaten av i Finland verkställda skogskulturer överhuvudtaget goda. Upps. i Skogsbr. 1919, s. 161—170.
- Helander, A. Benj.*: Från en studieresa till Lithauen, Polen och Tyskland. Upps. i Skogsbr. 1919, s. 45—48, 60—64, 111—112, 138—141, 157—160.

- Helms, Johs.*: Billige Granplanter. Fra Skoven og Træmarkedet 1919, s. 1—2.
— Weymouthsfyrren paa Silkeborg Skovdistrikt. Dansk Skovforenings Tidsskr. 1919, s. 402—408.
- Helstad, K.*: Furuens høidegrænse. Skogeieren 1919, s. 129—130.
- Hintikka, P. J.*: Om stubbröta hos björken. Upps. i Skogsbr. 1919, s. 97—102.
- Holmboe, Jens*: Verdenskrigen og Europas plantevækst. Naturen 1919, s. 16—29.
- Holmsen, Gunnar*: Litt om grangrænsen i Fæmundstrakten. Tidsskr. f. Skogbruk. 1919, s. 39—48.
- Hjølstj, H.*: Anlæg av en villahave. Havedyrkeren 1919, s. 3—5.
- Holtén, Just*: Gamle Ege i Grevskaftet Christianssæes Skove: Tilvækst- og Alderbestemmelser. Dansk Skovf. tidsskr. 1919 s. 381—395.
- Hjelde, Jon*: En haardfør efeuvarietet. Norsk Havetidende 1919, s. 163—165.
- Jelstrup, Henrik*: Skogen i Trøndelagen. Skogeieren 1919, s. 201.
- Jensen, N. P.*: Nogle værdifulde Spiræa-sorter. Haven 1919, s. 258—259.
- Killingstad, A.*: Er der noget middel mot frostskaften paa havens kulturplanter. Norsk Havetidende 1919, s. 37—40.
— Alderdomstegner og sykelihood hos frukttrærne. Norsk Havetidende 1919, s. 118—121.
- Kølpin-Ravn, F.*: Svampeangreb paa Bøgeolden. Fra Skoven og Træmarkedet 1919, s. 99—103.
- Lie, Haakon*: Fjeldskogen. Tidsskr. for Skogbruk. 1919, s. 145—190.
- Lind, J.*: Om Forebyggelse af Plantesygdomme. Haven 1919, s. 9—13.
- Multamäki, S. E.*: Skogarna i Savolaks och Karelen. Upps. i Skogsbr. 1919, s. 113—116.
- Misvær, H.*: «Forhaver» i storbyer. Norsk Gartnerforenings tidsskrift 1919, s. 71—75.
- Myrhvold*: Skogkultur i Frankrike. Tidsskr. f. Skogbruk 1919, s. 8—15.
- Olstad, Gustav*: Frukttræers beskæring. Norsk Gartnerforenings tidsskrift 1919, s. 38, 41—44.
- Opsahl, Waldemar*: Indtryk fra en studiereise gjennem de danske skoge. Tidsskr. for Skogbruk 1919, s. 209—222.
- Popp, Anders*: Dyrkning av endel morelsorter. Norsk Havetidende 1919, s. 147—151.
- Rafn, Johannes*: Skovfrøanalyser i Sæsonen 1917—18. Dansk Skovf. Tidsskr. 1919, s. 8—12.
- Resvoll-Holmsen, Hanna*: Om birkens, furuens og granens samfund og deres betydning i vort lands husholdning. Naturen 1919, s. 130—137, 174—181.
- Sabroe, Axel S.*: Skovtræer i det nordlige Japan. København 1918.
- Vesterinen, Emil*: Skogarna i Estland. Iakttagelser gjorda i Kilings revir. Upps. i Skogsbr. 1919, s. 151—156.
- Vikhammer, P.*: Om granen som fremtidig skogtræ nordenfor polarcirklen. Tidsskr. for Skogbruk, 1919, s. 253—269.
- Selskabet for Silkeavl og Morbærbuskdyrkning i Danmark. 18. Aarsberetning 1918.

- Slynrosor. Havedyrkeren 1919, s. 75—76.
O. H.: Stenhøie. Havedyrkeren 1919, s. 83—84, 91—92, 99—101.
HP: Haveporten. Havedyrkeren 1919, s. 107.
O. L. M.: Rhododendron som frilandsplante i vore haver. Norsk Havetidende 1919, s. 161—163.
 Jægersborg Dyrehave. Dansk Skovf. Tidsskr. 1919, s. 4—8.

3. NORDISKA TIDSKRIFTER,

vari då och då förekomma uppsatser eller meddelanden, som beröra dendrologi och parkvård.

SVENSKA.

- Acta Horti Bergiani. Meddelanden från Kungl. Svenska Vetenskaps Akademiens trädgård, Bergielund. Utg. Bergianska stiftelsen, Stockholm.
 Arkiv för Botanik. Utg. K. Svenska Vetenskaps Akademien, Stockholm. Tvångfria häften.
 Botaniska Notiser. Utg. C. F. O. Nordstedt, Lund. 6 häften per år. Pris kr. 6.
 Entomologisk Tidskrift. Utg. Entomologiska föreningen i Stockholm. 4 häften per år. Pris 10 kr.
 Fauna och Flora. Populär tidskrift för Biologi. Utg. Einar Lönnberg. 6 häften. Pris 10 kr.
 Lantbruks-Akademiens Handl. och Tidskr. Utg. Kungl. Lantbruksakademien, Stockholm. 8 häften. Pris 6 kr.
 Meddelanden från Statens Skogsförsöksanstalt. Utg. Statens Skogsförsöksanstalt, Stockholm.
 Norrlands Skogsvårdsförbunds tidskrift. Utg. av Norrlands Skogsvårdsförbund Umeå. 4 häften. 8 kr.
 Svensk Botanisk Tidskrift. Utg. Svenska Botaniska Föreningen, Stockholm. 4 häften. Pris 15 kr.
 Svensk Trädgårds-Tidning. Organ för Sveriges konditionerande Trädgårdsmästare-Förbund, Stockholm. 12 h. Pris kr. 6:40.
 Skogen. Utg. Svenska Skogsvårdsföreningen, Stockholm. 12 häften per år. Pris 5 kr.
 Skogsvårdsföreningens Tidskrift. Utg. Svenska Skogsvårdsföreningen. 12 häften per år. Pris 15 kr.
 Sveriges Pomologiska Förenings årsskrift. Stockholm. 4 häften.
 Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift, Stockholm. Pris 5 kr.
 Tidskrift för Hembygdsvård. Utgiven av Samfundet för Hembygdsvård. Lund. 6 häften. Pris 8 kr.

- Täppan. Tidskrift för trädgårdsskötsel. Utg. Skånska Trädgårdsföreningen Malmö. 12 häften. Pris 6 kr.
- Viola. Illustrerat Notis- och Annonsblad för Trädgården. Utg. Knut Bovin, Kungsängen. 52 n:r. Pris kr. 3:50

NORSKA.

- Havedyrkeren. Organ for det praktiske havebrug. Utg. H. Holst, Kristiania. 24 n:r. Pris kr. 4:50.
- Meddelelser fra Det norske skogforsøksvæsen. Aas. Tvångfria häften.
- Meddelelser fra Vestlandets forstlige Forsøksstation. Bergen. Tvångfria häften.
- Naturen. Illustreret maanedsskrift for populær naturvidenskab. Utgit av Bergens museum. Bergen. 12 heften. Pris 8 kr.
- Norsk gartnerforenings tidsskrift. Utgit av Norsk Gartnerforening. Kristiania. 24 n:r. Pris 6 kr.
- Nyt magasin for naturvidenskaberne. Kristiania. Utg. N. Wille. 4 heften. Pris 5 kr.
- Skogeieren. Organ for Norsk skogeierforbund. Kristiania. 24 n:r. Pris 5 kr.
- Tidsskrift for skogbruk. Utgit av Det Norske Skogselskap. Kristiania. 12 heften. Pris 5 kr.
- Ukeskrift for landbruk. Særskilte avd. for havebrug og skogbruk. Utg. Joh. L. Hirsch. Kristiania. 52 n:r. Pris 10 kr.

DANSKA.

- Botanisk Tidsskrift. Udg. af Dansk Botanisk Forening. Botanisk Museum, København. K. Pris kr. 7:50.
- Dansk botanisk Arkiv. Udg. af Dansk Botanisk Forening. Botanisk Museum, København. K.
- Dansk Skovforenings Tidsskrift. Organ for Dansk Skovforening og Danske Forstkandidaters Forening. Brogade 3, København. 4 n:r. Pris 10 kr.
- Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark. Udg. ved den forstlige Forsøgskommission. Eivindsvej 37, Charlottenlund.
- Flora og Fauna. Udgitt af Naturhistorisk Forening for Jylland. Silkeborg. 5 häften.
- Gartnertidende. Organ for Almindelig dansk Gartnerforening. Puggaarsgade 11, København B. 52 n:r. Pris 8 kr.
- Havekunst. En nordisk tidskrift för trädgårdskonst. Hellerup, Tranegaardsgade 4.
- Haven. Medlemsblad for De samv. danske Haveselskaber. Sølvgade, København. 24 Hefter.
- Hedeselskabets Tidsskrift. Udg. af Hedeselskabet. Viborg. 24 n:r. Pris 4 kr.
- Maanedlige Oversigter over Sygdomme hos Haveplanterne fra Statens plantepatologiske Forsøg. Lyngby. 12 n:r.

- Naturens Verden. Udg. med Støtte af Undervisningsministeriet og af Danmarks naturvidenskabelige Samfund. Foraarsvej 28, København. 12 n:r, 16 kr.
- Nordisk Jordbruksforskning. Organ for nordiske jordbruksforskeres forening. København. 6 heften per år. Pris 10 kr.
- Tidsskrift for Planteavl. Organ for Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. Udg. af Statens Planteavlsudvalg. V. Boulevard 34, København B. 4 å 5 n:r. Pris 6 kr.
- Vort Havebrug. Medlemsblad for Det jydskes Haveselskab. Vonge Planteskole. Tørring. 12 n:r, 3 kr.

FINSKA.

- Acta Forestalia Fennica. Utgivas av finska Forstsamfundet. Helsingfors.
- Acta Societatis pro Fauna et Flora fennica. Helsingfors.
- Bidrag till kännedomen av Finlands natur och folk. Utgivna av Finska Vetenskaps-societeten. Helsingfors.
- Fennia. Utgives av Sällskapet för Finlands geografi.
- Finska trädgårdsodlaren. Organ för Nylands svenska trädgårdssällskap i Helsingfors och Sällskapet Aura trädgårdsvänner i Åbo. 12 n:r.
- Meddelanden från Finska Forstföreningen. Forstlig tidsskrift. Hälsingfors. 12 häften.
- Meddelanden av Societas pro Fauna et Flora Fennica.

G. Schotte.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Möjligheterna för bildandet av en svensk dendrologisk förening ha under de senaste åren upprepade gånger dryftats man och man emellan.

På direktör C. G. DAHLS å Alnarp initiativ utsändes den 10 febr. 1920 ett »förslag till upprop», och åtföljdes detta av en av C. G. DAHL, GUNNAR SCHOTTE och NILS SYLVÉN undertecknad, så lydande skrivelse:

»Med översändande av närslutna »förslag till upprop» få undertecknade härmed till Eder ställa en vördsam förfrågan, huruvida Ni är villig som inbjudare medverka vid bildandet av en *svensk dendrologisk förening*. Förslaget till upprop torde i så fall med Eder underskrift snarast återsändas till undertecknad Sylvén, adress Svalöf.»

På denna förfrågan ingingo omgående ett stort antal jakande svar. Den 15 mars kunde följande av ej mindre än 54 personer med H. K. H. PRINS CARL i spetsen undertecknade upprop utfärdas:

»I Sverige, där hela naturen fått sin särprägel av trädvegetationen, bör man vänta ett livligare intresse än annorstädes för kännedom om träd och buskväxter. Av ålder hava ock vårt lands världsberömda botanister — män sådana som RUDBECK, LINNÉ, THUNBERG, ELIAS FRIES — icke blott ägnat ett vetenskapligt studium åt de svenska träden och buskarterna, utan ock velat väcka samtidens och eftervärldens intresse för dessa växtvärldens främste.

Det arv, som anförtrots oss av sådana märkesmän, har ej alltid vårdats med den pietet, det förtjänt, trots många växtvännens varma intresse för dit hörande frågor. Viktiga rön ha blivit obeaktade och glömda, och många gamla värdefulla exemplar av träd och buskar i skogar, parker och trädgårdar ha hänsynslöst skövats och förgåtits. Meningslösa experiment ha utförts med ömtåliga växter, och man har av brist på sakkunskap försummat att odla arter eller former, som skulle ha berett odlaren både nöje och nytta. Utan tvivel skulle mycket kunna uträttas på dendrologiens område hos oss genom en sammanslutning av för saken intresserade personer. Ett planmässigt insamlande av gjorda rön skulle säkerligen visa sig fruktbarande för vår parkkultur. Undersökningar av många äldre och yngre trädgårdars värdefulla trädbestånd skulle, framlagda i en sakkunnigt redigerad årsskrift, väcka intresse för nya planteringar, och för allmänheten vore det av stor betydelse, att tillfälle gäves till fullt pålitliga upplysningar om de trädartade växternas fordringar på naturförhållanden och vård. Uppträdande nya arter och former

av dessa växter kunde underkastas en planmässig prövning, innan de upptoges till allmänare odling. Våra inhemska träd och buskar skulle kunna prövas för olika ändamål och värdefullare varieteter av dem tillvaratagas. Härvid har en i fria och tilltalande former genomförd trädgårdskonst och parkvård en betydelsefull uppgift för att i våra hems närmaste omgivningar — våra trädgårdar och parker — giva gynnsamma betingelser för träd- och buskvegetationen och dess omvårdnad.

Undertecknade, som anse tiden vara inne att föreslå bildandet av en förening för dendrologi och parkvård, få härmed inbjuda för saken intresserade att sammanträda i Stockholm under lantbruks- och skogsveckorna å Läkaresällskapets lilla sal Torsdagen den 18 Mars kl. 11,30 f. m.

Stockholm den 15 Mars 1920.

C A R L.

Rudolf Abelin, Norrviken, Båstad; *Theodor Adelswärd*, Friherre, Godsägare, Åtvidaberg; *F. Aminoff*, t. f. Byråchef, Stockholm; *M. P. Andersen*, Trädskoleägare, Jönköping; *Ernst Andersson*, Skogschef, Ockelbo; *Joh. Beck-Friis*, Friherre, Godsägare, Söderö, Hägerstad; *Jac. Bennet*, Friherre, Godsägare, Örtofta; *Rud. Billström*, Hovblomsterhandlare, Stockholm; *Christer Bonde*, Greve, Godsägare, Hesselby, Spånga; *Philip Bonde*, Greve, Godsägare, Bosjökloster, Snogeröd; *Enoch Cederpalm*, Trädgårdsdirektör vid Statens Järnvägar, Stockholm; *C. G. Dahl*, Direktör, Alnarp; *H. Nilsson-Ehle*, Professor, Lund; *Aaby Ericsson*, Major, Godsägare, Gävetorp; *Rob. E. Fries*, Professor, Bergianska Trädgården, Stockholm; *K. A. Hagberg*, Redaktör, Aftonbladet, Stockholm; *Emil Haglund*, Fil. D:r, Byrådirektör, Stockholm; *M. Hammarberg*, Stadsträdgårdsmästare, Stockholm; *Richard Hermelin*, Friherre, Godsägare, Fröllinge, Getinge; *Henrik Hesselman*, Professor, Statens Skogsförsöksanstalt, Experimentalfältet; *Erik Hjelm*, Direktör, Göteborgs Trädgårdsförening; *El. Holmberg*, Drätselkamrer, Lidingö Villastad; *And. Holmgren*, Överjägmästare, Luleå; *Seth Kempe*, Grosshandlare, Stockholm; *T. Lagerberg*, Professor, Skogshögskolan, Experimentalfältet; *Gustaf Lagerbjelke*, Greve, Riksgäldfullmäktig, Älvsjö; *G. Lagerheim*, Professor, Stockholms Högskola; *Gösta Lidman*, Telegrafkontrollör, Lidingö Villastad; *Sven Linders*, Domänintendent, Staffanstorp; *Arvid Lindman*, Konteramiral, Stockholm; *C. A. M. Lindman*, Professor, Riksmuseum; *Ellen Lindström*, Fru, Djursholm; *Sv. Murbeck*, Professor, Lund; *N. Hjalmar Nilsson*, Professor, Sveriges Utsädesförening, Svalöf; *Sophie Nordenfalk*, f. Piper, Blekhem, Almvik; *C. d'Otrante*, Hertig, Elghammar, Björnlunda; *M. W. Rhedin*, Disponent, Ellesbo, Surte; *Nils G. Ringstrand*, t. f. Landshövding, Falun; *Gunnar Schotte*, Professor, St. Skogsförsöksanstalt, Experimentalfältet; *G. Sederholm*, Godsägare, Ålberga Gård; *Rutger Sernander*,

Professor, Uppsala; *Carl Skottsberg*, Professor, Göteborgs Botaniska Trädgård; *P. H. Sjöblom*, Riksdagsman, Skebo bruk; *Nils Sonesson*, Sekr. i Sveriges Pomologiska Förening, Stockholm; *Carl Swartz*, Universitetskansler, Stockholm; *Nils Sylvén*, Fil. Doktor, Svalöf; *Hugo Tigerschiöld*, Kansliråd, Godsägare, Östermalma, Gnesta; *Nils Trolle*, Friherre, Förste Hovjägmästare, Trollenäs; *Ivar Trägårdh*, Fil. Doktor, Statens Skogsförsöksanstalt, Experimentalfältet; *Harriet Wachtmeister*, Grevinna, Kulla-Gunnarstorp; *A. Wahlgren*, Professor, Skogshögskolan, Experimentalfältet; *Edw. Wibeck*, Jägmästare, Statens Skogsförsöksanstalt, Experimentalfältet; *Hernfrid Witte*, Fil. Doktor, Svalöf.

Å sammanträdet å Läkaresällskapets lilla sal i Stockholm den 18 mars närvaro ett 50 tal för föreningens bildande intresserade personer. Sedan professor GUNNAR SCHOTTE å inbjudarnes vägnar hälsat de närvarande välkomna, utsågs till mötets ordförande universitetskanslär C. SWARTZ. I huvudsaklig överensstämmelse med ett förut utarbetat förslag godkändes följande »stadgar för föreningen för dendrologi och parkvård»:

»§ 1

Föreningens syfte är att främja intresset för och kännedomen om i Sverige odlingsvärda träd och buskar ävensom intresset för anläggning, vård och försköning av svenska parker.

§ 2.

Föreningen skall verka för detta mål genom:

- 1:o att insamla och bearbeta inom landet gjorda rön på dendrologiens område;
- 2:o att verka för en i tilltalande former genomförd parkanläggning och parkvård;
- 3:o att anordna exkursioner till egendomar med gammal eller i övrigt intresseväckande parkkultur eller andra dendrologiskt intressanta platser;
- 4:o att utgiva skrifter angående svensk dendrologi och parkvård.

§ 3.

Varje för föreningens syfte intresserad person äger efter anmälan vinna inträde i föreningen.

På förslag av styrelsen äger föreningen att till hedersledamot välja framstående dendrolog eller person, som visat särskilt intresse för föreningen eller främjat dess ändamål. Hedersledamöternas antal må ej överstiga 12 svenska och 12 utländska.

§ 4.

Årsavgiften är 10 kronor. Ledamot, som på en gång inbetalar 200 kronor, är ständig ledamot. Ledamot, som förbinder sig erlægga 100 kronor årligen eller minst 1000 kr. en gång för alla, räknas som stödjande ledamot. Hedersledamot betalar ingen avgift.

Avgifter, som inbetalas av ständiga ledamöter, avsätts till en fast fond. De årligen betalade ledamöternas avgifter ävensom ränteavkastningen av den fasta fonden användas för föreningens utgifter. Av stödjande ledamöter en gång för alla inbetalade bidrag fördelas på det sätt, att 200 kronor överförs till den fasta fonden, det övriga bokföres såsom en föreningens dispositions- och förlagsfond.

§ 5.

Föreningens angelägenheter handhavas av en styrelse, bestående av 15 ledamöter jämte 7 suppleanter.

Ledamöter och suppleanter väljas på allmänt årsmöte för tiden till det allmänna årsmöte, som hålles tre år därefter, med iakttagande av att varje år minst 5 ledamöter och 2 suppleanter avgå. Avgående ledamot eller suppleant kan omväljas.

Avgår ledamot eller suppleant före utgången av den tid, för vilken han är vald, skall nytt val efter honom verkställas för den tid, som för honom återstår.

Vid styrelsevalet utser föreningen en av ledamöterna att vara föreningens och styrelsens ordförande.

§ 6.

Styrelsen utser inom sig en vice ordförande och ett arbets- och redaktionsutskott på 5 ledamöter samt utom eller inom sig en sekreterare och en skattmästare.

Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden, så ofta det erfordras, dock minst 1 gång årligen. Arbets- och redaktionsutskottet sammankallas av dess ordförande.

Vid styrelsens sammanträde skola, för att beslut må kunna fattas, minst 5 ledamöter eller suppleanter vara närvarande, och vid arbets- och redaktionsutskottets sammanträde minst 3 ledamöter. Alla frågor avgöras med enkel röstövertikt. Vid lika röstetal gäller den mening, som biträdes av ordföranden vid sammanträdet.

Styrelsens medlemmar, med undantag av sekreteraren och skattmästaren, äga icke uppbära ersättning för sitt uppdrag.

Till styrelsens sammanträden skola alla ledamöter kallas helst 8 dagar förut samt suppleanterna inom samma tid underrättas.

§ 7.

Styrelsens förvaltning och räkenskaper granskas av tvenne därtill av föreningen valda revisorer.

§ 8.

• Ordinarie årsmöte hålles årligen i Stockholm under mars eller april månader. Extra föreningsstämma utlyses, då styrelsen så finner lämpligt, eller då minst en tiondel av föreningens hela medlemsantal sådant hos styrelsen skriftligt begär med angivande av ändamålet med stämman. Kallelse till föreningsammansträde sker senast 14 dagar före stämmans hållande aningen genom annons, som av styrelsen införes i lämpliga tidningar, eller genom kallelse per post till varje medlem. I kallelsen angivas de ärenden, som skola bliva föremål för föreningsstämmans behandling.

§ 9.

Årsmöte öppnas av ordföranden eller, vid förfall för honom, av styrelsens vice ordförande, varefter förhandlingarna ledas av ordföranden eller vid förfall för honom av den, föreningen därtill utsett.

Vid årsmötet avgöras alla frågor med enkel röstövertikt och genom öppen omröstning, där icke votering med slutna sedlar begäres.

Val av hedersledamöter skall alltid ske genom slutna omröstning.

I händelse av lika röstetal äger ordföranden utslagsröst.

§ 10.

Vid ordinarie föreningsmöte förekomma: 1) Styrelse- och revisionsberättelse; 2) fråga om ansvarsfrihet för styrelse och skattmästare för föregående års förvaltning och räkenskaper; 3) val av ledamöter och suppleanter i styrelsen; 4) val av revisorer och revisorssuppleant; 5) förslag och framställningar, vilka av styrelsen blivit väckta, eller som till styrelsen skriftligen inkommit senast en månad före mötets hållande.

§ 11.

Beslut om ändring av dessa stadgar fattas i den ordning, som omförmäles i § 42 Föreningslagen.

§ 12.

Beslut om föreningens upplösning vare ej giltigt med mindre samtliga medlemmar därom förenat sig eller beslut fattats på tvenne efter varandra följande föreningsstämmor, därav minst en ordinarie, och å båda stämmorna biträts av minst två tredjedelar av de avgivna rösterna. Upplöses föreningen skola, sedan föreningens skulder blivit guldna, återstående tillgångar användas för ändamål, som avser att främja svensk trädgårdsodling eller trädplantering.»

På grundvalen av de sålunda godkända stadgarna konstituerade sig de närvarande såsom »föreningen för dendrologi och parkvård».

Vid förrättat val av styrelse utsågos till ordinarie styrelseledamöter:

för tre år: herrar M. P. ANDERSEN,
CHRISTER BONDE,
ROB. E. FRIES,
G. SEDERHOLM,
N. SYLVÉN;

för två år: grevinnan HARRIET WACHTMEISTER,
herrar K. A. HAGBERG,
GUNNAR SCHOTTE,
R. SERNANDER,
H. TIGERSCHIÖLD;

för ett år: herrar C. G. DAHL,
M. HAMMARBERG,
N. HJALMAR NILSSON,
M. RHEDIN,
C. SWARTZ;

samt till deras suppleanter:

för 3 år: herrar E. CEDERPALM,
A. HÜLPHERS,
N. SONESSON;

för 2 år: herrar ERNST ANDERSSON,
E. HJELM;

för 1 år: fru ELLEN LINDSTRÖM,
herr SVEN LINDERS.

Till föreningens ordförande valdes universitetskanslären CARL SWARTZ.

Till revisorer av styrelsens förvaltning och räkenskaper utsågos professor C. LINDMAN och jägmästare J. S. LINDNER med doktor H. WITTE som suppleant.

Att jämte ordföranden justera dagens protokoll valdes herrar G. SCHOTTE och H. WITTE.

Åt ordföranden och blivande vice ordföranden uppdrogs att hos Deras Kungliga Högheter KRONPRINSESSAN, Prins CARL och Prins EUGEN göra underdånig förfrågan, om De täcktes mottaga föreningens val som första hedersledamöter.

Vid omedelbart efter det konstituerande sammanträdet hållet styrelse-sammanträde utsågs professor GUNNAR SCHOTTE till föreningens vice ordförande. Till sekreterare och skattmästare valdes fil. d:r N. SYLVÉN. Medlemmar i arbets- och redaktionsutskottet blevo herrar SCHOTTE (ordf.), BONDE, DAHL, FRIES och SYLVÉN.

Styrelsen beslöt, att snarast möjligt utsända ett upprop för värvande av föreningsmedlemmar. Åt arbetsutskottet uppdrogs, att, om nödiga medel till utgifternas täckande inflöte, redan innevarande år söka få till stånd en års-skrift. Och uttalades önskvärdheten av, att en exkursion anordnades redan instundande sommar.

Så fort ske kunde, utsändes följande, av styrelsens samtliga ledamöter undertecknade och av uppropet till föreningens bildande åtföljda cirkulär för värvande av föreningsmedlemmar:

»Med översändande av närslutna upprop till bildande av en förening för dendrologi och parkvård, vilken förening konstituerades vid möte i Stockholm den 18 mars 1920, få undertecknade, föreningens styrelse, härmed utbedja oss Eder benägna medverkan till nående av det mål, föreningen satt sig före. Föreningens ändamål är att främja intresset för och kännedomen om i Sverige odlingsvärda träd och buskar ävensom intresset för anläggning, vård och försköning av svenska parker. För detta mål vill föreningen söka verka genom

att insamla och bearbeta inom landet gjorda rön på dendrologiens område;
att verka för en i tilltalande former genomförd parkanläggning och parkvård;

att anordna exkursioner till egendomar med gammal eller i övrigt intresseväckande parkkultur eller andra dendrologiskt intressanta platser;

att utgiva skrifter angående svensk dendrologi och parkvård.

Varje för föreningens syfte intresserad person äger efter anmälan vinna inträde i föreningen. Årsavgiften är 10 kronor. Ledamot, som på en gång inbetalar 200 kronor, är ständig ledamot. Ledamot, som förbinder sig erlägga 100 kronor årligen eller minst 1,000 kronor en gång för alla, räknas som stödjande ledamot.

Allenast stor anslutning till föreningen kan trygga dess fortbestånd! Med kännedom om Edert intresse för dendrologi och parkvård våga vi på-räkna Eder som medlem i vår förening och anhålla om Eder benägna med-verkan för ytterligare medlemmars anskaffande. Svar om anslutning till föreningen torde benäget insändas till sekreteraren doktor N. Sylvén, Svalöf.»

På detta cirkulär ingingo under april och maj månader närmare 200 jakande svar.

På av ordföranden gjord underdånig hemställan tacktes Hennes Maj: DROTTNINGEN i nåder åtaga sig beskyddarskapet över föreningen och Deras Kungl. Högheter Prins CARL och Prins EUGÉN mottaga föreningens val som första hedersledamöter. Hennes Kungl. Höghet KRONPRINSESSAN hade redan då borttryckts av döden. En krans till Hennes bår fick bliva ett uttryck för föreningens djupa sorg över den stora förlust, föreningen genom Hennes oväntade bortgång lidit.

Vid sammanträde med arbetsutskottet i Kävlinge den 16 maj och å Skogsförsöksanstalten i Stockholm den 26 maj beslöts utgivandet av en årsskrift redan innevarande års höst. Och borde denna föreligga senast den 1 dec. i god tid att ingå i julmarknaden. Omfånget beräknades till högst 200 sidor. Årsskriften skulle till föreningens stödjande medlemmar utdelas i på bättre papper tryckta, numrerade exemplar. — I enlighet med ett av direktör C. G. DAHL upprättat förslag till program bestämdes årets exkursion att förläggas till Jönköping, Visingsö och Ryfors den 28—30 juni.

På av sekreteraren i slutet av maj utsänd förfrågan om deltagande i exkursionen ingingo 35 jakande svar. Till de anmälda exkursionsdeltagarna utsändes nu omedelbart ett tryckt program för exkursionen. En hel del efteranmälningar ingingo, och den 28—30 juni mötte ej mindre än 52 av föreningens medlemmar till deltagande i exkursionen. En närmare redogörelse för denna har lämnats i det föregående.

Den 4 sept. sammanträdde ånyo arbetsutskottet, denna gång hos direktör DAHL å Alnarp. Avsikten med sammanträdet var slutligt dryftande av frågan om årsskriften. Sedan ett flertal inkomna kostnadsförslag granskats, beslöts att lämna tryckningen av årsskriften till Landskrona Tryckeri A.-B., vars kostnadsförslag visade sig framför andra acceptabelt.

Tack vare ett flertal föreningsmedlemmars energiska arbete för ökande av föreningens medlemsantal, räknar föreningen f. n. 351 medlemmar, av vilka 9 st. stödjande och 22 st. ständiga.

Svalöf i november 1920.

Sekreteraren.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD
LEDAMÖTER.

BESKYDDARINNA:

H. M. DROTTNINGEN.

FÖRSTE HEDERSLEDAMÖTER:

H. K. H. HERTIGEN AV VÄSTERGÖTLAND.

H. K. H. HERTIGEN AV NÄRKE.

LEDAMÖTER.

* = Ständig ledamot. ** = Stödjande ledamot.

ABELIN, RUDOLF, Direktör, Norrviken, Båstad.

** ADELSWÄRD, THEODOR, Friherre, Åtvidaberg.

AFZELIUS, KARL, Fil. lic., Dalagatan 40, Stockholm.

AHLFVENGREN, FR. E., Lektor, Sveavägen 72, Stockholm.

ALARIK, ALF, Jägmästare, Simonstorp.

ALM, C. G., Fil kand., Kiruna.

Alnarps trädgårdsskola, Alnarp, Åkarp.

AMÉEN, HELLEN, Fröken, Grevturegatan 46, Stockholm.

AMILON, J. A., Jägmästare, Lektor, Lidingö villastad.

AMINOFF, F., t. f. Byråchef, Domänstyrelsen, Stockholm.

ANDELIUS, O. F., Apotekare, Umeå.

ANDERSEN, LILIAN, Fröken, Jönköping.

ANDERSEN, M. P., Direktör, Jönköping.

- ANDERSEN, ROBERT, Trädskoleägare, Jönköping.
 *ANDERSSON, C. G., Trafikchef, Malmö.
 ANDERSSON, ERNST, Skogschef, Ockelbo.
 ANDERSSON, J., Trädgårdsmästare, Teckomatorp.
 ANDERSSON, L. G., Rektor, Lidingö villastad.
 ANDERSSON, NILS, Revisionssekreterare, Lund.
 ANDERSSON, NILS, Stadsträdgårdsmästare, Jönköping.
 ANDRÉ, AUG., Direktör, Lessebo.
 ANDRÉ, ELIN, Fröken, Tyringe, Hindås.
 APELSTAM, A. L., direktör, Halmstad.
 ARVAS, BIRGER, Jägmästare, Spånga.
- BAGER, L. S. A., Godsägare, Petersborg, Kulladal.
 BARTH, C. E., Skogschef, Finspong.
 BARTH, V., Fru, Finspong.
 BARTHELSON, GUSTAF, Överjägmästare, Halna.
 *BECK-FRIIS, ANNA, Friherrinna, Söderö, Kätilstad.
 *BECK-FRIIS, JOHAN, Friherre, » »
 BECK-FRIIS, C. J. Friherre, Bruksägare, Harg.
 BECKMAN, C. H., Godsägare, Sörbylund, Sköfde.
 BEHM, ALARIK, Intendent, Skansen, Stockholm.
 **BELLANDER, PAUL, Jägmästare, Disponent, Karlavägen 99, Stockholm.
 BENNET, JAC., Friherre, Örtofta.
 BERGENDORFF, FREDRIK, Apotekare, Garnisonssjukhusets apotek, Stockholm.
 BERGGREN, G. A., Disponent, Malmö.
 BERGSTRÖM, LEVI, Lasarettsläkare, Ljungby.
 BERGSTRÖM, WERNER, Konsulent, Linköping.
 BILLSTRÖM, RUDOLF, Hovblomsterhandlare, Lidingö villastad.
 BIRGER, SELIM, Doktor, Grevturegatan 3, Stockholm.
 BISSMARK, ALBERT, Handelsträdgårdsmästare, Halmstad.
 BJURE, G., Godsägare, Åldersbäck, Västervik.
 BJÖRKLUND, GUNNI, Fröken, Apelryd, Båstad.
 BJÖRKMAN, ERIK, v. Häradshövding, Odengatan 19, Stockholm.
 BLOMKVIST, CARL, Trädgårdsanläggare, Lidingö villastad.
 BOHLIN, O., Jägmästare, Jönköping.
 *BONDE, CARL G., Friherre, Ericssberg, Katrineholm.
 BONDE, CHRISTER, Greve, Hesselby, Spånga.
 BONDE, J. TROLLE-, Grevinna, Trolleholm.
 BONDE, PHILIP, Greve, Bosjöklöster, Snogeröd.
 BORGSTRÖM, BIRGER, Arkitekt, Grevturegatan 73, Stockholm.
 BOSÆUS, EINAR, Jägmästare, Taxinge-Näsby.

BRAIDE, R., Löjtnant, Göteborg.

*BRAHE, M. P., Greve, Överstekammarherre, Rydboholm, Rydbo.

BUSSLER, EDITH, Fröken, Kortebo.

BÄGENHOLM, G., Direktör, Svalöf.

CALLMANDER, IVAR, Arkitekt, Engelbrektskatan 15—17, Stockholm.

CARLANDER, OLOF, Godsägare, Blombacka, Kålltorp.

CARLANDER, PER, Godsägare, Hassle-Säby, Mariestad.

CARLGREN, MAURITZ, Jägmästare, Djursholm.

CARLHEIM-GYLLENSKÖLD, V., Sekreterare, Styrmanngatan 25, Stockholm.

CARLSEN, E., Agronom, Svalöf.

CEDERGREN, CARL, Jägmästare, Forssjö, Katrineholm.

*CEDERGREN, NESTOR, Jägmästare, Riddaregatan 1, Stockholm.

CEDERPALM, ENOCH, Trädgårdsdirektör, Strandvägen 13, Stockholm.

CEDERSTRÖM, EMANUEL, Friherre, Österplan 13, Uppsala.

CELSING, ELOF FR. VON, Kapten, Biby.

CELSING, L. G. VON, Löjtnant, Godsägare, Fjellsköfte, Valla.

CHRISTOFFERSON, HARRY, Fil. Kand., Svalöf.

CLAESSON, ESTER, Fröken, Trädgårdsarkitekt, Döbelnsgat. 25—27, Stockholm.

CLAESSON, R., Godsägare, Ekhof, Björnlunda.

CLARHOLM, PER, Överläkare, Karlstad.

COYET, HENRIETTE, Friherinna, Torup, Bara.

DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.

DAHL, ELSE, Fru, Alnarp, Åkarp.

DANIELSSON, UNO, Länsjägmästare, Kalmar.

DE GEER, FABIAN, Friherre, f. d. Landshövding, Sibyllegatan 35, Stockholm.

DE GEER, LOUIS, Friherre, Statsminister, Stockholm.

DEHLIN, J. A., Trädgårdsmästare, Eksjö.

DE LA GARDIE, ROBERT, Greve, Landshövding, Malmö.

DELANDER, L. A. T., Kyrkoherde, Ludgo.

D'OTRANTE, C., Hertig, Elghammar, Björnlunda.

DRAKE, ARVID, Notarie, Linnévägen 12, Katrineholm.

DU RIETZ, G. EINAR, Fil. Kand., Amanuens, Växtbiologiska Inst., Uppsala.

EGERSTRÖM, F. R., f. d. Byråchef, Hanstavik, Södertälje.

EHLE, HERMAN NILSSON, Professor, Åkarp.

EKELUND, G., Bruksägare, Hults bruk, Åby.

*EKMAN, AXEL, Landshövding, Mariestad.

EKMAN, GUSTAF, Fil. D:r, Göteborg.

*EKMAN, OSKAR, Godsägare, Bjärka-Säby.

EKLUND, ALBIN, Trädgårdsarkitekt, Södermannagatan 43, Stockholm.
 ELLIOT, HANS O., Kapten, Tunnelgatan 25, Stockholm.
 ENDERSTEIN, PER ELIS, Sekreterare, Karl Johansgatan 120, Göteborg.
 ENEROT, O., Intendent, Perstorp, Falun.
 ENGBERG, AUG., Trädgårdsdirektör, Härnösand.
 ERICSON, BROR, Ingeniör, Dalagatan 52, Stockholm.
 ERICSON, JAC., Stadsträdgårdsmästare, Halmstad.
 ERICSSON, AABY, Major, Godsägare, Gåvetorp.
 ERIKSSON, ARVID, Disponent, Lesjöfors.
 ESPERSSON, H., v. Häradshövding, Kristianstad.

FAXE, G. C., Direktör, Malmö.
 FOLLMER, A., Stadsträdgårdsmästare, Västerås.
 FLORIN, C. L., Trädgårdsdirektör, Bergianska trädgården, Stockholm 50.
 FREDENBERG, K., Generaldirektör, Damänstyrelsen, Stockholm.
 *FRIES, ROBERT E., Professor, Vetenskapsakademien.
 FRICK, N., v. Häradshövding, Jönköping.

GALLANDER, ROBERT, Kapten, Jönköping.
 GRAPENGIESSER, S., Disponent, Robertsfors.
 GREEN, R., Redaktör, Jönköping.
 GRINNDAL, TH., Jägmästare, Alvastra.
 GUDMUNDSON, G. P., Lantbrukare, Höganäs.
 GUSTAWSON, SV. ALBERT, Agronom, Tenhult.

HAGANDER, NILS, Godsägare, Källstorp.
 HAGBERG, KARL AUG., Redaktör, Aftonbladet, Stockholm.
 HAGLUND, EMIL, Byrådirektör, K. Lantbruksstyrelsen, Stockholm.
 HALDEN, BERTIL, Fil. D:r, Lektor, Experimentalfältet.
 HALLSTRÖM, G., Trädgårdsarkitekt, Grevturegatan 24 A, Stockholm.
 HAMILTON, INGEBORG, Grevinna, Blomberg.
 HAMILTON, JAMES, Greve, Djursholm.
 HAMILTON, A. G. A., Greve, Barsebäck.
 HAMMARBERG, M., Stadsträdgårdsmästare, Götgatan 111, Stockholm.
 HAMMARLUND, C., Fil. lic., Landskrona.
 HAMMARSTRÖM, ALEXIS, Landshövding, Wäxiö.
 HANSSON, C. W., Arkitekt, Karlstad.
 *HARTMAN, ERNST, L., Direktör, Jönköping.
 HEDEMAN-GADE, E., Länsjägmästare, Drottninggatan 64, Stockholm.
 HEDERSTIERNA, CARL, Överståthållare, Stockholm.
 HEDHUSTEN, O. T., Trädgårdskonsulent, Örebro.

- HEDLUND, T., Professor, Alnarp, Åkarp.
 *HEGARDT, H., Ryttmästare, Thorsätra, Kungsängen.
 HEIDENSTAM, ETHEL M. VON, Fru, Hersbyholms gård, Lidingö villastad.
 HELLERSTRÖM, SVEN, Godsägare, Marielund, Nätraby.
 HERMELIN, MAX, Friherre, Valhallavägen 107, Stockholm.
 HERMELIN, RICHARD, Friherre, Fröllinge, Getinge.
 HERMELIN, THORSTEN, Friherre, Byråchef, Domänstyrelsen, Stockholm.
 HESSELMAN, H., Professor, Djursholm.
 HJELM, ERIK, Trädgårdsdirektör, Göteborg.
 HOFSTEN, E. VON, Godsägare, Borrud, Jula.
 HOLMBERG, EL., Drätselkamrerare, Lidingö villastad.
 HOLMBERG, OTTO R., Konservator, Lund.
 HOLMDAHL, GUSTAF, Arkitekt, Smålandsgatan 26, Stockholm.
 HOLMGREN, ANDERS, Överjägmästare, Luleå.
 HYLTTÉN-CAVALLIUS, G., Konsulent, Vintrie.
 HÅRD AF SEGERSTAD, J., Godsägare, Bogla.
 HÖGDAHL, THOR, Redaktör, Dalagatan 74 B, Stockholm.
- IHRE, JOHAN, Ryttmästare, Godsägare, Ekebyhov, Stockholm.
 INDEBETOU, GOVERT, Fondmäklare, Narvavägen 33, Stockholm.
 INGELSON, CARL, Konsul, Hälsingborg.
- JANSE, ALBERT, Överstelöjtnant, Elfvik, Lidingö villastad.
 JANSSON, JOH. G., Trädgårdsarkitekt, Birger Jarlsgatan 99 B, Stockholm.
 JENSEN, HOLGER, Direktör, Hälsingborg.
 JIRLOV, R., Intendent, Umeå.
 JOHANSSON, ALFR., Grosshandlare, Halmstad.
 JOHANSSON, ANTON, Trädgårdsarkitekt, Katarina V:a Kyrkog. 8 B, Stockholm.
 JOHANSSON, P. A. V., Trävaruhandlare, Sandsebo, Stengårdshult.
 JONSSON, AXEL, Tandläkare, Jönköping.
 JUNGSTEN, OSCAR, Trädgårdsmästare, Stenkullen, Åby.
 JÖNSSON, ERNST B., Godsägare, Ledamot av Riksdagens Första Kammare,
 Göteborg I.
- KARNELL, HENRIK, Direktör, Jönköping.
 KARNELL,^F₂ SIGNE, Fru, Jönköping.
 KARLSSON, ANDERS, Häradsdomare, Strängnäs.
 KARLSSON, HJALMAR, Advokat, Nybrogatan 39, Stockholm.
 **KEMPE, EVA, Fru, *Härnösand.
 **KEMPE, FRANS, Fil. D:r, Härnösand.
 **KEMPE, SETH, Grosshandlare, Kungsträdgårdsgatan 20, Stockholm.

- KLEEN, N. R:SON, Godsägare, Stigtomta.
 KRISTOFFERSON, K. B., Fil. Kand., Vintrie.
 KUGELBERG, WILH., Skogsförvaltare, Stjärnfors, Kopparberg,
 LAGERBERG, T., Professor, Råsunda.
 LAGERBIELKE, GUSTAF, Greve, Älfsjö.
 LAGERHEIM, G., Professor, Djursholm.
 LANDSBERG, O. H., Stadsträdgårdsmästare, Hälsingborg.
 *LANGENSKIÖLD, K., Friherre, Karlavägen 29, Stockholm.
 LANGLET, ABR., Professor, Göteborg.
 LARSSON, ERNST, Disponent, Jönköping.
 LARSSON, ESKIL, Bruksägare, Thorskog, Lödöse.
 LETTSTRÖM, HARALD, Bankdirektör, Strandvägen 47, Stockholm.
 LEWENHAUPT, G. E., Greve, Godsägare, Gäddeholm, Västerås.
 LIDMAN, GÖSTA, Telegrafkontrollör, Lidingö villastad.
 LILJEDAHL, AXEL, Apotekare, Kolonigatan 29, Göteborg.
 LILJEWALL, FRANS, Direktör, Mästersamuelsgatan 45, Stockholm.
 LILLIECREUTZ, F., Major, Jönköping.
 LINDBERG, WILLIAM, Disponent, Umeå.
 LINDE, PETER, Trädgårdskonsulent, Nättraby.
 LINDE, SVEN, Fil. Stud., Nättraby.
 LINDBERG, ERIK, Jägmästare, Skogssällskapet, Göteborg.
 LINDERS, SVEN, Domänintendent, Staffanstorp.
 LINDHAGEN, A., Kansliråd, Valhallavägen, 35, Stockholm.
 LINDMAN, ARVID, Konteramiral, V. Trädgårdsgatan 7, Stockholm.
 LINDMAN, C. Å. M., Professor, Vetenskapsakademien.
 LINDNER, JOHN, Länsjägmästare, Uddevalla.
 LINDSTRÖM, ELLEN, Fru, Djursholm.
 LJUNG, HILMA, Fru, Svalöf.
 LJUNGBERG, GUSTAF, Major, Göteborg.
 LOTHIGIUS, V., Jägmästare, Jönköping.
 LOVÉN, S. A. Direktör, Blockhusudden, Stockholm.
 LOVÉN, MÄRTA, Fru, Blockhusudden, Stockholm.
 LUNDBERG, AXEL, Direktör, Jönköping.
 LUNDBERG, ELSA, Fröken, Fridhem, Bjärnum.
 LUNDBERG, J. FR., Assistent, Svalöf.
 *LYCKHOLM, M., Direktör, Göteborg.
 LÖFVING, GUSTAF, Redaktör, Malmö.

 MAGNUS, ERIK L., Ingeniör, Göteborg.
 MAGNUSSON, KARL, Riksdagsman, Sköfde.
 MEIJER, KARL, Godsägare, Araby, Wäxiö.

MELIN, ELIAS, Docent, Skogshögskolan, Experimentalfältet.

MELLSTRÖM, GÖSTA, Första Skogsbiträde, Skogsförsöksanstalten, Experimentalfältet.

MILDEN, VICTOR, Grosshandlare, Svartensgatan 16—18, Stockholm.

MODIN, ARVID, Jägmästare, Stockholm.

MODIN, HELGE, Skogsförvaltare, Erikslund.

MURBECK, SV., Professor, Lund.

MYLLENBERG, B., Assistent, Alnarp, Åkarp.

MÄNSSON, VALBORG, Fröken, Svalöf.

MÄRN, LUDVIG MATTSSON-, Jägmästare, Grythytted.

MÖRNER, CARL TH., Greve, Professor, Uppsala.

NATT OCH DAG, KNUT H:SON, Bruksägare, Göteborg.

NATT OCH DAG, MARIKA, Fru, Tuve, Lästringe.

NEANDER, GUSTAF, Doktor, Villagatan 17, Stockholm.

NILSSON, ARVID, Skogsschef, Sikfors.

NILSSON, EMIL, Trädgårdskonsulent, Visby.

NILSSON, KRISTIAN L., Trädgårdsanläggare, Åsögatan 47 D, Stockholm.

NILSSON, N. HJALMAR, Professor, Svalöf.

NORDENFALK, SOPHIE, f. PIPER, Grevinna, Blekhem, Almvik.

NORDQVIST, MAGNUS, Jägmästare, Bergslagsbolaget, Falun.

NYLÖF, KARL, Trädgårdsarkitekt, Djursholm.

NYSTEDT, ELIAS, Fil. mag., Alnarp, Åkarp.

ODHNER, EBBA, Fru, Stockholm 50.

ODHNER, TEODOR, Professor, Stockholm 50.

OLSON, GUSTAF, Grosshandlare, Haltets Nordgård, Källered.

OLSSON, JOHN, Godsägare, Balderup, Arild.

OLSSON, P. A., Assistent, Svalöf.

OSVALD, HUGO, Fil. Kand., Heimdalsgatan 8, Stockholm.

*PALMSTIERNA, MAGNUS, Friherre, Skenäs, Vingåker.

PEHRSSON, GEORG, Disponent, Svalöf.

PETERSSON, E. G., Häradshövding, Mjölby.

PETERSSON, FREDRIK, Landshövding, Jönköping.

PHILIPSON, GUNNAR, Godsägare, Ulfhäll, Strängnäs.

PHILIPSSON, ERIC, Grosshandlare, Göteborg.

PIHL, OLLE, Trädgårdsarkitekt, Råsunda.

**PRINTZSKÖLD, OTTO, Riksmarskalk, S. Blasieholmshamnen 12, Stockholm.

RAASCHOU, ELSA, Fru, Lidingö villastad.

RAMEL, MALTE, Friherre, Hviderup.

- RAPPE, CARL, Friherre, Forstmästare, Jönköping.
 RAPPE, INGEGERD, Friherrinna, Jönköping.
 RASMUSSEN, J. Assistent, Åkarp.
 RENSTRÖM, V., Kapten, Rånna, Sköfde.
 RETZIUS, ANNA, Fru, Drottninggatan 116, Stockholm.
 REUTERSKIÖLD, L., Landshövding, Nyköping.
 REUTERSKIÖLD, D., Fru, Marmorbruket, Kolmården.
 *RHEDIN, M. W., Brukspatron, Ellesbo, Surte.
 RIDDERSTOLPE, AXEL, Greve, Fiholm, Strömsholm.
 RINGSTRAND, NILS G., t. f. Landshövding, Luleå.
 ROEMKE, OSCAR, Direktör, Jönköping.
 RONGE, ERIC, Jägmästare, Backe.
 ROSEN, CLARENCE VON, Greve, Hovstallmästare, Villa Väsby, Julita.
 *ROSEN, EUGEN VON, Greve, Minister-Resident, Örbyhus.
 ROSEN, R. VON, Greve, Överste, Östermalmsgatan 48, Stockholm.
 RUDENSCHÖLD, CARL AXEL, Greve, Nora.
 RUNQVIST, JAK. W., Jägmästare, Sollefteå.
 RYDEN, C. M., Folkskollärare, Sköfde.
 RÖJNING, DAVID, Trädgårdsmästare, Alnarp, Åkarp.
 *SAGER, EDVARD, Förste Hovstallmästare, Ryfors, Mullsjö.
 SAMUELSSON, EDVIN, Trädgårdsmästare, Fagerhults plantskola, Klevshult.
 SAMUELSSON, GUNNAR, Fil. D:r, Docent, Uppsala.
 SANNE, GUNNAR, Godsägare, Morlanda, Kårehogen.
 SANTESSON, B., Ingeniör, Janneberg, Karlshamn.
 SANTESSON, HARDER, Godsägare, Forsby, Ättersta.
 SCHARP, AUG., Godsägare, Skogsvårdsstyrelsen, Stockholm.
 SCHMITERLÖW, ADELHEID VON, Fröken, Tagel, Smålands Rydaholm.
 SCHOLLIN-BORG, P., Kapten, Hållsta,
 SCHOTTE, ANNA, Fru, Lidingö villastad.
 *SCHOTTE, GUNNAR, Professor, Lidingö villastad.
 SCHOTTE, SIRI, Fröken, Lidingö villastad.
 *SEDERHOLM, G., Godsägare, Ålberga gård.
 SEGERSTEDT, TORGNV, Professor, Göteborg.
 *SERNANDER, RUTGER, Professor, Uppsala.
 SILFVERBRAND, P., Kapten, Umeå.
 SJÖBERG, KNUT, Apotekare, Smålandsgatan 2, Stockholm.
 SJÖBLOM, ERIC, Fil. Mag., Svalöf.
 SJÖBLOM, P. H., Riksdagsman, Skebo bruk.
 Skogsbiblioteket, Experimentalfältet.
 SKOGSTRÖM, T., Trädgårdskonsulent, Spånga.

- SKOTTSBERG, CARL, Professor, Botaniska trädgården, Göteborg.
 SONESSON, NILS, Redaktör, Värtavägen 6, Stockholm.
 SPÅNBERG, C. E. B., Bruksägare, Norrahammar.
 STEPHENS, J. S. F., Bruksägare, Husaby bruk, Vislanda.
 STJERNSWÄRD, GUST., Kammarherre, Jordberga.
 STRANDBERG, VILHELM, Skogschef, Stockholm.
 STUART, E., Fru, Vrethammar, Ramsberg.
 STUMPP, G. LAURIN-, Trädgårdsarkitekt, Djursholm, Danderyd.
 SUNDELIN, GUSTAF, Agronom, Svalöf.
 **SWARTZ, CARL, Universitetskanslär, Hovslagaregatan 5, Stockholm.
 SWARTZ, DAGMAR, Fru, Hovslagaregatan 5, Stockholm.
 **SWARTZ, PEHR, Direktör, Norrköping.
 *SYDOW, OSCAR VON, Landshövding, Göteborg.
 SYLVÉN, AXEL, Överjägmästare, Umeå.
 SYLVÉN, BIRGER, Läroverksadjunkt, Skara.
 SYLVÉN, HJALMAR, Jägmästare, Grönsinka, Horndal.
 SYLVÉN, MARGARETHA, Fru, Ekebo, Källstorp.
 SYLVÉN, NILS, Fil. D:r, Ekebo, Källstorp.
 SYLVÉN, T., Fröken, Låndskrona.
 SÖDERBERG, E., Assistent, Alnarp, Åkarp.
 SÖDERLUND, KNUT, Häradsdomare, Strängnäs.
 SÖLTOFT, HENRY, Bankkamrer, Svalöf.
- TAMM, G., Hovstallmästare, Karlavägen 101, Stockholm.
 TARRAS, SVEN, Forstmästare, Skogssällskapet, Göteborg.
 TAUVON, A., f. d. Ryttmästare, Fånäs, Bålsta.
 TEDIN, HANS, Fil. D:r, Svalöf.
 THOMANDER-WARHOLM, IDA, Fru, Tuna, Lund.
 THORBURN, WALTER, Godsägare, Kasen, Uddevalla.
 TIGERSCHIÖLD, HUGO, Kansliråd, Östermalma, Gnesta.
 TILLANDER, BERTIL, Jägmästare, Valåsen, Karlskoga.
 *TILLBERG, ERIK W., Bergsingeniör, Västervik.
 TOLL, AXEL, Lantbrukare, Hultorp, Borensberg.
 TROLLE, NILS, Friherre, Trollenäs.
 TRÄGÄRDH, IVAR, Fil. D:r, Lidingö villastad.
 TÖRNELL, FREDR., Disponent, Hulteberg, Borås.
- ULRICHSEN, FR., Direktör, Lönnstorp, Källstorp.
- WACHTMEISTER, EBBA, Grevinna, Knutstorp, Axelvold.
 **WACHTMEISTER, HARRIET, Grevinna, Kulla-Gunnarstorp, Hälsingborg.

- WACHTMEISTER, MARGARETHA, Grevinna, Vanås.
WAHLGREN, A., Professor, Karlavägen 62, Stockholm.
WALBERG, G. V., Trädgårdsarkitekt, Malmö.
WALLÉN, AINA, Fröken, Kortebo.
WALLNER, OSCAR, Jägmästare, Råsunda.
WERNER, A., Direktör, Snickerifabriken, Jönköping.
WESSLÉN, G., Skogschef, Storfors.
WESTERBERG, N., Jägmästare, Skogssällskapet, Göteborg.
WETTERGREN, ELIS, Disponent, Boxholm.
WETTERGREN, E., Fru, Boxholm.
WIBECK, EDV., Jägmästare, Valhallavägen 123 B, Stockholm.
WIGELIUS, Alfr., Jägmästare, Skogssällskapet, Göteborg.
*WIGELIUS, P. O., Bruksägare, Göteborg.
WIGSTRAND, ESAIAS, Bankkamrer, Strandvägen 13, Stockholm.
WIGSTRAND, GUNNAR, Studerande, Åkeholm.
WIKSTRÖM, HERMAN, Trädgårdskonsulent, Nyköping.
WILKENS, G. D., Med. D:r, Strandvägen 15, Stockholm.
WINBERG, EINAR, Disponent, Ekebo, Källstorp.
WISTRÖM, W., Rektor, Fridhem, Svalöf.
WITTE, HERNFRID, Fil. D:r, Svalöf.
WRANGEL, A., Friherrinna, Silfåkra.
WRETMAN, FREDRIK, Jur. stud., Gärdesta, Lästringe.
Västerbottens Läns K. Hushållningssällskap, Umeå.
- YNGSTRÖM, LARS, Direktör, Falun.
- ZETTERBERG, VERNER, Major, Uddevalla.
- ÅKERMAN, ÅKE, Fil. D:r, Svalöf.
ÅLUND, W., Jägmästare, Umeå.
ÅSTRÖM, EM., Stöde.
- ÖHRSTRÖM, C. A., Hovjägmästare, Stockholm.
ÖRTENGREN, HELMER, Godsägare, Helmershus, Ekestad.
-

ARTFÖRTECKNING.

Nedanstående förteckning upptager allenast i det föregående omnämnda träd och buskar. * framför artnamnet angiver, att avbildning förekommer

<p>* <i>Abies amabilis</i> 127, 128, 136
 » <i>arizonica</i> 118.
 » <i>balsamea</i> 116, 118, 128.
 » <i>cephalonica</i> 116, 127, 136.
 » <i>ciliciaca</i> 118.
 » <i>concolor</i> 23, 102, 103, 116,
 126, 127, 128, 135, 136.
 * » <i>firma</i> 116.
 » <i>grandis</i> 127, 128, 136.
 * » <i>magnifica</i> 127, 136.
 » <i>nobilis</i> 23, 116, 118, 127, 136.
 » <i>Nordmanniana</i> 23, 116, 117,
 118, 127, 128.
 » <i>numidica</i> 127.
 * » <i>pectinata</i> 59, 61—66, 115,
 116, 117, 118, 139.
 * » <i>sibirica</i> 69, 70, 71, 72, 109,
 116, 117, 118, 127, 136.
 » <i>subalpina</i> 118, 126, 127, 136.
 » <i>umbilicata</i> 128.
 » <i>Veitchii</i> 116, 128.
 <i>Acer platanoides</i> — lönn — 23, 71
 79, 146.
 » <i>tataricum</i> 71.
 <i>Actinidia kolomikta</i> 129.
 <i>Alnus glutinosa</i> — klibbal — 70.
 » » <i>aspleniifolia</i> (= <i>A.</i>
 <i>gl. imperialis</i>) 97.
 » » <i>imperialis</i> 97, 129.
 » » <i>incisa</i> 97.
 » » <i>laciniata</i> 97.
 » » <i>pinnatifida</i> (= <i>A. gl.</i>
 <i>laciniata?</i>) 97.
 » » <i>quercifolia</i> 97.
 » » <i>sorbifolia</i> 97.
 » <i>incana</i> — gråal — 69, 146.
 » » <i>acuminata</i> 97—98.
 » » <i>argentata</i> 98.</p> | <p><i>Alnus incana bipinnatifida</i> 98.
 » » <i>laciniata</i> (= <i>A. inc.</i>
 <i>acuminata</i>) 97.
 » » <i>lobata</i> (= <i>A. inc. lobu-</i>
 <i>lata</i>) 98.
 » » <i>lobulata</i> 98, 126.
 » » <i>oxyacanthæfolia</i> (= <i>A.</i>
 <i>inc. lobulata</i>) 98.
 » » <i>oxyacanthoides</i> 99—
 101.
 » » <i>parvifolia</i> (= <i>A. inc.</i>
 <i>lobulata</i>) 98.
 » » <i>pinnatifida</i> 98.
 » » <i>pinnatipartita</i> 98.
 » » <i>pinnatisecta</i> 98.
 <i>Amelanchier canadensis</i> 70.
 <i>Amygdalis nana</i> 106.
 Aprikoser 131.
 <i>Berberis vulgaris</i> 146, 168.
 * <i>Betula</i> — björk — 23, 67, 68, 69,
 170.
 » <i>coriacea</i> × <i>verrucosa</i> 96.
 » <i>verrucosa</i> — masurbjörk —
 146.
 » <i>verrucosa dalecarlica</i> 69, 96.
 » » <i>incisa</i> 96.
 » » <i>laciniata</i> 69, 96.
 » » <i>lobulata</i> 96.
 <i>Buddleia veitchiana</i> 2.
 <i>Caragana arborescens</i> 70.
 * <i>Carpinus betulus</i> — avenbok — 77
 —79.
 <i>Castanea vesca</i> 129.
 <i>Ceanothus gloire de Versailles</i> 2.
 <i>Chamæcyparis Lawsoniana</i> 129.
 * <i>Citrus trifoliata</i> 150—152.
 <i>Clematis Jackmani</i> 152.
 * <i>Clematis Ville de Lyon</i> 152—154.</p> |
|---|--|

- Cornus alba* fol. arg. marg. 70.
 » *sanguinea* 70, 168.
Corylus Avellana — hassel — 146, 168.
Corylus Avellana laciniata 96.
Cotoneaster nigra 70, 146.
 » *vulgaris* 70.
Cratægus — hagtorn — 168.
 » *coccinea* 71.
 » *sanguinea* 71.
 **Cytisus Adami* 157—159.
 **Decaisnea Fargesii* 148—150.
 » *insignis* 148.
Diospyros Kaki 131.
Elæagnus argentea 71.
Evonymus europæa 168.
Fagus ferruginea 129.
 » *silvatica* — bok — 102.
 » » *f.* — flikbladig bok — 96.
 » » *asplenifolia* 129.
 » » *atropurpurea* — blodbok — 44, 129.
 » » *pendula* — hängbok — 129.
Ficus carica — fikon — 131.
Fraxinus americana 137.
 * » *excelsior* — ask, svensk ask — 40, 41, 72, 109, 137, 146.
Genista tinctoria 106.
 **Glycine chinensis* 156—157.
 **Hedera Helix* 168—170.
Hyssopus officinalis — isop — 102.
Juglans nigra 165.
 * » *regia* — valnötsträd — 137, 159—160.
 **Juniperus communis* — en — 146, 168, 170.
Laburnum — guldregn — 137.
 **Larix decidua* (*L. europæa*) — europeisk lärk — 50—56, 139.
 * » *leptolepis* 56—57, 58, 139.
 * » *sibirica* 59, 69, 70, 139.
 Lavendel 2.
Ligustrum vulgare — liguster — 109.
Lonicera alpigena 69.
Lonicera coerulea 69.
 * » *Periclymenum f. quercina* 89—95.
 » *tatarica* 70.
 » *Xylosteum* 71, 146, 168.
Mespilus germanica 165.
 **Morus alba* 82—88, 140.
 » *nigra* 82.
 » *rubra* 85.
 » *tatarica* 84, 85.
Pæonia arborea 129.
 Persikor 131.
 **Phellodendron sachalinense* 105, 106.
Philadelphus coronarius 72.
 * » » \times *microphyl-
 lus* 154—155.
 **Picea Abies* — svensk gran, vanlig gran — 26, 111, 114, 136, 146.
 » » *inversa* 128.
 * » » *pendula* 162—164.
 * » » *viminalis* 160—162.
 » » *virgata* — ormgran — 136, 160, 162.
 » *alba* 114, 128, 136.
 » *Alcochiana* 136.
 » *Engelmanni* 114, 128.
 » *Omorica* 128.
 * » *orientalis* 113, 114, 118.
 » *pungens* 69, 136.
 * » » *argentea* 102, 103.
 » » *glauca* — blågran — 23, 136.
 » *sitchensis* 114.
Pinus Banksiana 128.
 * » *Cembra* — cembratall — 23, 69, 72, 128, 166.
 * » *montana* — bergtall — 129, 166.
 * » *peuke* 143.
 * » *silvestris* — vanlig tall — 26, 27, 133, 134, 136, 146.
 » *Strobis* 118.
 **Populus balsamifera* 69, 70.
 * » *nigra italica* — pyramidpoppel — 105, 107, 122, 123.
 » *tremula* 146.

- Populus tremula erecta* — pyramid-asp — 129.
Potentilla fruticosa 69.
 **Prunus avium* — fågelkörs — 78, 79, 133, 134, 146.
 * » *Padus* — hägg — 68, 69, 146.
 » *spinosa* — slån — 168.
 » *virginiana* 71.
Pseudotsuga Douglasii — Douglasgran — 129.
 » *Douglasii glauca* 136.
 » » *mucronata* 136.
Pyrus communis — päronträd — 121, 123.
 » *Malus* — vildapel — 146.
 » *prunifolia* 71.
Quercus conferta 134.
 * » *Robur* — ek — 31—49, 71, 72, 129, 146, 168, 169.
 » *Robur* × *sessiliflora* 129.
 » *sessiliflora* 129.
Rhamnus Frangula 134.
 » *imeretinus* 129.
Rhododendron hirsutum × *punctatum* 23.
 » *myrtifolium* 23.
 » *ovinum* 23.
Ribes alpinum — måbär — 70, 146, 168.
 » *aureum* 70.
 » *glabellum* 69.
 » *Grossularia* — krusbär — 146.
Robinia neo-mexicana 104.
Rosa alpina 70.
 * » *canina* (coll.) — nypon, vilddros — 121, 123, 146, 170—171.
 » *cinnamomea* 72.
 » *gallica pulcherrima* 72.
 » *lutea* 72.
Rosa lutea *Jaune bicolor* 126.
 » *pimpinellifolia* 72.
 » *Poppius* 72.
 » *rubrifolia* 70.
 » *rugosa* 24, 70.
Rosmarin 2.
Rubus idæus — hallon — 133, 134, 146.
Salix alba splendens sibirica 71—72.
 » *caprea* — sälg — 146.
 » *elegantissima* 104.
 » *glauca* 69.
 » *lanata* 69.
 » *lapponum*. 69.
 * » *pentandra* 69, 167.
 » *phylicifolia* 69.
Sciadopitys verticillata 129.
 * » *Sorbus aucuparia* — rönn — 68, 69, 133, 134, 146.
 * » *suecica* — oxel — 134, 146, 165.
 » *thiantshanica* 129.
Spiræa ariefolia 106.
 » *betulifolia* 70.
 » *opulifolia* 72.
 » *sorbifolia* 70.
Symphoricarpus racemosa 72.
Syringa Josikæa 70.
 » *vulgaris* — syrén — 72, 109, 137.
 **Taxus baccata* — idegran — 137, 164—165.
Thuja occidentalis aurea 129.
Tilia — lind — 23, 72.
 » *cordata* — lind — 146.
 **Tsuga canadensis* 79, 80, 129.
 » *diversifolia* 129.
Ulmus scabra — alm — 72, 146.
Viburnum Carlesii 155—156.
 » *Opulus* 72, 168.
Vitis vinifera — äkta vin — 104, 106.

PRIS 100 KRONOR